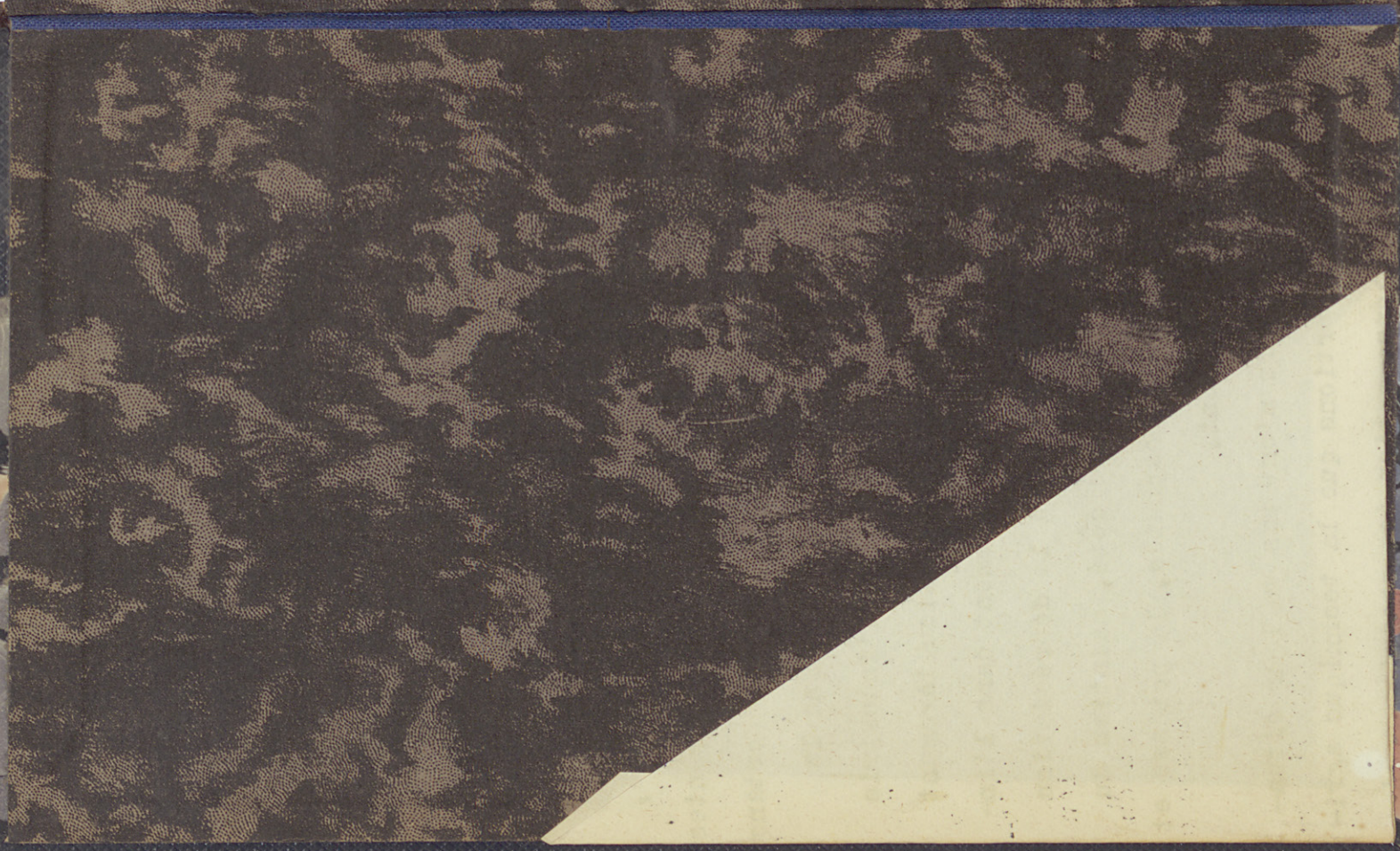

DUPLUM VENDITUM

18 7109

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
1940/2258 gyarapodási naplószám.

pitvart a' hajlék és az oltár körül, és fölfüggeszté a' pitvar kapujának födényét, és elvégzé Móseh az egész munkát. — (34) És elfedé a' felhő az összejövet sátorát, és Jehova dícsősége betölté a' hajlékot. — (35) És be nem mehete Móseh az összejövet sátorába, mert felhő nyugvék rajta, és Jehova dicsősége betölté a' hajlékot. — (36) Mikor pedig fölemelkedék a' felhő a' hajlékról, elindulának Jiszrael fiai; így minden költözésekben. — (37) Ha pedig a' felhő föl nem emelkedék, nem mentek, a' napig, mellyen fölemelkedett. — (38) Mert Jehova felhője vala a' hajlékon nappal; és tüz vala éjjel azon, egész Jiszrael házának szeme láttára minden költözésekben.

VÉGE.

אֶת־הַחָצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת־מָסַךְ שַׁעַר
הֶחָצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת־הַמְּלָאכָה: פ מפטיר

(לד) וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־
הַמִּשְׁכָּן: (לה) וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־
שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן:
(לו) וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל
מַסְעֵיהֶם: (לז) וְאִם־לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד־יוֹם
הֵעָלֹתוֹ: (לח) כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה
לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם:

ח ז ק

is felül, a' mint parancsolá Jehova Mósehnek. — (20) És vevé a' tanuságot és betevé a' szekrénybe, és alkalmazá a' rudakat a' szekrényre és helyezé a' födelet a' szekrényre felül. — (21) És bevivé a' szekrényt a' hajlékba, és fölfüggeszté a' födény kárpitját, és elfedezé a' tanuság szekrényét, a' mint parancsolta Jehova Mósehnek. — (22) És helyezé az asztalt az összejövet sátorába, a' hajlék éjszaki oldalára, a' kárpiton kivül. — (23) És elrendezé rajta a' kenyereket Jehova előtt, a' mint parancsolá Jehova Mósehnek. — (24) És helyezé a' gyertyatartót az összejövet sátorába, az asztal ellenébe, a' hajlék déli oldalára. — (25) És fölraká a' lámpákat Jehova előtt, a' mint parancsolá Jehova Mósehnek. — (26) És helyezé az arany oltárt az összejövet sátorába a' kárpit elibe. — (27) És hagyá a' füstölgésre való fűszereket füstben fölszállani, a' mint parancsolá Jehova Mósehnek. — (28) És fölfüggeszté a' hajlék ajtajának födényét. — (29) És az égő-áldozatnak oltárát helyezé az összejövet sátora hajlékának ajtajába, és áldozék rajta égő-áldozatokat, és lisztáldozatokat, a' mint parancsolá Jehova Mósehnek. — (30) És helyezé a' mosdót az összejövet sátora és az oltár közé, és tön abba vizet a' mosódásra. — (31) És megmosda belőle Móseh és Áhron fiaival kezeiket és lábaikat. — (32) Mikor bementek az összejövet sátorába, és mikor közelitének az oltárhoz, megmosódtak, a' mint parancsolá Jehova Mósehnek. — (33) És fölállitá a'

אֶת־מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו וּמִלְּמַעְלָה בַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: ס (כ) וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם
אֶת־הַבַּדִּים עַל־הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה:
(כא) וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ
וַיָּסֶךְ עַל אֲרֹן הָעֵדֻת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס
(כב) וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה
מִחוּץ לַפָּרֹכֶת: (כג) וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֶרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (כד) וַיָּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה
בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נֹגְבָּה: (כה) וַיַּעַל
הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (כו) וַיָּשֶׂם
אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת: (כז) וַיַּקְטֵר
עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס שביעי
(כח) וַיָּשֶׂם אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן: (כט) וְאֶת מִזְבַּח
הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת־הָעֹלָה
וְאֶת־הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (ל) וַיָּשֶׂם
אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם
לְרָחְצָה: (לא) וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם
וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: (לב) בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּבְקָרְבָתָם אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ יִרְחָצוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (לג) וַיָּקֶם

OGY & THEOLOGY LIBRARY DEBRECEN

— (5) És helyezd a' füstölgésre való arany oltárt a' tanuság szekrénye elibe; és függeszd föl a' hajlék ajtajának födényét. — (6) És helyezd az égőáldozat oltárát az összejövet sátora hajlékának ajtaja elibe. — (7) És helyezd a' mosdót az összejövet sátora és az oltár közé, és tégy abba vizet. — (8) És állitsd föl a' pitvart körös-körül, és függeszd föl a' pitvar födényét. — (9) És vedd a' kenet olaját és kend föl a' hajlékot, és mindent a' mi abban van, és szenteld meg azt, és annak minden eszközeit, hogy legyen szentség. — (10) És kend föl az égőáldozat oltárát is, és annak minden eszközeit, és szenteld meg az oltárt, hogy legyen az oltár szentségek szentsége. — (11) És kend föl a' mosdót és annak lábát, és szenteld meg azt. — (12) És vezesd Áhront és fiait az összejövet sátorának ajtaja elibe, és mosd meg őket vizzel. — (13) És öltöztesd föl Áhront a' szent ruhákba, és kend föl őt, hogy papom legyen nekem. — (14) Az ő fiait is vezesd elé, és öltöztesd föl őket foszlányokba. — (15) És kend föl őket, a' mint fölkented atyjokat, hogy papjaim legyenek nekem; ez történjék, hogy legyen nekik fölkenetésök örökös papságra, örök időkre. — (16) És cselekvék Móseh mindent, a' mint parancsolta vala Jehova neki, akkép cselekvék. — (17) És lön a' második év első havának első napján fölállíttaték a' hajlék. — (18) És fölállitá Móseh a' hajlékot, és letevé annak talpait, és fölállitá annak deszkáit, és alkalmazá annak retesz-rudait, és fölállitá annak oszlopait. — (19) És kiterité a' sátort a' hajlékra, és reá terité a' sátor födelét

מִזְבַּח הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ
הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן: (ו) וְנָתַתָּה אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶּתַח
מִשְׁכַּן אְהֶל־מוֹעֵד: (ז) וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אְהֶל מוֹעֵד
וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם: (ח) וְשַׂמְתָּ אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב
וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר: (ט) וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ: (י) וּמָשַׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים:
(יא) וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ: (יב) וְהִקְרַבְתָּ
אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אְהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם
בַּמָּיִם: (יג) וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ
אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכִהֵן לִי: (יד) וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ
אֹתָם כֻּתֳּנֹת: (טו) וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם
וְכִהֲנוּ לִי וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לְכְהֻנַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתָם: (טז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן
עָשָׂה: ס ששי (יז) וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן: (יח) וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם אֶת־קְרָשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם
אֶת־עַמּוּדָיו: (יט) וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם

dő lámpákat, minden eszközeivel, és az olajt a' világitásra, — (38) És az arany oltárt, a' kenet-olaját, a' füstölgésre való szereket és a' sátor ajtajának födényét, — (39) A' réz oltárt, és annak réz-rostélyát, rudjait és minden eszközeit, a' mosdót és annak lábát. — (40) A' pitvar függönyeit, annak oszlopait és talpait, a' pitvar kapujának födényét, annak köteleit és szegeit és az összejövet sátora hajlékának szolgálatjára minden eszközöket, — (41) A' feleslegből való ruhákat a' szentség szolgálatjábani eljárásra, a' szent ruhákat Áhron pap számára, és fiainak ruháit a' papi eljárásra. — (42) Mindent a' mint parancsolta Jehova Mósehnek, ugy csinálták Jiszrael fiai az egész munkát. — (33) És látá Móseh az egész munkát, hogy ime megcsinálták azt, a' mint parancsolta Jehova Mósehnek ugy csinálták, és megáldá öket Móseh. —

XL. (1) És szóla Jehova Mósehhez, mondván: — (2) Az első hó napján, e' hó első napján, állitasd föl az összejövet sátorának hajlékát. — (3) És tedd abba a' tanuság szekrényét, és fedezd el a' szekrényt a' kárpittal. — (4) És vidd be az asztalt, és rendeld el rajta az elrendezni valót, és vidd be a' gyertyatartót is, és rakd föl lámpáit.

---

elitáknak Egyptomból való kiköltözésök után egy évvel, tizennégy nap hijján. — (4) וערכת את ערכו és rendezd el a' rajta rendezni valót t. i. az udvarlási kenyeret a' hozzá való eszközökkel.

כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֶת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר: (לח) וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֵת
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֵת מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל:
(לט) אֶת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ
אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ: (מ) אֶת קַלְעֵי
הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אַדְנֶיהָ וְאֶת־הַמָּסָךְ לְשַׁעַר הֶחָצֵר
אֶת־מֵיתָרָיו וִיתֵדֹתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל
מוֹעֵד: (מא) אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: (מב) כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־
הָעֲבֹדָה: (מג) וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ
אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה כֵּן עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ אֹתָם
מֹשֶׁה: פ חמישי שביעי

מ (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת־מִשְׁכַּן אֹהֶל
מוֹעֵד: (ג) וְשַׂמְתָּ שָׁם אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן
אֶת־הַפָּרֹכֶת: (ד) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֶרְכּוֹ
וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלֵיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ: (ה) וְנָתַתָּה אֶת־

XL. (1) ביום החדש הראשון az első hónak napján
÷ a' bibliai második ünnep-év első napján és igy a' Jiszra-

ranyból, és helyezék a' csengetyüket a' gránát-almák közé, a' köntös alján körös-körül a' gránát almák közé. — (26) Csengetyü és gránát alma, és ismét csengetyü és gránát alma a' köntös alján körösleg a' szolgálathoz; a' mint parancsolta JehovaMósehnek. — (27) És csinálának foszlányokat byssusból takács-munkával Áhron és fiainak. — (28) És a' csalmát byssusból, és a' süvegek ékességeit byssusból, és a' gyolcs lábravalókat visszált byssusból. — (29) És az övet visszált byssusból és kék-, bibor- és karmazsin szinü gyapjuból, himzett munkával. — (30) És csinálák a' szent korona lemezét tiszta aranyból, és irák arra pecsét vésö irással: szent Jehovának. — (31) És tevének abba kék gyapju sinórt, hogy köttessék a' csalmára felül, a' mint parancsolá Móseh Jehovának. — (32) És így bevégezteték az összejövet sátora hajlékának egész müve, és megcsinálának Jiszrael fiai mindent, a' mint parancsolt Jehova Mósehnek, akkép cselekedének. — (33) És elvivék a' hajlékot Mósehhez, a' sátort és minden eszközeit, horgait, deszkáit, retesz-rudait, oszlopait és talpait. — (34) És a' vöröslö kosbörök födelét és a' födény kárpitját. — (35) A' tanuság szekrényét rudaival, és a' födelet. — (36) Az asztalt, minden eszközeit, és az udvarlási kenyeret. — (37) A' tiszta gyertyatartót, annak lámpáit, a' rendezen-

אֶת־הַפַּעֲמֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב
בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים: (כו) פַּעֲמֹן וְרִמֹּן פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי
הַמְּעִיל סָבִיב לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס
(כז) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכָּתְנֹת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו:
(כח) וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פְּאֵרֵי הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־
מִכְנְסֵי הַבַּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר: (כט) וְאֶת־הָאַבְנֵט שֵׁשׁ מָשְׁזָר
וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֹקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (ל) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ נֵזֶר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב
טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתַּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:
(לא) וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־הַמִּצְנֶפֶת מִלְמָעְלָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (לב) וַתֵּכֶל כָּל־עֲבֹדַת
מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ: פ רביעי
(לג) וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה אֶת־הָאֹהֶל וְאֶת־כָּל־
כֵּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו בְּרִיחֹו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו: (לד) וְאֶת־מִכְסֵה
עֹרֹת הָאֵילִם הַמְאָדָּמִים וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֵת
פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ: (לה) אֶת־אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת
הַכַּפֹּרֶת: (לו) אֶת־הַשֻּׁלְחָן אֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים:
(לז) אֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־

vei szerint, tizenketten az ő nevök szerint, mint pecsétbe vésve, mindenik az ő neve szerint, ugy a' tizenkét nemzetség. — (15) És csinálának a' mellrevalóra fonadékos lánczokat, font művel, tiszta aranyból. — (16) És csinálának két arany köhelyet, és két arany karikát, és helyezék a' két karikát a' mellrevaló két végére. — (17) És helyezék a' két arany fonatot a' két karikába a' mellrevaló végein. — (18) És a' két fonat két végét alkalmazák a' két köhelybe és helyezék az Éfod vállszárnyira elől. — (19) És csinálának más két arany karikát, és tevék azokat a' mellrevaló két szegletére annak szélén, melly az Éfod felül vagyon belől. — (20) És csinálának két arany karikát, és helyezék azokat az Éfod két vállszárnyára alúl, annak eleje felől, egybefoglalásához közel, az Éfod szoritójának felette. — (28) És köték a' mellrevalót az ő karikáinál fogva az Éfod karikáihoz kék gyapju sinórral, hogy maradjon az Éfod szoritója felett, és el ne mozditassék a' mellrevaló az Éfodtól; a' mint parancsolta Jehova Mósehnek. — (22) Csinálának az éfodhoz köntöst is, takács munkával egészen kék gyapjuból. — (23) A' köntös nyilása pedig közepén vala, mint a' vért nyilása, szegély vala a' nyiláson körösleg, hogy el ne szakadjon. — (24) És csinálának a' köntös aljára gránátalmákat kék-, bibor- és karmazsinszinű gyapjuból viszálva. — (25) És csinálának csengetyűket tiszta a-

שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה עַל־שִׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ
לִשְׁנֵים עָשָׂר שָׁבֶט: (טו) וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשְׁרֹת
גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר: (טז) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצוֹת
זָהָב וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי
קְצוֹת הַחֹשֶׁן: (יז) וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי
הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן: (יח) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי
הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת וַיִּתְּנֻם עַל־כִּתְפוֹת
הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו: (יט) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂמוּ
עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפוֹד
בָּיְתָה: (כ) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וַיִּתְּנֵם עַל־שְׁתֵּי
כִּתְפֹת הָאֵפֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל
לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד: (כא) וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־
טַבְּעֹת הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד
וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: פ שלישי ששי

(כב) וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֶג כְּלִיל תְּכֵלֶת:
(כג) וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו סָבִיב לֹא
יִקָּרֵעַ: (כד) וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמֹּנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר: (כה) וַיַּעֲשׂוּ פַּעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ

parancsolta Jehova Mósehnek. — (2) És csinálák az Éfodot aranyból, kék-, bibor- és karmazsin-színü gyapjuból és visszált byssusból. — (3) És kinyujták az arany lemezeket, és metélének szálakat, hogy földolgoztassék a' kék-, bibor- és karmazsinszinü gyapju és a' byssus között, müvészi munkával. — (4) Két vállszárny hozzá bigyesztve két végéhez, hogy egybekapcsoltathassék. — (5) Az Éfod szoritója pedig belőle vala: aranyból, kék-, bibor, és karmazsinszinü gyapjuból és visszált byssusból a' mint parancsola Jehova Mósehnek. — (6) És elkészité a' soham köveket körüskörül aranyba foglalva, pecsét vésés szerint metszve, Jiszrael fiainak nevei szerint. — (7) És tevé azokat az éfód vállszárnyaira, mint emlékköveket Jiszrael fiainak, valamikép parancsolta vala Jehova Mósehnak. — (8) És csinálák a' mellrevalót müvészi munkával, az éfod munkája szerint aranyból, kék-, bibor- és karmazsin-szinü gyapjuból 's visszált byssusból. — (9) Négyszegü vala, kétrétünek csinálák a' mellrevalót, egy arasz vala annak hossza 's egy arasz szélessége, két rétü, — (10) És foglalták abba drága-köveket négy renddel. Ez a' rend Ódem, Piteda és Bareketh vala az első rend. — (11) A' második rend: Nófech, Szafir és Jahalóm. — (12) A' harmadik rend: Lesem, Sebó és Achlámah. — (13) A' negyedik rend: Tharsis, Sóham és Josfeh, körös-körül aranyba foglalva valának az ő helyökben. — (14) E' kövek pedig valának Jiszrael fiainak ne-

---

előbb általában, 's arra részletesen כלל ופרט vagy megforditva פרט וכלל adatik elő.

אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ שני חמישי
(ד) וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: (ג) וַיִּרְקְעוּ אֶת־פַּחֵי הַזָּהָב וְקִצֵּץ פְּתִילִם
לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ תּוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: (ד) כְּתֵפֹת עָשׂוּ־לוֹ
חֹבְרֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו חָבֻר: (ה) וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר
עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (ו) וַיַּעֲשׂוּ
אֶת־אַבְנֵי הַשֹּׁהַם מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב מְפֻתָּחֹת פִּתּוּחֵי
חוֹתָם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ז) וַיָּשֶׂם אֹתָם עַל כִּתְפֹת
הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: פ (ח) וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה
אֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר:
(ט) רָבוּעַ הָיָה כָּפוּל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת
רָחְבּוֹ כָּפוּל: (י) וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן טוּר
אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד: (יא) וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי
נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם: (יב) וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה:
(יג) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת
זָהָב בְּמִלְאָתָם: (יד) וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה

den ajándék arany vala, huszonkilencz kikar és harmincz sekel, a' szentség sekele szerint. — (25) A' gyülekezet megszámláltattinak ezüste pedig száz kikar és ezer hétszáz és hetvenöt sekel, a' szentség sekele szerint. — (26) Egy béká egy fejre, fél sekel, a' szentség sekele szerint mindenre ki átment a' megszámláltakhoz, a' húsz évestől fogva fölebb hatszázezer, háromezer ötszáz és ötven. — (27) Fordittatott pedig a' száz kikar ezüst a' szent talpak öntésére és a' kárpit talpainak öntésére, a' száz kikarból száz talp, egy kikar egy talpra. — (28) Az ezer hétszáz hetvenöt sekelből pedig csinála horgokat az oszlopokkoz, és bevoná azoknak fejeit, és megövedzé azokat. — (29) Az ajándék réz pedig vala hetven kikar és kétezer négyszáz sekel. — (30) És csinálá abból az összejövet sátora ajtajának talpait és a' réz oltárt és a' hozzá való réz-rostélyt, és az oltár minden eszközeit. — (31) És a' pitvar talpait körösleg és a' pitvar kapujának talpait, és a' hajlék minden szegeit, és a' pitvar minden szegeit körösleg.

XXXIX. (1) A' kék-, bibor- és karmazsin-szinü fölöslegvaló gyapjuból pedig készitének ruhákat a' szentségbeni eljárásra, és megcsinálák Áhron szent ruháit, a' mint

---

XXXIX. (1) את בגדי הקדש a' szent ruhákat mint a' következőkben részletesen leiratnak, előbb általában megneveztetnek, valamint igen gyakran a' szent irásban a' dolog

מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר
וְשִׁבְעֵ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ (כה) וְכֶסֶף
פְּקוּדֵי הָעֲדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ (כו) בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים׃ (כז) וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֶת אַדְנֵי
הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר
לָאָדֶן׃ (כח) וְאֶת־הָאֶלֶף וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים
עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם׃
(כט) וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת
שָׁקֶל׃ (ל) וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אַדְנֵי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת
מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת כָּל־
כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ (לא) וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאֶת־אַדְנֵי שַׁעַר
הֶחָצֵר וְאֶת כָּל־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב׃
לט (א) וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִּגְדֵי־
שָׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ

---

(26) A' Jiszraelitáknak a' szentség fölállitása utáni számoltatása alkalmával Num. 1. f. 46. v. szinte annyian voltak; azonban akkor Lévi nemzetsége nem vétetett föl a' számolásba, Num. 1. fejezet 47. vers.

oszlopa és három talpa. — (15) A' másik oldalára is innen is tul is a' pitvar ajtaján tizenöt könyöknyi függönyök: azokhoz három oszlop 's három talp. — (16) A' pitvar minden szőnyegei körös-körül visszált byssusból valának. — (17) És az oszlopok talpai rézből, az oszlopok horgai és övezetei ezüstből, és fejeik boritéka ezüst. Valának pedig övedeztetve ezüsttel, a' pitvar minden oszlopai. — (18) A' pitvar ajtajának födénye hímzett munkával vala, kék-, bibor- és karmazsin-szinü gyapjuból és visszált byssusból, hossza húsz könyöknyi, magassága pedig a' szélére öt könyöknyi, a' pitvar szőnyeginek ellenibe. — (19) És azoknak oszlopai négyen, és azoknak talpai négyen rézből, horgai ezüstből, fejeik és övezeteik boritékai ezüstből. — (20) A' hajlék és a' pitvar minden szegei pedig rézből körösleg. —

(21) Ezek a' számolások a' hajléknál, a' tanuság hajlékánál, mellyek megszámláltattak Móseh által; a' Leviták szolgálatja Ithamar, Áhron pap fiának felügyelése alatt vala. — (22) Beczalel, Urinak, Chur fiának fia, Jehuda nemzetségből megcsinálta mind azokat, miket parancsolt vala Jehova Mósehnek. — (23) Mellette pedig vala Oholiab, Achiszamach fia, Dán nemzetségéből, kézmíves, művész és hímvarró, kék-, bibor- és karmazsinszinü gyapjuval és byssussal. — (24) Minden a' munkára földolgoztatott arany, a' szentség munkájára, min-

עַמּוּדֵיהֶם שִׁלֹּשָׁה וַאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה: (טו) וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית
מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר הֶחָצֵר קְלָעִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה
עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה: (טז) כָּל־קְלָעֵי הֶחָצֵר
סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר: (יז) וְהָאֲדָנִים לָעַמֻּדִים נְחֹשֶׁת וָוֵי
הָעַמּוּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם כֶּסֶף וְהֵם
מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כָּל־עַמֻּדֵי הֶחָצֵר: מפטיר (יח) וּמָסַךְ
שַׁעַר הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ וְקוֹמָה בְּרֹחַב חָמֵשׁ אַמּוֹת
לְעֻמַּת קְלָעֵי הֶחָצֵר: (יט) וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וַאֲדָנֵיהֶם
אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם וַחֲשׁוּקֵיהֶם
כָּסֶף: (כ) וְכָל־הַיְתֵדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר סָבִיב נְחֹשֶׁת:

ס ס ס

(כא) אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי
מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: (כב) וּבְצַלְאֵל
בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (כג) וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־
דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי
וּבַשֵּׁשׁ: ס (כד) כָּל־הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְלָאכָה בְּכֹל

---

(24) ככר kikar l. felj. 25. f. 39. v. —

nyőket; minden eszközeit rézből készité. — (4) Készite továbbá az oltárra hálóalaku réz rostélyt párkányán alul a' közepeig. — (5) És önte négy karikát is a' réz-rostely négy szegletére, fülekül a' rudak számára. — (6) És csinálá a' rudakat Sittim fából és befedé azokat rézzel. — (7) És bocsátá a' rudakat a' karikákba, az oltár oldalain, mellyeknél fogva hordassék; deszkákból, üresnek csinálá azt. — (8) Megcsinálá a' mosdót is rézből a' nők azon tükreiből, mellyek összesereglettek az összejövet sátorának ajtajánál. — (9) És csinálá a' pitvart is déli oldalán, az pitvarhoz való függönyöket visszált byssusból, száz könyöknyi. — (10) A'hoz húsz oszlopot húsz réz-talppal; az oszlopok horgait 's övezeteit pedig ezüstből. — (11) Szintugy az északi oldalon száz könyöknyi, és réz oszlopait szinte húszan, húsz réz talppal, és az oszlopok horgait és övezeteit ezüstből. — (12) És a' nyugoti oldalon ötven könyöknyi függönyöket, 's annak tiz oszlopát és tiz talpát, az oszlopok horgait és övezeteit ezüstből. — (13) A' pitvar keleti oldalán szinte ötven könyöknyi. — (14) Tizenöt könyöknyi függöny vala egy oldalon, annak három

---

Lavacr. Pall. vs. 21.) Venusról, hogy haját rendezendő megfogta a' sugárzó érczet (διαυγέα χαλκὸν ἑλοῖσα). *Cyrillus* azt mondja: (de adoratione in spiritu et virtute T. I, C. II. p. 64.) hogy az egyptomi nők, mikor a' templomba mennek egy kezökben a' tükröt a' másikban kézdobot tartanak (Rosenmüller). —

הַמַּחְתֹּת כָּל־כֵּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת: (ד) וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר
מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כַּרְכֻּבּוֹ מִלְמַטָּה עַד־חֶצְיוֹ:
(ה) וַיִּצֹק אַרְבַּע טַבָּעֹת בְּאַרְבַּע הַקְצָוֹת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת
בָּתִּים לַבַּדִּים: (ו) וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף
אֹתָם נְחֹשֶׁת: (ז) וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת
הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם נְבוּב לֻחֹת עָשָׂה אֹתוֹ: ס
(ח) וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת
הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ס (ט) וַיַּעַשׂ
אֶת־הֶחָצֵר לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר
מֵאָה בָּאַמָּה: (י) עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וַאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים
נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשָׁקֵיהֶם כָּסֶף: (יא) וְלִפְאַת צָפוֹן
מֵאָה בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וַאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת
וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשָׁקֵיהֶם כָּסֶף: (יב) וְלִפְאַת־יָם קְלָעִים
חֲמִשִּׁים בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וַאֲדָנֵיהֶם עֲשָׂרָה וָוֵי
הָעַמֻּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כָּסֶף: (יג) וְלִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה
חֲמִשִּׁים אַמָּה: (יד) קְלָעִים חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה אַמָּה אֶל־הַכָּתֵף

XXXVIII. (8) A' régieknek nem voltak üveg-tükreik, hanem ezek érczből készültek. Ezen ércz-tükrök pedig nem szolgáltak szoba-bútorúl, mint időnkben, hanem az asszonyok viselék kezeikben. Azért mondhatott *Kallimachus* (Hymn. in

ág alatt, és ismét egy gomb a' belőle kijövő két ág alatt, és ismét egy gomb a' belőle kijövő két ág alatt, igy mind a' hat ág alatt, mellyek a' gyertyatartóból jönek ki. — (22) Azoknak gombjai és ágai, magából: mindenestől pörölylyel egy darabból nyujtva vala, tiszta aranyból. — (23) Csinála hét mécset is, annak hamvevőjit és annak köpüjit is tiszta aranyból. — (24) Egy kikár tiszta aranyból csinálá azt, mind ezen edényekkel együtt. — (25) És csinálá a' füstölgés oltárát sittim fából, egy könyöknyi vala hossza, és egy könyöknyi szélessége és két könyöknyi magassága; szarvai belőle valának. — (26) És bevoná tiszta arannyal, felső területét és falait körös-körül és szarvait, és csinála reá arany pártázatot körös-körül. — (27) És két arany karikát csinála reá pártázatán alul két oldalának két szegletére, fülekül a' rudak számára, hogy azoknál fogva hordozhassák. — (28) És csinálá a' rudakat sittim fából, és bevoná azokat aranynyal. — (29) És készité a' kenetnek szent olaját és a' füstölgő szerek tiszta elegyét a' füszervegyitők munkája szerint.

XXXVIII. (1) És csinálá az égőáldozatnak oltárát Sittim fából, öt könyöknyi hossza, öt könyöknyi szélessége, 's igy négyszögletü vala az oltár, magassága pedig három könyöknyi. — (2) És csinálá szarvait is annak négy szegletére, belőle valának szarvai, és bevoná azt rézzel. — (3) És csinálá az oltár minden edényit, a' fazékokat, a' lapátokat, medenczéket, villákat és serpe-

וְכַפֹּתֹר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וּכַפִּתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים
מִמֶּנָּה לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִמֶּנָּה׃ (כג) כַּפְתֹּרֵיהֶם
וְקָנֹתָם מִמֶּנָּה הָיוּ כֻלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר׃ (כד) וַיַּעַשׂ
אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃
(כה) בִּכָּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֶת כָּל־כֵּלֶיהָ׃ פ
(כו) וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּה אָרְכּוֹ
וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו׃
(כז) וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב
וְאֶת־קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ (כח) וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת
זָהָב עָשָׂה־לוֹ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי
צִדָּיו לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵם׃ (כט) וַיַּעַשׂ אֶת־
הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃ (ל) וַיַּעַשׂ אֶת־שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים טָהוֹר מַעֲשֵׂה
רֹקֵחַ׃ ס שביעי רביעי

לח (א) וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת
אָרְכּוֹ וְחָמֵשׁ־אַמּוֹת רָחְבּוֹ רָבוּעַ וּשְׁלֹשׁ אַמּוֹת
קֹמָתוֹ׃ (ב) וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ
קַרְנֹתָיו וַיְצַף אֹתוֹ נְחֹשֶׁת׃ (ג) וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ
אֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת אֶת־חֲמֻזָּלְגֹת וְאֶת־

(10) És csinála asztalt is sittim fából, két könyöknyi vala hossza, egy könyöknyi szélessége, és másfél könyöknyi magassága. — (11) És beboritá tiszta arannyal, és csinála neki körös-körül arany pártázatot. — (12) És csinála annak környezetére egy tenyérnyi széles karajt is, és a' karajhoz körös-körül egy pártázatot. — (13) Annak felette öntött neki négy arany karikát, és illeszté azokat négy szegletére, annak négy lábánál. — (14) A' karajon alul valának a' karikák, fülek gyanánt, mellyekbe a' rudak bocsáttattak, hogy hordozhassák az asztalt. — (15) Csinálá pedig a' rudakat sittim fából, és beboritá azokat arannyal, hogy azoknál fogva hordozzák az asztalt. — (16) És készité az asztalra való eszközöket, tálait, csészéit, tisztitóit és fedeleit, mellyekkel fedeztessék tiszta aranyból. — (17) És csinála annak felette gyertyatartót tiszta aranyból, pörölylyel nyujtva készitette a' gyertyatartót, lába, szára, csészéi, gombjai és virágjai belőle valának. — (18) Hat ág jöve ki oldalaiból, a' gyertyatartó három ága az egyik oldalból, és azon gyertyatartó más három ága, annak másik oldalából. — (19) Három mondolavirág alaku csésze vala az egyik ágon, és gomb és virág, és harom mondolavirág alaku csésze a' másik ágon, és gomb és virág; igy vala mind a' hat ágon, mellyek a' gyertyatartóból kijövének. — (20) Magán a' gyertyatartón pedig vala négy mondolavirág alaku csésze és gombjai és virágjai. — (21) Gomb vala a' belőle kijövő két

(י) וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה
רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: (יא) וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ
לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: (יב) וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב
וַיַּעַשׂ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב: (יג) וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע
טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר
לְאַרְבַּע רַגְלָיו: (יד) לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטַּבָּעֹת בָּתִּים
לַבַּדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן: (טו) וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי
שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן: (טז) וַיַּעַשׂ
אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר עַל־הַשֻּׁלְחָן אֶת־קְעָרֹתָיו וְאֶת־כַּפֹּתָיו
וְאֶת מְנַקִּיֹּתָיו וְאֶת־הַקְּשָׂוֹת אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֶן זָהָב
טָהוֹר: פ ששי שלישי

(יז) וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָה זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה עָשָׂה אֶת־
חֲמָנֻרָהּ יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה הָיוּ:
(יח) וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי: (יט) שְׁלֹשָׁה גְּבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְּבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בְּקָנֶה אֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים
הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: (כ) וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְּבִעִים מְשֻׁקָּדִים
כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: (כא) וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה

mezve csinálták azt. — (36) És készítének hozzá négy oszlopot sittimfából és bevonák arannyal, horgaik is aranyból valók, és azokhoz önttetett négy ezüst talp. — (37) És csinálának födényt is a' hajlék ajtajához, kék-, bibor- és karmazsinszinű gyapjuból és visszált byssusból, hímzett munkával. — (38) És öt oszlopát és horgaikat, mellyeknek fejeit és öve zeteit arannyal bevonák, és azoknak öt réz-talpját is.

XXXVII. (1) És csinála Beczalél szekrényt sittimfából, harmadfél könyöknyi vala hossza, másfél könyöknyi szélessége, és másfél könyöknyi magassága. — (2) És beboritá azt tiszta arannyal, kivül és belől, és azonfelöl mind körösleg csinála neki arany pártázatot. — (3) És önte hozzá négy arany karikát annak négy szegletire: két karikát annak egyik oldalára, és két karikát annak másik oldalára. — (4) És csinála rudakat sittimfából, és azokat is beboritá arannyal. — (5) És bocsátá e' rudakat a' szekrény oldalán való karikákba, hogy azoknál fogva hordozzák a' szekrényt. — (6) És csinála födelet is tiszta aranyból, harmadfél könyöknyi vala hossza, és másfél könyöknyi szélessége, — (7) És csinála két cherubimot is aranyból, pörölylyel nyujtva készité azokat a' födél két végére. — (8) Az egyik cherubot csinálá az egyik végére innét, a' másikat a' másik végére onnét; a' födélből készité a' cherubimokat, annak két végén. — (9) És valának a' cherubimok fölfelé kiterjesztett szárnyakkal, befedezvén szárnyaikkal a' födelet, és arczulatjaikkal egymásra nézének; a' földre fordulva valának a' cherubimok arczai. —

כְּרֻבִים: (לו) וַיַּעַשׂ לָהּ אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב
וָוֵיהֶם זָהָב וַיִּצֹק לָהֶם אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף: (לז) וַיַּעַשׂ מָסָךְ
לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר
מַעֲשֵׂה רֹקֵם: (לח) וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־וָוֵיהֶם וְצִפָּה
רָאשֵׁיהֶם וְחִשֻּׁקֵיהֶם זָהָב וַאדְנֵיהֶם חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת: פ

לז (א) וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם
וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ:
(ב) וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב:
(ג) וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי
טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאַחַת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית:
(ד) וַיַּעַשׂ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב: (ה) וַיָּבֵא אֶת־
הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן:
(ו) וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה
וָחֵצִי רָחְבָּהּ: (ז) וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם
מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת: (ח) כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־
אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי
קְצוֹתָיו: (ט) וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים
בִּכְנָפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת
הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים: פ

קצותיו קרי

hogy húsz deszka vala a' déli oldalon. — (24) 'S negyven ezüst talpat készítének a' húsz deszka alá, két talpat egy deszka alá, két csapjához; 's két talpat a' másik deszka alá, két csapjához. — (25) A' hajlék másik oldalának észak felől szinte husz deszka. — (26) És azoknak is negyven ezüst talpat, két talpat egy deszka alá, és más két talpat egy deszka alá. — (27) A' hajléknak pedig napnyugoti oldalának csinálának hat deszkát. — (28) Két deszkából csinálák a' hajlék szegletit, mind a' két oldalán. — (29) És egybeillők valának alúl, és együtt egybefoglalva felül egy karikában; igy készitteték mind a' kettő a' két szegleten. — (30) Vala tehát nyolcz deszka, és ezüst talpjaik, tizenhaton, két-két talp az egy deszka alatt. — (31) És csinálának retesz-rudakat sittimfából, ötöt a' hajlék egyik oldalának deszkáihoz. —(32) És öt retesz-rudat a' hajlék másik oldalának deszkáihoz, és öt reteszrudat a' hajlék deszkáihoz, a' két oldalnak nyugat felé. — (33) És készitteték középső retesz-rud a' deszkákba tolandó, érő egyik végtől fogva a' másik végig. — (34) A' deszkákat pedig bevonák arannyal, és azoknak karikáit csinálák aranyból, fülek gyanánt a' retesz-rudakhoz; a' retesz-rudakat is bevonák arannyal. — (35) Csinálának kárpitot is kék-, bibor- és karmazsinszinü gyapjuból és visszált byssusból; cherubim alakokkal mesterségesen hí-

לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה: (כד) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת
עֶשְׂרִים הַקְּרָשִׁים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו:
(כה) וְלִצֶּלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים
קְרָשִׁים: (כו) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:
(כז) וְלִירְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה עָשָׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים: (כח) וּשְׁנֵי
קְרָשִׁים עָשָׂה לְמִקְצַעֹת הַמִּשְׁכָּן בִּירֵכָתָיִם: (כט) וְהָיוּ
תוֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת
הָאַחַת כֵּן עָשָׂה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת: (ל) וְהָיוּ שְׁמֹנָה
קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: (לא) וַיַּעַשׂ בְּרִיחֵי עֲצֵי שִׁטִּים
חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת: (לב) וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם
לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי
הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה: (לג) וַיַּעַשׂ אֶת־הַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן
לִבְרֹחַ בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה: (לד) וְאֶת־
הַקְּרָשִׁים צִפָּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתָם עָשָׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם
וַיְצַף אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב: (לה) וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָהּ

szönyeg szélén is. — (12) Ötven szemet csinálának egyik szönyegen, és ötven szemet csinálának azon szönyeg végén, melly a' másik összefoglalatban vala; összeesök valának a' szemecskék egyik a' másikkal. — (13) És csinálának ötven arany kapcsot, és foglalák egybe a' szönyegeket, egyiket a' másikkal e' kapasokkal, hogy így a' hajlék egygyé lön. — (14) Azután csinálának szönyegeket kecske szörből a' hajlék betakarására való sátoráúl, tizenegy szönyeget csinálának ollyat. — (15) Egy szönyeg hossza harmincz könyöknyi vala, szélessége pedig az egy szönyegnek négy könyöknyi vala; egy mértéke vala a' tizenegy szönyegnek. — (16) És egybefoglalák ötét a' szönyegeknek külön, és hatát a' szönyegeknek is külön. — (17) És csinálának ötven szemecskét, azon egy szönyeg szélén, melly az egybefoglaltak között a' szélső, és ötven szemecskét a' másik összefoglalat szönyegének szélére. — (18) És csinálának ötven réz-kapcsot, a' sátor egybefoglalására, hogy egygyé legyen. — (19) És csinálának takarót is a' sátorra pirosló kosbörökből; és e' felett ismét más takarót tachasbörökből. — (20) 'S készíték a' deszkákat a' hajlékhoz sittim fából, fennállókat. — (21) Tiz könyöknyi vala a' deszka hossza, és másfél könyöknyi szélessége egy deszkának. — (22) Két csapja vala mindegyik deszkának, egyenlő arányban egyik a' másikhoz; így cselekvének a' hajlék minden deszkáival. — (23) És úgy rendezék a' deszkákat a' hajléknál,

הַקְּצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית: (יד) חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה
בַיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר
בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אַחַת אֶל־אֶחָת:
(טו) וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וַיַּחְבֵּר אֶת־הַיְרִיעֹת אַחַת
אֶל־אַחַת בַּקְּרָסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: פ
(יו) וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה
יְרִיעֹת עָשָׂה אֹתָם: (יח) אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים
בָּאַמָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רֹחַב הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי
עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת: (יט) וַיַּחְבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־
שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד: (כ) וַיַּעַשׂ לֻלָאֹת חֲמִשִּׁים עַל שְׂפַת
הַיְרִיעָה הַקְּצוֹנָה בַּמַּחְבָּרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה עַל־
שְׂפַת הַיְרִיעָה הַמְחַבֶּרֶת הַשֵּׁנִית: (כא) וַיַּעַשׂ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת
חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל לִהְיֹת אֶחָד: (כב) וַיַּעַשׂ מִכְסֶה
לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים
מִלְמָעְלָה: ס חמישי (כג) וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן
עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים: (כד) עֶשֶׂר אַמֹּת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה
וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: (כה) שְׁתֵּי יָדֹת לַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן עָשָׂה לְכֹל קַרְשֵׁי
הַמִּשְׁכָּן: (כו) וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קְרָשִׁים

és minden egyéb müértő férfiakat, kiknek Jehova bölcsességet ada szivökbe, mindenkit szive inditá járulni a' munkához, annak elkészitésére. — (3) És elvevének Móseh elől minden adományokat, mellyeket hoztak Jiszrael fiai a' szentség szolgálatjára való mü elkészitésére. Amazok pedig hoztak még mindég hozzá adományokat minden reggel. — (4) És eljövének minden müvészek, kik dolgoztak a' szentség munkáján, kiki a' maga munkájától, mellyet készitett. — (5) És szólának Mósehhez, mondván: Többet kelleténél hord a' nép a' munkára, mellynek készitését megparancsolta Jehova. — (6) Parancsola tehát Móseh, és kikiálták a' hirdetést, mondván: Se férfi, se asszony ne készitsen többé müvet a' szentséghez való ajándékra; igy megszünék a' nép az ajándékok hordásától. — (7) Mert munka-anyag elég vala az egész munka elkészitésére, sőt még maradt is. — (8) És megcsinálák a' müértők a' munkások közül a' hajlékot tiz szőnyegből: visszált byssusból, kék-, bibor- és karmazsin szinü gyapjuból, cherubim alakokkal mesterségesen himezve készité azokat. — (9) Egy szőnyeg hossza huszonnyolcz könyöknyi vala, szélessége pedig az egy szőnyegnek négy könyöknyi; egy mértéke vala valamennyi szőnyegnek. — (10) És egybefoglaltaték öt szőnyeg egyik a' másikkal, és ismét öt szőnyeg egybefoglaltaték egyik a' másikkal. — (11) És csinálának szemecskéket is kék gyapjuból azon egy szőnyeg szélén, melly az egybefoglaltak között a' szélső vala, és akkép csinálának a' másik összefoglalat szélső

כָּל־אִישׁ חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה בִּלְבּוֹ כֹּל אֲשֶׁר
נְשָׂאוֹ לִבּוֹ לְקָרְבָה אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ: (ג) וַיִּקְחוּ
מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֵת כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
לִמְלֶאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשֹׂת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו
עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר: (ד) וַיָּבֹאוּ כָּל־הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים
אֵת כָּל־מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ־אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־הֵמָּה
עֹשִׂים: (ה) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַרְבִּים הָעָם לְהָבִיא
מִדֵּי הָעֲבֹדָה לַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ:
(ו) וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אַל־
יַעֲשׂוּ־עוֹד מְלָאכָה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא:
(ז) וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם לְכָל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ
וְהוֹתֵר: ס רביעי (ח) וַיַּעֲשׂוּ כָּל־חֲכַם־לֵב בְּעֹשֵׂי
הַמְּלָאכָה אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָם:
(ט) אׇרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרׇחַב
אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת:
(י) וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אֶחָת וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת
חִבַּר אַחַת אֶל־אֶחָת: (יא) וַיַּעַשׂ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּמַּחְבֶּרֶת כֵּן עָשָׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה

net oltára és a' füstölgő szerek elegyére. — (29) Minden férfi vagy nő, a' kiket szivök indita, hogy vinnének valamit a' munkához, mellyet parancsola Jehova Móseh által, elhozák Jiszrael fiai mint önkénti ajándékot Jehovának. — (30) És monda Móseh Jiszrael fiainak: Nézzétek, nevezet szerint hivta meg Jehova Beczalélt Úrinak Chur fiának fiát, Jehuda nemzetségből. — (31) És betölté isteni ésszel, bölcsességgel, értelemmel, tudománynyal és minden mümesterséggel. — (32) Hogy találmányokat kigondolva, mesterműveket készitsen arany, ezüst és rézből. — (33) Kömetszéssel a' foglalásra és fafaragással, hogy készitsen mindenféle mivet. — (34) És a' tanitásra is ada hajlamot szivébe, neki és Oholiab Achiszamach fiának, Dán nemzetségből. — (35) Betölté őket műértelemmel, hogy készitsék mindenféle faragónak, művésznek és kék-, bibor- és karmazsin-szinü gyapjuból és byssusból szövőnek és himezőnek művét, igy hogy azok készitének mindenféle munkákat, és kigondolának találmányokat.

XXXVI. (1) És készite Beczalél és Oholiab és minden műértő férfiak, a' kikbe Jehova bölcseséget és értelmet adott, hogy tudnának elkésziteni a' szentség szolgálatjára való minden munkákat a' mint megparancsolta Jehova. — (2) Hivá tehát Móseh Beczalélt és Oholiabot,

---

mivesnek neve חרש — nem csak faragónak, — חרשת pedig mindig a' kézműnek elnevezése.

וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: (כט) כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לִבָּם
אֹתָם לְהָבִיא לְכָל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד־
מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַיהוָה: פ שלישי שני
(ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְהוָה בְּשֵׁם
בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה: (לא) וַיְמַלֵּא אֹתוֹ
רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:
(לב) וְלַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשֹׂת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת:
(לג) וּבַחֲרֶשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֶשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־
מְלֶאכֶת מַחֲשָׁבֶת: (לד) וּלְהוֹרֹת נָתַן בְּלִבּוֹ הוּא וְאָהֳלִיאָב
בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן: (לה) מִלֵּא אֹתָם חָכְמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת
כָּל־מְלֶאכֶת חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאֹרֵג עֹשֵׂי כָּל־מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבֹת:
לו (א) וְעָשָׂה בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכָל־אִישׁ חֲכַם־לֵב
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה וּתְבוּנָה בָּהֵמָּה לָדַעַת
לַעֲשׂת אֶת־כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה: (ב) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־בְּצַלְאֵל וְאֶל־אָהֳלִיאָב וְאֶל

---

zott, és gomb alakú függő ékszert jelent. — (33) חרשת Landau helyesen jegyzi itt meg, hogy a' héberben minden kéz-

ból a' szentségbeni eljárásra, a' szent ruhákat Áhron, a' főpap számára, és fiai ruháit a' papságbani eljárásra. — (20) Kimene azután Jiszrael fiainak egész községe Móseh elől. — (21) És eljöve minden férfi, kit szive ösztönze, és kit önakaratja indita, hoza Jehovának szentelt adományt az összejövet sátorának munkájára, annak szolgálatjára és a' szent ruhákra. — (22) És eljövének a' férfiak a' nőkkel egyben; — minden adakozó-szivüek hoztak orrfüggőket és fülfüggőket, gyürüket és karfüggőket, mindenféle aranyszereket — és minden férfi ki szentele aranyból álló ajándékot Jehovának. — (23) 'S valakinél találtaték kék-, bibor- és karmazsinszinü gyapju, vagy byssus, vagy kecskeszőr, vagy pirosló kosbőrök, vagy tachasbőrök, elhozák azokat. — (24) Minden ki félre tett vala ezüst vagy rézbeli adományt, elhozá ajándékúl Jehovának; és ha találtaték valakinél sittimfa a' munka valami szolgálatjára való, elhozák azt. — (25) És minden müértő nő saját kezeivel font, és elhozák fonva a' kék-, bibor- és karmazsin-szinü gyapjut és a' byssust. — (26) És mindazon nők, kiket szivök ösztönze és értelmök vala, fonták a' kecskeszőrt. — (27) A' fejedelmek pedig hozának sóham köveket az Éfod és a' mellrevalóra. — (28) És a' fűszereket és az olajt a' világitásra, és a' ke-

---

v. a' jegyz. — כומז *) Conglobavit arab szóból származa-

---

*) كمز

לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־
בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: (כ) וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי
מֹשֶׁה: שני (כא) וַיָּבֹאוּ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־נְשָׂאוֹ לִבּוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לִמְלֶאכֶת
אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל־עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ: (כב) וַיָּבֹאוּ
הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כֹּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם וְטַבַּעַת
וְכוּמָז כָּל־כְּלִי זָהָב וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפַת זָהָב
לַיהוָה: (כג) וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר־נִמְצָא אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת
תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ: (כד) כָּל־מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת
הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת יְהוָה וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים
לְכָל־מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ: (כה) וְכָל־אִשָּׁה חַכְמַת־לֵב
בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ מַטְוֶה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־
תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (כו) וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא
לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת־הָעִזִּים: (כז) וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ
אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן:
(כח) וְאֶת־הַבֹּשֶׂם וְאֶת־הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה

---

nak elő rendében. — (22) חח orronfüggő l. Gen. 24. f. 22.

mindenki szive szabad akaratja szerint hozza azt, mint adományt Jehovának: aranyat, ezüstöt és rezet. — (6) Kék-, bibor- és karmazsinszinü gyapjut, byssust és kecske szőrt. — (7) És pirosló kos-bőröket, tachas-bőröket és sittim fát. — (8) Olajt a' világitásra, fűszerszámokat, a' kenetolaj és a' füstölgésre való szerzéséhez. — (9) Sóhamköveket és foglaló köveket az Éfod és a' mellrevaló számára. — (10) És minden bölcs-szivüek köztetek jöjjenek el, és csinálják meg mind azt, a' mit parancsolt Jehova. — (11) A' hajlékot és sátorát és takaróját, horgocskáit, deszkáit, retesz-rudait, oszlopait és talpait. — (12) A' szekrényt és annak rudait, a' födelet és a' kárpitot, mint lepelt. — (13) Az asztalt és annak rudait és minden edényeit és az udvarlási kenyeret. — (14) A' világitásra való gyertyatartót és edényeit, lámpájit és a' világitásra való olajt. — (15) És a' füstölgés oltárát és annak rudait; a' kenet olaját és füstölgésre való szerek elegyét; és a' bemenetel födényét a' hajlék ajtajához. — (16) Az égőáldozatok oltárát és annak réz rostélyát, rudait és minden edényeit, a' mosdót és lábát. — (17) A' pitvar függönyeit, oszlopait és talpait, és a' pitvar kapujának födényeit. — (18) A' hajlék szegeit, és a' pitvar szegeit, és azok köteleit. — (19) És a' ruhákat a' feleslegvaló-

---

meleg ételt készithettek. — (10) Itt a' műértőknek megmondatik mit készitsenek (11—19. v.) de még nem mikép készitsék. — (11) Az egyes darabok a' hajlék belsejéből indulva ki adat-

לַיהוָה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֻהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וָכֶסֶף
וּנְחֹשֶׁת: (ו) וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:
(ז) וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים:
(ח) וְשֶׁמֶן לַמָּאֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים:
(ט) וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן: (י) וְכָל־
חֲכַם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:
(יא) אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ אֶת־קְרָסָיו וְאֶת־
קְרָשָׁיו אֶת־בְּרִיחֹו אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אַדְנָיו: (יב) אֶת־הָאָרֹן
וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֶת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ: (יג) אֶת־הַשֻּׁלְחָן
וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים: (יד) וְאֶת־מְנֹרַת
הַמָּאֹור וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֶת שֶׁמֶן הַמָּאֹור: (טו) וְאֶת־
מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת
הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן: (טז) אֶת
מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לֹו אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנֹּו: (יז) אֶת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־
עַמֻּדָיו וְאֶת־אַדְנֵיהֶן וְאֶת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר: (יח) אֶת־יִתְדֹת
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם: (יט) אֶת־בִּגְדֵי

---

sére nézve, minthogy a' keletiek főebédöket este tartják, és így a' szombat elején és annak berekesztésekor, akkor pedig

(33) És elvégezvén Móseh beszédét velök, leplet tön arczájára. — (34) De midőn Jehovához beméne, vele beszélendő, félretevé a' lepelt, mig kijött. És kijövén elmondá Jiszrael fiainak mind azt, a' mi neki parancsoltatott. — (35) És láták Jiszrael fiai Móseh arczát, mikép Móseh arcza sugárzék; akkor Móseh a' leplet viszszatevé arczára, mig beméne szólani vele.

XXXV. (1) És egybegyüjté Móseh Jiszrael fiainak egész községét, és monda nekik; Ezek a' dolgok, a' melyeket parancsolt Jehova, hogy cselekedjetek. — (2) Hat nap tétessék meg a' dolog, a' hetedik napon pedig legyen tinektek szentség szombat ünnepe Jehovának. Ki azon dolgot tesz, halállal büntettessék. — (3) Ne gyujtsatok tüzet minden lakóhelyeitekben, szombat napján. — (4) És szóla Móseh Jiszrael fiainak egész községéhez, mondván: ezt parancsolta Jehova hogy mondjam nektek. — (5) Vegyetek össze közületek adományokat Jehovának,

---

f. 13. v.) Móseh azt itt előre bocsátja, hogy a' nép mindjárt annak megtartása vagy szentelenitése által megmutassa, akarja-e Istennel megújított frigyét megtartani vagy nem. — 3) E' versben foglalt tilalom általánosnak látszik. Azonban Palaestinában nem vala olly nyomasztó, mint nekünk most tetszik, sem a' melegítés tekintetében, mert ez Palaestina enyhe éghajlata alatt nélkülözhető, sem pedig ételek készité-

סִינָי׃ מפטיר (לג) וַיִּכַּל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו
מַסְוֶה׃ (לד) וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־
הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר
יְצֻוֶּה׃ (לה) וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר
פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ
לְדַבֵּר אִתּוֹ׃

ס ס ס

לה (א) וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת
אֹתָם׃ (ב) שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה
יוּמָת׃ (ג) לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ פ
(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃ (ה) קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה

---

még most is mutatják!!! — בדברו אתו mivel szólott vele t. i. Isten.

XXXV. (1) A' mit Isten a' 25—32. f. a' hajlék fölállításáról Mósehnek meghagyott, azt csak most jelenthette ki a' népnek, midőn a' 32. f.-ben megszegett frigy megújíttatott, és ő bizonyossá tétetett arról hogy Isten ismét mulatni fog Jiszrael között. — (2) A' szombat parancsolatját, mellyel Isten a' hajlék fölállítására való fölszólítását berekesztette (l. felj. 31.

a' nemzeteket, és kiterjesztem határidat, és senki még sem leselkedendik földed után, mikor fölmenendesz Jehova előtti megjelenésre háromszor minden évben. — (25) Ki ne ontsad a' kovászosra az én áldozatom vérét, és ne maradjon reggelig a' Peszach ünnepének áldozatja. — (26) Földed első zsengéjét Jehova a' te Istened házába vigyed. Ne főzd a' gödét anyja tejében. — (27) És mondá Jehova Mósehnek: Ird föl magadnak ezen igéket, mert ezen igék tartalma szerint kötöttem veled és Jiszraellel frigyet. — (28) És vala ott Jehovánál negyven nap és negyven éjjel, kenyeret nem evett és vizet nem ivott; és fölirá a' táblákra a' frigy igéjét, a' tíz parancsolatot. — (29) És lőn, mikor leszállana Móseh Szináj hegyéről, — Móseh kezében tartá a' tanuság két tábláit, mikor leszállana a' hegyről, — nem tudá Móseh, hogy sugárzék arczának bőre, mivel szólott vele. — (30) És láták Áhron és Jiszrael minden fiai Móseht, hogy íme sugárzék arczának bőre, és féltek közeledni hozzá. — (31) És szólitá őket Móseh, és visszatérének hozzá Áhron és a' község fejedelmei, és beszéle velök Móseh. — (32) Azután közeledtek Jisrael minden fiai, és megparancsolá nekik, mind azt a' mit mondott neki Jehova a' Szináj hegyén. —

Ez kitetszik e' fejezet első verséből és Deut. 4. f. 13. v.-ből. —(29) קרן annyi mint sugárzani l. Chab. 3 f. 4. v. A' Vulgata hibásan „cornuta" szóval fordítja, a' miért Móseht rendesen szarvakkal szokták festeni, sőt Genuában e' szarvakat

מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ
בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
בַּשָּׁנָה: (כה) לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין
לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח: (כו) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא
בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: פ שביעי
(כז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל:
(כח) וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם
לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת דִּבְרֵי
הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים: (כט) וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי
וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־
יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ: (ל) וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת
אֵלָיו: (לא) וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־
הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם: (לב) וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר

---

férfiak mind eltávoznak is földökről, Jerusálembe menendők, még sem kell attól tartaniok, hogy ez idő alatt elhagyott Jószágokba az ellenség beütne. — (28) ויכתב וכו' és fölirá a' táblákra 'stb. nem Mósehre, hanem Istenre viszonylik.

isteneiknek, elhívjon téged és ehetnél áldozatjából. — (16) És vehetnél leányi közül fiaidnak, és paráználkodván leányaik isteneik után, paráználkodásra csábíthatnák a' te fiaidat is az ő isteneik után. — (17) Öntött isteneket ne csinálj magadnak. — (18) A' kovásztalan kenyér ünnepét tartsd meg, hét nap egyél kovásztalant, a' mint megparancsoltam neked, a' kalász hónap idejekor: mert a' kalász hónaphan jöttél ki Miczrájimból. — (19) Mind a' mi megnyitja anyja méhét enyém, és minden barmad között a' hímnemü első fajzat, ökörből vagy juhból. — (20) A' szamár minden első vemhét, megváltsd bárányon, és ha meg nem váltod, nyakazd le azt. Fiad közül minden elsőszülöttet is válts meg. — (21) Hat nap dolgozhatol, a' hetedik napon szünjél meg, a' szántásban és aratásban is szünjél. — (22) És a' hetek ünnepét a' gabona aratás sengéjének, és a' betakaritás ünnepét is megtegyed, az év fordultában. — (23) Háromszor jelenjék meg évenkint minden férfi közületek Jehova Urnak, Jiszrael Istenének színe előtt. — (24) Mert kiüzöm előled

---

negyvenkilencz napot kelle számlálni, 's az ötvenedik nap pünkösd vala. Ezen ünnep, Majmonides szerint, az isteni törvényhozás emlékezetére is vala rendelve; azonban annak az egész szent irásban sehol nyoma sincsen. — A' betakarítás ünnepe sátoros ünnepnek is neveztetik, és akkor ületett meg, midőn minden termés már betakarítva vala. Ezen ünnepek közelebbi magyarázatát l. Lev. 23. f. a' jegyzetet. — (24) Bátorságot igér a' Jiszraelitáknak Isten, hogy ha a'

לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ: (ט) וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו
לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶן: (י) אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה־לָּךְ: (יא) אֶת־חַג
הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ
לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם:
(יב) כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה:
(ג) וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל
בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם: (כ) שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת:
(כא) וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף
תְּקוּפַת הַשָּׁנָה: (כג) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ
אֶת־פְּנֵי הָאָדֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (כד) כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם

---

dita (Astarta) szentségében leülve idegen férfival közösülni. Ha egyszer a' szentségben leült, nem kerül előbb haza, mig valami idegen pénzdarabot ölére hullatva, a' szentségen kivül vele nem közösült. A' pénz odavetése alkalmával azt tartozik mondani: „Fölszólítlak Mylitta istennő nevében!“ (Herodot történetei 1. könyv. 199.). — (18) Következnek Jehovának ünnepei ellentétben a' bálványokéival mint felj 23. f. 14. v. — (19) Az elsőszülöttek szentsége szintugy emlékeztető az egyptomboli kiszabadulásra, mint az említett ünnepek. — (22) A' hetek ünnepén pünköst értetik, és igy azért neveztetett, mert a' Peszach ünnepétől hét hetet, vagy is

járjon az Ur közepettünk, mivel hogy kemény-nyakú nép ez, de bocsásd meg bűneinket es vétkeinket, és fogadj el minket tulajdonúl. — (10) És mondá: Ime én frigyet kötök: Mind az egész néped előtt csudákat cselekszem, millyenek soha nem lettek az egész földön, hogy lássa a' nép, melly között vagy, Jehova műveit, mert rettenetes az, a' mit én cselekszem veled. — (11) Tarts meg pedig mindent, a' mit én parancsolok néked ma. Ime én kiüzöm előtted az Emórit, a' Kanaánit, a' Chittit, a' Perizit, a' Chivit és a' Jebúszit. — (12) Óvd meg magadat, hogy ne szövetkezzél ama föld lakosával, a' mellyre te mégy; hogy törül ne legyen közepetted. — (13) Hanem rontsátok le oltáraikat, törjétek össze emlék oszlopaikat és bálványaikat irtsátok ki. — (14) Mert ne borulj le idegen isten előtt, mert Jehova, boszúálló az ő neve, boszúálló Isten ő. — (15) Ne szövetkezzél ama föld lakosával, ne hogy, mikor paráználkodnak isteneik után, és áldoznak

---

leti astrologiában a' boldogság csillagának vétetett, és így אשרה neve אשר boldog lenni-ből igen szépen származtatható. — (15) Az istenek után paráználkodni beszéd mód onnan jön, hogy Astarta tisztelete főképen illy förtelmes cselekedetekből állott. Herodot ezt ekkép irja le: *δεῖ πᾶσαν γυναῖκα ἐπιχωρίην ἱζομένην ἐς ἱρὸν Αφροδίτης ἅπαξ ἐν τῇ ζόη μιχθῆναι ἀνδρὶ ξείνῳ. — ἔνθα ἐπεὰν ἵζηται γυνὴ, οὐ πρότερον ἀπαλλάσσεται ἐς τὰ οἰκία, ἢ τίς οἱ ξείνων αργύριον ἐμβαλων ἐς τα γουνατα μιχθῇ ἔξω τοῦ ἱροῦ. ἐμβαλόντα δέ δεῖ εἰπεῖν τοσόνδε: „Ἐπικαλέω τοι τὴν-θεὸν Μύλιττα.“* Minden nő tartozik életében egyszer Aphro-

בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ
וּנְחַלְתָּנוּ: ששי (י) וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל־
עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־
הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה
כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ: (יא) שְׁמָר־לְךָ אֵת
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי
וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: (יב) הִשָּׁמֶר לְךָ
פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן־
יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ: (יג) כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת־
מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו תִּכְרֹתוּן: (יד) כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה
לְאֵל אַחֵר כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא הוּא: (טו) פֶּן־
תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ

: רי"ש רבתי

---

a' jegyzetet. — (10) Isten Móseh kérelmeinek engedve, frigyét újra megköti a' néppel, de megújítja egyszersmind a' frigy föltételeit, a' mint a' következőkben előadatnak. — (13) אשרה nem jelenthet berket, mert 2. Kir. 23. f. 7. v. a' nők sátrokat szőnek Aschera אשרה számára, a' mi valamint a' szentirás egyéb helyei, hol e' szó előjön, nem berekre, hanem bálványra illő. Onkelos és Jonathan — ugy látszik — épen ez okból a' szót nem is fordítják, a' mit nem tehettek volna, ha berket értének vala alatta. A' szó ugy látszik egyértelmű עשתרת — Astarta istenasszony fa bálványával, melyet a' Syria és Phőniciabeliek imádtak, és melly a' ke-

XXXIV, (1) És mondá Jehova Mósehnek: Faragj magadnak két kő-táblát, mint az előbbiek voltak, hogy fölirjam azokra a' táblákra az igéket, mellyek voltak az első táblákon, mellyeket eltörtél. — (2) És légy készen reggelre, és jöjj föl reggel szináj hegyére, és állj meg nekem ott a' hegytetőn. — (3) És senki ne jöjjön föl veled, és ne láttassék senki az egész hegyen, még a' juhok is és ökrök ne legeltessenek a' hegynek ellenében. — (4) Faraga tehát két kőtáblát, mint az előbbiek, és fölkelvén Móseh korán reggel, fölméne szináj hegyére, a' mint parancsolá neki Jehova, 's kezébe vevé a' két kő-táblát. — (5) És leszálla Jehova felhőben és megálla ott mellette, és kiáltá Jehova nevét. — (6) És midőn Jehova előtte általméne, kiáltá: Jehova örökkévaló, irgalmas és könyörületes Isten, hosszú türő, végetlen kegyelmű és igazságos. — (7) Ki megtartja az irgalmat ezeriglen, ki megbocsátja a' bűnt és gonosztettet; de bűntetetlen nem hágy, hanem megfenyiti az atyák bűnét a' fiakban, harmad és negyed iziglen. — (8) És Móseh sietve meghajtá magát a' földig, és leborula. — (9) És mondá: Ugyan ha kegyelmet találtam szemeid előtt Uram! ugyan

---

ja kötni velök. — (6) Ezen és a' következő versben Isten ugynevezett tizenhárom tulajdonságai שלש עשרה מדות adatnak elő. A' bibliá ollyan helyei nem szorulnak hosszas magyarázatra. Kár volna ezen erőteljes, tömött szavakat a' magyarázat izetlen levében fölöszlatni. — (7) L. feljebb 20. f. 5. v.

לד (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים
כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: (ב) וֶהְיֵה נָכֹן
לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ
הָהָר: (ג) וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־
הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא:
(ד) וַיִּפְס�ֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר
וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי
לֻחֹת אֲבָנִים: (ה) וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא
בְּשֵׁם יְהוָה: (ו) וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה
אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: (ז) נֹצֵר
חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה
פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים
וְעַל־רִבֵּעִים: (ח) וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ:
(ט) וַיֹּאמֶר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי

נו"ן רבתי

---

hogy a' halandó az Istent csak műveinek nyomaiból, a' mindenségben nyilatkozott tulajdonságiból és igy utólagosan (a posteriori) = מאחורי ösmerheti meg, nem pedig lényege és egyénségénél fogva, előlegesen (a priori) = פנים.

XXXIV. (1) Az új táblák jelül szolgáltak, hogy Isten a' népnek vétkét megbocsátotta, és hogy frigyét újra megakar-

hogy esmerjelek meg téged, hogy találjak kedvet szemeid előtt; es vedd tekintetbe, hogy e' nemzet a' te néped. — (14) És mondá: én magam megyek, hogy nyugalomba hozzalak. — (15) És mondá neki: Ha magad nem jösz, ne vigy minket innen. — (16) 'S mi egyébben ösmertetnék meg, hogy kegyelmet találtam szemeid előtt én, és néped, ha csak nem ebben, ha eljösz velünk? hogy kitüntessünk én és néped minden nép közül, melly e' föld szinén van. — (17) És mondá Jehova Mósehnek: Megteszem ezt is, a' miről szóltál, mert találtál kegyelmet szemeim előtt és ösmerlek téged név szerint. — (18) És mondá: Ugyan mutasd meg nekem dicsőségedet. — (19) És mondá: szined elibe vezetem minden sajátságimat, és kiáltom Jehova nevét előtted; és kegyelmezek, a' ki iránt kegyelmes lehetek, és könyörülök a' kin könyörülhetni. — (20) Mondá tovább: Nem láthatod arczámat, mert nem lát engem ember élve. — (21) És monda Jehova: Ime van hely én nálam, csak állj ama kösziklára. — (22) És mikor átmegy én dicsőségem, oda helyezlek a' kösziklának hasadékjába és befedezlek kezemmel mig átmegyek. — (23) Azután elveszem kezemet, meglátod hátomat, de arczám meg nem láttatik.

---

(19) טובי sajátságim, mint a' Thalmudban מה טיבו mi sajátsága? (cf. טוב jószág, tulajdon=*tulajdonság*; a' németben Eigenthum=Eigenſchaft; a' latinban proprietas tulajdon és tulajdonság). וחנתי וכו' e' szavak vitetnek Móseh beszédire a' 16. versben. — (20) l. Gen. 16. f. 13. v. — (23) Ezen érzéki kifejezésben a' fölséges gondolat ki van fejezve:

לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה׃
(יד) וַיֹּאמֶר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ׃ (טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־
אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה׃ (טז) וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵפוֹא
כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ
וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכֹּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ פ
רביעי (יז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם׃ (יח) וַיֹּאמֶר
הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ׃ (יט) וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי
עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר
אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃ (כ) וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל
לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי׃ (כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה
הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר׃ (כב) וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי
וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי׃
(כג) וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא
יֵרָאוּ׃ פ חמישי

---

tudjam intézni. — (14) פני ילכו én magam megyek, szószerint „arczám menend“ = jelenlétem I. 2. Sam. 17. f. II. v. ופניך הולכים בקרב Targum Jonat. és mások fordítják: „haragom elmúlik, és akkor megnyugtatlak.“ — (18) Első kérelmének teljesitetése által Móseh még nagyobbra bátorittatik: hogy Isten ki addig neki felhőben jelent meg, most egész méltóságát neki födetlen mutassa. —

akart, kiment az összejövet sátorába, melly a' táboron kivül vala. — (8) Midőn pedig Móseh a' sátorba kiméne, az egész nép fölkele, és megállának, kiki az ő sátorának ajtajában és Móseh után nézének, mig bemene a' sátorba. — (9) És lőn, hogy mikor Móseh a' sátorba beméne, leszálla a' felhő-oszlop és megálla a' sátor ajtajában, és szóla Mósehvel. — (10) 'S a' mint a' nép a' felhő-oszlopot a' sátor ajtajában állani látá, mind az egész nép fölkele, és leborulának, kiki sátora ajtajában. — (11) És szóla Jehova Mósehvel szinről szinre, valamint az ember szól barátjával: és visszatére a' táborba; de az ő szolgája Jehosua nem távozék a' sátorból. — (12) És monda Móseh Jehovának: Nézsze, te azt mondod nekem, vidd föl e' népet; és nem tudattad velem, kit küldesz velem; pedig te mondád: ösmerlek neved szerint, és kegyelmet találtál szemeim előtt. — (13) Ha tehát kegyelmet találtam szemeid előtt, ugyan tudasd velem utaidat,

---

az angol *Knox Robert*, hogy midőn a' Cingaloktól azt kivánta volna, hogy neki a' napi élelmére rendelt rizset fövetlenül adnák, hogy ő azt maga magának készithetné; azok ebbeli kivánatának teljesitését az okból megtagadák: „mivel — azt mondák — nem illő, hogy magam készitsem ételemet, olly férfi lévén kit a' király név szerint ösmer, és kit bizonyosan nem sokára nagy tisztségre emelend. (l. Das alte und neue Morgenland v. Rosenmüller). — (13) A' vers értelme: ha engem kegyelmedre méltatsz, nyilatkozd ki nekem, e' népbeli szándékodat, hogy e' szerint magamat kedved szerint

יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִתְּחוּץ לַמַּחֲנֶה: (ח) וְהָיָה
כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל־הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח
אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה: (ט) וְהָיָה
כְּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל
וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה: (י) וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד
פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ:
(יא) וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: פ שלישי
(יב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל
אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי
וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי: (יג) וְעַתָּה
אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ

---

ván, Móseh, hogy Isten akaratját megérthesse, kéntelen vala sátorát a' táboron kivül helyezni. — (8) Igazságos bűnbánat következésében, a' nép most nagyobb figyelemmel és tisztelettel volt Móseh iránt, mint az előtt. — (11) פנים אל פנים színről színre = közvetlen, nem álomképek vagy e'hez hasonlókban. — (12) ואתה אמרת וכו' pedig te mondád: ösmerlek neved szerint. E' kifejezés onnan kölcsönöztetett, hogy a' napkeleti fejedelmek csak kedvencz udvarnokaikat ösmerik személyesen és nevök szerint. Igy beszél

XXXIII. (1) És mondá Jehova Mósehnek: Eredj, menj el innen te, és a' nép, mellyet fölhoztál Miczrájim földéről, arra a' földre, melly iránt megesküdtem Ábraham, Jiczchak és Jákobnak, mondván: ivadékodnak adom azt. — (2) És angyalt küldök elötted, és kiüzöm a' Kanaánit, az Emorit, a' Chittit, a' Perizit, a' Chivit és a' Jebúszit. — (3) A' földre, hol tej és méz foly; mert én nem megyek föl közepetted, mivel kemény-nyakú nép vagy, hogy meg ne emésszelek az úton. — (4) Hallván pedig a' nép e' szomorú hírt, gyászba borula és senki nem vevé magára ékszereit. — (5) És szóla Jehova Mósehhez: Mond Jiszrael fiainak: ti kemény nyakú nép vagytok, ha csak egy perczig is veled mennék, eltörölnélek téged. Most tehát rakd le ékszereidet, azután megtudom, mit kell cselekednem veled. — (6) És megfoszták magokat Jiszráel fiai Chóreb hegyétől fogva rajtok volt ékszereiktől. — (7) Móseh pedig vevé sátorát és fölütötte a' táboron kivül, messze a' tábortól és nevezé összejövet sátorának; és lőn, hogy mindenki Jehovához folyamodni

---

győződhessék azt kivánta, hogy gyászba boruljanak, és ne vegyenek magokra semmi ékszert; a' nép tehát azt hallván, megcselekedte Isten parancsát. Hasonló szokás volt a' rómaiaknál, hol szinte a' bűnről vádolt (reus) mindennemü ékszereit lerakta, szakállát és fejhajait elhanyagolva járkált a' nép között, hogy azt iránta való irgalomra birja. — (7) Akkor ideig Jehova, mint Jiszráel királya a' tábor közepében tartózkodék; de Jiszrael vétke következtében Isten közepökből eltávoz-

לג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם
אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה:
(ב) וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי
וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: (ג) אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ
כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אַתָּה פֶּן־אֲכַלֶּךָּ
בַּדָּרֶךְ: (ד) וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ
וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיִו עָלָיו: (ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף רֶגַע אֶחָד
אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה
מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ: (ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר
חוֹרֵב: (ז) ומֹשֶׁה יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה־לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
הַרְחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ

---

rom jelenleg eltörleni, sőt beviszem őket az igért földre; azonban idejében megbüntetem őket.

XXXIII. (3) A' földre, ez az 1-ső vershez kapcsolja magát, mert a' 2. v. csak záradék. — Isten nem akar tovább Jiszrael között mulatni, minthogy a' nép nyakasságánál fogva, könnyen újra valami bűnbe keveredhetnék, a' mi Isten igazságától a' nép teljes eltörlését megkivánhatná. — (5) ויאמר tartozik még a' harmadik vershez és az összefüggés e'kép lesz. Isten a' néptől, hogy bűnbánatok őszinteségéről meg-

derekára mindenki kardját, menjetek föl 's alá egyik kaputól fogva a' másik kapuig a' táborban, és ölje meg kiki a' maga atyafiát, kiki barátját és kiki rokonát. — (28) És cselekedének Lévi fiai Móseh beszéde szerint, és elhulla a' nép közül azon nap mintegy huszonháromezer ember. — (29) 'S mondá Móseh: szenteljétek ma kezeiteket Jehovának, mert egynémelly fija vagy fivére ellen leend; hogy azért ti reátok ma áldást adjon. — (30) És lön másodnapon, szóla Mósch a' népnek: Igen nagy bünt követtetek el, azért fölmegyek Jehovához, talán megengesztelhetem vétkeitek felöl. — (31) Visszatére azért Móseh Jehovához és mondá: kérlek igen nagy bünt követett el ez a' nép; mert arany istent csináltak magoknak. — (32) Most ha vajha megbocsátanád a' népnek bünöket! vagy, ha nem, ugyan törölj ki engem könyvedből, mellyet irtál. — (33) És mondá Jehova Mósehnek: Azt ki vétkezett ellenem, azt törlöm ki könyvemből. — (34) Most tehát eredj, vezesd a' népet, a' hová mondottam neked: Ime az én angyalom elmegy elötted. És mikor a' büntetés napja be következend, meglátogatom öket ezen vétkökért. — (35) És megveré Jehova a' népet, hogy csinálák a' borjút, mellyet Áhron készitett vala nekik.

מחני נא וכו' törölj ki engem a' könyvedből, mellyet irtál — törölj ki az élők közül. E' kifejezési mód szerint Isten képlegesen, mint emberi fejedelem van gondolva, ki alattvalóiról névjegyzéket visz, mellyben mindég a' meghalt kitöröltetik. — (34) E' vers értelme: Én nem aka-

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ
מִשַּׁעַר לָשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־
רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ: (כח) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה
וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ: (כט) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה מַלְאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת
עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה: (ל) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל
הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה
אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם: (לא) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
אֱלֹהֵי זָהָב: (לב) וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי
נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ: (לג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי
אֲשֶׁר חָטָא־לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי: (לד) וְעַתָּה לֵךְ וְנְחֵה אֶת־
הָעָם אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם
פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם: (לה) וַיִּנֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם
עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן: ס

מידיו ק׳

---

nevetni és ezzel összehangzásban van a' Sept. is, melly így fordít: ποιήσει σε ἐπίχαρμα τῶν ἐχθρῶν σου. — (28) Hogy a' Leviták magában olly sikerrel kelhettek a' bajra, világosan mutatja, hogy a' Jiszraelitáknak csak egy része adta vala magát a' bálványzásra. ערב רב שעלו ממצרים פס שנקטלו על הקרן והם שעשומו (Raschi). — (29) l. Deut. 10. f. 8. v.). — (32)

Nem a' diadal-kiáltásnak szava, sem a' lankadás nyögésének szava, a' zajgásnak szava, mellyet hallok. — (19) 'S a' mint közelgetett a' táborhoz, látá a' borjút és a' körtánczot, és fölgerjede Mósehnek haragja, 's elveté kezéből a' táblákat, és eltöré azokat a' hegy alatt. — (20) És vevé a' borjút, mellyet csináltak, elégeté tüzben, és szét zúzá, hogy porrá lőn, arra elhinté a' viz színére és adá inni Jiszrael fiainak. — (21) És mondá Móseh Áhronnak: Mit cselekedett neked e' nép, hogy hoztál reá nagy bünt? — (22) És mondá Áhron: Ne gerjedjen föl Uram haragja! Te ismered e' népet, hogy hajlik a' roszra. — (23) Mondának nekem: Csinálj nekünk Istent, ki járjon előttünk, mert Móseht, a' férfit, ki fölhozott minket Miczrájim földéről, nem tudjuk, mi lelte öt. — (24) És mondám nekik: Kinek van aranya? 's leszedék 's adák nekem, és vetém azt a' tüzbe, 's kikerüle e' borju. — (25) És látá Móseh a' népet, hogy Áhron féktelenitette gyalázatokra elleneik között. — (26) És megálla Móseh a' tábor kapujában, és mondá: Valaki Jehováé mellém álljon. És egybegyülének hozzá Lévi minden fiai. — (27) És mondá nekik: Igy szóla Jehova Jiszrael Istene: kösse

---

többen azt hiszik, hogy Móseh a' borjuképnek fából készitett állványát égeté el; de e' vélemény ellene van a' feljebbi szövegnek. — (25) לשמצה בקמיהם gyalázatokra ellenök között. E' forditás legjobban megfelelő az etymologiának. Az arabban ugyan is *) annyit jelent: csufot üzni, ki-

*) شمع

קוֹל עַנּוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עַנּוֹת חַלּוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי
שֹׁמֵעַ: (יט) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל
וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר
אֹתָם תַּחַת הָהָר: (כ) וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף
בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֹר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁק אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה לְךָ
הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה: (כב) וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן
אַל־יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא:
(כג) וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־
זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ
מֶה־הָיָה לוֹ: (כד) וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ־
לִי וָאַשְׁלִיכֵהוּ בָּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה: (כה) וַיַּרְא מֹשֶׁה
אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם:
(כו) וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי
וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי: (כז) וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה

---

salemi Thalmudban a' dolog igy magyaráztatik, hogy az irás átlátszó és igy minden oldalról olvasható vala. — (20) Nem mondatik, hogy Móseh a' borjut a' tüzben porrá égeté, mi által a' nélkül is egy kevésbé hihető műszeres eloszlás tétetett volna föl; hanem hogy a' borju a' tűzben előbb elolvasztatott és csak azután töretett porrá erőművesen. Michaelis és vele

találom azt. — (10) Azért hagyj engem, hogy fölgerjedve haragom ellenök, emésszem meg őket; és teszlek tégedet nagy nemzetséggé. — (11) És esedezék Móseh Jehova Istenének színe előtt és mondá: Minek, o Jehova, gerjedjen föl haragod néped ellen, mellyet kihoztál Miczrájim földéről nagy erővel és hatalmas kézzel. — (12) Miért szólanának a' miczrájimbeliek, mondván: Szerencsétlenségre vivé ki őket, hogy megölje őket a' hegyek között, és eltörölje a' föld színéről. Hagyj föl haragod gerjedelmével, és változtasd meg szándékodat néped szerencsétlensége iránt. — (13) Emlékezzél meg Ábraham, Jiczchak és Jiszrael szolgáidról, kiknek megesküdtél tenmagadra, mondván nekik: Meggyarapítom ivadéktokat, mint az ég csillagait, 's ezt az egész földet, mellyről szóltam, ivadéktoknak adom, hogy örökké birják. — (14) 'S megváltoztatá szándékát Jehova a' szerencsétlenség iránt, mellyről mondott vala, hogy hozandja népére. — (15) Móseh pedig megfordulván leméne a' hegyről, és a' tanuság két táblája kezében; táblák beírva mind a' két oldalon; e' felől és másfelől is be valának írva. — (16) A' táblák pedig Isten csinálmányi valának, az irat is Isten írása vala kimetszve a' táblákra. — (17) Hallván pedig Jehosua az ujjongó nép kiáltását, mondá Mósehnek: Viadal kiáltás van a' táborban, — (18) És mondá:

עליהם והוא לומר סכיתם לי תלת כתן פתח לו פתח וסדישו שסדבר תלוי
(רש"י מדברי מ"ר.) זו שתם יתפלל עליהם לא יכלם — (15) A' Jeru-

עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא: (י) וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם
וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל: (יא) וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־
פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר
הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה: (יב) לָמָּה
יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים
וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־
הָרָעָה לְעַמֶּךָ: (יג) זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן
לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: (יד) וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר
דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: פ

(טו) וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת
כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עִבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים: (טז) וְהַלֻּחֹת
מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת
עַל־הַלֻּחֹת: (יז) וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה
וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה: (יח) וַיֹּאמֶר אֵין

ברעו ק׳

---

ezátlan kicsapongásba fajult ki. — (10) הניחה לי hagyj engem. Az által — azt jegyzi meg itt a' Midrasch rabba — Mósehnek értésére adatott, hogy ha közbe veti magát, szószólása nem maradand sikeretlen. מדין לו שמטו שהתפלל משה

az arany függőket, mellyek valának füleikben, és vivék Áhronhoz. — (4) És elvevé kezeikből és kiképzé vésővel, és készite tömör borjualakot. És mondának: Ime Istened Jiszrael, ki fölhozott téged Miczrájim földéről. — (5) Ezt látván Áhron, oltárt épite előtte, és kihirdete, mondván: hónap Jehovának ünnepe. — (6) 'S másod nap jó reggel fölkelvén áldozának égő-áldozatokat, azután leüle a' nép enni, inni és fölkelének játszani. — (7) Mondá pedig Jehova Mósehnek: Eredj, menj alá, mert elvetemült néped, mellyet fölhoztál Miczrájim földéről. — (8) Hamar eltértek az utról, mellyet parancsoltam nekik; tömör borjualakot készitettek magoknak, és előtte leborultak, es áldoztak neki, és mondák: Ime Istened Jiszrael, ki fölhozott téged Miczrájim földéről. — (9) Mondá ismét Jehova Mósehnek: Láttam e' népet, és kemény-nyakú népnek

---

karczolni). Áhron borjut képeze nekik, alkalmasint Apis példájára, melly kép alatt Egyptomban Osiris, mint a' hatalom és erő jelképe imádtatott. — (5) וירא אהרן ezt látván Áhron — észre vévén, mikint ők a' képet nem csak vezérnek vették — mint feljebb kijelentettek — hanem azt mondták אלה אלהיך ישראל ime Istened Jiszrael; attól tartott, hogy ne talán a' kép alatt még más költött Istent imádjanak, hogy tehát annak elejét vegye, Áhron Jehovának szentelt ünnepet hirdet. — (6) Az isteni tisztelet a' zsidóknál is szinte e'kép ment véghez; előbb áldoztak, azután jött a' lakoma és arra a' játékos mulatság, csakhogy itt mint később látandjuk, a' mulatság az ünnep végén rokon-

הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן: (ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם
וַיְצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ה) וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן
מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר:
(ו) וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגְּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם
לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק: פ
(ז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר
הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ח) סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה

---

tassék. — (4) מסכה öntött v. tömör. [Midőn ez utolsó kifejezéssel forditottunk, az által elejét vettük mindazon nehézségeknek, mellyek annyi bajt okoztak e' vers magyarázatában a' commentatoroknak, és ezek végre is kéntettek חרט szót Aben Ezra és Kimchi után mintával forditani, mi a' szó származásával teljesen ellenkezik. Ugyanis חרט minden hangrokon kitételekkel jelent vésni, *karczolni* (cf. חרט = חרץ = חרש = חרת = *) sanscr. krasz, krat (metszeni) = κειρω v. ep. κέρσω (metszeni) = latin. rado = francz. gratter = ang. to grate, scratch = olasz grattare = német kratzen, ritzen, kritzen =

---

*) קרט =

(15) Hat nap tétessék meg a' munka, a' heted napon pedig szombat ünnepe van, Jehovának szentelve; ki munkát tesz szombat napon, halállal büntettessék. — (16) Megtartsák tehát Jiszrael fiai a' szombatot, és üljék meg azt örök időkre, örökkévaló szövetségül. — (17) Köztem és Jiszrael fiai között jel az mindörökké, hogy hat nap teremtette Jehova az eget és a' földet, a' hetediken pedig megszünt és megnyugodott. — (18) És adá Mósehnek, mikor elvégezte volna beszédét vele Szinaj hegyén, a' tanuság két tábláit, Isten ujjával beirott kötáblákat.

XXXII. (1) Látván pedig a' nép, hogy késik Móseh lejönni a' hegyről, egybegyülekezék a' nép Áhron ellen, és mondák neki: Kelj föl és csinálj nekünk Istent, ki előttünk járjon; mert ezt a' Móseht, a' férfit ki fölhozott Miczrájim földéről, nem tudjuk mi lelte öt. — (2) És mondá nekik Áhron: Szedjétek le az arany függöket, mellyek vannak nöitek, fiaitok és leányitok füleiben, és hozzátok hozzám. — (3) És leszedé magáról az egész nép

---

mert csak egy lényt kivánnak Móseh helyibe, és Áhron csak ugyan egy lényt készite nekik. Különben az egész versből kitetszik, hogy a' Jiszráeliták Istenbeni hitről le nem tettek, csak Móseh helyett akartak egy érzékileg szemlélhető vezért, mert a' látatlan Jehova, egyptomi gondolkodás módjok szerint, nekik felette távol volt. — (2) Áhron egész cselekvés módjából kitetszik, hogy okosságból engedett ugyan a' nép unszolásának, de időt akarván nyerni, nem kért közönséges aranyat, hanem az asszonyok ékszereit, hogy azáltal a' dolog elhalasz-

מְקֻרָב עַמֶּיהָ: (טו) שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת: (טז) וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: (יז) בֵּינִי וּבֵין
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: ס
שני (יח) וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינָי שְׁנֵי
לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:

לב (א) וַיַּרְא הָעָם כִּי־בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל
הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם ו֙עֲשֵׂה־לָנוּ
אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ו֙מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר
הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ: (ב) וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם
וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי: (ג) וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי

---

(16) רדופין וזריזין בזריזות המלאכה שנאמר פל תדמה מפכיס (Raschi). — l. felj. 20. f. 8. v. — (18) כתובים וכו' Isten ujával beirott kőtáblákat — a' vésés isteni utánozhatlan mű vala, valamint felj. 8. f. 15. v. Miczrájim jelképirói a' csapást, mellyet nem utánozhatnak אצבע אלהים Isten ujának nyilvánítják.

XXXII. (1) A' többes igét ילכו itt és tov. 4. 8. és 23. v.-ben אלהים szóval egyesben kell venni, m. Gen. 20. f. 13. v.

séget, hogy megcsinálják mind azt, a' miket én parancsoltam neked. — (7) Az összejövet sátorát és a' tanuság szekrényét és a' födélt, melly rajta van, és a' sátor minden eszközeit. — (8) Az asztalt és annak eszközeit, a' tiszta gyertyatartót eszközeivel és a' füstölgés oltárját. — (9) Az égő áldozat oltárát 's annak minden eszközeit, a' mosdót 's annak lábát, — (10) És a' ruhákat a' fölösleg valóból, és a' szentséges ruhákat Áhron a' főpap számára, és fiainak ruháit a' papi eljárásra. — (11) És a' kenet olaját, és a' füstölni való füszereket a' szentséghez, a' mint parancsoltam tenéked, csináljanak. — (12) 'S szóla Jehova Mósehhez, mondván: — (13) Szólj Jiszrael fiainak, mondván: Mindazáltal szombatimat megtartsátok; mert jel ez közöttem és közöttetek örök időkre, hogy megtudják, mikép én Jehova titeket megszentellek. — (14) Tartsátok meg tehát a' szombatot, mert szent az nektek; ki megszenttelenìti, halállal büntetessék; a' ki azon dolgot tesz, személye kiirtassék népe közül. —

בגדי השרד ruhák a' felesleg való anyagból; minthogy ugyanis, mint később beszéltetik: „anyag elég vala minden művek készitéséhez, sőt még maradt is;" e' megmaradt anyag tehát, hogy az adakozók el ne idegenitessenek, szinte szent, de bizonytalan czélokhoz földolgoztatott, épen azért pedig a' בגדי שרד nem készitettek byssusból, mert ez anyagból nem maradt fölösleg. — (13) אך azonban — noha az épen parancsolt sátor körülötti munkásság szent, mindazáltal nem szabad azt szombaton folytatni; תעש

אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ: (ז) אֶת וְאֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן
לָעֵדֻת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֶת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל:
(ח) וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה וְאֶת־
כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: (ט) וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר וְאֶת־כַּנּוֹ: (י) וְאֶת בִּגְדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת־
בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: (יא) וְאֶת
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ: פ

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יג) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:
(יד) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ
מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא

XXXI. (10) שרד E' szó jelentését nehéz meghatározni. Sokan, és ezek között a' régiek azt hiszik, hogy nem különbözik שרת szolgálatot tenni szótól, innen a' Septuag. és Onkelos fordítása: καὶ τὰς στολὰς τὰς λειτουργικὰς Ἀαρὼν ויח לבושי שמושא és tiszti v. szolgálati ruhájok, de akkor a' következő ואת בגדי הקדש felesleges volna; azonkivül tov. 39. f. 1. v. a' בגדי שרד nem készitetnek byssusból mint a' tulajdonképeni szolgálati ruhák. E' nehézségek hihetőbbé teszik Landau Jekobke véleményét, miszerint שרד itt eredeti értelmében van: maradék, fölösleg, és igy

zsamot, gyantát, galbanát, e' fűszereket és tiszta tömjént, mindenik külön készitessék el. — (35) És készits ezekből jó illatú füstölni valót, vegyületet, főszervegyitők munkájával; jól elegyitve, tiszta és szent legyen. — (36) És miután apróra törended azt, tégy abból a' tanuság szekrény elibe az összejövet sátorában, a' hol én megjelenni fogok neked: első-rendü szentség legyen nektek. — (37) És a' füstölni való, mellyet csinálsz — annak mennyiség aránya szerint ne készitsétek azt magatoknak, szentség legyen tenéked, a' Jehováé. — (38) A' ki ahoz hasonlót csinál, hogy illatozza azt, kiirtassék népe közül.

XXXI. (1) És szóla Jehova Mósehhez, mondván: — (2) Ime nevezet szerint meghivtam: Beczalelt, Urinak Chur fiának fiát Jehuda nemzetségéből. — (3) És betöltöttem öt isteni ésszel, bölcsességgel, értelemmel, tudománnyal és minden műmesterséggel. — (4) Hogy találmányokat kigondolva, mesterműveket készitsen arany, ezüst és rézből. — (5) Kömetszéssel a' foglalásra és fafaragással, hogy készitsen mindenféle mivet. — (6) És én ime melléje adtam Oholiábot Achiszamach fiát, Dán nemzetségéből, és minden müértők szivébe adtam bölcse-

---

ממלח A' Septuag. μεμιγμένον jól elegyitett, ezt követték Raschi, Rasbam (cf. מ(ל)ח = sanscr. maks, vagy miszr = μι(σ)λω = mi(s)ceo = מ(ז)ג = miſchen = csehül zmichati).

וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: (לה) וְעָשִׂיתָ
אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ:
(לו) וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל
מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם:
(לז) וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם
קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה: (לח) אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ
לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: ס

לא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) רְאֵה קָרָאתִי
בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶּן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה:
(ג) וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת
וּבְכָל־מְלָאכָה: (ד) לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת:
(ה) וּבַחֲרֶשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֶשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־
מְלָאכָה: (ו) וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֵת אָהֳלִיאָב בֶּן־
אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־חַכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ

---

szinű. — A' füstölgő szerek készítése módjáról a' sz. irásban következő szavak vannak: בד בבד יהיה mellyeket a' Septuaginta e'kép fordít: ἴσων ἴσῳ ἔσται egyenlő súlylyal legyenek mind. Hasonlóan fordítják a' héber magyarázók is, Jonathan, Onkelos 'stb. Azonban בד nem jelent „egyenlő" hanem „magános" 's igy értelme az volna, hogy minden elegyrészt magánosan, külön kell elkésziteni סכל (35) — תמד יסמך לגדון, ותחר כן יערבו כלם (תצרנכ"ל והרח"בע).

kenetre való szent olajt, füszer-vegyületet, a' füszervegyitők munkájával. Szent kenetnek olaja legyen ez. — (26) És kend meg azzal az összejövet sátorát és a' tanuság szekrényét. — (27) Az asztalt minden edényeivel; a' gyertyatartót és annak edényit és a' füstölgés oltárát. — (28) És az égőáldozatok oltárát, és annak minden edényit, a' mosdót és lábát. — (29) És szenteld meg azokat, hogy szentségek szentségévé legyenek; valaki megilleti azokat, megszenteltessék. — (30) Áhront is és fiait kend föl, és szenteld meg öket, hogy papjaim legyenek nekem. — (31) Jiszrael fiaihoz pedig szólj, mondván: Szent kenet olaja legyen ez nekem örök időkre. — (32) Semmi ember testére ne öntessék el, és a' mennyiségek arányában ne csináljatok ahoz hasonlót, mert szentség az, szentség legyen nektek. — (33) Ki hasonlót vegyit, vagy ki idegenre önt abból, irtassék ki népe közül. — (34) 'S monda Jehova Mósehnek: Végy füszereket, bal-

---

szivárgót jelentő, és igy Raschi véleménye, miszerint שחלת tengeri, latinban unguis adoratus (צפורן) nevű kagyló, melly Arabok és Indusoktól a' jó illatú füstölgő szerek közé elegyitetni szokott, nem áll. — חלבנה A' Septuag. χαλβάνη, Vulgata galbanum, egy Syria és Arabiában termő csemetéből szivárgó gyanta, kellemetlen szagú, a' jó illatu szerek közé alkalmasint a' czélból elegyíttetett, hogy azoknak illatát kevéssé mérsékelje; *resina aut gummi adjiciuntur unguentis ad continendum odorem*, mond Plinius (Hist. N. 13. 1. f.). — לבנה A' Septuag. λίβανος tömjén, e' szó a' héber לבן fehérből származik, mert a' nemes tömjén fényesen fehér

אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ שֶׁמֶן
מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה: (כו) וּמָשַׁחְתָּ בּוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת
אֲרוֹן הָעֵדֻת: (כז) וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה
וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: (כח) וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ: (כט) וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם
וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ: (ל) וְאֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי: (לא) וְאֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶּה לִי
לְדֹרֹתֵיכֶם: (לב) עַל־בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא
תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם: (לג) אִישׁ אֲשֶׁר
יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: ס
(לד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת

---

nemet, hanem ez a' vad *cinna momum zeylanicum.* — (29) יקדש **megszenteltessék.** Nem szabad neki tisztátalannak lennie (רמב"ם). — (32) Azon olajjal, melly'a' papok, királyok és szent szerek fölkenésére használtatott, nem volt szabad élni, közéletben. — (34) נטף E' szó jelentése **csepegő** (cf. נ(ט)ף = ℵ(r)ορf = **csöpp**); és a' Septuag. σταχτή **csöppel** fordítja. De micsoda csöppegő vagy inkább szivárgó test vala, kétes. A' rabbik balzsamot akarnak alatta érteni: de a' balzsam neve צרי l. Gen. 37. f. 25. v. Mások storax gumminak hiszik 'stb, — שחלת A' syrus שחל egyértelmü a' héber נטף szóval, e' szerint שחלת szinte valami

nálj réz medenczét réz lábbal a' mosódásra, 's helyezd azt az összejövet sátora és az oltár közé, 's adj belé vizet. — (19) Hogy abból mossák Áhron és fiai kezeiket és lábaikat. — (20) Mikor bemennek az összejövet sátorába, mosódjanak meg, hogy meg ne haljanak: vagy mikor az oltárhoz járulnak szolgálat végett, hogy hagyjanak füstben fölszállani tűzrevalót Jehovának. — (21) Igy mossák meg kezeiket és lábaikat, hogy meg ne haljanak; és legyen nekik örök rendelésül, neki és ivadékának örök időkre. — (22) És szóla Jehova Mósehhez, mondván: — (23) Vedd a' legjelesb füszereket, tiszta mirrhából ötszáz sekelnyit, a' jóillatú fahéjból fél annyit, kétszáz ötven sekelnyit, és jóillatú nádból kétszáz ötven sekelnyit. — (24) Kasiából ötszáz sekelnyit a' szentség sékele szerint: és egy hin faolajt. — (25) És készits ezekből

---

folyni-ból jön. — קנמן בשם jó illatú fahéj. קנמן az arab *) erős szaga van igéből jelenti kétségkivül a' latinul ugynevezett cinnamomumot, melly egy Ceylan szigetén termő fa héjja. — קנה בשם jó illatú nád, görögül κάλμος ἀρωματικὸς vagy kalmusz κατ' ἐξοχήν. Plinius e'kép irja le: a' jó illatú kalmus arabiában terem, a' közönséges India és Syriában is találtatik. A' jó illatú kalmusnak már messziről érezhetni illatját, és tapintásra lágy. De ez még jobb, melly nem könnyen törik, és a' törésben szálkás 'stb. (l. Plinius H. N. XII. 22. f.). — (24) קדה = קציעה (Onkelos) = Casia. Ujabb tudományos kutatások szerint a' növény, mellynek kérgéből nyeretik a' casia, sajátlag nem tesz különös

*) قنم

נְחֹשֶׁת וְכִנֹּו נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין
הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם: (יט) וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ
אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: (כ) בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת
לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה: (כא) וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא
יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם: פ שני בחול
(כב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כג) וְאַתָּה קַח־לְךָ
בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְמַן־בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ
חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וְקָנֵה־בֶשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם: (כד) וְקִדָּה
חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת הִין: (כה) וְעָשִׂיתָ

---

származik. כּן A' közönséges fordítás szerint basis, állovány, láb; כּון erős lábra állitani, megerősiteni igéből. Azonban *Louis de Dieu* (Crit. Sacr.) jobbnak véli e' szót az arab *) födezni-ből származtatva azt, födéllel fordítani. Födél nélkül e' medencze annyival kevésbé lehetett el, minthogy szabad levegőben állott, és igy a' viz könnyen tisztátalanná válhatott volna födél nélkül. — (23) מר Myrrha, olajos, jóillatú Arabiában termő ugynevezett *balsamodendron myrrha*-ból szivárgó gyanta, melly vagy magától (דרור = szabadon), vagy csak csinált bevágások után szivárog a' fából. Az első a' legnemesebb. (Plin. hist. nat. 12. 15. Sudant sponte, priusquam incidantur, stacten dictam, cui nulla praefertur). Nyelvtani eredetére nézve מר alkalmasint az arab **)

---

*) كنّ **) مرّ

rezzen Áhron engesztelést annak szarvain, egyszer minden évben; az engesztelés bünáldozatának véréből egyszer minden évben engesztelő áldozatot tegyen azon örök időkre; legszentebb ez Jehovának. —

(11) És szóla Jehova Mósehhez, mondván: — (12) Mikor Jiszrael fiainak összeszámolását elöveszed, adjon kiki váltságot életeért Jehovának, mikor számba vétetnek, hogy semmi csapás ne érje öket mikor számba vétetnek. — (13) Ezt adják pedig: mind ki által megy a' megszámoltakhoz, fél sekelt, a' szentség sekele szerint; húsz géra a' sekel; fél sekel tehát legyen adomány Jehovának. — (14) Minden ki által megy a' megszámoltakhoz, húsz évestől fogva és feljebb adja meg Jehovának az adományt. — (15) A' gazdag többet ne adjon, sem a' szegény kevesebbet fél sekelnél Jehovának adományúl, engesztelésül lelketekért. — (16) Beszedvén pedig Jiszrael fiaitól az engesztelés pénzét, add azt az összejövet sátorának szolgálatjára, hogy legyen Jiszrael fiainak emlékezetül Jehova előtt, engesztelésül lelketekért. — (17) És szóla Jehova Mósehhez mondván: — (18) Csi-

---

tak a' nép között lévő mértékek a' csalás elhárítására. גרה Géra. Majmonides szerint annyi mint 16 árpaszem. 10 Gera adott בקע béka vagy fél sekelt. — (18) A' כיור két csappal ellátott gömbölyü viz-medencze vala. Az edény gömbölyüségét a' szó etymologiája mutatja, mert כיור-t, csak nem minden ösmert nyelvekben kerekséget jelentő כור kör-ből

כַּרְנָתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה
יְכַפֵּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה׃

פ פ פ

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ (יח) כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ
לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם׃
(יג) זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה׃
(יד) כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן
תְּרוּמַת יְהוָה׃ (טו) הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט
מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־
נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ (טז) וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ פ
(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ (יח) וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר

אחת בשנה egyszer minden évben. Az engesztelés minden napján l. Lev. 16, 18—20. v. mikor minden évben egyszer vérnek kelle jönnie ez oltárra. — (16) A' sekelről l. Genesis 23. f. 16. v. a' jegyzetet, a' mihez még csak azt kell itt hozzá adnom, hogy a' sekel mint minden más mértékek, a' szent sátorban tartattak, 's ezek szerint igazíttat-

XXX. (1) Készits oltárt a' füstölgő szerek égetésére, sittim fából csináld azt. — (2) Egy könyöknyi legyen hossza és egy könyöknyi szélessége, négyszegletü legyen, két könyöknyi pedig legyen magassága, ugyan abból legyenek annak szarvai is. — (3) És vond be tiszta arannyal, mind felső területét, mind oldalait körösköríil, valamint szarvait is; és csinálj reá pártázatot köröskörül. — (4) Két arany karikát is csinálj hozzá pártázata alatt, két szegletire, két oldalára csináld azokat, fülekül szolgáljanak a' rudaknak, miknél fogva hordozandják azt. — (5) És csináld a' rudakat sittim fából és vond be arannyal. — (6) És helyezd azt a' függöny elibe, melly a' tanuság szekrénye előtt, a' födél előtt, melly a' tanuság szekrénye felett leend, hol összejövendek veled. — (7) És hagyjon azon Áhron füstben fölszállani jó illatú füstölő-szereket reggelenkint, mikor a' lámpákat elrendezi, akkor tegye azt a' füstöt. — (8) És mikor Áhron fölrakja a' lámpákat a' két est között hagyja fölszállani a' füstöt, állandó füstölgés legyen Jehova előtt örök időkre. — (9) Ne hagyjatok füstben fölszállani rajta idegen füstölgő szereket, vagy égő- vagy lisztáldozatot és higáldozatot ne öntsetek el azon. — (10) 'S sze-

---

vala ez óltár felső területe. — (6) זרה idegen, nem szentelt, nem az Istentől parancsolt szerekből (l. tov. 34. v. ff.) készült. — (10) קרנתיו annak szarvain. Synecdoche, hol a' rész — a' szarvak — tétetik az egész — az oltár — helyett.

ל (ה) וְעָשִׂיתָ מִזְבַּח מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה
אֹתוֹ: (ג) אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה
וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו: (ג) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר
אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב
סָבִיב: (ד) וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ מִתַּחַת לְזֵרֹו עַל
שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבַדִּים
לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶמָּה: (ה) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים
וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: (ו) וְנָתַתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־
אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד
לְךָ שָׁמָּה: (ז) וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: מפטיר (ח) וּבְהַעֲלֹת
אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד
לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם: (ט) לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה
וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו: (י) וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־

XXX. (1) Ezen oltár rajta való füstölgésre lévén rendelve, rendesen מזבח הקטרת a' füstölgés oltárának neveztetett, és mivel a' legszentségesb helyen állott és aranynyal be volt boritva, neveztetett ellentétben a' pitvarban álló rézzel fedett oltárral, benső v. arany oltárnak מזבח הפנימי vagy מזבח הזהב. — (3) A' közönséges értelem szerint גג szó a' keletiek házainak lapos födeleit jelenti, melly födél körös-körül párkányzattal vala ellátva. Ahoz hasonló tehát

telő-kosokon kivül. És tisztítsd meg az oltárt, engesztelő áldozatot tévén azon, és kend meg ezt, hogy megszenteltessék. — (37) Hét nap tégy engesztelő áldozatot az oltáron, és ugy szenteld meg azt; igy lesz felette szentséges az oltár, a' ki ez oltárt megilletendi, szenteltté lesz. — (38) Ezt pedig áldozd az oltáron: éves bárányt kettőt naponkint állandóan. — (39) Az egyik bárányt hozd el reggel és a' másikat a' két est között. (40) És egy tized lisztláng egy negyed hin kinyomott olajjal vegyítve, italáldozatúl pedig egy negyed hin bor mindenik bárányhoz. — (41) A' másik bárányt pedig hozd el a' két est között, ugyanazon liszt- és ital-áldozattal, mint a' reggelit készitsd el azt, kedves illatúl, tűzre való Jehovának. — (42) Állandó égő-áldozat örök időkre az összejövet sátorának ajtajában Jehova előtt, a' hol összejövendek veletek, hogy teveled szóljak. — (43) Ott jövendek össze Jiszrael fiaival, hogy megszenteltessék dicsőségem által. — (44) És megszentelem az összejövet sátorát és az oltárt; Áhront is és az ő fiait megszentelem, hogy mint papok szolgáljanak nekem. — (45) És lakozom Jiszrael fiai között, és leszek nekik Istenök. — (46) És megtudják, hogy én vagyok Jehova az ő Istenök, ki őket Miczrájim földéről kihozám, hogy lakozzam közöttök; én Jehova az ő Istenök.

בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ: (לז) שִׁבְעַת יָמִים
תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
כָּל־הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: ס ששי
(לח) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם
לַיּוֹם תָּמִיד: (לט) אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֵת
הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: (מ) וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת
בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֶסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יַיִן לַכֶּבֶשׂ
הָאֶחָד: (מא) וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם
כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה:
(מב) עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה
אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֶּר אֵלֶיךָ שָׁם: (מג) וְנוֹעַדְתִּי
שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי: (מד) וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי:
(מה) וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים:
(מו) וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: פ שביעי

---

(40) עשרן egy tized t. i. Éfa, mellyről l. felj. 16. f. 36. v. הין Hin hig-mérték. A' rabbik szerint a' mennyi 72 közép-szerű tyuktojásba fér.

és a' fölemelés czombját, a' melly megforgattatott és fölemeltetett a' fölszentelés kosából, mind abból melly Áhroné, mind abból melly az ő fiaié. — (28) És ez legyen Áhron és fiainak örökké kiszabott élelem-díj Jiszrael fiaitól, mert adomány az: és mint adomány Jiszrael fiainak hálaáldozatjaiból Jehovának szentelt adomány. — (29) Áhronnak szent öltözetjei pedig az ő fiaié utána legyenek; hogy azokban fölkenetessenek, és beiktattassanak tisztökbe. — (30) Hét nap öltözködjék azokba, a' ki pap leend helyében fiai közül, ki bemenend az összejövet sátorába szolgálatot teendő a' szent helyen. — (31) Vévén pedig a' fölszentelési kost, annak húsát főzd meg szent helyen. — (32) És egyék meg Áhron és fiai a' kos húsát, és a' kenyeret, melly a' kosárban van, az összejövet sátorának ajtajában. — (33) Azok egyék meg azokat, mik által engesztelés eszközöltetett nekik, hogy beiktattassanak, és hogy fölszenteltessenek. Idegen ne egyék azokból, mert szentségesek azok. — (34) 'S ha megmarad a' fölszentelés húsából, vagy a' kenyérből reggelig, tűzzel égesd meg a' maradékot; meg ne egyék azt, mert szentség. — (35) Tégy tehát Áhronnal és fiaival akként, miképen parancsoltam neked; hét nap iktasd be őket tisztökbe. — (36) Bűnáldozatúl egy tulkot mutass be naponta az engesz-

---

kivételkint történt, mivel a' fölszentelés áldozatja mint legszentebb ugy tekintetett. — (33) זר idegen ki nem pap. —

וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם מֵאֵיל
הַמְּלֻאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו: (כח) וְהָיָה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא
וּתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם
לַיהוָה: (כט) וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו
לְמָשְׁחָה בָּהֶם וּלְמַלֵּא־בָם אֶת־יָדָם: (ל) שִׁבְעַת יָמִים
יְלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ: (לא) וְאֵת אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקַּח וּבִשַּׁלְתָּ
אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: (לב) וְאָכַל אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר
הָאַיִל וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסָּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (לג) וְאָכְלוּ
אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם
וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם: (לד) וְאִם־יִוָּתֵר מִבְּשַׂר
הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ
לֹא יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא: (לה) וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כֹּה
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתָךְ שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם: (לו) וּפַר
חַטָּאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ

---

zaton kivül ÷ az előbb említett koson kivül. — (30) E' versben הכהן תחתיו מבניו szavak által a' főpapság örökségi joga határoztaték meg l. Num: 20. f. 26. v. — (31) במקום קדש szent helyen ÷ a' szent hajlék pityarában; ez különben

véréből, és tégy Áhron és az ő fiai jobb fülének czimpájára, és jobb kezök hüvelykére és jobb lábok hüvelykére és hintsd el a' vért az oltárra körös-körül. — (21) És végy az oltáron lévő vérből, és a' kenet olajából és hintsd Áhronra és az ő ruháira, a' fiaira, és az ő fiainak ruháira vele együtt, így megszentül ő és ruhái és fiai és fiainak ruhái vele együtt. — (22) Ezek után vedd a' kos kövérét és farkát, a' bélét beboritó kövért, a' máj hártyáját és a' két vesét a' rajtok lévő kövérséggel, és a' jobb czombot; mert fölszentelésnek kossa ez. — (23) És egy kenyeret, 's egy olajos kalácsot, 's egy pogácsát a' kovásztalan kenyereknek Isten előtt lévő kosarából. — (24) És tedd mind ezeket Áhron kezeire és Áhron fiainak kezeire és forgasd meg Jehova előtt. — (25) Azután elvévén azokat kezeikből, hagy füstben fölszállani az égőáldozaton kivül kedves illatúl Jehova előtt; tüzre való az Jehovának. — (26) Vedd Áhron fölszentelése kossának szegyét is és forgasd meg Jehova előtt; azután te részed legyen. — (27) És szenteld meg a' megforgatás szegyét

---

teshez szóban és egész életmódjában tisztának lenni illik: mert a' beszédet a' fül eszközléséből itélheted meg, a' kéz pedig a' cselekedet jelképe, valamint az életben való járáskelésnek a' láb." Csak nem hasonlóan nyilatkozik Don Abarbanel is: והעניין כלו, להעיר את הכהן שיתעדל להבין ולשמוע תורת המלכים, ושיתעדל לעבוד עבודתו בידיו, וללכת בתמותיו וברגליו וכו'. — (23) A' feljebb 2. v.-ben említett süteményekből, mindenik nemből vétetett egy darab. — (25) על העלה az égőáldo-

הָאַיִל וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּ עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן אַהֲרֹן וְעַל־תְּנוּךְ
אֹזֶן בָּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם
הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (כא) וְלָקַחְתָּ
מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּיתָ עַל־
אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וְקָדַשׁ
הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ: (כב) וְלָקַחְתָּ מִן־
הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב
וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת שְׁתֵּי הַכְלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עֲלֵיהֶן וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא: (כג) וְכִכַּר
לֶחֶם אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמַּצּוֹת
אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה: (כד) וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל
כַּפֵּי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה: (כה) וְלָקַחְתָּ
אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ
לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה: (כו) וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה
מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה וְהָיָה לְךָ לְמָנָה: (כז) וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־חֲזֵה הַתְּנוּפָה

τέλειον καὶ λόγῳ, καὶ βίῳ, παντι καθαρεύειν, λόγον μέν γὰρ ἀκοὴ δικάζει, χεὶρ δ' ἔργου σύμβολον, διεξόδου δε τῆς περὶ τὸν βίον πούς. „E' vérből kenettek meg a' fölszentelendő papok testének három részei, a' fül, a' kéz és a' láb szélsője, mindnyája a' jobb oldalról való, oda czélozván, miként a' tökélle-

öket övvel, Áhront és fiait, és tedd föl nekik süvegjeiket, hogy a' papság övék legyen örök végzés szerint; így iktasd tisztjébe Áhront és fiait. — (10) És állasd a' tulkot az összejövet sátora elibe, és tegyék Áhron, és annak fiai kezeiket a' tulok fejére. — (11) 'S öld meg a' tulkot Jehova előtt, az összejövet sátorának ajtajánál. — (12) És végy a' tulok véréből, 's tedd azt ujaddal az oltár szarvaira; az egész vért pedig töltsd az oltár aljára. — (13) És vedd az egész kövért, melly befedezi a' bélt, 's a' máj hártyáját, 's a' két vesét, a' rajtok lévő kövérrel és hagyd füstben fölszállani az oltáron. — (14) A' tuloknak pedig húsát, bőrét és ganéját égesd el a' táboron kivül; bűnáldozat az. — (15) Vedd az egyik kost is, és tegyék Áhron és fiai kezeiket a' kos fejére. — (16) És vágd le a' kost, és vedd annak vérét, és hintsd az oltárra körös-körül. — (17) E' kost pedig vagdald darabokra, 's mosd meg bélét és czombjait és tedd a' többi darabokra és fejére. — (18) És hagyd az egész kost füstben fölszállani az oltáron; égő-áldozat ez kedves illatúl Jehovának; tűzrevaló Jehova előtt. — (19) Vedd a' másik kost is, és tegyék Áhron és fiai kezeiket a' kos fejére. — (20) És vágd le e' kost, és végy

---

bűnáldozt — bünért való áldozat. — (20) E' szertartásról Philo következőleg nyilatkozik: *Ἀπὸ τούτου (αἵματος) τρία μέρη τοῦ σώματος χρίει τῶν τελουμένων ἱερέων, οὖς ἄκρον, ακραν χεῖρα, ποδὸς ακρον, δέξιὰ τα σύμπαντα, αἰνιττομένος ὅτι δεῖ τὸν*

אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה
לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו: (י) וְהִקְרַבְתָּ
אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם
עַל־רֹאשׁ הַפָּר: (יא) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: (יב) וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת
הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֵת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:
(יג) וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת
עַל־הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן
וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה: (יד) וְאֶת־בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־
פִּרְשׁוֹ תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חַטָּאת הוּא: (טו) וְאֶת־
הָאַיִל הָאֶחָד תִּקָּח וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ
הָאָיִל: (טז) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (יז) וְאֶת־הָאַיִל תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו וְרָחַצְתָּ
קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ עַל־נְתָחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ: (יח) וְהִקְטַרְתָּ
אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
לַיהוָה הוּא: חמישי (יט) וְלָקַחְתָּ אֶת הָאַיִל הַשֵּׁנִי וְסָמַךְ
אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל: (כ) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־

---

központokat), miképen fölkented az atyjokat!“ — (10) Az áldozatokat illető magyarázatokat l. Lev. 1. f. — (14) חטאת

XXIX. (1) És az a' mit cselekedjél velök, hogy megszenteljed őket, hogy papjaim legyenek nekem: Végy egy tulkot, az-az fiatal ökröt és két ép kost. — (2) És kovásztalan kenyereket, olajjal vegyített kovásztalan pogácsákat és olajjal kent kovásztalan lepényeket, mind buza lisztlángból készítsd azokat. — (3) És tedd azokat egy kosárba, és mutasd be azokat a' kosárban, 's a' tulkot is és a' két kost. — (4) És Áhront fiaival állasd az összejövet sátorának ajtajához és mosd meg őket vízzel. — (5) 'S vedd ama ruhákat és öltöztesd föl Áhront a' foszlányba, és az Éfódhoz való köntösbe, és az Éfódba, és a' mellrevalóba, és övezd meg őt az Éfod szorítójával. — (6) Tedd a' csalmát is fejére, és a' szentséges koronát alkalmazd a' csalmára. — (7) 'S vedd a' kenet olaját és töltsd az ő fejére, és kend föl őt. — (8) Fijait is oda állasd és öltöztesd föl őket foszlányokba. — (9) 'S övezd körül

---

keyerek (לחם) előbb megfőzettek, 's azután olajhan sütettek, a' pogácsák (רקיקים) és a' lepények (חלות) ellenben csupán csak süttettek, amazok vestagon és olajjal dagasztva, ezek vékonyan és csak sütve olajjal megkenettek. Mindenik nemű süteményből 10 darab vétetett l. Thalm. Menach. 50. és 63. l. — (6) נזר הקדש szentséges korona ÷ a' feljebb emlitett lemez. — (7) E' versre Szepessy Bibliája, több régi archäologok után, azt jegyzi meg: „egyedül a' főpap kenetett meg fején; a' többi papok pedig csak a' kezeiken.“ De ezt az urak honnan meritették meg nem foghatom; tovább legalább ez állitásnak merőből ellene mondatik, midőn 40. f. 16. v. azt olvassuk: „és kend föl őket (t. i. Áhron fiait, a'

כט (ו) וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן
לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנָיִם תְּמִימִם:
(ב) וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת
מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם: (ג) וְנָתַתָּ אוֹתָם
עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֶת שְׁנֵי
הָאֵילִם: (ד) וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם: (ה) וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ
אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכְּתֹנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־
הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד: (ו) וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־
רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת: (ז) וְלָקַחְתָּ
אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ:
(ח) וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת: (ט) וְחָגַרְתָּ אֹתָם

XXIX. (1) A' papok beiktatása vagy fölkenése következő rendben ment végbez. Mindenekelőtte a' beiktatandónak vizben kellett magát megmosni; az egész testen-e, vagy csak a' test bizonyos részein nem mondatik. Arra következett a' fölöltözés a' feljebb leirt ruhákba, és végre az olajjal való fölkenetés, melly utolsó sajátlag a' beiktatás fő cselekvénye vala. Mert azzal, a' mint a' sz. irás több helyeiből világos, közöltetett a' beiktatott személlyel a' tisztségéhez megkivántató רוח ה' „Isten szelleme.“ Igy 1. Sam. 10. f. Saulról miután fölkenetett az mondatik: „és megszáll teged Isten szelleme (רוח ה') és más férfiuvá elváltozol.“ — (2) A' három sütemény-nem abban különbözött egymástól, hogy a'

És legyen Áhron homlokán, és viselje Áhron a' vétket a' szentségeknél, mellyeket szentelendnek Jiszrael fiai, minden szent adományaiknál. Legyen azért homlokán mindenkor, hogy kegyelmes legyen hozzájok Jehova. — (39) A' foszlányt pedig koczkásan csináld byssusból, a' csalmát is csináld byssusból; az övet pedig csináld himzett munkával. — (40) Áhron fiainak is készits foszlányokat, valamint öveket is csinálj nekik, és süvegeket is készits nekik dicső ékességül. — (41) És öltöztesd föl Áhront a' te fivéredet és vele együtt fiait, és kend föl őket, és iktasd be őket tisztökbe, és szenteld meg őket, hogy papjaim legyenek nekem. — (42) És csinálj nekik gyólcs lábravalókat is, szemérmök befedésére, az ágyéktól fogva a' czomb végeig. — (43) És viseljék azokat Áhron és fiai, midőn bemennek az összejövet sátorába, vagy midőn az oltárhoz közelednek a' szentségben eljárandók, hogy bűnt ne viseljenek és meg ne haljanak. Örök rendelés legyen ez Ahronnak 's ivadékainak utána.

Áhront. A' 8 ruhadarabba, mellyek feljebb neveztettek; t. i. a' mellrevaló, az Éfod, a' felső köntös, a' koczkás alruha, a' csalma, az öv, a' lemez és a' lábravalók. ומלאת את ידם és iktasd be őket tisztökbe, szószerint és töltsd meg kezöket .- add nekik hivatalos foglalkodást; a' német azt mondja: „ich habe die Hände voll zu thun."

הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה׃ (לח) וְהָיָה עַל־מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן
אֶת־עֲוֹן הַקָּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתְּנֹת
קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃
(לט) וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט
תַּעֲשֵׂה מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃ (מ) וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֳּנֹת וְעָשִׂיתָ
לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וְלִתְפְאָרֶת׃
(מא) וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ
וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהֲנוּ־לִי׃
(מב) וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם
וְעַד־יְרֵכַיִם יִהְיוּ׃ (מג) וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ
וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֹן וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃ ס רביעי

---

hogy a' főpap a' leirt ékszerek nélkül a' szent helyre elmenni ne merészeljen. — (38) Az értelem: hogy Áhronra, mint Isten fölkentjére, kire a' szentségről való gondoskodás különösen bizatott, való tekintetből, Isten előre mind azon fogyatkozásokat, mellyek netalán az áldozat körül a' nép részéről történhetnének elengedi. — (40) Áhron fiainak ÷ a' közpapoknak כהן הדיוט hivatalos öltözete csak négy darabból álla, ugymint: az alköntös, az öv, a' süveg és a' lábravaló, mellyek mindnyájan fehér byssusból szőttek, kivévén a' gyapjuval átszőtt övet. — (41) Öltöztesd föl amazokba

nek Ahron szivén, mikor bemegy Jehova elibe; igy viselje Áhron Jiszrael fiainak itéletét Jehova előtt mindenkor. — (31) Csinálj az Éfodhoz köntöst is egészen kék gyapjuból. — (31) És legyen a' nyilás, mellyen a' fej által búvik, közepén, szegely legyen a' nyiláson körös-körül, takács-munkával, mint a' vért nyilása ugy legyen, hogy el ne szakadjon. — (33) És csinálj annak aljára gránát almákat, kék-, bibor- és karmazsin-szinü gyapjuból, aljára körös-körül, és arany csengetyüket azoknak közibe körös-körül. — (34) Arany csengetyü és gránát alma, ismét arany csengetyü és gránátalma fölváltva legyen a' köntös alján körös-körül. — (35) 'S ezt viselje Áhron szent eljárásánál, hogy hallassék nesze, mikor bemegy a' szentségbe Jehova elibe, és mikor kimegy, hogy meg ne haljon. — (36) Csinálj lemezt is tiszta arányból, és metszesd rá pecsét-vésés szerint: „szent Jehovának.“ — (37) És kösd föl azt kék sinórral, hogy a' csalmán maradjon, a' csalmán elöl legyen. — (38)

— (35) ולא ימות hogy meg ne haljon. E' szavak sokféleképen félreértettek. A' tévedés pedig az volt, hogy a' halállali fenyegetést közvetlen és kirekesztőleg a' csengetyükkel hozták viszonyba, és azután természet szerint azt kérdezték: miért kellett a' főpapnak halálbüntetés alatt csengetni? Azonban e' szavak „hogy meg ne haljon“ nem csak itt előforduló, hanem igen gyakori berekesztése a' papok és ezek tisztében való eljárásokat illető rendeléseknek (l. példáúl tov. 42. v.), itt tehát halálos büntetés alatt tiltatik meg.

וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְנָשָׂא
אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה
תָּמִיד: ס שלישי (לא) וְעָשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד
כְּלִיל תְּכֵלֶת: (לב) וְהָיָה פִּי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׂפָה יִהְיֶה
לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ:
(לג) וְעָשִׂיתָ עַל־שוּלָיו רִמֹּנֵי תְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
עַל־שוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב: (לד) פַּעֲמֹן
זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב:
(לה) וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ
לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת: ס (לו) וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב
טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה: (לז) וְשַׂמְתָּ
אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל פְּנֵי־

---

régiség kutatók kedvét igen is ingerelte, mert számtalan egyes iratkák jelentek már meg ezen exegeticai rejtély megfejtésére, ugy hogy alig maradt még valami hozzá vetni való, noha azért semmiképen a' dolog gyökerére nem jutottunk, mert arra nem juthatni; ugyanis versünkben sem az nem mondatik meg: mik voltak az Urim és Tumim, sem az nem, hogy mikép eszközöltettek általak a' határozatok; a' mit tehát a' szent irás élőttünk olly igen elhallgatott mi hiába keresnők azt כרמ"ס כי הס סוד מסור מפי הגבורה למשה, והוא כתבו רמני (32) gránátalma — בקונטס ומס מעטה סמיס וכו' סרמצ"ן formára háromféle szinü gyapjuból szött apró golyócskák.

E' kövek pedig legyenek Jiszrael fiainak nevei szerint, tizenketten az ő nevök szerint, mint pecsétbe vésve, mindenik az ő neve szerint, ugy legyen a' tizenkét nemzetség szerint. — (22) És csinálj a' mellrevalóra fonadékos lánczokat, font művel tiszta aranyból. — (23) És csinálj a' mellrevalóra két arany karikát, és helyezd a' két karikát a' mellrevaló két végére. — (24) És helyezd a' két arany fonatot a' két karikába a' mellrevaló végein. — (25) És a' két fonat két végét alkalmazd a' két köhelybe és helyeztesd az Éfod vállszárnyira elöl. — (26) És csinálj más két arany karikát, tedd azokat a' mellrevaló két szegletére annak szélén, melly az Éfod felül vagyon belöl. — (27) És csinálj két arany karikát és helyezd azokat az Éfod két vállszárnyára alúl, annak eleje felöl, egybefoglalásához közel, az Éfod szoritójának felette. — (28) És kössék a' mellrevalót az ő karikáinál fogva az Éfod karikáihoz kék selyem sinórral, hogy maradjon az Éfod szoritója felett, és el ne mozditassék a' mellrevaló az Éfodtól. — (29) Igy viselje Áhron Jiszrael fiainak neveit az itélet mellrevalójában az ő szivén, mikor bemegy a' szentségbe, emlékezetül Jehova előtt mindig. — (30) És tedd az itélet mellrevalójába az Urimot és Tumimot, hogy legye-

---

felül vagyon belöl — a' mellrevalónak az Éfod felé néző oldalán. — (30) E' vers homályossága, úgy látszik, a'

תִּהְיֶיךָ עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם
פִּתּוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיךָ לִשְׁנֵי עָשָׂר שָׁבֶט׃
(כב) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֻת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב
טָהוֹר׃ (כג) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ
אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ (כד) וְנָתַתָּה
אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל־קְצוֹת
הַחֹשֶׁן׃ (כה) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי
הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃
(כו) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת
הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפוֹד בָּיְתָה׃ (כז) וְעָשִׂיתָ
שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפֹד
מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד׃
(כח) וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפוֹד
בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן
מֵעַל הָאֵפוֹד׃ (כט) וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־
יְהוָה תָּמִיד׃ (ל) וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים

מטבעתיו ק׳

---

lag születési rend szerint; Abarbanel és mások többen tábor rend szerint sorozzák. — (26) אשר על וכו׳ melly az Éfod

Jehova előtt, két vállán emlékezetül. — (13) És csinálj kőhelyeket arányból. — (14) Ismét két lánczot tiszta arányból fonadékosan csináld azokat, font mű legyen, és foglald a' fonatos lánczokat a' kőhelyekhez. — (15) Arra csinálj itéletnek mellrevalóját szött munkával, mint ezt az Éfodé, illyen munkával készitsd azt is; arányból, kék-, bibor- és karmazsin-szinü gyapjuból 's viszált byssusból csináld azt. — (16) Négyszegü legyen, 's két rétü, egy arasz legyen annak hossza 's egy arasz szélessége is. — (17) És foglalj abba drága-köveket négy renddel. Ez a' rend Ódem, Piteda és Bareketh legyen az első rend. — (18) A' második rend: Nófech, Szafir és Jahalóm. — (19) A' harmadik rend: Lesem, Sebó és Achlámah. — (20) A' negyedik rend: Tharsis, Sóham és Josfeh, arányba foglalva legyenek az ő helyökben. — (21)

---

léknevét. — (17) A' tizenkét drága kő fordításában már a' régi fordítók egymástól igen eltérők, minthogy a' nevek valódi értelme már ösmeretlen volt előttök, annál ingóbbak tehát az újabb időbeli magyarázások. 'S valóban minden kutatás itt hijába való, mert semmi bizonyos eredményre nem vezethet. A' közönséges gyanitás, אדם szószerint vöröskő alatt a' karneolt érti; de hát nem lehet-e szintugy rubin, vagy az ugynevezett karfunkel, mellyek szinte vörös kövek; szinte gyanitás פטדה-t Topasznak vagy Chrysolithnak, ברקת-t Smaragdnak, נפך-t gránátnak, ספיר-t szafirnak, יהלם-t gyémántnak, לשם-t Opalnak, שבו-t Achatnak, אחלמה-t Ametystnek, תרשיש-t Chrysolithnak, שהם-t Onyxnak és ישפה-t Jaspisnak mondja. — (21) והאבנים וכו' e' kövek pedig legyenek Jiszrael fiainak nevei szerint. Gyanitó-

שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן: ס שני
(יג) וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב: (יד) וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר
מִגְבָּלֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־שַׁרְשְׁרֹת
הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת: (טו) וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: (טז) רָבוּעַ יִהְיֶה
כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ: (יז) וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן
אַרְבָּעָה טוּרִים אָבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר
הָאֶחָד: (יח) וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם: (יט) וְהַטּוּר
הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה: (כ) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ
וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם: (כא) וְהָאֲבָנִים

Raschi; máskép a' Thalmud Szóta 36. l. — (14) מגבלות fonadékosan, mint a' kötél (כבל) összefontan készitessenek. — (15) A' 30-ig versig leirt itéletnek mellrevalója חשן ugyanazon anyagból volt szöve, mint az Éfod; alakja négyszegü volt, mellynek minden oldala egy arasznyi, de e' négyszeg kétrétü כפול — két arasznyi hosszú vala, melly felében meghajtatott, ugy hogy felül és oldalvást nyilt, alul pedig zárt tárczát képezett. E' tárcza négy szegletén lévő arany karikák 's arany lánczocskák és sinórok eszközével az Éfodhoz tapadt. Bent a' tárczában feküdtek az Urim és Thumim, mellyekből a' főpap kétes ügyekben Jiszraelnek Isten határozatát hirdette. E' körülménytől vette a' mellrevaló az itéletnek vagy határozatnak המשפט mel-

készitsék Áhron ruháit fölszentelésére és papságomba való beiktatására. — (4) Ezek pedig a' ruhák, mellyeket készitniök kell; mellrevalót, Éfodot, felső köntöst és koczkás foszlányt, csalmát és övet. Csinálják meg tehát a' szent ruhákat Áhron a' te fivéredneк és az ő fiainak, hogy szolgáljanak nekem a' papi tisztségben. — (5) Vegyék tehát azokhoz az aranyat, a' kék-, bibor- és karmazsin szinü gyapjat és a' byssust. — (6) És készitsék az éfodot aranyból, kék-, bibor- és karmaszin-szinü gyapjuból és visszált byssusból művészileg himezve. — (7) Két vállszárny hozzá bigyesztve legyen két végéhez, hogy egybekapcsoltassék. — (8) Az éfod szoritója pedig hasonmüvü, belőle legyen; aranyból, kék-, bibor- és karmazsin-szinü gyapjuból és visszált byssusból. — (9) Annakutána végy két soham követ, és mesd föl azokra Jiszrael fiainak neveit. — (10) Hatnak nevét egyik köre, és a' többi hatnak nevét pedig a' másik köre, születésök szerint. — (11) Kömetsző munkával, pecsét vésés szerint, metszesd e' két köre Jiszrael fiainak neveit, körüskörül aranyba foglalván csináld azokat. — (12) 'S helyezd e' két követ az Éfod vállszárnyaira, mint emlékköveket Jiszráel fiainak; és igy viselje Áhron neveiket

---

és a' derekán a' חשב szoritónál fogva. — (10) כתולדתם születésök szerint: Reuben, Simeon, Lévi, Jehuda, Dán és Naftali a' jobb vállon; Gad, Áser, Jisszachar, Zebulon, József és Binjamin a' bal vállon. Ekkép rendezi el

בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי: (ד) וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר
יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וְכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט
וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי:
(ה) וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־
תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: פ
(ו) וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: (ז) שְׁתֵּי כִתְפֹת חְב�ֻרֹת יִהְיֶה־לּוֹ
אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר: (ח) וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו
כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: (ט) וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ
עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (י) שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן
הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית
כְּתוֹלְדֹתָם: (יא) מַעֲשֵׂה חָרָשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח
אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת
זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: (יב) וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־

---

(4) Az e' versben összefoglalt ruha darabok a' következőkben bővebben leiratnak. — (6) Az éfod elől és hátul lógván, a' hátat és mellet befedé, két külön lapjai pedig, a' mikből álla összeköttetének a' vállakon felül, a' כתפות vállszárnyak

sátorában a' kárpiton kivül, melly a' tanuság előtt van, rendeljék azt el Áhron és annak fiai, hogy esttől fogva reggelig égjen Jehova előtt. Örökös rendtartás maradékinál, megtartassék Jiszrael fiaitól.

XXVIII. (1) Te pedig hivasd magadhoz Áhront a' te fivéredet, és az ő fiait vele együtt Jiszrael fiai közül, hogy papomnak beiktassad: Áhront, Nádábot és Ábihut, Elazart és Ithámart, Áhron fiait. — (2) És csinálj szent öltözeteket Áhron a' te fivérednek, dicsőségére és ékességére. — (3) Beszélj tehát minden ügyes eszüekkel, mellyek szivét a' bölcsesség szellemével betöltöttem, hogy

---

Istenhezi közelléte, már magában annak héber nevében is ki van fejezve. כהן szó ugyan is származik az arab *) közeledni, közel hozni gyökből, Istenhez közellévőt, vagy a' mást Istenhez közelitőt és igy a' közbenjárót jelentvén. A' mi a' kiválasztottságot illeti, az leginkább és mintegy anyagiasan a' papi tisztség örökösségében nyilatkozott. Mert azonkivül hogy a' származás teljesen az emberi választás és önhatározat körén kivüli, és csupán az Isten mint teremtő közvetlen akaratjától függő; az által a' papság egész alkotmánya még az elkülönzés jellemét is ölté magára, mi a' kiválasztottság fő bélyege. Végre jön a' szentség, melly a' papi tisztséget csupa ethicainak, erkölcsinek bélyegzi, és a' két első momentum végczélját kitünteti, ugy hogy csak az utolsó által nyerik meg a' határozatot, saját jellemöket. — (2) בגדי קדש szent ruhák ÷ a' szent szolgálatra valók. — (3) מלאתיו betöltöttem viszonylik לב szivre. —

---

*) عجن

מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן
וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס

כח (ה) וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו
אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן: (ב) וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־
קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: (ג) וְאַתָּה תְּדַבֵּר
אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־

---

vetett gyümölcséből, — ez vala a' legtisztább, legillatosb ugynevezett szűz olaj. (Szepessy bibliája.)

XXVIII. (1) Itt most a' hely, hogy a' héber papságról valami határozottat mondjunk, Legközelebb itt az a' kérdés: mit kell értenünk a' papság alatt a' szent irás értelme szerint? E' kérdést tökéletesen megfejtve találjuk Num. 16. f. 5. v. A' mint ugyan is a' papi rend megalapitása után Kórach az elrendeléseknek magát ellene szegezte, Móseh ekkép szólitotta meg: „Hónap Jehova kijelentendi, ki az övé, ki szent és kit hivatott magához (szószerint, kinek engdte meg hogy közelítsen hozzá); és ezt, kit magának választott, magához hivatandja.“ Hogy e' vers csak körülirás a' helyett: „Hónap Jehova kijelentendi, ki leend a' pap“ azt még senki kétségbe nem vonta, 's igy mi e' körülirásban a' papi tisztség egész lényegét és hivatását festve látjuk, és e' szerint ez az Istenhezi közellét, kiválasztottság és szentségben áll. Az első: a' pap

réz talppal, és az oszlopok horgai és övezetei ezüstből legyenek. — (12) A' pitvar szélességében pedig nyugoti oldalán ötven könyöknyi függönyök legyenek, 's annak tíz talpa. — (13) A' pitvar szélessége keletfelé szinte ötven könyöknyi. — (14) Tizenöt könyöknyi függöny legyen egy oldalon, annak három oszlopa és három talpa. — (15) A' másik oldalára is tizenöt könyöknyi függöny: annak is három oszlopa 's három talpa. — (16) A' pitvar bemenetelén pedig húsz könyöknyi födény legyen, kék-, bibor- és karmazsin szinű gyapju és visszált byssusból himzett munkával; annak négy oszlopa négy talppal legyen. — (17) A' pitvar minden oszlopai körüskörül ezüst övezetekkel, ezüst horgokkal és réz talpakkal. — (18) A' pitvar hossza száz könyöknyi legyen, szélessége ötven, és magassága öt könyöknyi visszált byssusból, és azoknak talpai rézből. — (19) A' hajlék minden szolgálatához tartozó minden edények, 's annak minden szegei és a' pitvar minden szegei rézből legyenek. —

(20) Te pedig parancsold meg Jiszrael fiainak; hogy hozzanak hozzád tiszta megtört fa olajt világitásra, hogy lámpák szüntelen fölrakassanak. — (21) Az összejövet

---

tek, Ezek összevéve teszik az ötven könyöknyi szélességet. — (20) Tört vagy kinyomott tiszta fa olaj, az volt, melly nem a' sajtóból folyt, hanem melly kevés törés vagy nyomatás által szivárgott ki az olajfának rakásra

נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף: (יב) וְרֹחַב הֶחָצֵר
לִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם
עֲשָׂרָה: (יג) וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים
אַמָּה: (יד) וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה: (טו) וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ
עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:
(טז) וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסַךְ ו עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה
וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה: מפטיר (יז) כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב
מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת. (יח) אֹרֶךְ
הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב ו חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקוֹמָה חָמֵשׁ
אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: (יט) לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן
בְּכָל עֲבֻדָּתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת:

ס ס ס

(כ) וְאַתָּה תְּצַוֶּה ו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת
זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: (כא) בְּאֹהֶל

---

megtöltve. ומזבח חדשה הוא מזבח הנחשת שהיו ממלאין חללו חדשה
— (13) A' keleti oldalon a' 20 könyöknyi széles bemenetelnél különös, igen becses szőnyeg vala fölfüggesztve, l. tov. 16. v. és annak két oldalán 15 könyöknyi oldalfüggönyök függ-

szegletére, belőle legyenek szarvai, és vond be azt rézzel. — (3) 'S csinálj a'hoz való fazékokat a' hamu eltakarítására, lapátit, medenczéit, villáit és serpenyöit: minden eszközeit rézből készitsd. — (4) Készits továbbá hálóalakú réz rostélyt, és csinálj a' háló négy szegletére négy karikát is rézből. — (5) És helyezd azt az oltár párkányon alúl; ugy hogy a' háló az oltár közepeig legyen. — (6) Csinálj rudakat is az oltárnak, sittim fából való rudakat, és vond be azokat rézzel. — (7) És bocsásd a' rudakat karikákba, és legyenek azon rudak az oltár két oldalán, mikor hordozzák azt. — (8) Deszkákból, üresnek csináld azt, a' mint neked a' hegyen megmutattatott, ugy csinálják azt. — (9) Csinálj a' hajléknak pitvart is, déli oldalán, az udvarhoz való függönyöket visszált byssusból, száz könyöknyi legyen hossza egyik oldalnak. — (10) A'hoz csinálj húsz oszlopot húsz réz talppal; az oszlopok horgai 's övezetei pedig ezüstből legyenek. — (11) Szintugy az északi oldalon a' hosszára száz könyöknyi hosszú függönyök, és réz oszlopai szinte húszan, húsz

---

álló párkányzata legyen, mellyre a' pap az oltáron való munkálkodás közben fölléphetett; e' párkánnyal össze volt forrasztva alul a' rostély, melly az oltár közepétől földig ért és az oltárt minden oldalról körülvette. — (8) E' vers bizonyitja be Raschi állitását, mi szerint ezen, ugynevezett réz oltár sajátlag ugyan az mi a' felj. 20. f. 24. v. említett földből épitett oltár, minthogy a' deszkákon belőli ür földdel vala

תְּהִיֶינָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: (ג) וְעָשִׂיתָ סִירֹתָיו
לְדַשְׁנוֹ וְיָעָיו וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל־כֵּלָיו
תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת: (ד) וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת
וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו:
(ה) וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְמָטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ: (ו) וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי
עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת: (ז) וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו
בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּשֵׂאת אֹתוֹ:
(ח) נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֵׂהוּ אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֹרָאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן
יַעֲשׂוּ: ס שביעי (ט) וְעָשִׂיתָ אֶת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן
לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה
אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת: (י) וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וַאדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים
נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֻשְׁקֵיהֶם כָּסֶף: (יא) וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן
בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וַעֲמֻדָו עֶשְׂרִים וַאדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים

---

első oldalát mutatják jelképleg a' négy szegleten lévő szarvak. A' szarv ugyan is a' szent irásban, az erő, hatalom, uraság és királyi méltóság jelképe l. Zsolt. 148. 14. v. különösen pedig a' bőség, az üdv és az áldás képe l. Zsolt. 92. f. 11. v. — (5) Minthogy az oltár három könyöknyi magasságu vala, a' pap a' földön állva föl sem ért volna, szükséges vala tehát, hogy a' földtől bizonyos magasságra, az oltárnak elő-

szemek alá, 's oda a' kárpiton belől vidd a' tanuság szekrényét; így válassza el nektek a' kárpit a' szentet a' legszentebbtől. — (34) És helyezd a' fedelet a' tanuság szekrényére a' szentek szentjébe. — (35) Az asztalt pedig helyezd a' kárpiton kivül, 's a' gyertyatartót az asztal ellenébe, a' hajlék déli oldalára; az asztalt pedig éjszaki oldalára. — (36) Csinálj födényt is a' hajlék ajtajához, kék-bibor és karmazsin színü gyapjuból és viszszált byssusból, himzett munkával. — (37) E' födénynek csinálj öt oszlopot Sittim fából, és vond be azokat aranynyal, horgaik pedig aranyból valók; 's önts azoknak öt réz talpat.

XXVII. (1) Csinálj oltárt is Sittim fából, öt könyöknyi legyen hossza, öt könyöknyi szélessége, 's így négyszögletü legyen az oltár, magassága pedig három könyöknyi legyen. — (2) És csinálj szarvakat is annak négy

---

„emelvény," minthogy ara a' görög ἄῤῥω fölemelni, altare pedig altus magas-ból származik. Mind ezekből világos, hogy az oltárral legelőbb is a' magasság fogalmát kötötték össze a' régiek, 's azért az egész ó korban a' halmok és hegyek az isteneknek szentelt helyek valának. Az oltár másik elnevezése מזבח, זבח áldozni mutatja anyagi rendeltetését. Az oltár szellemi vagy symbolikus jelentése felj. 20. f. 20. v.-ben világos szavakban mondatott ki. E' szerint — ezt feljebb megjegyeztük — az oltár egy részről áldást árasztó isteni nyilatkozatnak emléke, más részről intőjel, hogy az ember e' helyt gondolatját különösen Istenre függessze, és azt imádja. Az oltár e' szellemi rendeltetésének

וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהִבְדִּילָה
הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים: (לד) וְנָתַתָּ
אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים: (לה) וְשַׁמְתָּ
אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל
צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע צָפוֹן: (לו) וְעָשִׂיתָ
מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם: (לז) וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי
שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה
אַדְנֵי נְחֹשֶׁת: ס ששי

כז (א) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרֶךְ
וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ
אַמּוֹת קֹמָתוֹ: (ב) וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ

---

vala hajtva, a' hajlék hosszában pedig ezen összefoglalatból csak 10 könyöknyi jutot. Minthogy tehát a' kárpit oda vala függesztve, hol a' két összefoglalat egybekapcsoltaték, (תחת הקרסים l. felj, 2—6. v.) a' kárpiton belőli térnek természetesen 10 könyöknyinek, és a' kárpiton kivülinek 20 könyöknyinek kelle lennie.

XXVII. (1) Az oltárnak két neve van a' sz. irásban; az első általános neve במה magas hely, emelvény, teljesen megegyező a' görög βωμος oltár, mellynek első jelentése szinte magas hely; az oltár két latin elnevezése ara és altare első jelentésökben szintannyi, mint „magas hely“

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

két oldalában. — (24) És egybeillők legyenek alúl, és együtt egybefoglalva legyenek felül egy karikába: így legyen mind a' kettő a' két szegleten. — (25) Legyen tehát nyolcz deszka, és ezüst talpjaik, tizenhaton, két talp az egy deszka alatt, két talp az egy deszka alatt. — (26) És csinálj reteszrudakat Sittimfából, ötöt a' hajlék egyik oldalának deszkáihoz. — (27) És öt retesz-rudat a' hajlék másik oldalának deszkáihoz, és öt reteszrudat a' hajlék oldalának deszkáihoz, a' két oldalnak nyugat felé. — (28) A' középső reteszrud pedig a' deszkákon keresztül, érjen egyik végtől fogva a' másik végeig. — (29) A' deszkákat pedig vond be aranynyal, és azoknak karikáit csináld aranyból fülek gyanánt a' reteszrudakhoz; a' reteszrudakat is vond be arannyal. — (30) Így állitsd föl a' hajlékot, annak rende szerint, melly neked mutattatott a' hegyen. — (31) Csinály kárpitot is kék-, bibor- és karmazsinszinű gyapjuból és viszált byssusból; cherubim alakokkal mesterségesen hímezve csinálják azt. — (32) És függeszd azt négy Sittim fából készült oszlopra, mellyek arannyal borítvák, horgaik is aranyból valók, és négy ezüst talpon állók. — (33) És függeszd a' kárpitot a'

---

felül majd nem minden régiek vannak. — (26) A' reteszrudak szolgáltak a' deszkák szilárd összetartására. — (33) A' sátor szőnyegalkata állott két összefoglalatból, mindegyik húsz könyöknyi széles; de minthogy a' hajlék hossza csak 30 könyöknyi vala, egyik összefoglalat fele a' hajlék hátuljára

בַּיְרֻכָתָיִם: (כד) וְיִהְיוּ תְאֹמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים
עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי
הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ: (כה) וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף
שִׁשָּׁה עָשָׂר אַדָנִים שְׁנֵי אַדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אַדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: (כו) וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי
שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד: (כז) וַחֲמִשָּׁה
בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם
לְקַרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה: (כח) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן
בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבְרַח מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה: (כט) וְאֶת־
הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים
לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב: (ל) וַהֲקֵמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן
כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאִיתָ בָּהָר: ס חמישי

(לא) וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים: (לב) וְנָתַתָּ אֹתָהּ
עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־
אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף: (לג) וְנָתַתָּ אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים

---

nyöknyi vastagságok volt volna, nem mondatik ugyan meg világosan, de sok körülményekből hozzá lehet vetni, és már az, hogy máskép a' hajlék alkatát kivetni nem lehet, elégséges e' vélemény bebizonyitására, melly mellett azon-

(15) 'S készits deszkákat a' hajlékhoz sittim fából, fennállókat. — (16) Tiz könyöknyi legyen a' deszka hossza, és másfél könyöknyi szélessége egy deszkának. — (17) Két csapja legyen mindegyik deszkának, egyenlő arányban egyik a' másikhoz; így cselekedjél a' hajlék minden deszkáival. — (18) És úgy rendezd a' deszkákat a' hajléknál, hogy húsz deszka legyen a' déli oldalon. — (19) 'S negyven ezüst talpat készits a' húsz deszka alá, két talpat egy deszka alá, két csapjához; 's két talpat a' másik deszka alá, két csapjához. — (20) A' hajlék másik oldalának is észak felöl husz deszka legyen. — (21) És azoknak is negyven ezüst talpat, két talpat egy deszka alá, és más két talpat egy deszka alá. — (22) A' hajléknak pedig napnyugoti oldalának csinálj hat deszkát. — (23) Két deszkából csinálj a' hajlék szegletit, mind a'

---

a' beléjökbe eresztett deszkák szilárdúl való fenntartására: ez Abarbanel véleménye; és Flav. Josephus, úgy látszik, szinte úgy gondolta magának e' talpakat, midőn úgy nyilatkozik: βασεις ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς ερηρεισμέναι, a' talpak a' földbe valának szegezve. — (22) A' hajlék egész deszka alkatát Raschi szerint így kell képzelni. Az alkat össze volt rakva 48 deszkából, hosszát húsz-húsz deszka, és szélességét 8 deszka tette. A' húsz másfél könyöknyi széles deszka ád a' hajlék hosszát 30 könyöknyire; a' más 8 szinte olly széles deszka adna összesen 12 könyöknyi szélességet, a' mellyből azonban a' hajlék belsejére csak tiz könyöknyi jött, minthogy minden oldalon egy könyöknyit a' hosszoldalbeli deszka vastagsága foglalt el. — Hogy a' deszkáknak egy kö-

(טו) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים:
(טז) עֶשֶׂר אַמּוֹת אׇרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: (יז) שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת
אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכׇל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: (יח) וְעָשִׂיתָ
אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה:
(יט) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקֶּרֶשׁ
שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו: (כ) וְלִצֶלַע הַמִּשְׁכָּן
הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ: (כא) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם
כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: (כב) וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה
קְרָשִׁים: (כג) וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לְמִקְצֹעֹת הַמִּשְׁכָּן

---

nek (l. felj. 1. v.) 's ezzel födözteték be nyilásának egy része. — (15) עמדים fennállókat ÷ hosszukban fennálljanak 's egyik a' másikra ne fektessenek szélökben (Raschi). Ebből világos, hogy a' hajlék magassága tíz könyöknyi vala, minthogy minden deszkának hossza tíz könyöknyi volt. — (17) ידות csapok, mellyek a' mint a' 19. v.ből kitetszik, a' talpakba, a' mellyen a' fönálló deszkák nyugvának, beeresztettek. E' szerint e' csapok a' deszkák alanti szélén voltak, és ugy eresztettek be az alattak lévő talpakba, mint a' csap az ajtósarknál. — (19) אדנים talpak. Alkalmasint a' földbe szegezhető, alúl hegyes, felül pedig lapos ezüst czövekek,

a' szemecskék egyik a' másikkal. — (6) És csinálj ötven arany kapcsot, és foglald egybe a' szőnyegeket egyiket a' másikkal e' kapcsokkal, hogy így a' hajlék egygyé legyen. — (7) Azután csinály szőnyegeket kecske szőrből a' hajlék betakarására való sátoráúl, tizenegy szőnyeget csinálj ollyat. — (8) Egy szőnyeg hossza harmincz könyöknyi legyen, szélessége pedig az egy szőnyegnek négy könyöknyi legyen; egy mértéke legyen a' tizenegy szőnyegnek. — (9) És foglald egybe ötét a' szőnyegeknek külön, és hatát a' szőnyegeknek is külön, de hajtsd be a' hatodik szőnyeget a' sátor eleje felé. — (10) És csinálj ötven szemecskét, azon egy szőnyeg szélén, melly az egybefoglaltak között a' szélső, és ötven szemecskét a' másik összefoglalat szőnyegének szélére. — (11) És csinálj ötven réz-kapcsot, és vesd be a' kapcsokat a' szemecskékbe és foglald egybe a' sátort, hogy eggyé legyen. (12) 'S a' sátor szőnyeginek fölösleg kinyuló részét, a' fölösleges szőnyeg felét, ereszd a' hajlék hátuljára alá. — (13) Az egy könyöknyi pedig egy felől 's más felől is egy könyöknyi, a' mi kinyuló a' sátor szőnyeginek hosszában, legyen alá eresztve a' hajlék oldalaira, mind egy felől, mind más felől, betakarására. — (14) És csinálj takarót is a' sátorra pirosló kosbőrökből; és e' felett ismét más takarót tachasbőrökből. —

---

nak szőnyegei két könyöknyivel hosszabbak is valának. — (5) A' felső sátornak egy szőnyeggel több volt mint, a' belső-

הַלְלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ: (ו) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב
וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן
אֶחָד: (ז) וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־
עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם: (ח) אׇרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת
שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרׇחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה
אַחַת לַעֲשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת: (ט) וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ
הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה
הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל: (י) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת
עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה בַּחְבָרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת
עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית: (יא) וְעָשִׂיתָ קַרְסֵי
נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ אֶת־
הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד: (יב) וְסֶרַח הָעֹדֵף בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי
הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסָּרַח עַל אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן: (יג) וְהָאַמָּה
מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאׇרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ
עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ: (יד) וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה
לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים
מִלְמָעְלָה: פ רביעי

XXVI. (7) E' második, a' keleti kecske selyem szőréből szőtt szőnyegekből készült sátor a' feljebb említettet befödezte, azért, mint azt a' következő versben látandjuk, aman-

a' hat ág alatt, mellyek a' gyertyatartóból jönek ki. — (36) Azoknak gombjai és ágai, magából legyenek: mindenestől, pörölylyel egy darabból nyujtva legyen, tiszta aranyból. — (37) Csinálj hét mécset is, és úgy rakd a' mécseket a' gyertyatartóra, hogy előre világítsanak. — (38) Annak hamvevöji és annak köpüji is tiszta aranyból legyenek. — (39) Egy kikár tiszta aranyból csináljad azt, mind ezen edényekkel együtt. — (40) Tekintsd meg jól, és készítsd azokat mintájokra, melly meg mutattatott neked a' hegyen.

XXVI. (1) A' hajlékot pedig csinálj tíz szőnyegből: visszált byssusból, kék-, bibor- és karmazsin színü gyapjuból, cherubim alakokkal mesterségesen himezve készítsd azokat. — (2) Egy szőnyeg hossza huszonnyolcz könyöknyi legyen, szélessége pedig az egy szőnyegnek négy könyöknyi; egy mértéke legyen valamennyi szőnyegnek. — (3) Öt szőnyeg egybe legyen foglalva egyik a' másikkal, és ismét öt szőnyeg egybefoglalva egyik a' másikkal. — (4) És csinálj szemecskéket is kék gyapjuból azon egy szőnyeg szélén, melly az egybefoglaltak között a' szélső, és akkép csináij a' másik összefoglalat szélső szőnyeg szélén is. — (5) Ötven szemet csinálj egyik szőnyegen, és ötven szemet csinálj azon szőnyeg végén, melly a' másik összefoglalatban van; összeesők legyenek

---

leg egy mennyiségű a' görög talentummal, Michaelis számitása szerint, mintegy 4400 arany lehetett.

מִמֶּנָּה לְשִׁשָּׁה הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: (לו) בַּפְּתֹרֵיהֶם
וְקָנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר: (לז) וְעָשִׂיתָ
אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר
פָּנֶיהָ: (לח) וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר: (לט) כִּכַּר זָהָב
טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֶת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה: (מ) וּרְאֵה וַעֲשֵׂה
בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר: ס שלישי

כו (א) וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר
וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב
תַּעֲשֶׂה אֹתָם: (ב) אׇרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים
בָּאַמָּה וְרׇחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת
לְכָל־הַיְרִיעֹת: (ג) חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיןָ חֻבָּרֹת אִשָּׁה אֶל־
אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֻבָּרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ: (ד) וְעָשִׂיתָ
לְלֻאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת
וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:
(ה) חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת
תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת

---

tartón ÷ a' közép száron. — (37) A' mécsek nem valának ugyanazon egy darabból a' gyertyatartóval, és azért azokat föl kelle tenni (העלה). (39) ככר kikar melly hihető-

(28) Csináld pedig a' rudakat sittim fából, és beborítsd azokat arannyal, hogy azoknál fogva hordozzák az asztalt. — (29) És csináld tálait, csészéit, fedeleit és tisztitóit, mellyekkel fedeztessék, tiszta aranyból készitsd azokat. — (30) És tégy arra az asztalra udvarlási kenyeret, melly előttem legyen mindenkor. — (31) Csinálj annak felette gyertyatartót tiszta aranyból, pörölylyel nyujtatva készitessék a' gyertyatartó, lába, szára, csészéi, gombjai és virágjai belőle csináltassanak. — (32) Hat ág jöjjön ki oldalaiból, a' gyertyatartó három ága az egyik oldalból, és azon gyertyatartó más három ága, annak másik oldalából. — (33) Három mandolavirág alaku csésze legyen az egyik ágon, és gomb, és virág, és három mondolavirág alakú csésze a' másik ágon, és gomb és virág; igy legyen mind a' hat ágon, mellyek a' gyertyatartóból jönnek ki. — (34) Magán a' gyertyatartón pedig legyen négy mondolavirág alaku csésze és gombjai és virágjai. — (35) Gomb legyen a' belőle kijövő két ág alatt, és ismét egy gomb a' belőle kijövő két ág alatt, és ismét egy gomb a' belőle kijövő két ág alatt, igy mind

---

lönösnek tetsző fordítás, melly azonban teljesen a' héber nyelv szellemében van, mert ראות פנים valakinek udvarolni. Újsága miatt a' fordítás rosszabbá csak nem válik! E' kenyér minőségéről és rendeltetéséről l. Lev. 24. f. 5—9. v. — (31) A' csészék, gombok és virágok csak ékszerek voltak a' gyertyatartón. — (34) ובמנורה magán a' gyertya-

הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־
הַשֻּׁלְחָן: (כט) וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו וּמְנַקִּיֹתָיו
אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם: (ל) וְנָתַתָּ עַל־
הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: פ

(לא) וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה
יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ: (לב) וְשִׁשָּׁה
קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד
וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי: (לג) שְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים
הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: (לד) וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים
כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: (לה) וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים

---

mellynek e' versben meghatároztatik a' helye. — (29) קערה mélyecske tál az arab *) *ad fundum eracuavit* igéből. כף csésze. Első jelentése marok, és kölcsönzött értelemben a' marok hasonlatosságára készitett edény (cf. כף = גבע = σκυφος = scyphus = Kufe = Kübel = kúp). קשות födelek a' kenyér befedezésére, és a' szó eredete קשת görbitett, ivezett valami. — (30) לחם פנים Udvarlási kenyér. Kü-

*) פער

másikat a' másik végére onnét; a' födélből készítsétek a' cherubimokat, annak két végén. — (20) És legyenek a' cherubimok fölfelé kiterjesztett szárnyakkal, befedezvén szárnyaikkal a' födelet, és arczulatjaikkal egymásra nézzenek; a' födélre fordúlva legyen a' cherubimok arczai. — (21) És tedd a' födelet a' szekrényre felül, és a' szekrénybe tedd a' bizonyságot, mellyet adandok neked. — (22) Ott találkozandom veled és szólok hozzád a' födélről, a' két cherubim közül, mellyek vannak a' bizonyság szekrényén felül, mind azon dolgok felöl a' mellyeket meghagyok általad Jiszrael fiainak. — (23) Csinálj asztalt is Sittim fából, két könyöknyi legyen hossza, egy könyöknyi szélessége és másfél könyöknyi magassága. — (24) És boritsd be tiszta arannyal, és csinálj neki körös-körül arany pártázatot. — (25) Csinálj az asztalnak környékére egy tenyérnyi széles karajt is, és a' karajhoz körös-körül egy pártázatot. — (26) Annak felette csinálj négy arany karikát, és illesd azokat négy szegletére, mellyek annak négy lábánál vannak. — (27) A' karajon alul legyenek a' karikák, fülek gyanánt, mellyekbe a' rudak bocsátassanak, hogy hordozhassák az asztalt. —

---

de természetesen alul helyheztetett a' pártázat (זר). Minthogy pedig már az előbbi versben pártázatról szó volt, sokan a' tudós magyarázók közül azt hitték, hogy két pártázat volt az asztalon; azonban nyilvános, hogy az előbbi versben csak általában mondatik, hogy legyen az asztalnak pártázata,

אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי
קְצוֹתָיו: (כ) וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים
בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת
יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים: (כא) וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן
מִלְמָעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:
(כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין
שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה
אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

(כג) וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחַן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה
רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: (כד) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר
וְעָשִׂיתָ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: (כה) וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח
סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב: (כו) וְעָשִׂיתָ לּוֹ
אַרְבַּע טַבָּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת
אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו: (כז) לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹת
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן: (כח) וְעָשִׂיתָ אֶת־

---

va Istennek az életben való nyilatkozata képének nézi. Bähr véleményét erősíti a' körülmény, hogy Ezechielnél a' cherubim חיות élők-nek is neveztetnek. — (26) מסגרת alatt értetik az asztal állványának (Gestell) felső részén leendő deszka párkányozat, mi által a' négy láb összeköttetik, és melyen az asztallap nyugszik. E' párkanyozatra körös-körül,

arany karikát, és illeszd azokat négy szegletire: két karikát annak egyik oldalára és két karikát annak másik oldalára. — (13) Csinálj rudakat Sittim fából, és azokat is boritsd be arannyal. — (14) És bocsásd e' rudakat a' szekrény oldalán való karikákba, hogy azoknál fogva hordozzák a' szekrényt. — (15) A' szekrény karikáiban maradjanak a' rudak, el ne vétessenek onnét. — (16) És tedd a' szekrénybe a' bizonyságot, mellyet adandok neked. — (17) Csinálj födelet is tiszta aranyból, harmadfél könyöknyi legyen hossza és másfél könyöknyi szélessége. — (18) Csinálj két cherubimot is aranyból, pörölylyel nyujtva készitsd azokat a' födél két végére. — (19) Az egyik Cherubot csináld az egyik végére innét, a'

(de leg. Hebr. ritual. III. diss. 5. cap. 3. 1.) כרוב a' syrial כרב szántani-ból, annyi mint szántó, ökör, valamint בקר szarvas marha, az arab *) a' földet felszántani igéből származott. Buxtorf véleménye a' Thalmudot követve az, hogy e' szó törzsöke רוב=רוביא gyermek, a' כ pedig összehasonlitó (Chagiga 13. 2.) Rabbi Abuha e' tárgyról igy nyilatkozik: כרביא שכן קורין בבבל לינוקא רביא A' régiek, nevezetesen Philo a' syriai כרובותא erő, hatalommal hozza kapcsolatba, midőn igy nyilatkozik; a' cherubim ταὶς τῦ ὄντος δυνάμεις, a' lény erejit jelenti. Azokon kivül vannak még számtalan gyanitásokra épitett származtatások, mellyeket mind ide sorozni nem akarunk. Jelképi jelentését a' cherubimnak kétségkivül Bähr (Symbolik des mosaischen Cultus 341.) találta el legjobban, midőn azokat az élet és annál fog-

---

*) بقر

זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וְשִׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ
הָאַחַת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית: (כג) וְעָשִׂיתָ בַדֵּי
עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: (כד) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים
בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם:
(כה) בְּטַבָּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ: (כו) וְנָתַתָּ
אֶל־הָאָרֹן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: שני (כז) וְעָשִׂיתָ
כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ:
(כח) וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי
קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת: (כט) וַעֲשֵׂה כְרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־

---

35. f.) a' sátor alkatása a' legelső. — (16) העדת a' bizonyság, így neveztettek a' törvény táblái, mellyek Isten akaratjáról és annak Jiszraellel való frigyéről bizonyságot tettek. — (18) A' cherubim alakjáról semmi bizonyost nem mondhatunk. Mi közönségesen elfogadtatott, az, hogy egy állatnak, még pedig nem egyszerü és így valódi állatnak, hanem összetett, képzeletes lény képe volt. Alkató részei: az ember, ökör, arszlán és a' sasból összeszedvék különös egészet képezhettek. Mayer (Bibelbeutungen S. 179.) a' cherubimokról így nyilatkozik: „Az első kérdés a' cherubim kinézését illeti. De arra viszont azt kérdezhetjük, hogy néz ki valami, a' minek határzott alakja nincsen?“ mert a' mennyire a' szent irásból világos, a' cherubnak nem volt megállapított, határzott alakja, hanem — hogy Mayer kifejezésével éljek — változatos hieroglypha vala. — (cf. כרוב = γρυφ = gryphus = Greif). A' szó származása szintolly bizonytalan, mint az általa jegyzett tárgy. Spencer szerint

és Sittimfát. — (6) Olajt a' világításra, füszerszámokat a' kenetolaj és a' füstszerek szerzéséhez. — (7) Sóham köveket és foglaló köveket az Efod és a' mellre való számára. — (8) És csináljanak nekem szent hajlékot, hogy közöttök lakozzam. — (9) Egészen a' szerint, a' mint én megmutatom neked a' hajlék mintáját és edényei mintáját, csináljátok azt. — (10) És csináljanak szekrényt Sittim fából, harmadfél könyöknyi legyen hossza, másfél könyöknyi szélessége és másfél könyöknyi magassága. — (11) És boritsd be azt tiszta arannyal, kivül és belől boritsd be azt, és azon felül mind körüskörül csinálj neki arany pártázatot. — (12) És önts hozzá négy

---

va Istenök vagyok, a' ki kihoztam őket Miczrájim földéből hogy közöttök lakjam." Ugyan is יעד a' miből származott מועד, és עוד a' miből lett עדה mind a' kettő rokon egy harmadik igével ידע a' mellynek Hifil alakja הודיע nyilatkozni. Mert ha a' frigysátor külalkata a' mindenség képe, akkor bel rendeltetése, melly e' másod renden álló elnevezéseiben ki van fejezve, hogy t. i. ott Isten megjelenjék (מועד összejövet) az isteni nyilatkozás egy magasb lépcsőjére oda mutat, melly sajátságos, közvetlen isteni jelenés által eszközöltetik. — A' frigysátor harmad rendü elnevezései קדש és מקדש szentség az egésznek végczélját mutatják. Ugyan is a' sz. irás minden rendeléseinek veleje, Istennek Jiszrael által való szentesitetése, és annak következésében magának Jiszraelnek szentesülése. — (10) Minthogy a' szekrény, mint az isteni nyilatkozat különös helye (l. tov. 33. v.) fődarab vala a' sátorban, vagy inkább az egész sátor csak miatta épittetett, természetesen a' szekrény készitése parancsolatjának leg is legelől kell jönnie, a' kivitelben pedig mint szükséges (l. tov.

תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים: (ו) שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: (ז) אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים
לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן: (ח) וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם:
(ט) כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת
תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: ס (י) וְעָשׂוּ אֲרֹן עֲצֵי
שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי
קֹמָתוֹ: (יא) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ
וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב: (יב) וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת

ösmert *gummi arabicumot*, igen könnyű, jóillatú és ha megvénül, szép fekete, mint az ébenfa. Ezek mind olly tulajdonságok, mellyek e' fát a' költöztető frigysátor épitéséhez alkalmassá tették, és épen azért lehet annál kevésbé kétkedni, hogy a' Sittimfa egyazonos a' most ugynevezett acacia veraval. — (6) Ez és a' következő versben előkerülő tárgyak tovább egyenkint iratnak le. — (8) מקדש Szent hajlék. Háromféle, hármas jelentőséget mutató neveket visel a' frigysátor a' sz. irásban. Első helyt állanak közönséges elnevezései: Istennek háza בית, sátora אהל, hajléka משכן, melly nevek mind hasonértelmüek és azt jelentik, hogy a' frigysátort Isten hajlékának kell tekintenünk, és igy mint jelképét a' világnak, mellynek léte az isteni nyilatkozat első lépcsője: „az egek hirdetik Isten dicsőségét" mond a' sz. dalnok. — Másod renden jönnek a' közelebb határozó elnevezések אהל מועד az összejövet sátora és אהל העדות a' tanuság sátora. Ezen nevek emlitése alkalmával tovább 29. f. 42. v. az mondatik: „És lakozom Jiszrael fiai között, és leszek nekik Istenök. És megtudják (וידעו) hogy én Jeho-

zásra, vegyétek ajándékomat. — (3) E'féle ajándékot elfogadhattok tőlök: aranyat, ezüstöt és rezet. — (4) Kék-, bibor- és karmazsinszinü gyapjut, byssust és kecske szört. — (5) És pirosló kos-böröket, tachas-böröket

---

szín (arabul a' színbogarat kermeznek nevezik). Görögül a' bogár és szín egyaránt κόκκος-nak neveztetik, melly szóval a' Septuag. a' תולעת שני-t fordítja. — שש származása mutatja, hogy a' fényes fehér egyptomi byssus értetik; (l. Gen. 41. f. 42. v.) mert e' szó, mellynek rokonsága שושן fehér liliom és שיש fehér mármor szavakkal nyilvános, jön שוש fehérleni igéből. A' byssus másik héber neve בוץ arabban *) szinte fehérleni-t jelent, mint a' Sanscritban is *bádha* ugyanazt jelenti. — Hogy e' szinek jelképes jelentőséggel birtak, azon kétkedni nem lehet; de hogy mit jelentettek, azt meghatározni, nem itt a' hely. — (5) מאדמים pirosló. „Megvörösödött a' bőr miután kidolgoztatott," azt jegyzi meg e' szóra Raschi, a' mi igen finom nyelvtani megkülönböztetés. Ugyanis, ha természetes vörös festékről volna szó, akkor מאדמים helyett אדמים-nak kellett volna mondani. ערת תחשים tachas bőröket. Teljesen bizonytalan, mi értetik tachas szó alatt. Némellyek egy festék, mások egy állat nevének tartják. És miután az újabbak annyira mennyire az utolsónál megállapodtak, egy új bizonytalanság állott elő az állat neméről. Luther borznak mondja, mások a' Thalmud szerint nyest nemü állatnak, még mások Delphinnek, Gesenius és De Wette tengeri kutyának hiszik. — ועצי שטים és Sittim fát. Hihetőleg egy, Sittim környékében (l. Num. 25. f. 1. v.) termő fa, a' nálunk ugynevezett ákász-fától különböző, valóságos ákászfa, acacia némüleg vera, melly Egyptom és Arabiában honos. E' fa adja az

*) نلف

יִדְּבֻנוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי: (ג) וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת: (ד) וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: (ה) וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת

XXV. (4) Valahányszor a' frigysátor vagy a' papi ruházat minőségéről szó van, és ez mintegy harminczszor történik, négy festék neveztetik együtt, mellyeknek meghatározását itt az első helyen adni akarjuk. תכלת A' Seqtuag. e' szót mindenütt ὑάκινθος-sal fordítja, és azzal összehangzólag minden régi magyarázók. Most tehát a' kérdés csak az, hogy melly színe a' Hyacynthnak értetik, mert a' Hyacynth t. i. különbféle színű. E' kérdésre legjobben felelhetünk Bochartus tudós vizsgálatinak eredményével, melly fordítva így hangzik: „Így ha valamennyi régieket nem akarunk elhanyagolni, meg kell vallanunk, hogy a' hyacynth szín egyazonos a' kékkel vagy legalább e'hez közel jár." — ארגמן E' szót a' régiek ismét egyhangulag πορφύρα bíbor-nak mondják. Itt tehát csak arra kell figyelmeztetnünk, hogy a' régiek minden állati festéket bibornak hittak, és hogy Vitruvius (de archit. 7. 12.) fekete, zöld, viola és vörös bíborról tud, és hogy itt kiválólag az ugynevezett pompás, sötét de fényes-vörös bíbor, a' görögöknél διβαφος=kétszer festett nevezett alatt ösmert szín, értetik. — תולעת E' szó közönséges értelmében jelent férget, שני melléknév által pedig közelebb meghatározva, — minthogy a' héber שני kétségkivül egyazonos az arab *) fényleni igével, — nem jelenthet egyebet, mint: fénybogár; így pedig nevezték egy német a' színbogaraknak, melly az Ilex aculeata nevü növényt ugy elüli, hogy e' bogarak a' növény bogyóinak tartatnak. E' bogarakból készittetik az ugynevezett karmazsin

*) سنى

Istenét, kinek lábai alatt szafir fényű mű vala, tiszta mint a' világos ég. — (11) Jiszrael fiainak e' jeles férfiaira nem bocsátá kezét, láták tehát Istent, 's evének és ivának. — (12) Akkor monda Jehova Mósehnek: Jöjj föl én hozzám a' hegyre, és maradj ott, 's általadom neked a' kötáblákat, a' rendeléseket és parancsokat, mellyeket írtam, oktatandó öket. — (13) Fölkele tehát Móseh és Josué az ő szolgája, és fölméne Móseh Isten hegyére. — (14) 'S mondá a' véneknek: Várjatok meg itt, mig visszatérünk hozzátok. Ime Áhron és Chur veletek vannak, kinek valami ügye van, ő hozzájok menjen. — (15) 'S a' mint fölment Móseh a' hegyre, elboritá a' felhő a' hegyet. — (16) Jehova dicsősége ugyan is leereszkedék Szinaj hegyre, mellyet felhő fede be hat napig; heted nap pedig szólitá Móseht a' felhő közepéből. — (17) Jehova dicsőségének föltünése pedig ollyan vala, mint az emésztő tüz a' hegy tetején, Jiszrael fiainak szemei előtt. — (18) És bemenvén Móseh a' felhő közepébe, fölméne a' hegyre; 's mulata Móseh a' hegyen negyven nap és negyven éjjel.

XXV. (1) És szóla Jehova Mósehhez, mondván: — (2) Szólj Jiszrael fiaihoz, hogy vegyenek nekem adományokat minden embertől, kinek szive hajol az adako-

---

multak elő tovább, mint a' meddig meg volt nekik engedve, hogy menjenek (l. felj. 19. f. 24. v.), és azért miután Isten dicsőségét közelebbről szemlélték volna, vigan ettek 's ittak.

יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם
לָטֹהַר: (יא) וְאֶל־אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ
אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ס (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת
הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: (יג) וַיָּקָם
מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים:
(יד) וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב
אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ
אֲלֵהֶם: (טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר:
מפטיר (טז) וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן
שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן:
(יז) וּמַרְאֵה כְּבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (יח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר
וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה:

פ פ פ

כה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר

---

vel, vérrel történjék. — (11) E' vers értelme az, hogy a' feljebb 9. v.-ben nevezett férfiak, bár fölmentek, nem nyo-

gulag azt felelé, mondván: mind azon dolgokat, mellyeket szólt Jehova, megcselekedjük. — (4) És leirá Móseh Jehova minden szavait, és fölkelvén korán reggel oltárt épite a' hegy alatt és tizenkét oszlopemléket Jiszrael tizenkét nemzetsége szerint. — (5) Arra elkülde Jiszrael fiai közüli ifjakat, hogy áldoznának égő áldozatokat és ölének béke-áldozatokat Jehovának, tulkokat. — (6) Móseh pedig vevé a' vér felét es tevé medenczékbe, a' vér másik felét pedig hinté az oltárra. — (7) Azután vevé a' szövetség könyvét, fölolvasá a' népnek hallatára, kik mondának: Mindeneket, miket szólt Jehova, megcselekedendünk és engedendünk. — (8) És vevé Móseh a' vért, és hinté a' népre, és mondá: Ime vére a' szövetségnek, mellyet szerzett veletek Jehova, mind ez igék iránt. — (9) És fölméne Móseh és Áhron, Nádáb és Abihu és hetvenen Jiszrael vénei közül. — (10) És láták Jiszrael

---

szinte Herod. 4. 70.-ből eléggé ösmeretesek köztünk. Lydia és Media lakosiról Herodot szinte 1. 74. azt beszéli: τοὺς βραχίονας ἐπιτάμνονται ἐς τὴν ὁμοχροίην, τὸ αἷμα ἀναλείχουσι ἀλλήλων. Karjaikon a' bőr felületét megkarczolják, és fölnyalják egyik a' másiknak vérét. E' szokás alapszik az ó világ általános nézetében a' vérről כי הדם הוא הנפש hogy vérben van az élet. És csak mig a' test minden részeit áthatja a' vér, képeznek a' tagok egyesülve egy egészet. Igy a' vér fő, életszeres kötelék, és az egy vérből származott rokonok azért legszorosb kapcsolatban állanak. Hogy tehát valami szövetség nem csak külsőleg, de bensőleg életszeresen szerzettnek mondathassék, szükséges, hogy az életelv eszközé-

אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כֹּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:
(ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן
מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: (ה) וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ
עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים: (ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה
חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:
(ז) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: (ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק
עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם
עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: (ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: (י) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי

---

zám." — (5) נערי בני ישראל Jiszrael fiai közül ifjak. Onkelos e' kitételt egyazonosnak hiszi az elsőszülöttel ית בוכרי. — (6) אגן medencze 's nem pohár (cf. ἄγγος, Kanne). — (8) Az ó korban minden népeknél a' szövetségek vérrel köttettek meg; az araboknál egy ember oda állott a' szövetkezők közé, és kezeik nagy ujját éles kővel megvágván, mindegyiknek ruhájából egy kanafotvőn, 's azokat a' vérbe mártván, a' közben fekvő hét követ bemázolta; *τῶν βουλομένων τὰ πιστὰ ποιέεσθαι, ἄλλος ἀνὴρ ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐν μέσῳ ἑστεὼς, λίθῳ ὀξέϊ τὸ ἔσω τῶν χειρῶν παρὰ τοὺς δακτύλους τοὺς μεγάλους ἐπιτάμνει τῶν ποιευμένων τὰς πίστις, καὶ ἔπειτα λαβὼν ἐκ τοῦ ἱματίου ἑκατέρου κροκύδα, ἀλείφει τῷ αἵματι ἐν μέσῳ κειμένους λίθους ἑπτά.* (Herod. 3. 8.). A' Szittyák ebbeli szokásai,

Chittit elötted. — (29) Nem üzöm ki azonban öt elöled egy évben, hogy a' föld el ne pusztuljon, és ne szaporodjék ellened a' mező vada. — (30) Lassan lassan üzöm ki öt elöled, míg megszaporodol, és a' földet birhatod. — (31) És teszem határodat a' hináros tengertől egész a' Pilistim tengereig és a' pusztától egész a' folyamig, mert kezeitekbe adom az ország lakosit, és kiüzöd azokat elöled. — (32) Ne köss velök se isteneikkel frigyet. — (33) Ne lakjanak földeden, hogy bünbe ne ejtsenek téged ellenem, hogy szolgálnád isteneiket, a' mi tör volna reád nézve.

XXIV (1) Mósehnek is mondá: jöjj föl Jehovához te meg Áhron, Nádab és Abihu és Jiszrael vénei közül hetvenen és boruljatok le még a' távolban. — (2) És Móseh egyedül közeledjék Jehovához, amazok pedig ne közeledjenek 's a' nép se jöjjön föl vele. — (3) Elmenvén tehát Móseh, elbeszélé aztán a' népnek Jehova minden szavait és minden rendeléseket; és az egész nép egyhan-

---

vissza, a' mellyen jött vala. — (31) Dávid idejében Jiszrael birodalma csak ugyan elterjedt a' vörös tengertől (a' hináros tenger) a' közép tengerig (Pilistim tengere) és az arabiai pusztától egész az Eufrát vizéig (a' folyam κατ' ἐξοχην l. Gen. 31. f. 23. v. jegyz.). — (33) Hogy az e' versben kiejtett aggodalom, mikép a' Jiszraelitáknál még csak gyöngén fogamzott jó, a' velök lakó pogányok által kiforgattatnék, nem hiába és felesleges vala, a' bekövetkezett történetek bebizonyitották.

XXIV. (1) עלה אל יהוה jöjj föl Jehovához. mint gyakran a' Sz. irásban a' harmadik személy neveztetik az első helyett, mert itt sajátképen igy kellene lenni „jöjj föl hoz-

אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃ (כט) לֹא־אֲגָרְשֶׁנּוּ
מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ
חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ (ל) מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר
תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ׃ (לא) וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־
סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי־אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם
אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ׃ (לב) לֹא־תִכְרֹת לָהֶם
וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית׃ (לג) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ
אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ׃ פ
כד (א) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל־יְהוָה אַתָּה וְאַהֲרֹן
נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
מֵרָחֹק׃ (ב) וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ
וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ׃ (ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל

---

leggonoszabb féreg is egész népet megszalassza, pedig számtalan más hiteles példa az ó korból hasonlót bizonyít, így beszél *Athenaeus* és *Eustathius*, hogy a' Päonia és Dardania környékén lakozott népek békák által szorítottak ki lakhelyökből. Épen azt beszéli *Justinus* az Abderitákról. Troja, Chalcidia és Megara lakosi egykoron *Plinius*, *Aelianus* és *Theophrastus* szerint egerek által üzettek el földökről. Julian császár, Marcellinus Ammianus szerint, a' darázsok miatt nem vezethette Parthiából seregét azon az úton

(20) Ime! én követemet elküldöm előtted, hogy megőrizzen téged az utban, és hogy bevigyen téged á' helyre, mellyet készitettem. — (21) Ovakodjál előtte és hallgass szavára, ne ellenkezzél vele, mert el nem nézi vétkeiteket, mivel nevem lakozik benne. — (22) Mert ha hallgatván szavára, megcselekedended mindent, a' mit én mondok; akkor én üldözendem üldözőidet, és megszoritom megszoritóidat. — (23) Mikor követem előtted menend és beviend téged Emóri, Chitti, Perizzi, Kanaáni, Chívi és Jebúszi nemzetekhez, 's én elrontom mindnyájokat. — (24) Ne borúlj le isteneik előtt, és ne szolgáld azokat, és ne cselekedjél cselekedeteik szerint, hanem rontsd le azokat, és törd össze bálvány képeiket. — (25) És szolgáljatok Jehova a' ti Isteneteknek, hogy áldja meg kenyeredet és vizedet, és én eltávoztatom minden nyavalyád közüled. — (26) Nem leend ki idétlent szülne, vagy meddő országodban; napjaid számát betöltöm. — (27) A' tőlem való rémületet bocsátom előtted, és megzavarom minden népet, a' mellyre mégy, és eszközlendem, hogy minden ellenid hátrálandnak. — (28) És elküldöm a' darást előtted, és kiűzi a' Chivit, a' Kanaánit és a'

Ezzel mind a' sok, e' versek feletti tudós vitáknak vége szakad. — (21) כי שמי בקרבו mert nevem lakozik benne — nevemben szól és adja parancsait. — (28) צרעה E' szót a' régi fordítók egyetértőleg darázszsal fordították. Csak újabb időkben kezdték a' dolgot hihetlennek találni, hogy a'

(כ) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי: (כא) הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ
אַל־תַּמֵּר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ:
(כב) כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר
וְאָיַבְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צֹרְרֶיךָ: (כג) כִּי־יֵלֵךְ
מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ וֶהֱבִיאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי
הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו: (כד) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם
וְלֹא תָעָבְדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרֵס תְּהָרְסֵם
וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבֹתֵיהֶם: (כה) וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ: ס
שביעי (כו) לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר
יָמֶיךָ אֲמַלֵּא: (כז) אֶת־אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת־
כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ
עֹרֶף: (כח) וְשָׁלַחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־הַחִוִּי

---

az ételt ,a' második: egyéb használatát, a' harmadik: a' főzést illetvén. מחד לאיסור מכילה, ומחד לאיסור סכוה, ומחד לאיסור הציסול — (29) מלאך szónak a' héberben kettős értelme van, először jelent angyalt (Isten követe); másodszor: követet. Itt e' szót utolsó értelmében kell venni, mi szerint asztán ez és a' következő három vers teljesen a' mosaismus szellemében (lásd feljebb) csak vezérök iránti tiszteletet parancsolja.

pet nekem az évben. — (15) A' kovásztalan kenyerek ünnepét tartsd meg, hét nap egyél kovásztalan kenyeret, a' mint meghagytam neked a' kalászhó rendelt idejében, mert abban jöttél ki Miczrájimból; és ne jelenjenek meg szinem előtt üresen. — (16) És mezei veteményed zsengéje aratásának ünnepét, és a' betakarítás ünnepét az év végén, midőn betakarítod munkádat a' mezőről. — (17) Háromszor az évben jelenjék meg egész férfiséged Jehova Urad szine előtt. — (18) Ne mutasd be kovászossal áldozatom vérét, és ne maradjon meg reggelig ünnepáldozatom kövére. — (19) Földed gyümölcsének zsengéjét Jehova a' te Istenednek házába vidd. Ne főzd a' gödét anyja tejében. —

---

ban (de legg. Hebr. ritual. II. 8.) ki mint mindenütt, csak a' zsidó tudósokat kiírta, itt pedig nevezetesen Majmonidest, azt véli, hogy e' tilalommal csak a' babonának vétetik eleje, minthogy a' pogányoknál szokásban volt, bevégzett aratás után gödét anyja tejében megfőzni, 's a' levet aztán a' fákra, mezőkre és szőlőkre fecskendezni, hogy termékenyebbé váljanak. E' vélemény csakugyan a' legtermészetesb, kivált minthogy a' régi irók e' szokást igen is említik, és a' magyarázat a' szöveg füzetéhez alkalmazható. Horátiusnak e' versét: „Tellurem porco, Sylvanum lacte piabant" (Epist. lib. 2. epist. 1.) Abulensis (In Exod. 23. Quaest. 37.) így magyarázza; „Gentiles, ut sylvanum (quem sylvis et campis praeponebant) placatum haberent, ad habendam frugum multitudinem, ei lac, prout et porcum cereri, offerebant etc. A' hagyomány e' parancs háromszori ismétléséből azt hozza ki, hogy e' szavak hármas tilalmat foglalnak magában, az első:

תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה: (טו) אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ
יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם: (טז) וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי
מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה
בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה: (יז) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה
יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן יְהוָה: (יח) לֹא־תִזְבַּח עַל־
חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר: (יט) רֵאשִׁית
בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי
בַּחֲלֵב אִמּוֹ: פ ששי

---

kettő az aratásnak előtte és utána ünnepelteték, mint hálaünnepek Isten áldásáért. — (18) זבח áldozat, de kiválólag mondatik ugy a' pészach bárányа, és e' szerint itt az tiltatik meg, hogy midőn a' pészach bárányа áldoztatik, kovászosz ne találtassék a' házban; a' vers második része azt parancsolja, hogy az áldozatok kövér részei tüstént égetessenek el, és ne hagyatassanak más napra. — (19) לא תבשל וכו' ne főzd a' gödét anyja tejében. E' törvény, melly még két izben tovább 34. f. 26. v. és Deut. 14. f. 21. v. ismételtetik a' sz. irásban, kifejezésében világos, csak czélja és okában nem tudtak megegyezni a' tudósok. *Bochart* (Hieroz. T. I. cap. 52.) azt hiszi, hogy a' szerfeletti kegyetlenség miatt tiltatott meg. *Michaelis* (Mos. R. T. 4. S. 203.) e' verset máskép is fordítja: „a' gödе és igy általában minden hús ne süttessék vajban" 's azt véli, hogy Móseh a' Jiszraelitákat csak a' Palaestinában bőven termő olajvali élésre akará szoktatni. *Spencer* azon-

vele a' terhet. — (6) El ne csavard a' szegény igazát perében. — (7) A' hamis beszédtől távozzál 's az ártatlant 's igazat meg ne öld, mert nem engedem igaznak tartani a' gonoszt. — (8) Ajándékot ne fogadj el, mert az ajándék megvakítja a' szemeseket is, és elcsavarja az igazak ügyét. — (9) A' jövevényt ne nyomorgasd; mert hisz ti ösmeritek a' jövevény kedélyét, minthogy ti is jövevények voltatok Miczrájim földén. — (10) Hat évig vesd be földedet, és takaritsd be annak termését. — (11) A' hetedikben pedig ugarban hevertesd, és hagyd el azt, hogy egyenek róla néped szegényei, a' maradékot pedig egye meg a' mezei vad; ekképen cselekedjél a' te szőlőddel és olajfáiddal. — (12) Hat nap tedd meg dolgaidat, a' hetedik napon pedig nyugodjál: hogy megnyugodjék ökröd és szamarad és megpihenjen a' szolgálód fia 's a' jövevény. — (13) És mindenben a' mit mondtam nektek óvakodók legyetek, és idegen istenek nevét ne említsétek, ne hallassék szádból. — (14) Három izben ülj ünne-

---

hatna, igy például tartsák illy távol magokat a' bálványozástól, hogy még csak nevét az idegen istennek se emlitsék. — (14) A' három főünnep bővebb meghatározását láthatni mindeniknek maga helyén. Igy a' kovásztalan kenyerek ünnepéről l. felj. 12. f. 1—51. v. és 13. f. 1—8. v.; az aratás ünnepéről l. Lev. 23. f. 15—21. v. és a' betakarítás ünnepéről l. szinte Lev. 23. f. 33—44. v. Különben mind e' három ünnep egyaránt illeti a' szántás-vetést, és ezek között az első és a' harmadik Jiszrael történetéhez is kapcsolja magát. E'

תַּעֲזֹב עִמּוֹ: ס חמישי (ו) לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ
בְּרִיבוֹ: (ז) מִדְּבַר־שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג כִּי
לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע: (ח) וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר
פִּקְחִים וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים: (ט) וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם
יְדַעְתֶּם אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
(י) וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:
(יא) וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ
וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ:
(יב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת
לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר:
(יג) וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים
אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ: (יד) שָׁלֹשׁ רְגָלִים

---

dani. — (11) תשמטנה ונטשתה Legegyezerűbben különbözteti meg e' két szót a' Rasbam, ki szerint az első azt parancsolja, hogy be ne vessék a' földet, a' másik pedig, hogy a' termést be ne takarítsák. A' többit ezen évről l. Lev. 25. f. l. v. és Deut. 15. f. l. v. — (12) Ezen a' hetedik nap megülését illető törvény, természetes kapcsolatban áll a' hetedik évben parancsolt nyugalommal, minthogy mindkettő által, az enyhe isteni törvény, a' soha nem nyugvó állat és az alárendelt ember' néhai kényelméről gondoskodott. — (13) E' vers értelme, hogy a' törvényben óvakodók legyenek, és semmit ne tegyenek, mi áthágására alkalmat szolgáltat-

leend, ha hozzám kiált, én meghallgatom, mert irgalmas vagyok. — (27) A' hatóságot ne szidalmazd és néped fejedelmét ne átkozd. — (28) Gabonateljed és nedved adományit ne halogasd bemutatni; és fiaid között az elsőszülöttet nekem add. — (29) Ekkép cselekedjél ökröddel és juhoddal: hét nap legyen az anyjával, és nyolczad napon add azt nekem. — (30) Szent emberek legyetek előttem; a' mezőn elszaggattatottnak húsát ne egyétek, az eb elébe vessétek azt.

XXIII. (1) Hazug hirt ne beszélj, ne nyujts segédkezet a' gonosznak, hamis tanu lévén mellette. — (2) Ne kövesd a' többséget a' gonoszban, és ne vallj peres ügyben a' többség után indulva, annak eldöntésére. — (3) Szegénynek se kedvezz peres ügyében. — (4) Ha rá találkozol ellened tévelygő ökrére vagy szamarára, hajtsd vissza neki. — (5) Ha gyülölőd szamarát terhe alatt összeroskadni látod, ne hagyd öt magára, hanem old le

---

XXIII. (1) A' vers értelme: Ne szólj igaztalanságot, ha bár ez mástól már valami gonosz czélra vallatott. — (2) E' verset pedig így kell érteni: Ne szólj meggyőződésed ellen másnak károsítására azért, mivel a' többség meggyőződésed elleni véleményen van. — (3) Könyörület sem igazolja az igazság sértését, és a' szegénynek az igazság rovására kedvező itéletet kiszolgáltatni akarni, annyi volna mint a' törvényt sarkából kiforgatni. — (5) וחדלת מעזב וכו' E' szavak értelmét nehéz kimagyarázni. Alkalmasint vétetik עזב szó kettős értelemben; először: közönséges jelentésében magára hagyni; másodszor: eredeti értelmében föl-

יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן־אָנִי: ס רביעי (כג) אֱלֹהִים
לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר: (כד) מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ
לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי: (כה) כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ
לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־
לִי: (כו) וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא
תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ: ס

כג (א) לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע
לִהְיֹת עֵד חָמָס: (ב) לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים
לְרָעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת:
(ג) וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ: ס (ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ
אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: ס (ה) כִּי־תִרְאֶה
חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב

és Morgenl. 2. T. S. 79.) — (27) אלהים a' hatóságot. Igy értik e' szót a' Mechilta, Aben Ezra és Rasbam. Philo ás Flavius Josephus pedig, ugy értették, hogy idegen isteneknek, mint más emberek áhitata tárgyának nem szabad szidalmazni. Ez utolsók vélemenyét követte Mendelssohn is — ki könnyen m[illegible] magyarázható okokból a' szentirás magyarázatában általán [illegible] vanazon irányt követte Philoval — és annál fogva e' szót igy forditja: „ein göttliches Wesen sollst du nicht schelten.“ — (28) מלאתך ורמעך A' Septuagintában van: ἀπαρχάς ἅλονος καὶ ληνοῦ szérütek és sajtótok zsengei, az értelem és nem szószerint forditva. Egyébiránt ez és a' következő vers bővebb kifejtését l. Num. 18. f.

adatott, bérébe megy. — (15) Ha ki még el nem jegyzett szűz leányzót rábeszél, és hál vele; a' vételárt megadva, vegye el azt magának feleségül. — (16) Ha pedig atyja nem akarja neki adni, ez annyi pénzt fizessen, a' mennyi a' szüzek vételára. — (17) Bübájosnöt ne hagyj életben. — (18) Ki barommal közösülend, halállal büntettessék. — (19) Ki az isteneknek áldozik, az egy Jehován kivül, elvesztessék. — (20) Jövevényt ne zaklasd és ne szorítsd meg öt; mert ti is jövevények voltatok Miczrájim földén. — (21) Özvegyet, árvát ne nyomorgasd. — (22) Ha nyomorgatod öt, valóban, ha arra hozzám kiált, én meghallgatom kiáltását. — (23) És haragra gerjedvén fegyverrel vesztelek el titeket, és lesznek ti nőitek özvegyek és ti gyermekeitek árvák. — (24) Ha pénzt adsz kölcsön az én népemnek, a' szegénynek ki veled van; ne bánj vele mint hitelező, ne vessetek rá uzsorát. — (25) Ha zálogban elveended felebarátod köntösét, naplenyugtakor add vissza neki. — (26) Mert ez egyedüli leple, ez testének ruházatja; miben háljon? és

---

nép ez ámitóktól megmentessék. — (24) לא תהיה לו כנשה ne bánj vele mint hitelező, ki nyerekedésből pénzt kölcsön adván, adósát mindenkép zaklatja. — (25) שלמה arabul Hyke egy 6 röfnyi széles és 6 lábnyi hosszú posztó darab, melly még jelenleg is a' Beduinnak nappal köpönyegül és éjjel takaróúl szolgál. E' ruha nélkül a' szegény napkeleten éjjel el nem lehet, minthogy az éjjelek igen hüvesek· és a' meghütés ott veszedelmes. (L. Niebuhr Beſchreibung 1. B. 64.

אִם־שָׁכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ: ס (טו) וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ
בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ
לְאִשָּׁה: (טז) אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל
כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת: ס (יז) מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה: (יח) כָּל־
שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: ס (יט) זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם
בִּלְתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ: (כ) וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־
גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: (כא) כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא
תְעַנּוּן: (כב) אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי
שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ: (כג) וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב
וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים: פ
(כד) אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה
לוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ: (כה) אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל
שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: (כו) כִּי הִוא
כְסוּתָהּ לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־

כסותו קרי

---

bérén kivül, mit sem tartozik fizetni. — (15) מהר l. Gen. 34. f. 12. v. jegyz. — (16) כמהר הבתולת a' menyi a' szüzek vételára. Deut. 22. f. 29. v. szerint a' szüz atyja kapja a' vételárt, 50 sekelt. — (17) A' bűbájosok a' népet hitegetvén, hogy titkos isteni erővel rendkivüli dolgokat mivelhetnek, az által az Istenben való bizalomtól eltévesztették az embereket, és azokat a' babonához és bálványzáshoz szoktatták; a' bölcs törvényhozásnak tehát ügyelnie kellett, hogy a'

vajt, adjon két annyit. — (7) Ha pedig nem találják a' tolvajt, a' házi gazda lépjen a' törvényszék elibe, és esküdjék meg, hogy nem nyúlt felebarátja jószágához. — (8) Minden elsikkasztás ügyében, ökör, szamár, juh, öltözet, vagy elveszett jószág ügyében, miről azt mondja: ez az; a' törvényszék elibe jöjjön mindkettőnek ügye, 's a' kit bűnösnek itélik fizessen két annyit felebarátjának. — (9) Ha ki szamarat, ökröt, juhot, vagy akármi barmot ád tartani, 's a' marha meghal, vagy megromlik, vagy elhajtatik, úgy, hogy senki nem látta. — (10) Jehovára való eskü legyen a' kettő között, hogy keze nem nyult felebarátja jószágához, azt fogadja el a' tulajdonos, és amaz semmit ne fizessen. — (11) Ha pedig eloroztatott tőle, téritse meg a' tulajdonosnak. — (12) Ha elszaggattatott, hozza elé azt bizonyságul; az elszaggattatottat nem tartozik megtériteni. — (13) Ha ki pedig kölcsön kér valamit felebarátjától és az megromlik, vagy meghal, annak tulajdonosa nem lévén vele: fizesse meg. — (14) Ha tulajdonosa vele vala, nem tartozik azt megtériteni; ha bérbe

---

hogy elveszett, amaz pedig azt mondja: im e' jószág, melly nálad van az enyim; menjenek törvényszék elébe 'stb. — (9) E' versben azon eset adatik elő, hogy ha ki fizetésért vett valamit őrizet alá (שמר שכר), melly esetben felelőssége nagyobb lett. — (12) יביאהו hozza be azt — az elszaggattatott marhát. — (14) בא בשכרו bérébe megy — a' bérbe vett marhán esett szerencsétlenségért a' bérlő nem felelős, és

(ז) אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים
אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ: (ח) עַל־כָּל־דְּבַר־
פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־
אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־
שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: ס
(ט) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־
בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה:
(י) שְׁבֻעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ
בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם: (יא) וְאִם־גָּנֹב
יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו: (יב) אִם־טָרֹף יְטֹרַף יְבִאֵהוּ
עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם: פ
(יג) וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו
אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם: (יד) אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם

---

mas. (Szepessy Bibliája). — (7) És esküdjék meg. E' szavak nincsenek meg a' szövegben, hanem אם szócska mutatja, hogy csak per ellypsin kihagyattak. Különben természetes, hogy itt שמר חנם — ollyanról van szó, ki valamit csak jóakaratból vett őrizete alá, mert ha megfizettetett az őrzésért, mindenesetre vissza kell téritenie a' neki őrzésül átadott jószágot. — (8) אשר יאמר כי הוא זה miről azt mondja: ez az. Vitetik az ezelőtti versre, hogy ha ki megőrzés végett valami jószágot felebarátjához ád, 's ez azt állitja,

löttet is osszák meg. — (36) Vagy ha tudva volt, hogy az ökör öklelős volt már azelőtt, és tulajdonosa nem őrizte; fizessen ökröt ökörért, a' döglött pedig övé legyen. — (37) Ha ki ökröt vagy juhot lop, és megöli vagy eladja azt, öt barmot fizessen egy ökörért, és négy juhot egy juhért.

XXII. (1) Ha a' betörésnél éretik a' tolvaj és agyon ütetik, nincs miatta vérbün. — (2) Ha világitott rajta a' nap, van vérbün miatta: fizessen; ha nincs neki, adatassék el orzásáért. — (3) Ha kezében találtatik a' lopott marha, akár ökör, akár szamár, akár juh, ha azok elevenek, két annyit adjon érette. — (4) Ha ki leétet szántóföldet vagy szőlőt, elbocsátotta ugyan is harmát, és ez legelt másnak földén: földe javából és szőlője javából fizessen. — (5) Ha tüz támad és töviseket ér és megemésztetik asztagban vagy száron álló gabona, vagy a' mező; fizessen, ki a' tüzet támasztotta. — (6) Ha ki felebarátjának pénzt vagy edényeket ád tartani, és ellopják annak az embernek házából, ha megtalálják a' tol-

---

mint a' juhnál, minthogy az ökör tulajdonosa annak dologhoz való használatát is elveszti.

XXII. (1) Itt az éjjeli tolvajról van szó, kit annál inkább szabad megölni, minthogy éjjel idegen segitségre nem olly könnyű szert tenni, és méltán gyanithatni, hogy a' tolvaj az embernek élete ellen is tör: melly föltételek, mivel a' nappali tolvajságnál nem fordulnak elő, és mivel azt akkor többfélekép akadályozni, az életet bátorságba helyeztetni és kárpótlást eszközölni lehet; a' nappali tolvajnak megölése [illegible]

כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֵחָצוּן: (לו) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא
מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר
תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: ס (לז) כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר
אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר
וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה:

כב (א) אִם־בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת אֵין לוֹ
דָּמִים: (ב) אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ
שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ: (ג) אִם־הַמָּצֵא
תִּמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם
יְשַׁלֵּם: ס שלישי (ד) כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם
וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב
כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: ס (ה) כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל
גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת־
הַבְּעֵרָה: ס (ו) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים
לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם:

בעידו קרי

---

büntetheti a' károkozót, hogy ha a verem nyilvános téren nyittatott, mert maga józságán az ember csinálhat és tehet, a' mihez kedve van. — (37) A' barom-orzást könnyebb szerrel véghez vihetni, minthogy szabadban lévén, csak el kell hajtani; azért szigorubb büntetést kellett rá szabni, mint más orzásra. Az ökörnél pedig egygyel többet kell fizetni,

ökör férfit vagy nőt megöklel, hogy ez meghal: az ökör agyon köveztessék, 's annak húsát meg ne egyék; az ökörnek pedig ura büntetlen maradjon. — (29) Hogy ha pedig az ökör öklelős volt mar azelőtt, és ura megintetett ez iránt, és meg nem őrizte azt, és megölend valami férfit vagy nőt: az ökör agyon köveztessék, és ura is halállal büntettessék. — (30) Hogy ha váltság vettetik reá, adja meg a' váltságot életeért, a' mint rá vettetett. — (31) Ha fiút vagy leányt öklel is meg, hasonló ítélet alá vettessék. — (32) Ha pedig szolgát vagy szolgálót öklel meg, harmincz sekel ezüstöt adjon urának, az ökör pedig agyon köveztessék. — (33) Ha ki vermet nyitand, vagy ha ki vermet ásand, és be nem födi azt, és bele esik abba ökör vagy szamár. — (34) A' verem szerzője fizesse meg; pénzt téritsen meg annak tulajdonosának, a' döglött barom pedig övé legyen. — (35) És ha valakinek ökre megdöfi más ember ökrét, és ez megdöglik; adják el az eleven ökröt, osszák el az árát, és a' megdög-

---

büntetessék Isten ítélete által. — (31) או בן או בת יגח ha fiút vagy leányt öklel is meg — ha kiskorú is, a' kit megöklel, ugyanazon törvény áll, mint a' megnőttekre. — (32) A' sekel, mint meghatározott pénznem (l. Gen. 23. f. 16. v. a' jegyz.) mintegy tizenöt forintot tett. Ez vala egy rabszolgának díjja. — (33) Ökör vagy szamár itt állat helyett mondatik általában. Beléeső emberről pedig a' törvény nem tesz említést, minthogy az ember vigyázhat magára. Természetes különben, hogy a' törvény csak akkor

(כח) וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל
יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי:
(כט) וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו
וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־
בְּעָלָיו יוּמָת: (ל) אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ
כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו: (לא) אוֹ־בֵן יִגָּח אוֹ־בַת יִגַּח
כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ: (לב) אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ
אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל: ס
(לג) וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ
וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: (לד) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף
יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: ס (לה) וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־
אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־

---

az lehet, hogy a' nevezett tagoknak a' birák által meghatározandó értékét fizesse (l. Thalm. Baba Kama 83. l.). Különös a' Solon által e' tárgyban hozott törvény, melly Diog. Laertiusnál (Lib, I. cap. II. n. IX.) igy hangzik: ἐὰν ἕνα ὀφθαλμὸν ἔχοντος ἐκκόψῃ τις, αντεκκόπτειν τοὺς δύο. „Ha valaki félszemünek szemét kiüti, annak mind a' két szeme világától fosztassék meg.“ — (28) יומת halállal büntettessék. A' Thalmud szerint ezt nem úgy kell érteni, hogy a' törvény által haljon meg, mert akkor, mint mindig מות יומת-szal kellett volna azt ki tenni, 's akkor nem volna neki szabad magát pénzzel megváltani (l. Num. 35. f. 32. v.), hanem halállal

meg nem hal, hanem ágyba esik. — (19) Azután pedig fölkél 's támaszán kün jár; az, a' ki megüté, büntetlen maradjon, csak hogy az elmulasztottat térítse meg neki és gyógyitassa meg. — (20) Ha ki szolgáját vagy szolgálóját bottal megveri, hogy keze alatt meghal, büntettessék meg. — (21) De ha egy vagy két nap még életben marad, ne büntetessék meg, mert ő pénze az. — (22) Ha férfiak veszekednek és valami terhes nőt megütnek, hogy időtlent szül, de különben nem történt veszedelem, pénzzel büntessék még, a' mint reá vetendi a' nő ura, és azt fizesse a' birák előtt. — (23) De ha veszedelem következik, életet adj életért. — (24) Szintugy szemet szemért, fogat fogért, kezet kézért, lábat lábért. — (25) Megégetést megégetésért, sebet sebért, kéket kékért. — (26) Ha ki szolgájának vagy szolgálójának szemét üti meg, 's megrontja, szabadon bocsássa el öt az ő szemeért. — (27) Ha szolgájának vagy szolgálójának fogát üti ki, szabadon bocsássa el öt fogáért. — (28) Ha

---

szolgák a' hatodik év eltelése után szabadra bocsátatván, csak bérbe szegődött szabad emberek gyanánt tekintettek. — (22) A' nők közbenjövetele a' férfiak verekedésében, itt valamint Deut. 25. f. 11. v. föltétetik. — (23) Minthogy nyilvánosan csak a' gyilkosságnál tiltatott meg a' bűnnek pénzzel való megváltása; Num. 35. f. 31. v. itt hihetőleg nem tulajdonképeni visszatorlásról (talio) van szó, kivált minthogy az ide sorozott esetekben az gyakran lehetlen is, mint például: ha vak ütné ki valakinek szemét. Az értelem tehát csak

לְמִשְׁפָּט׃ (יט) אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנָקָה
הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא׃ ס שני
(כ) וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת
תַּחַת יָדוֹ נָקֹם יִנָּקֵם׃ (כא) אַךְ אִם־יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד
לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא׃ ס (כב) וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ
אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ
כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים׃ (כג) וְאִם־
אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ׃ (כד) עַיִן תַּחַת עַיִן
שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל׃ (כה) כְּוִיָּה
תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה׃ ס
(כו) וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ
לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ׃ (כז) וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן
אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ׃ פ

---

láljon menedéket. — (20) נקם ינקם büntettessék meg. A' hagyomány szerint lenyakasztatással. Hogy halál-büntetés értetik, az az ellentételből világos. — (21) כי כספו הוא mert ő pénze az, ־ sajátja, 's az ember tulajdonával akaratja szerint cselekedhetik; az tehát teljesen igazságtalan volna, hogy az ur, ki szolgáját megfenyíteni kivánta, éltével lakoljon, kivált midőn a' nélkül is már elegendőkép büntetve van, szolgájáért adott pénzének vesztésével. Természetesen itt csak kanaánbeli szolgákról lehet a' szó, mert a' héber

jon ki. — (8) Hogy ha visszatetszik urának, hogy el ne jegyezze azt, eszközölje hogy váltassék meg; de azt idegen népnek eladni nincs hatalmában, minthogy hütelenül bánt vele. — (9) Hogyha pedig a' maga fiának jegyzi azt el, leányok joga szerint bánjék vele. — (10) Hogy ha mást veszen neki, étele, ruházatja és lakása azért csonkulást ne szenvedjen. — (11) Ha e' hármat meg nem cselekszi neki, ingyen minden váltságpénz nélkül elmehet. — (12) Ki embert úgy megsujt, hogy meghal, megölettessék. — (13) De a' ki nem leselkedett, hanem Isten ejtette kezébe, annak számára helyet rendelek majd neked a' hová fusson. — (14) Ki pedig felebarátja után ólálkodik, hogy ármányúl megölje, azt oltáromtól is hurczold el a' halálra. — (15) A' ki atyját vagy anyját megveri, halállal büntetessék. — (16) A' ki embert lop, és azt eladja, vagy még kezében kapják, halállal büntetessék. — (17) A' ki atyját vagy anyját szidalmazza, halállal büntetessék. — (18) Ha férfiak összevesznek, és megütendi egyik a' másikat kővel vagy ököllel; de ez

---

a' szolgálónak három jogaira vitetik. — (13) Azoknak számára kik történetből, önakaratlanul embert ölének, hogy a' vérboszuló vérszomjas indulata elől biztosítassanak, menedék helyek rendeltettek, l. Num. 35. f., mellyeket vérrel bemocskolni fertelem vala. — (14) מעם וכו' oltáromtól is hurczold el a' halálra. Azt a' hagyomány az isteni szolgálatot tevő papra magyarázza. Azonban az egyenes értelem az: hogy a' készakarva gyilkoló még az oltárnál se ta-

(ח) אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לֹא יְעָדָהּ וְהִפְדָּהּ לְעַם
נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בִּבְגָדוֹ־בָהּ: (ט) וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה
כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ: (י) אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ
כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע: (יא) וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה
לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף: ס (יב) מַכֵּה אִישׁ וָמֵת
מוֹת יוּמָת: (יג) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ
וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: ס (יד) וְכִי־יָזִד
אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ
לָמוּת: ס (טו) וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: ס
(טז) וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת: ס
(יז) וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: ס (יח) וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים
וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל

לו ק׳

---

adatnak. — (8) והפדה eszközölje, hogy váltassék meg. A' Thalmud szerint ez az eszközlés abban állott, hogy a' tett szolgálatérti díj lerovaték a' váltságdíjból, mellyet a' leány atyjának fizetnie kellett. — (10) כמשפט וכו' leányok joga szerint bánjék vele — nézessék mint saját leánya. — (11) ואם שלש אלה A' héber magyarázók e' szavakat a' három előadott esetre viszonyolják, hogy ha sem maga el nem veszi, sem fiával el nem véteti, sem megváltatását nem eszközli, akkor 'stb.; de a' mondások füzetéhez itt közelebb jár, hogy e' szavak az előbbi versben említett

XXI. (1) Ezek a' rendelések, mellyeket eleikbe kell terjesztened. — (2) Ha héber szolgát veendesz, hat évig szolgáljon neked; a' hetedikben pedig szabad lábra tétessék ingyen. — (3) Ha egyedül jött, egyedül menjen el; ha pedig feleséges vala, az ő felesége együtt menjen el vele. — (4) Hogy ha ura adand neki feleséget, és ez fiakat és leányokat szület neki; a' nő gyermekeistől uráé legyen, ő pedig egyedül menjen el. — (5) Ha pedig azt mondja a' szolga: Szeretem uramat, feleségemet és gyermekimet, nem akarok szabad lábra lépni. — (6) Vigye öt az ura a' törvényszék elibe, és vezesse őt oda az ajtóhoz vagy az ajtó mellékéhez, és fúrja át az ő ura annak fülét árral, és akkor örökké szolgája marad. — (7) Ha valaki leányát szolgálóúl eladandja, ne a' szolgáknál szokott eleresztetés szerint szabadul-

---

המשפט לאלהים הוא az itélet Isten dolga, a' törvényszék méltán istenének mondatott; 's valólag is sem régi sem újabb törvényhozásnál a' birói hatalom nem birt annyi tekintettel, mint a' hébereké, hol a' birói hatalom, mint később látandjuk, különösen a' nép szabadságán alapult és viszont azt biztosította. — לעלם örökké. Sajátlag a' Jóbel éveig (l. Lev. 25. f. 46.). — (7) E' vers tiszta értelme az, hogy a' héber szolgáló, a' törvénynek nem csak azon kedvezéseiben részesül, mellyek a' héber szolgát illetik, hogy t. i. a' hatodik év végén szabad lábra tétetik, de még azonfelül, minthogy jobbára nembeli tekintetekből vásároltattak, még különös előjoggal is birtak, mellyek a' következő versben elő-

כא (כח) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם: (ב) כִּי
תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת
יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם: (ג) אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־בַּעַל
אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ: (ד) אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה
וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיַלְדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ
וְהוּא יֵצֵא בְּגַפּוֹ: (ה) וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־
אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי: (ו) וְהִגִּישׁוֹ
אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה
וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם: ס (ז) וְכִי־
יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים:

XXI. (1) Innen fogva a' Lev. végeig, kevés történeti adatoktól félbeszakasztva, Jiszrael polgári és egyházi törvényei adatnak elő. E' törvények igazságos méltánylására Móseh korába kell magunkat visszagondolnunk, és ha azután azokat a' később korbeli atheniai, sőt római törvényekkel is összehasonlítjuk, nem lehet nem csudálkoznunk rajtok. — (2) העברי a' héber nem mint a' Septuag. fordítja ὁ περᾶτης מעבר הנהר folyamontúli. — בגפו egyedül szószerint a' maga testével. — (4) Az e' versben említett törvény csak azon esetben állhatott, hogy ha a' nő nem héber születésü vala, mert a' héber szolgáló a' hatodik év végén szinte szabadon bocsátatott. — (6) אל האלהים szószerint az Istenekhez. A' Septuaginta: πρὸς τὸ κριτήριον τοῦ θεοῦ „az isteni törvényszék elibe," mivel a' mint Deut. 1. f. 17. v. van

hozzánk Isten, hogy meg ne haljunk. — (17) És monda Móseh a' népnek: Ne féljetek, mert hogy titeket megkisértene, azért jött Isten, és hogy legyen félelmes elöttetek, hogy ne vétkezzetek. — (18) Távol álla tehát a' nép; Móseh pedig közel járula a' borúhoz, mellyben Isten vala. — (19) És monda Jehova Mósehnek: Igy szólj Jiszrael fiaihoz: Ti láttátok, hogy az égből szólottam veletek. — (20) Ne csináljatok magatoknak én mellém ezüst isteneket, vagy arany isteneket se készitsetek magatoknak. — (21) Oltárt földből emelj nekem, és azon áldozd égőáldozatid' és örömáldozatidat, juhaidat és barmaidat. Valamelly helyen akarom, hogy nevemről megemlékezzél, eljövök hozzád és megáldalak téged. — (22) Hogyha pedig kőből csinálsz nekem oltárt, ne épitsed azt faragott kövekből; mert mihelyt vassal érinted, megförtészteted azt. — (23) Lépcsőkön ne menj föl oltáromhoz, hogy szemérmed föl ne fedeztessék azon.

---

teni. Ott állitassék hát oltár, hol Isten az ő erejét, jóságát és dicsőségét valamikép különös áldásra nyilatkoztatván, az embert kiválólag arra inti, hogy Istenről őt imádkozva és dicsőítve emlékezzék. E' szerint az oltár egy részről áldást árasztó isteni nyilatkozatnak emléke; más részről intő jel, hogy az ember'e' helyt különösen Istenre gondoljon, és azt imádja. — (22) Nem hihetetlen, hogy az oltárhoz tartozó kövek faragása azért tiltatott meg: hogy alkalom ne adassék a' pogányoknál szokásban lévő babonás jelképek kimetszésére.

עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: (יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־
תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר
תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ: (יח) וַיַּעֲמֹד הָעָם
מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ס
(יט) מפטיר וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:
(כ) לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ
לָכֶם: (כא) מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־
עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: (כב) וְאִם
מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ
הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ: (כג) וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־
מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו:

פ פ פ

és hogy ha Isten felebarátjának adta, vétek volna őt attól megfosztani akarni. — (20) E' verssel kezdődik Móseh közbenjárása által eszközlött közelebbi kifejtése az Istentől közvetlen a' népnek kijelentett alaptörvényeknek, és itt legelőbb is meghatároztatik a' tiz parancsnak első törvénye. — (21) E' versben az oltárnak kettős anyagi rendeltetés és szellemi jelentés adatik. זכר jelent a' Kalban *megemlékezni* és igy a' Hiphilben *emlékeztetni* vagy az *emlékezetben fölélesz-*

nek; azon ne tégy semmi munkát, se te, se fiad, se leányod, se szolgád, se szolgálód, se barmod, se jövevényed, ki helységedben tartózkodik. — (11) Mert hat nap alkatá Isten az eget, a' földet, a' tengert és minden azokban valókat, és megnyugvék a' heted napon; azért megáldá Jehova a' szombat napot és megszentelé azt. — (12) Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú ideig élj a' földön, mellyet Jehova a' te Istened ád teneked. — (13) Ne gyilkolj, ne paráználkodjál, ne orozz, ne vallj hamis tanúságot embertársad ellen. — (14) Ne kivánd felebarátod házát, ne kivánd felebarátod nőjét, se szolgáját, se szolgálóját, se ökrét, se szamarát, és semmijét, a' mi a' te felebarátodé. — (15) Mind az egész nép pedig tapasztalá a' dörgéseket, a' villámokat, a' púzon szavát, és a' hegy füstölgését; látván tehát ezt a' nép, megrémültek és odébb állottak. — (16) És mondának Mósehnek; szólj te hozzánk és meghalljuk; de ne szóljon

---

foglalatosságokból, gondját, az azon nap tartani szokott gyülésekben, a' törvényre 's közügyre fordítja, nem lehet egészen veszettnek nevezni. — שבת szombat, szószerint szünet, szünetnap. — (11) ויקדשהו és megszentelé azt, l. Gen. 2. f. 3. v. a' jegyz. — (14) E' versben foglalt parancsok az ember belsejét érdeklik, mi által e' törvények magokat Isten törvényeinek nyilatkozzák, Istennek, ki „a' veséket és szívet vizsgálja" E' parancsnál fogva, Aben-Ezra szerint, az ember köteles másnak vagyona utáni kivánságát a' gondolattal elfojtani; hogy a' birtok Istentől jön,

לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ
וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ (יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה
יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם
וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס (יב) כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן
יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס
(יג) לֹא תִרְצָח: ס לֹא תִנְאָף: ס לֹא תִגְנֹב: ס
לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר: ס (יד) לֹא תַחְמֹד בֵּית
רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ
וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ שביעי
(טו) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל
הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק:
(טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֶּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר

---

nézve, az t. i. hogy miért parancsoltatott épen csak a' Jiszraelitáknak el annyira, hogy a' Thalmud túlfeszitett modorjában e' mondásra fakadhatott: כנרי שבת חייב מיתה. De versünknél fogva világos, hogy csak Jiszraelnek, és csupán csak ő neki újjászületési emlékül, adathatott hivalkodhatni minden heted napon, magára vonva felületes elménczek feddését, — quod septimam fere aetatis suae partem vacando perderent (Seneca apud S. Aug. de civ. Dei), mert valóságban a' szabadság emlékezetének szentelt napot, mellyben a' nép kinyugodván a' mindennapi huzavonából, a' magányos

gyed iziglen, az engem gyülölökben. — (6) Ellenben irgalmat cselekszem ezeriglen, azokkal, kik engem szeretnek és parancsimat megtartják. — (7) Ne ejtsd ki hiába Jehova a' te Istened nevét, mert nem hagyja büntetlenül Jehova azt, ki nevét hiába ejti ki. — (8) Megemlékezzél a' szombat napról, hogy megszenteljed azt. — (9) Hat nap dolgozzál, és tedd meg minden munkádat. — (10) A' heted napon pedig szombatja van Jehova a' te Istened-

---

tehát Jiszrael fiai a' szombatot, megülvén a' szombatot, utódaik között örök szövetség szerint." E' szövetségnél fogva, mint az a' sz. írásban több ízben kijelentetett; Jiszrael a' nyilatkozott törvénynek lőn képviselője, és mennyiben a' szombat heted napon való megülése, egy nyilatkozott momentumra viszonylik, annak megülése jelképleg a' szövetségre, vagy a' mi ugyan az, az egyetemes nyilatkozott törvényre emlékeztető, innen a' Thalmud mondása: סכופר טלה התורה כלה כופר בשבת כמילן; mert a' mint Theodoretus (Interpret. in Ezech. 20. p. 398.) nyilatkozik: *Ne paráználkodjál, ne ölj, ne lopj, és más azokkal összekötött törvényekre, más embereket is a' természeti jog tanithatta, τῆς και τοῦ Σαββάτου φυλακῆς, οὐκ ἡ φύσις διδάσκαλος, ἀλλ' ἡ θέσις τοῦ νόμου, de a' szombat megtartása, nem a' természet tanitmánya, hanem a' törvény szabálya.* Harmadik alap-oka a' szombat törvényének: „Jiszrael népének Jehova által Egyptomból megszabadítatása. „Tartsd meg a' szombat napot, igy hangzik e' törvény Deut. 5. f. 12. v. — hogy azt megszenteljed, a' mint parancsolá neked Jehova: 'stb., és emlékezzél meg hogy szolga valál Miczrájimban, de kihozott onnan téged Jehova a' te Istened hatalmas kézzel és kinyujtott karral, azért parancsolá neked Jehova a' te Istened, hogy üljed a' szombat napot." Itt egy fő kérdés fejtetett meg a' szombat ünneplésének törvényére

לְשֹׁנְאָי (ו) וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי:

ס (ז) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא

יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: פ

(ח) זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד

וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ (י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ

---

elkövetett botlásokat? — Sajnos, de siralmas tapasztalások tanítják, hogy „sőt igen“nel kell felelnünk. — (7) Eltiltatik Isten nevét hiábavalóságra említeni, hogy az által a' legfelségesb gondolat ne veszítsen az embernél az illendő tiszteletből, annyival inkább tilalmas természetesen, hazugságnak erősítésére azzal visszaélni. — (8) A' szombat ünneplése az isteni törvénynek olly sarkalatos czikkelye, hogy azt nem lehet bővebben megvilágítani. Három alapok adattak e' törvénynek a' szentirásban: Isten nyugalma a' világ teremtése után; Jehova szövetsége Jiszrael népével; és a' népnek Jehova által való megszabadítatása Egyptomból. Mindegyiket külön vizsgálat alá kell vennünk. Először: mi értetik az isteni nyugalom alatt, és mi viszonyban áll a' szombattal? Erre *Bähr*rel (Symbolik des mosaischen Cultus) azt feleljük, hogy ez nem egyéb, Isten azon eszméjénél, melly szerint ő, mint absolut, változatlan és örök lény (a' nyugalom), ellentétben van a' világ változatos és mulandó létével. E' szerint az isteni nyugalom, a' világnak Isten általi teremtésére egyenesen mutató, és az arra emlékeztető ünneplés módszeres vallomás az Istenbe való hitről; (וסיפה שמירת השבת היא בעלמה הסודית בתלמוד כי מי שמקבל מלות שבת בעבור שבח היה כלות מעשה בראשית כבר סודה בחדוש ומי שסודה בחדוש סודה בתחדש (Cosri 2. quaestio 50.) Második alap-oka a' szombat törvényének: „Jehova szövetsége Jiszrael népével“ e' versben foglaltatik: „Tartsák meg

(2) Én vagyok Jehova a' te Istened, a' ki téged Miczrájim földéről, a' szolgaság házából kihoztalak. — (3) Ne legyenek neked más istenid előttem. — (4) Ne csinálj magadnak képet vagy valami alakitmányt, arról, mi égben fent vagy a' földön alant, vagy a' vízben a' föld alatt vagyon. — (5) Ne borulj le azok előtt, 's ne imádd azokat; mert én Jehova a' te Istened buzgó Isten vagyok, ki megtorlom az atyák vétkét a' fiakon, harmad és ne-

---

vényadás, mert a' szabadság minden törvény alapja. Hogy álladalmi egység, vagy egy tökélyes társasági egész fönállhasson, mindenek előtt elmulhatlanul szükséges, hogy mindenki egyenlően, kifejlett hajlaminak vagy a' mi ugyan az képességének megfelelő helyet foglalhasson a' társaságban, mellynek ő tagja, és hogy hatáskörét az egésznek érdekében belső hivatása szerint választhassa. Ez a' szabadság fogalma és minden törvénynek alapelve. Ez egyik oka annak is, hogy a' következőkben Istent kép alatt imádni, olly szigoruan eltiltatott, mert mikép egy franczia helyesen megjegyezte: „A' bálványozás azért olly fonák, mert ha előbb Istenből embert, utóbb emberből Istent csinálunk" és igy szolgaságra vezető. — (5) E' vers nagy botrányt okozott mind azoknál, kiknek botránkozhatni a' bibliában kedvtelés. Azonban itt egy fő körülmény elhanyagoltatott, az ugyanis, hogy e' vers nem foglal magában valami erkölcsi szabályt, sem politicai törvényt, mert ez a' biblia más helyen ellenkezőleg nyilatkozik: „Meg ne ölettessenek az atyák a' fiakért, se a' fiak az atyákért; hanem kiki a' maga büneért haljon meg" (Deut. 24. f. 16. v,); de itt csupán a' természet rendes folyamatja, egy minden nap magát megújitó tünemény adatik elő. Vagy hát egy nemzet nem érzi-e meg a' késő ivadékban is az ősöktől

(ב) ס אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים (ג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי
(ד) לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם וּמִמַּעַל
וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ (ה) לֹא־
תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל
קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים

---

vagy háztartási értelemben kell venni, melly közönséges kitételnek a' következők csak bővebb kifejtésül szolgálnak, vagy épülettel yesszük hasonértelemben, 's akkor meg ez nem több mint a' következőben nevezett mindegyik tárgy. Mindenesetre a' parancs csak egy. — Mások szerint לא יהיה 3. v. az első, és לא תעשה 3. és 4. v. a' második parancs; azonban e' szerint az első és második parancs — mint a' kettő bálványzást eltiltó — lényegesben egy volna. Végre a' Thalmud és Aben Ezra szerint אנכי 2. v. az első, és לא יהיה 3. v. a' 6-dik versig a' második parancs. A' foglalat szerint e' parancsok teszik Jiszrael törvényeinek alapelveit. Az első négy törvény Jiszraelnek Istenhez való viszonyát állapitja meg, 's ez historiai alapon nyugszik. „Én vagyok Jehova a' te Istened, a' ki téged Miczrájim földéről a' szolgaság házából kihoztalak.“ Nem „ki eget és földet teremtett“ mert abból semmi különös viszony nem állhatna elő Jiszraelre nézve; a' hat utolsó az embereknek egymásközötti sarkalatos kötelességeit állitja össze, a' tettet és az indulatot egyaránt szabályozandók. — (2) מבית עבדים a' szolgaság házából — hol szolgák voltatok. Isten első szavai: „Én vagyok Jehova a' te Istened, a' ki kihoztalak téged a' szolgaság házából“ és azokkal nyittatik meg a' tör-

mindinkább harsányabb lön. Móseh szól vala, és Isten felele neki szóval. — (20) Leszálla tehát Jehova a' Szinai hegyre, a' hegy tetejére, és fölhivá Jehova Moseht a' hegytetejére, és fölméne Móseh. — (21) És monda Jehova Mósehnek: Eredj alá, intsd meg a' népet, hogy előre ne nyomuljanak Jehovához, látandók, hogy el ne vesszen közülök nagy sokaság. — (22) Sőt még a' papok is, kik Jehova elibe mennek, megszenteljék magokat, hogy reájok ne rontson Jehova. — (23) És monda Móseh Jehovának: Nem jöhet föl a' nép Szinai hegyére, mert te intettél meg bennünket mondván: Vess határt a' hegy körül, és szenteld meg azt. — (24) És mondá neki Jehova: Csak eredj, menj alá, es jöj föl megint, te és Áhron veled; a' papok pedig és a' nép elő ne nyomuljanak, hogy följöjjenek Jehovához, hogy reájok ne rontson. — (25) És alá méne Móseh a' néphez, és megmonda nekik mindent. —

XX. (1) És szóla Isten, mind ezen igéket mondván: —

XX. (1) את כל הדברים האלה mind ezen igéket t. i. a' 2.—14. v. versig következőket. A' szentirás tov. 34. f. 28. v. azon igéket tiz parancsolatnak mondja, de nincs megfejtve, miként kell a' tizenhárom verset tiz részre osztani. E' felosztás ügyében három felé ágoznak el a' vélemények. Némellyek szerint a' második verstől a' 6-dikig csak egy parancs foglaltatik, ellenben a' 14-dik versben két parancs van. Az ellen azt lehet kifogni, hogy לא תחמוד בית רעך ne kivánd felebarátod házát mondásban a' בית ház szavat

הַשָּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל:
ששי (כ) וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא
יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה: (כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל
מִמֶּנּוּ רָב: (כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ
פֶּן־יִפְרָץ בָּהֶם יְהוָה: (כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל
הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר
הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ: (כד) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לֶךְ־רֵד
וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל־יֶהֱרְסוּ לַעֲלֹת
אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם: (כה) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם: ס לציבור

כ (א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר:

---

gal. — (22) Papoknak mondatnak itt az elsőszülöttek, kiket Isten a' maga szolgálatjára kiválasztott, és fölszenteltetni parancsolt; ismét lehet papok' neve alatt azokat is érteni, kiknek mindaddig igazokhoz és tisztjökhez tartozék az áldozatok bemutatása: illyenek valának minden háznépek atyái, fejei. (Szepessy Bibliája Rosenmüller és Geddes után). — (23) Móseh a' parancsolatot kapván, hogy a' népet megintendő lemenjen, azt hitte, hogy akkor neki is alant kell maradnia, de minthogy nagy kedve volt a' szent helyen mulatni, és szükségtelennek hitte a' népet ujra meginteni és teljesen hogy annál maradjon, ellenvetését Isten elihe terjesztette.

napra: mert harmad napon leszáll Jehova az egész nép szeme láttára a' Szinaj hegyére. — (12) És határt rendelj a' népnek körös-körül, mondván: Vigyázzatok magatokra, hogy föl ne menjetek a' hegyre, és szélét ne érjétek; Valaki illetendi a' hegyet, megölettessék. — (13) Ne illesse azt kéz, hanem megköveztessék, akár barom, akár ember legyen ne éljen. Mikor kürt megrivallik, akkor fölmehetnek a' hegyre. — (14) Leszálla tehát Móseh a' hegyről a' néphez és megszentelé a' népet, és megmosák ruhájokat. — (15) És monda a' népnek: Legyetek készek harmad napra; ne közelítsetek asszonyhoz. — (16) Harmad nap reggelre virradván, lettek menydörgések és villámlások, sürü felhö a' hegyen, és a' púzon szava felette harsányon hangzék, és megretrettene mind az egész táborbeli nép. — (17) És kivezeté Móseh a' népet Isten elibe a' táborból; és megállának a' hegy alatt, — (18) Szináj hegye pedig egészen füstölge mivelhogy leszállott vala arra Jehova tüzben, és fölemelkedék füstje, mint a' kemencze füstje, és erösen megrendüle mind az egész hegy. — (19) A' púzon szava

---

יד ne illesse azt kéz t. i. a' megöletendőt, mert az őt megilletőnek szinte a' hegyre kellene szállania, azért a' távolból megkövezés vagy lövöldözés által ölessék meg. — (15) Illy ideigleni önmegtartóztatás a' keletiek vallásos szertartásaihoz tartozik (l. Porphirius. De Abstin. l. 4. §. 7.). — (19) בקול Nem dörgés között, hanem izesült hang-

כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי׃
(יב) וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת
בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת׃ (יג) לֹא־תִגַּע
בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ
לֹא־יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר׃ (יד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה
מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃
(טו) וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ
אֶל־אִשָּׁה׃ (טז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת
וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד
כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה׃ (יז) וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת
הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר׃ (יח) וְהַר
סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל
עֲשָׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד׃ (יט) וַיְהִי קוֹל

Isten jobbágyai vagy szolgái, képeztek papi (más szóval, isten szolgai) népet. Mert — igy nyilatkozik Warburton Göttliche Sendung Mosis Iv. B. S. 157. — hol Isten a' király, ott minden jobbágy mintegy pap; mert azon esetben a' polgári törvény megtartása Isten szolgálatnemű cselekvénnyé válik, és a' mindenható a' Jiszraeliták királyává, a' szó saját értelmében lévén, ugy a' mint Istenök vala, álladalmi szerkezetök tulajdonképeni isteni uralkodás vala, mellyben a' polgári és vallásos társaság teljesen egybe olvadt. — (13) לא תגע בו

ván: Igy szólj Jákob házához és ezeket add tudtokra Jiszrael fiainak. — (4) Ti láttátok mit cselekedtem a' miczrájimbeliekkel, hogy hordoztalak titeket mint sas szárnyakon és fölvettelek magamhoz. — (5) Most hát ha hallgatandatok szavamra és megtartandjátok szövetségemet, minden népek közül kiválólag enyimek lesztek, mert enyim az egész föld. — (6) Ti pedig lesztek nekem papi birodalmam, és szent nemzetség. Ezen beszédeket add tudtokra Jiszrael fiainak. — (7) Elméne azért Móseh és összehivá a' népvéneit, és elejökbe adá mind azon beszédeket, mellyeket parancsolt vala neki Jehova. — (8) Felele pedig az egész nép egyetemben, és mondának: Mindent, valamit szólott Jehova, megcselekszünk. És megvivé Móseh a' népnek beszédét Jehovának. — (9) És monda Jehova Mósehnek: Ime hozzád jövök a' felhő homályában, hogy hallja a' nép mikor hozzád szólok, és bizzék mindörökké benned. Minekutána tehát Móseh a' népnek beszédét Jehovának elmondta. — (10) Monda Jehova Mósehnek: Eredj el a' néphez, és szenteld meg öket ma és holnap, és hadd mossák meg ruháikat. — (11) És legyenek készek harmad

---

nek egész alkotmányában sehol nem nyilt mezeje a' papi rendnek, hogy, mint Egyptomban vagy Indiában hatalomra vagy gazdagságra szert tehetne. E' szerint e' két verset ugy kell érteni: „A' nép viszonyai nálatok ugy vannak elintézve, hogy, ha e' rendhez híven ragaszkodtok, megkülönböztetve lesztek minden népek közül, mert én, mint polgári törvény-adótok, leszek királytok és következőleg ti, mint

הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
(ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם
עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי׃ (ה) וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ
תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־
הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ׃ (ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת
כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ חמישי (ז) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם
לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה׃ (ח) וַיַּעֲנוּ
כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב
מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃ (ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי
עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם
אֶל־יְהוָה׃ (י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם
הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃ (יא) וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי

---

hez ÷ a' hegyre, mert, mint a' következőkből kitetszik, Isten a' törvény hirdetése előtt a' hegytetőn lángoló tüzben és felhőbe borultan mulatott. A' Septuagintában van: εἰς τὸ ὄρος τοῦ θεοῦ az Isten hegyére. ~ (5) Ez és a' következő vers igazi, megértésére azt kell megjegyeznem, hogy a' héberben a' pap szónak teljesen más jelentése van, mint a' melly értelem annak más nyelvekben tulajdoníttatik. A' héber pap ugyanis nem birt semmi előjoggal, és Jiszrael népé-

osztoznak. — (23) Ha azt cselekszed, és Isten megparancsolja neked, megállhatsz; és mind e' nép békében eljut helyére. — (24) És Móseh hallgatván ipa szavára megcselekvé mindazt a' mit mondott. — (25) És választa Móseh egész Jiszráelből derék férfiakat, és megtevé őket népfőnökökké, ezeredesekké, századosokká, ötvenedesekké és tizedesekké. — (26) 'S ezek minden időben ítélék a' népet; a' nyomosabb ügyet vivék Móseh elibe, és a' csekélyebb dolgokat ők ítélték. — (27) Ezek után Móseh elbocsátá ipát és ez elméne, vissza az ő honába.

XIX. (1) Jiszrael fiainak Miczrájim földéről való kijöttök után, harmadik újhold napján, ezen napon érkezének Szinaj pusztájába. — (2) Refidimből elköltözvén; jutának Szináj pusztájába és táborozának a' pusztában, a' hegyek átellenében táborozék Jiszrael. — (3) Móseh pedig fölméne Istenhez; és szólitá őt a' hegyről, mond-

---

megigértetett l. felj. 3. f. 12. v. — el kelle kezdődnie. Szent pillanat! mennyei zengzet hatja meg a' halandó fülét, 's örökös törvények hirdettetnek a' por fiának. De sok százados viszontagságokon kellett volna az emberi nemnek keresztül esnie, hány velőig ható megrázkódtatásokat szenvednie, ha ezen szent igazságok' megösmerését tapasztalás utján kintetett volna megszerezni? És ki tudja megszerezte volna-e valaha? Vészes tenger az emberi szív, arra egyedül bízni az emberiség üdvét veszedelmes. — בחדש E' szót itt eredeti jelentésében: a' hold első napján (l. 1. Sam. 20. f. 25. v.) kell értetni, mint az a' következő ביום הזה-ból világos lesz. — (3) ומשה עלה אל האלהים Móseh pedig fölméne Isten-

וְנִשָּׂאוּ אִתָּךְ: (כג) אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ
אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עָמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ יָבֹא
בְשָׁלוֹם: שלישי (כד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל
אֲשֶׁר אָמָר: (כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי
חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: (כו) וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת
אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן
יִשְׁפְּטוּ הֵם: (כז) וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־
אַרְצוֹ: פ רביעי

יט (א) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי: (ב) וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים
וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד
הָהָר: (ג) ומֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־

Isten veled ÷ és sikerülend neked. — (23) וצוך אלהים és Isten megparancsolja ÷ tanácsomban csak akkor egyezhetel meg ugyan, ha Isten megnyugszik benne, de akkor jó következései elmaradhatlanok , mindeniknek ügye tüstint el lesz döntve, és nem kinszeritetnek — mint eddiglen történt, midőn magad egyedül nem győztél mindenkit kihallgatni — el nem intézett pörrel haza térni, hanem mindenki békében eljut helyére."

XIX. (1) A' Jiszráeliták Szina és Chóreb magányos völgyeiben megérkeztek és az isteni nyilatkozatnak — a' mint

pedig Móseh ipa mind azt, a' mit tesz a' népnek; mondá: Mi dolog az, mit cselekszel a' néppel? Miért ülsz te egyedül, és mind az egész nép áll körülötted reggeltől estig. — (15) És monda Móseh ipának: Mert a' nép hozzám jö, hogy Isten végzését tölem megértse. — (16) Ha valami ügyök van, hozzám jönnek, és én itéletet hozok az ember és felebarátja között, és kijelentem nekik Isten törvényeit és rendeléseit. — (17) Erre Móseh ipa azt mondá neki: Nem helyes az, a' mit cselekszel. — (18) Elfogyatkozol mind te, mind a' nép, melly körülötted vagyon, mert felettébb nehéz neked a' dolog, el nem birod azt magad egyedül megtenni. — (19) Hanem hallgass szavamra, én tanácsot adok neked és leend Isten veled! Légy te tovább is a' népnek Isten előtti közbenjárója, hogy vigyed az ügyeket Isten elibe. — (20) És hogy megintsed öket a' törvényekre és a' rendelésekre, és hogy tudassad velök, melly uton kell járniok, és melly cselekedeteket kell teljesitniök. — (21) Te pedig szemlélj ki magadnak az egész nép közül derék férfiakat, istenfélöket, igazságos férfiakat, kik ellenségi a' haszonlesésnek; ezek közül rendelj ezeredeseket, századosokat, ötvenedeseket és tizedeseket. — (22) Ezek szolgáltassanak igazságot a' népnek mindenkor, és igy legyen: minden nagyobb ügyet hozzanak elödbe, és minden csekélyebb ügyet döntsenek el ök: igy könnyebbedni fog rajtad, ha terhedben

---

az itéletet Isten végzésének nézi, 's azért nem képes más valaki helyemet betölteni. — (19) ויהי אלהים עמך És leend

חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־
הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ
וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב: (טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים: (טז) כִּי־יִהְיֶה
לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי
אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו: (יז) וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה
אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: (יח) נָבֹל תִּבֹּל
גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר
לֹא־תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ: (יט) עַתָּה שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ
וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ
אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים: (כ) וְהִזְהַרְתָּה אֹתָם אֶת־
הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ
וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: (כא) וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם
אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ
עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת:
(כב) וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל
יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ

---

rael vénel részt vőnek a' lakomában. — (15) לדרש האלהים hogy Isten végzését tőlem megértse — a' nép

és az ő nője Mósehhez a' pusztába, hol táborozék az Isten hegyénél. — (6) És monda Mósehnek: Én Jithró te ipad jövök hozzád és nőd és vele két fia. — (7) Móseh tehát kiméne ipának elibe, és meghajtá magát, 's megcsókolá öt, és megkérdék egymást hogylétök felöl; és bemenének a' sátorba. — (8) És elbeszélé Móseh az ő ipának mind azt, a' mit cselekedett vala Jehova Paraóhnak és a' Miczrájimbelieknek Jiszraelnek miatta; 's azon bajokat, mellyek érék vala öket utazásokban, és mikép szabaditotta meg öket Jehova. — (9) És örvende Jithró mind azon jótéteményeken, mellyeket Jehova tett vala Jiszraelnek, hogy megszabaditá a' miczrájimbelieknek kezéből. — (10) És monda Jithró: Áldott Jehova, ki megszabadított titeket a' miczrájimbelieknek kezeiből és Paraóh kezéből; ki kimentette a' népet a' Miczrájimbelieknek kezei alól. — (11) Most tapasztalom, hogy Jehova nagyobb minden Isteneknél, mert a' mivel vétettek, reájok jött az. — (12) És bemutata Jithro, Móseh ipa égő 's egyéb áldozatokat az Istennek; Áhron pedig és Jiszrael minden vénei eljövének, hogy kenyeret ennének Móseh ipával Isten előtt. — (13) A' következő napon Móseh leüle, hogy igazságot szolgáltatna a' népnek; és körülálla a' nép Móseht reggeltől fogva estig. — (14) Látván

---

Hogy Jithro az igaz Istennek mutatta be áldozatait, azon kétkedni nem lehet, miután mondatik: hogy Áhron és Jisz-

אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים: (ו) וַיֹּאמֶר
אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ
עִמָּהּ: (ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ
וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה: (ח) וַיְסַפֵּר
מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם
עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ
וַיַּצִּלֵם יְהוָה: (ט) וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה
יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם: (י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ
בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה
אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם: (יא) עַתָּה יָדַעְתִּי
כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַּדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:
(יב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא
אַהֲרֹן וְכֹל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי
הָאֱלֹהִים: שני (יג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־
הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב: (יד) וַיַּרְא

Isten hegye 1. felj. 3. f, 1. v. — (11) כי ברבר וכו' mert a' mivel vétettek (a' miczrájimbeliek) reájok jött az. Csak nem egészen igy fordítja e' nehéz mondást Onkelos és utána Mendelssohn és legtöbben az újabbak közül. — (12) Az áldozatok rendesen lakomával fejeztettek be, mellyben az áldozatból megmaradt hús a' jelenlévőktől megemésztetek.

kezetül könyvbe, és tudasd Jehosuával, hogy eltörlöm Amalek emlékezetét az ég alól. — (15) És épite Móseh oltárt és nevezé: Jehova az én zászlóm. — (16) És monda: Mivel kezét Jah fejedelmi széke ellen emelte, hada Jehovának Amalekkel nemzetségről nemzetségre.

XVIII. (1) És Jithro, Midján papja, Móseh ipa megértvén, mind azt a' mit Isten cselekedett vala Mósehnek és Jiszrael népének, hogy kihozta volna Jehova Jiszraelt Miczrájimból. — (2) Fölvevé tehát Jithró Móseh ipa Czippóraht Móseh nőjét, ennek hazaküldetése után. — (3) És az ő két fiát, kik közül egyiknek neve Gérsom, mert azt mondá vala: Bujdosó voltam idegen földön. — (4) A' másiknak neve pedig Eliézer; mert az én atyámnak Istene segitségemre volt és megszabadított Paraóh fegyverétől. — (5) És elméne Jithró, Móseh ipa, és az ő fiai,

---

XVII. (1) Jiszrael anyagi szükségei a' pusztában a' Man által biztositva valának, most a' néptömeg polgári szerkezetéről és ideigleni alkotmányáról kelle gondoskodni, ezt tehát a' Midjánból megérkezett Jithro megpenditvén, természetesen viszhangra számot tarthatott és tartott is, 's hogy nem csalódott látni fogjuk. — (2) Midőn Móseh Isten parancsára Midjánból Egytomba ment vala, nőjét és fiait az utról Midjánba visszaküldötte; mert mind eddig nincs rólok említés. — (4) אליעזר = a' segedelem Istene. — (5) הר האלהים

בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם: (טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נִסִּי:
(טז) וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק
מִדֹּר דֹּר:

פ פ פ

יח (א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר
עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא
יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: (ב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה
אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ: (ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ
אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה:
(ד) וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב
פַּרְעֹה: (ה) וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה

---

nak hada Amálek ellen nemzetségről nemzetségre.“ Ahoz járult még a' hunyászkodó, kegyetlen gonoszság, mellyel ejtette meg támadásait. „Emlékezzél meg — ugy van Deut. 25. f. 17., 18. v. — miket cselekedett neked Amálek az uton, midőn kijöttél Miczrájimból; hogy jöve elődbe, megrohanván az utó sereget, melly erőtlenül hurczolkodott utánod, mikor te is kifáradt és bádjadt voltál, és nem félt Istentől.“

Amálek és megtámadá Jiszraelt Refidimben. — (9) És monda Móseh Jehosuának: Válaszsz ki férfiakat, és menj ki ütközzél meg Amálekkel; én pedig holnap a' halom tetején megállok és Isten pálczája kezemben leszen. — (10) És úgy cselekvék Jehosua, a' mint meghagyá neki Móseh és megküzdék Amálekkel; Móseh pedig és Áhron és Chúr felmenének a' halom tetejére. — (11) És lön; mikor fölemelte Móseh kezét, Jiszrael győz vala, ha pedig kezét leereszté, Amálek vön erőt. — (12) Midőn tehát Mósehnek kezei elfáradtak volna, vevének követ, és alája tevék, mellyre ő leüle, Áhrón pedig és Chúr tartják vala kezeit, egy felöl egyik, más felöl másik; és maradának kezei fölemelve nap lenyugtáig. — (13) És megrontá Jehosua Amáleket és az ő népét fegyver élével. (14) És monda Jehova Mósehnek: Jegyezd föl ezt emlé-

---

összefüggésből itt, és a' sz. irásnak más e' tárgyra viszonyló helyeiből kivehetni, a' dolog következőleg van. Amálek nemzetsége első vala, melly Jiszraelt ellenségesen megtámadta, egy körülmény, mellyre Num. 24. f. 20. v. nagy nyomadék tétetik. Azonfelől Jehova kevéssel azelőtt magát Jiszrael Istenének nyilatkoztatta, és annak következésében „remegés fogja el Pleseth lakóit, megháborodnak Edom fejedelmei 'stb." (l. felj. 15. f. 14—15. v.) és Amálek istentelenebb, megátalkodottab Paraóhnál, épen azért lesi óhajtva az alkalmat, hogy boszuságát az egyszerre hirre kapott népen kitölthesse, és hogy erejét megkisértse rajta, épen mivel Isten népe. Igy Amálek a' Jiszraelitákat megtámadva „kezét Jah fejedelmi széke ellen emeli" és azért „leend Jehová-

(ח) וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם: (ט) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֶם בַּעֲמָלֵק
מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי:
(י) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם בַּעֲמָלֵק
וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה: (יא) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר
יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק:
(יב) וְיְדֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַּחְתָּיו וַיֵּשֶׁב
עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי
יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: (יג) וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־
עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב: פ מפטיר
(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים

---

másik „villongást" jelent. — (8) עמלק Amálek l. Gen. 14. f. 7. v. a' jegyz. — (9) Jehosua Efrajim nemzetségének egyik kisebb fejedelme vala. Előbb Hosea, de ezen győzelemtől fogva Jehosua nevet viselt. — (11) Rasbam és majd minden újabbak szerint, Jiszrael győztes vala, valamig Móseh a' kormány pálczát fenntartotta, és hátrált, ha a' kormány pálczát leereszteni látta; minthogy akkor a' nép azt hitte, hogy Móseh maga is kétkedik a' győzelmen. Azonban nehéz e' véleményt helyben hagyni, minthogy azzal a' szöveg teljesen meg nem egyezik. — (13) ואת עמלק ואת עמו Amaleket és az ő népét, ἐν διὰ δυοίν a' helyett: Amalek népét. — (14) Ez és a' fejezet végéig következő versek, csak fél világban derengenek előttünk. Azonban a' mennyire az

XVII. (1) És elköltözék Jiszrael fiainak minden gyülekezete Szin pusztájából szállomásaikra, Jehova rendelése szerint, és táborozának Refidimben, ott pedig a' népnek nem vala inni való vize. — (2) Versenge azért a' nép Mósehvel, és azt mondák: Adjatok nekünk vizet, hogy ihassunk. És monda nekik Móseh: Mit veszekedtek én velem? Miért kisértitek Jehovát? — (3) És szomjúzá ott a' nép a' vizet, és zúgolódék a' nép Móseh ellen, és mondá: Minek hoztál fel minket Miczrájimból, hogy megölnél engem, gyermekimet és barmaimat szomjjal. — (4) És kiálta Móseh Jehovához, mondván: Mi tévő legyek e' néppel? már csak kevés hija, és megköveznek engem. — (5) Monda arra Jehova Mósehnek: Eredj el a' nép előtt, és végy melléd Jiszrael vénei közül nehányat, pálczádat pedig mellyel megsujtottad a' folyamot, vedd kezedbe 's eredj. — (6) Ime én állok te előtted amott Chóreb szikláján, és te sujtsd meg a' sziklát és viz jön ki belőle, hogy igyék a' nép. És cselekvék ugy Móseh Jiszrael véneinek szemei előtt. — (7) És nevezé a' helyt Maszáhnak és Meribáhnak, Jiszrael fiainak villongása miatt, és azért, hogy kisértették Jehovát mondván: Valjon van-e Jehova közöttünk, a'vagy nincsen? — (8) Eljöve pedig

---

(5) עבר értelmét, igen különbféleképp magyarázták, Abarbanel pedig elmésebben, mint igazán, ugy veszi: „eregy el a' nép előtt, 's meglátod, hogy nem köveznek meg.“ — (7) מסה ומריבה Maszáh és Meribah; az első „kisértést“ a'

יז (ח) וַיִּסְעוּ כָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם
עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתּוֹת הָעָם:
(ב) וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה
וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן אֶת־יְהוָה:
(ג) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
לָמָּה זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־
מִקְנַי בַּצָּמָא: (ד) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה
לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט וְסָקְלֻנִי: (ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר
הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ: (ו) הִנְנִי עֹמֵד
לְפָנֶיךָ שָׁם ו עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ
מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:
(ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב ו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־
אָיִן:

פ

XVII. (1) Szin pusztájából elindulva Alus és Dofkába érkeztek, és csak onnan jöttek Refidimbe (Num. 33. f. 12. v.); ez első két elhallgatott állomás értetik itt למסעיהם alatt. Móseh ugyan is e' könyvben csak azon állomásokról tesz említést, mellyeken valami nevezetes történet adta magát elő. — (2) A' többes adjatok viszonylik Móseh és Áhronra, mivel Móseh csak az által beszélt a' néppel (l. felj. 4. f. 16, v.). —

ád nektek a' hatodik napon két napra való élelemet; maradjatok tehát veszteg, kiki a' maga helyén, és senki ki ne menjen helyéből heted nap. — (30) És nyugvék a' nép a' hetedik napon. — (31) Hivá pedig Jiszrael háza annak nevét Mannának; és az ollyan vala mint a' koriándrom magva, fehér, és olly jó ízü mint a' mézes pogácsa. — (32) Monda ismét Móseh: Ezt parancsolja Jehova: Egy ómer tele tartassék meg belőle jövendő nemzetségeiteknek, hogy lássák a' kenyeret, mellyet adtam nektek ennetek a' pusztában, midőn kihoztalak titeket Miczrájim földéről. — (33) És monda Móseh Áhronnak: Végy egy edényt és tölts abba egy tele ómer mant, és tedd el azt Jehova előtt, hogy megtartassék jövendő nemzetségeiteknek. — (34) 'S a' mint megparancsolta Jehova Mósehnek, betevé azt Áhron a' tanuság előtt, hogy megtartatnék. — (35) Jiszrael fiai pedig evék a' mánt negyven évig, miglen lakó földre jutának; a' mánt evék, miglen Kanaán földének határához eljutának. — (36) Az ómer pedig az éfa tizede.

---

chaelis nem ok nélkül veti hozzá, hogy a' szó africai, hol *gojd* = *Coriandrum sativum L.* bőven termő növény, nyulánk szárral, és fehér virágokkal, mellyekből, gömbölyü, sárgás kellemes illatú mag áll elő. — (33) לפני העדת a' tanuság előtt. Tanuságnak mondatik a' Biblia nyelvén a' törvény, melly a' két a' frigy ládában fekvő táblán be vala vésve. Különben ezen és a' következő két vers később t. i. a' két első, a' frigysátornak és frigyládának elkészülte után, az utolsó pedig kétségkivül Móseh halála előtt, ugyan ő tőle iktattaték bé ide, mivel az előterjesztett tárgynak befejezéséhez tartozik.

כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמַיִם שְׁבוּ אִישׁ
תַּחְתָּיו אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: (ל) וַיִּשְׁבְּתוּ
הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: (לא) וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ
מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ: (לב) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת
לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם
בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (לג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח
אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: (לד) כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת:
(לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם
אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ
כְּנָעַן: (לו) וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא: פ שביעי

---

süssenek és főzzenek a' szombatra. (הראב"ע). — (31) והוא כזרע גד לבן És az ollyan vala mint a' koriandrom magva, fehér. Minthogy a' koriandrom nem fehér, Raschi a' mannának a' koriandromhoz való hasonlatosságát csak gömbölyűségéről érti, és a' mondást ugy rendezi el „és ez fehér, és ollyan mint a' koriandrom. Aben Ezra őszintén vallja meg, hogy גד szó értelmét nem tudja. 'S valólag nem ösmerűnk hasonló növény nevet a' héberben, vagy ennek rokon nyelvében; a' miért J. D. Mi-

kiki az ő étele szerint szedett vala. — (19) És monda nekik Móseh: Senki ne hagyjon belőle reggelig. — (20) De nem hallgatának Mósehre, és hagyának némellyek belőle reggelig, de megférgesedék és megbüzhödék. És megharaguvék reájok Móseh. — (21) Szedék tehát azt reggelenkint, kiki a' mennyit megehetett; 's mikor a' nap fölmelegedék vala, elolvadt. — (22) Hatod napon pedig két annyi eleséget szedének, két ómert egy-egy; és eljövének a' gyülekezet minden fejedelmei és tudtára adák azt Mósehnek. — (23) És monda nekik: Ez az a' mit mondott Jehova: Jehovának szentelt nyugalom napja van holnap; a' mit sütni akartok, süssetek; 's a' mit főzni akartok, főzzetek, mindent pedig a' mi megmaradt, tegyétek el magatoknak reggelre. — (24) És eltevék azt reggelre, a' mint meghagyta Móseh és meg nem büzhödött, sem pedig féreg nem vala benne. — (25) És mondá Móseh; Egyétek azt meg ma: mert Jehovának szombatja van; ma nem találjátok azt a' mezőn. — (26) Hat nap szedjétek azt, de a' heted nap szombat, nem lesz azon. — (27) És lön a' hetedik napon, kimenének némellyek a' nép közül, hogy szednének, de nem találtak, — (28) És monda Jehova Mósehnek: Meddig fogtok vonakodni parancsaim és törvényeim megtartásától? — (29) Látjátok! Jehova a' szombatot rendelé vala nektek, azért

---

süssetek 'stb. — éljetek a' mannával, mint rendesen; de a' szavak egyszerü értelmében sehogy sem fekszik, hogy

לָקֹטוּ: (יט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ
עַד־בֹּקֶר: (כ) וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ
עַד־בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:
(כא) וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ
וְנָמָס: (כב) וַיְהִי ו בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי
הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה:
(כג) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־
קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפُו אֹפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ
בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר:
(כד) וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ
וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ: (כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־
שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה: (כו) שֵׁשֶׁת
יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ:
(כז) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ:
ס (כח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר
מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי: (כט) רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־

---

a' mennyi 43⅓ középszerű tyúktojásba fér. Tovább 32. v. közelebb határoztatik meg, mint az Éfa tizedrésze. — (22) Ugy látszik: hogy a' nép előljárói kételkedtek, valljon helyes-e két napra valót gyüjteni? és hogy Mósehnél megnyugtatást kerestek. — (23) את אשר תאפו וכו' a' mit sütni akartok

netek. — (13) Bekövetkezvén tehát az est, eljövének fürjek és ellepék a' tábort, reggel pedig harmat feküvék a' tábornak körülötte. — (14) Fölemelkedvén pedig a' harmat rétege, íme a' puszta szinén apró, meghántott valami, apró, ollyan mint a' dara a' földön. — (15) És láták Jiszrael fiai, és szólának egymáshoz: Micsoda ez? Mert nem tudták mi legyen. És monda nekik Móseh: Ez a' kenyér, mellyet Jehova eledelül adott nektek. — (16) Ez pedig Jehovának parancsa: Szedjen abból kiki a' menynyit ehetik; minden före egy ómer, lelkeitek száma szerint; minden ember vegyen azok számára, kik sátorában vannak. — (17) Cselekedének tehát akképen Jiszrael fiai, és szedének, ki többet ki kevesebbet. — (18) De megmérvén az ómerrel, annak ki többet szedett nem vala fölöslege, és annak ki kevesebbet szedett fogyatkozása;

---

ják, hogy huszat is lehet egy ugynevezett Medinért (fillér) kapni." — (14) Az újabbak az itt leirt eledelt a' természetes, Arabiában az Atán fából előizzadó Manna nevezetü gyantával, melly a' keletieknek igen kedves étke, egyazonosnak tartják; de az ellen azt lehet kifogni, hogy 1. a' sz. irás szerint a' Manna a' harmat alatt, 's nem fákon találtatik, 2, nem találtatható az ösmert, természetes Manna az év minden szakaiban, és soha illy mennyiségben, hogy egy egész nép vele kenyér helyett jól lakhatnék. 3. A' természetes Mannát a' Jiszraeliták bizonyosan ösmerték, és igy nem kérdezték volna: „Micsoda ez? valamint el sem tettek volna belőle 1. tov. 32. v. utódjaiknak, hogy ezek is lássák a' csodálatos kenyeret." — (16) עמר Ómer. Mérték; a' Rabbik szerint

(יג) וַיְהִי בָּעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר
הָיְתָה שִׁכְבַת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה: (יד) וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל
וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל־הָאָרֶץ:
(טו) וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא
כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לְאָכְלָה: (טז) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר
נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ: (יז) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט: (יח) וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר וְלֹא
הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ

השליו קרי

---

jebb 12. fejezet 6-dik vers a' jegyzetet. — (13) שלו E' szó értelméről igen elágozók a' vélemények; némellyek (Ludolph Comment. ad histor. Aethiopic. l. 13.) a' sáskák egy nemének hiszik, melly a' keletieknek kedvencz ételt szolgáltat; e' vélemény ellen, az az alapos kifogás van hogy Zsolt. 78. f. 27. v. עוף כנף szárnyas *madaraknak* mondatnak. Mások azért e' szót „repülő hal"nak értették (l. Olav. Rudbeck *Ichthologia sacra* I. 35. l.) De e' halak azon kivül, hogy csak ritkák, nem tudnak magasbra emelkedni 4 lábnál (Haselquist *Palaest. itineratio* 255. l.) 's így meg nem fogható hogy jöhettek a' pusztába. Legtöbben „fürj" fordításában egyeztek meg. „Egyptom minden vidékeiben — azt mondja Alpin Prosper (*Rerum Egyptiarum* lib. IV. c. 1.) „olly bősége van a' kövér fürjeknek, hogy a' lakosok nem is szorulnak hálókra, hanem csupasz kézzel fogdossák, 's olly olcsó áron árulgat-

hatod nap, mikor elkészíték a' mit bevisznek, két annyi legyen, mint a' mit naponkint szedni szoktak. — (6) És monda Móseh és Áhron Jiszrael minden fiainak: Este megtudjátok, hogy Jehova hozott ki titeket Miczrájim földéről. — (7) Reggel pedig meglátjátok Jehova dicsőségét, ki hallotta zugolódásaitokat Jehovára, mert kik vagyunk mi, hogy mi ellenünk zugolódtok? — (8) Monda tovább Móseh: Jehova adand nektek estve húst ennetek, és reggel kenyeret, hogy jól lakhattok; meghallotta ugyan is Jehova zugolódástokat, mellyekkel ellene zugolódtatok, mert mi kik vagyunk? nem minket érdekel morgástok, hanem Istent érdekli. — (9) És monda Móseh Áhronnak: Mondd meg Jiszrael fiai egész egyetemének; járuljatok Jehova elibe, mert hallotta zúgolódástokat. — (10) És lön, míg Áhron Jiszrael fiainak egész egyetemének szólana, a' puszta felé tekintvén, íme Jehovának dicsősége föltünék a' felhőben. — (11) És szóla Jehova Mósehez, mondván: — (12) Halottam Jiszrael fiainak zugolódásait, szólj hát hozzájok, és mond nekik: Estvefelé eendetek húst és reggel jól fogtok lakni kenyérrel, és megtudjátok, hogy én Jehova vagyok a' ti Iste-

---

hanem a' másod nap reggel hullandó Manna, melly mint természetfeletti csoda, az Istent dicsőíti (l. Mendelssohn jegyzését מהרמב"ן בתורה). — (9) קרבו לפני ה' járuljatok Jehova elibe, — (12) בין הערבים estve felé lásd fel-

(ה) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה
עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם ו יוֹם: (ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: (ז) וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־
תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ: (ח) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה בְּתֵת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר
לִשְׂבָּע בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו
וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ תְּלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה: (ט) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ
לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם: (י) וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן
אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד
יְהוָה נִרְאָה בֶּעָנָן: פ ששי

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יב) שָׁמַעְתִּי אֶת־
תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ
בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

חלינו קדי

---

re viszonylik, meg fogják-e t. i. azt tartani. — (6) ערב וכו' Este megtudjátok hogy Jehova hozott ki titeket, nem pedig mi önkényünkből, mint zúgolódtok. — (7) כבוד ה' Jehova dicsősége. Nem Isten jelenése a' felhőben értetik, mert ez jelen vólt mikor Áhron beszélt (l. tov. 10. v.)

azt cselekszed, a' mi neki helyesnek tetszik, és figyelmezel parancsolatira, és megtartod rendeléseit; azon betegségek közül, mellyeket a' Miczrájimbeliekre bocsátottam, nem bocsátok reád: mert én Jehova vagyok gyógyászod. — (27) És jutának Élimbe, ott pedig tizenkét vizforrás vala és hetven pálmafa, és táborozának ott a' víz mellett.

XVI. (1) Elindulván Elimból, Jiszrael fiainak gyülekezete eljuta Szin pusztájába, melly Élim és Szinaj között terjed, a' második hónap tizenötödikén Miczrájim földéről való kijöttök után. — (2) És zúgolódék Jiszrael fiainak egész gyülekezete Móseh és Áhron ellen a' pusztában. — (3) És mondának nekik Jiszrael fiai: Vajha inkább Jehova karja által haltunk volna meg Miczrájim földén, mikor husfazék mellett ültünk, mikor kenyérrel jól lakhattunk; mert kihoztatok minket a' pusztába, hogy itt éhséggel ölnétek meg az egész sokaságot. — (4) És monda Jehova Mósehnek: Ime én eledelt hullatok nektek az égből, és a' nép kimenend és gyüjtend magának naponta azon napra valót; hogy megkisértsem öt, akar-e az én törvényem szerint járni vagy nem. — (5) És legyen

---

Jehova karja által haltunk volna meg — a' közönséges halált a' vénségben. — (4) למען אנסנו hogy megkisértsem őt. Isteni kisértetnek mondatik, midőn az embernek alkalom adatik bel indulatait és hajlandóságait nyilván kifejteni. Nem valószínűség nélküli Raschi gyanitása, hogy ez azon alkalommal megparancsolt Sabbath megülésé-

לְקוֹל | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו
וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־
אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶךָ: ס חמישי (כז) וַיָּבֹאוּ
אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים
וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם:

טז (א) וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־
מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינָי בַּחֲמִשָּׁה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ב) וַיִּלֹּנוּ
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר:
(ג) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם
לָשֹׂבַע כִּי־הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־
כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב: ס (ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ
דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא:

וילונו קרי

---

szik Girondel völgyében feküdt, melly jó vízforrásaival és terepély pálmáival édes nyugalommal kínálkozott a' pusztában elfáradt vándornak.

XVI. (1) סין Szin alkalmasint a' vörös tenger mellékén délszak elnyúló, még mai nap is ugynevezett része a' nagy arabiai pusztának. — (3) מי יתן מותנו ביד ה' Vajha inkább

kezébe, 's elindulának utána minden nők, dobokkal és körtánczban. — (21) És válaszola nekik Mirjam: Énekeljetek Jehovának, mert magasztas ő, fölséges, lovat lovaglóstól tengerbe sodrott. — (22) Elindítván pedig Móseh Jiszraelt, a' hináros tengertől Sur pusztájába folytaták útjokat: de három napig mentek a' pusztában, és nem találtak vizet. — (23) Eljutván pedig Márába, nem ihattak Márában vizet, minthogy keserü vala. Azért nevezik is azt Márának. — (24) Zugolódék azért a' nép Móseh ellen, mondván: Mit igyunk? — (25) És kiálta Jehovához és mutata neki Jehova bizonyos fát, mellyet miután a' vizbe vetette volna, a' viz megédesedék. Ott szabott neki törvényt és rendelést és ott kisérté meg azt. — (26) És mondá: Ha hallgatandol Jehova a' te Istened szavára, és

---

(25) Fát, melly a' viz keserü izét elvehesse, a' mostani arabok nem ösmernek (Niebuhr L. I. pag. 403.), de igen is találtatik illy sajátságu fa keletindiában. שם שם לו חק ומשפט Ott szabott (t. i. Isten) neki (t. i. a' népnek) törvényt és rendelést. E' törvények és rendelések — igy nyilatkozik Nachmonides — mellyekre a' következő vers is viszonylik, nem valának valami örök időkre szabott szertartási parancsok, hanem közönséges utasitványok és szabályok, mikép viseljék magokat az uton mig Palaestinába eljutnak. על דרך המצטו, כלומר החלו לצאת במדבר הגדול ונכנסו ונמשכו חצר חצר מיס, שם למס במחייתם וגרכיהם מכסגיס חצר יתכיתגו בהס עד בוחס חל חרן וכוסבת וכו' הרמב"ן ז"ל. — És ott kisérté meg azt. Azzal t. i. mi a' következő versben említetik (l. tov. 16. f. 4. v.). — (26) כי אני י"י רפאך mert én Jehova vagyok gyógyászod ki a' betegségektől megóvand. — אלים Elim úgy lát-

וַתֵּצֵאן כָּל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת: (כא) וַתַּעַן
לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה
בַיָּם: ס (כב) וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף
וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־
מָצְאוּ מָיִם: (כג) וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם
מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה: (כד) וַיִּלֹּנוּ
הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה: (כה) וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה
וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם
לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ: (כו) וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע

---

tánczczal, חול ugyan is a' mint az arab *) szóból világos, jelent körben mozogni, és abból körtánczot járni. Ünnepélyes alkalommal — azt mondja **Lucdeke** exposit. brev. locor. sacr. ad Orient. sese refer. §. 42. — férfiak és asszonyok, de nem mindenik külön, a' tánczot vagy inkább hangászati kisérettel való processiót el nem mulasztják. — (22) מדבר שור Sur pusztája Num. 33. f. 8. v. szerint ugyan az Etham pusztájával, melly Suez körül Palaestináig elterjede (l. Gen. 16. f. 7. v. jegyz.). — (23) Még mai nap vannak hét óra-járásnyira Suez városától Arn al Muse (Móseh forrásai) nevezetü források, mellyek, mivel a' sziksós földtől keserűk, az itt említettekkel egyazonosoknak mondatnak. Plinius is tesz azokról említést. Hist. Nat. 6. 29. Ptolemaeum Philadelphum duxisse fossam a Nilo ad Erythraeum mare, usque ad fontes amaros, ut illud conjungeret cum Nilo. —

*) حول

det 's a' föld elnyelé őket. — (13) Most pedig kegyelemmel vezérled megváltott népedet, bátran viszed őket szentséged lakhelye felé. — (14) Meghallják azt a' népek és megrendülnek; remegés fogja el Pleseth lakóit. — (15) Akkor megháborodnak Edom fejedelmi, Móabh vezéreit elfogja a' rettegés: elcsüggednek Kanaán minden lakói. — (16) Félelem és aggódás lepje meg őket, karod hatalma előtt dermednek meg, mint a' kő, mig átköltözik néped, Jehova! mig átkél a' nép, mellyet szerzettél. — (17) Beviszed és megtelepited őket, örökséged hegyén a' helyre, mellyet állandó lakásul rendeltél magadnak Jehova! a' te szentségedbe Uram, mellyet kezeid alapitának. — (18) Isten uralkodik mind örökön örökké. — (19) Mert bement vala Paraóh szekereivel és lovasságával a' tengerbe, és rájok fordítá Jehova a' tenger vizeit; Jiszrael fiai pedig szárazon járának a' tenger közepén. — (20) És vevé Mirjam a' jósnő, Áhron nővére, a' dobot

---

versének kezdetéhez csatolván, kötetlen beszédben mintegy tartalmát adja a' költeménynek. — (20) נביאה (mint felj. 7. f. 1. v. נביא) Isten ihlette dalnok nő l. Num. 12. f. 2. v. és Micha 6. f. 4. v, Áhron nővérének mondatik, mivel ő vala az idősebbik, mint Gen. 28, f. 9. v. Machalat szinte idősebbik fivére szerint neveztetik. — תף Arabul meglágyult első mássalhangzóval duf (cf. oláhul toba = magy. dob gör. τυ(μ)πανον (τυπ-τω-ból) = latin. tympanum) kis kézi dob, melly Niebuhr szerint még máiglan használatban van keleten 's melly éneklés és tánczközben kezeltetik. ובמחלת Onkelos ובחינגין kör-

יְמִינֶךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: (יג) נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ
נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ: (יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן
חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְלָשֶׁת: (טו) אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם
אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כָּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: (טז) תִּפֹּל
עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְמוּ כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר
עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ: (יז) תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ
בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי
כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: (יח) יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: (יט) כִּי בָא
סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי
הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: פ ש״ש

(כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ

---

félelmese“ vagy „a' dicsérő dalok félelmese.“ — (13) A' szentség lakhelyének mondatik Kanaán földe, és ott kiválólag Móriah szent hegye, hol később a' szentegyház állott. — (14) פלשת Peleseth = Palaestina. — (16) עד יעבר míg átkél a' Jordánon. Azonban עבר-nak itt közönséges értelme is lehet: „míg átköltözik.“ עם זו קנית a' nép, melyet szerzettél, midőn Egyptom szolgaságából kiváltván, azt sajátoddá csináltad l. felj. 6. fej. 6. vers, Ha — azt mondja Herder — sok ollyasmi jön elő e' dalban, mit a' Jiszraeliták akkor időben még nem énekelhettek; meg kell gondolni, hogy a' sz. egyház, a' szentség, az ország a' hová költözniök kelle, Móseh lelkében jelen vala, hogy így a' teendő lépésekre és intézvényekre mintegy diadallal előkészitette a' Jiszraelitákat. — (19) E' vers magát e' fejezet első

nak, mert magasztas ő fölséges; lovat lovaglóstól tengerbe sodrott. — (2) Dicséretem, énekem Isten; mert szabadulásom volt nekem. Ő az én Istenem, azért dicsőitem; atyám Istene, azért magasztalom. — (3) Jehova a' harcz bajnoka; Jehova az ő neve. — (4) Paraóh szekereit és hadát tengerbe sülyeszté, és harczosinak válogatottjai tengerbe merülének. — (5) Hullámok boriták el; mint a' kő, ugy sülyedtek le az örvény sötétébe. — (6) Jobb karod, Jehova, dicsőittetett hatalomban; jobb karod, Jehova, töré meg az ellenséget. — (7) Fölséged határtalanságával rontottad meg ellenidet; kibocsátottad haragodat 's megemésztette őket, mint a' tarlót. — (8) Orrod szele által vizek föltorlasztattak, és a' folyó habok gátként megállának, a' hullámok merevedtek a' tengernek közepette, — (9) Azt mondá az ellenség: Üzöm, elérem őket 's megosztom a' ragadományt; rajtok teljék be boszuvágyom, kirántom kardomat 's karom kiirtja őket. — (10) De te szeledet megindítád és a' tenger elboritá őket; mint ólom rohantak le a' hatalmas habokba. — (11) Ki a' hatalmasak között hozzád hasonló, Jehova! ki dicsőitett szentségben mint te! a' dalok félelmes hőse, csoda tettek mivelője. — (12) Kinyujtottad jobb keze-

---

χολῇ ποτι ρινι κάθηται, *a' harag ülőhelye az orrban*, נערמו Rokonértelmű ערמה kéve szóval ÷ fölállottak mint a' kévék, föltorlasztattak. — (9) Az ellenség hevének szépen felel meg a' gondolatok e' versbeni heves emelkedése a' szavak kötetlen idomában. — (11) נורא תהלת szószerint „a' dicséretek

גְּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: (ב) עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי
לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: (ג) יְהוָה
אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ: (ד) מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה
בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף: (ה) תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ
יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן: (ו) יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ
יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: (ז) וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ
תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: (ח) וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ
מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם: (ט) אָמַר
אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק
חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: (י) נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ
כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים: (יא) מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי
כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה־פֶלֶא: (יב) נָטִיתָ

örökké uralkodónak el fog ösmertetni. — (2) Raschi véleménye, hogy עזי csupasz, rag nélküli főnév, זמרת pedig boszút jelentene, már rég Aben-Ezra által megczáfoltatott. Hogy עז szó, melly eredetiképen „hatalmat, erőt“ kölcsönzött értelemben „dicséretet“ jelentő, arra nem egy példát hozhatni föl a' sz. könyvekből, l. Zsolt. 8. f. 3. v. 9. f. 1. v. — (7) קמיך ellenid. Jiszrael ellenségei Isten elleninek mondatnak m. Zsolt. 83. f. 3. f. — (8) וברוח אפיך A' Septuaginta szerint: *διὰ πνεύματος του θυμοῦ σου* boszú leheged által אף szót itt haragnak, boszúnak értvén. Igy értette e' szót Raschi is. Hasonértelemben van Job. 4. f. u. v. Jes. 48. f. 9. v. és Theocrit. I. 18. a' haragról igy nyilatkozik:

a' Miczrájimbelieket a' tengerbe. — (28) Megtérének tehát a' vizek, és elborìták a' szekereket és a' lovasságot, valamint szintén Paraóh egész seregét, valakik csak bementek vala utánok a' tengerbe, még csak egy sem maradott meg közülök. — (29) Jiszrael fiai pedig szárazon átmentek vala a' tenger közepében, a' vizek pedig fal gyanánt valának nekik jobbról és balról. — (30) Azon nap megszabaditá Jehova Jiszraelt Miczrájim kezéből, és látá Jiszrael a' miczrájimbelieket halva a' tenger szélin. — (31) És látá Jiszrael a' nagy hatalmat, mellyet gyakorlott vala Jehova a' miczrájimbeliek ellen, és félé a' nép Jehovát, és hivének Jehovának és Móseh az ő szolgájának.

XVI. (1) Akkor éneklé Móseh és Jiszrael fiai e' dalt Jehovának és fölszólalának, mondván: Éneklek Jehová-

---

XV. (1) A' következő dal szavai, előadás módja valamint szerzője sok tudós vitáknak lettek tárgyai. Én olly kérdésekbe nem ereszkedem, mellyek legfölebb valószínűségben végződnek. Annyi bizonyos, hogy „a' föld e' legrégibb és legzengőbb dala" (Herder szavai) tele költészeti szépségekkel: fellengő, szakasztott nyelv, pompás rythmus és szabatos párhuzam jellemzik e' becses emléket. A' dalnak több részei vannak, mellyeknek mindegyike Jehova nevével kezdődik: 1. és 2. v. bevezetés és mintegy felszólítás Isten dicsőítésére; 3—5. v. Isten mint hadi bajnok dicsőittetik, ki az egyptombelieket elvesztette; 5—10. v. mint inségből való szabaditó magasztaltatik; 11.—17. versben dicsértetik Isten szentsége, ki szent czéljai gátlóit megfenyiti, és választott népét szentségéhez bevezeti Palaestinába; a' 18. v. végre az egészet az összefoglaló gondolattal fejezi be, hogy Isten

הַיָּם: (כח) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים
לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם
עַד־אֶחָד: (כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם
וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם: (ל) וַיּוֹשַׁע יְהוָה
בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־
מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם: (לא) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד
הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה
וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: פ ש"ש

טו (א) אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה

כראש עמוד ס"י בי"ח שמ"ו

és a' miczrájimbeliek futnak vala annak elébe ÷ A' tenger közepéből visszafordulva a' száraz felé az áradással épen szemközt jövének, és el valának vesztve. — (29) Az ismétlés e' versben, ugy látszik, csak az ellentétel kedveért történik. A' (רש"בם) Rasbam azért הלכו igét régen multnak veszi és helyesen. — (30) ויראו ישראל וכו' Aben Esra és a' Rasbam e' szavakat ugy kötik össze: Jiszrael a' tenger szélén látá elveszni a' Miczrájimbelieket. Azonban az ékek a' mondást úgy osztják, a' mint fordítottuk. — (31) ובמשה עבדו Albo (מקריס ח' י"ח) igen helyesen így magyarázza e' szavakat „biznak Mósehben, mint Isten szolgájában, ki által az jeleket és csodákat vitet végbez, és kinek folyamodását meghallgatja."

És kinyujtá Móseh kezét a' tengerre és Jehova elhajtá a' tengert erös, égető széllel egész éjjel, és tevé a' tengert szárazzá, és ketté válának a' vizek. — (22) Menének tehát Jiszrael fiai a' tenger közepén szárazban, a' víz pedig fal gyanánt vala nekik jobbról és balról. — (23) És kergeték a' Miczrájimbeliek és bemenének utánok Paraóh minden lovai, szekerei és lovassága a' tenger közepébe. — (24) És lön a' hajnali öridőkor tekinte Jehova Miczrájim táborára tüz es felhö-oszlopban és megzavará a' Miczrájimbeliek táborát. — (25) És elvevé a' szekerek kerekét és hurczoltatá nagy nehezen. Akkor mondának a' Miczrájimbeliek: Fussunk Jiszrael elöl, mert Jehova hadakozik érettök Miczrájim ellen. — (26) És monda Jehova Mósehnek: Nyujtsd ki kezedet a' tengerre, és visszatérendnek a' vizek Miczrájimra, szekereire és lovasságára. — (27) És kinyujtá Móseh kezét a' tengerre, és megtére a' tenger reggel felé iménti áradására, és a' Miczrájimbeliek futnak vala annak elibe, igy beleveszté Jehova

---

sz. irás puszta szava az eseményt, mint természetfeletti valóságos csodát adja elő és semmi illyes gondolatra nem vezet; igy az illyen gyanitások inkább a' sz. irásba becsentek, mintsem abból meritvék. — (24) Az éj a' Jiszraelitáknál három öridőre osztatott föl. A' nap lemenetétől tiz óráig vala az első; innen két óráig éjfél után a' második; a' harmadik éjfélutáni két órától a' nap felkölteig tartott, 's ez utolsóról van itt szó. — (25) ויסר és elvevé. A' Septuaginta e' szót alkalmasint ויאסר-nak olvasta, mert ugy fordítja: συνέδησε és megköté őket = összeakasztotta kerekeiket. — (27)

וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם: (כב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְׂמֹאלָם: (כג) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס פַּרְעֹה רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם: (כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהָם אֶת מַחֲנֵה מִצְרָיִם: (כה) וַיָּסַר אֶת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ בִכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלָּחֶם לָהֶם בְּמִצְרָיִם: פ רביעי

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו: (כז) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ

---

7. v.-vel is megegyező, a' mint mi forditottuk. — (21) רוח קדים „keleti szél" de ez a' vizet a' nyugotról jövő Jiszraelitákra hajtotta volna. Forditásom okát l. Genes. 41. f. 6. v. — (22) Spinóza óta számtalan gyanitásokkal kisértették meg, a' tudósak e' csodát természetesnek magyarázni, és sokan Fürer és Bajer 1565-ben apadás idejében nem messze Sueztől a' vörös tengeren történt átkelésöket hozzák föl; mások Niebuhr és Napoleon átmenetöket is szóba hozták. Azonban a'

mi a' Miczrájimbelieknek; mert jobb szolgálnunk a' Miczrájimbelieknek, mint a' pusztában meghalnunk. — (13) És monda Móseh a' népnek: Ne féljetek, álljatok meg, és nézzétek Jehova szabaditását, mit fog ma értetek cselekedni; mert a' melly miczrájimbelieket ma láttatok, nem fogjátok látni soha többé azokat. — (14) Jehova küzdend értetek, ti pedig csak veszteg legyetek. — (15) Jehova pedig szóla Mósehhez: Mit kiáltasz hozzám? Mondd Jiszrael fiainak, hogy induljanak. — (16) Te pedig emeld föl pálczádat és nyujtsd ki kezed a' tengerre és válaszd azt kétfelé, kogy Jiszrael fiai a' tenger közepén szárazon átmehessenek. — (17) És én megkeményitem a' miczrájimbeliek szivét, hogy utánok bemennek, és megdicsőitetem Paraóhban és egyész hadában, szekereiben és lovasságában. — (18) És megtudják a' miczrájimbeliek, hogy én Jehova vagyok, megdicsőittetvén Paraóhban szekereiben és lovasságában. — (19) Isten angyala tehát, ki Jiszrael táborának előtte járt vala, fölkerekedék és jára utánok, és a' föllegoszlop is elmozdulván előlök, hátúl álla meg nekik. — (20) És helyezé magát Miczrájim tábora és Jiszrael tábora közé, és lőn ott felhő és homály, itt pedig az éjt megvilágitó, és nem közelite egyik a' másikhoz egész éjjel. — (21)

„míg fölviradt" de ez a' mondás gyanitható értelmével nem egyezik meg. Még kevésbé igaz lehet Saadias fordítása: *) „és megsötétité az éjt." Legvalószinübb mert Josua 24. f.

*) وعسنا الليل

טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר׃ (יג) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם
לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם׃ (יד) יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם
וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן׃ פ שלישי
(טו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ׃ (טז) וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ
עַל־הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה׃
(יז) וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה
בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ (יח) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם
כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ (יט) וַיִּסַּע
מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם
וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם׃ (כ) וַיָּבֹא
בֵּין־מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ
וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה׃ (כא)

---

emelt kézzel, bátran, biztan. — (14) ואתם תחרישון ti pedig veszteg legyetek. Nem valószinűség nélküli a' vélemény, mi szerint e' szavakban az ó kor szokására, az ütközetet, riadással kezdeni, czélzás van. — (20) ויהי הענן והחשך A' Septuaginta e' nehéz mondást e'kép fordítja: *Καὶ ἐγένετο σκότος καὶ γνόφος, καὶ διῆλθεν ἡ νύξ* „és lőn sötétség és homály, és elmúlék az éj" ויאר-t tehát ugy vette

hada által, és megtudják a' Miczrájimbeliek, hogy én vagyok Jehova. És ugy cselekedének. — (5) És hírül adaték Miczrájim királyának, hogy elszökött a' nép, és megváltozék Paraóh és szolgáinak szíve a' nép iránt. és mondának: Mit cselekedénk, hogy elbocsátók Jiszraelt, hogy ne szolgálna nekünk. — (6) Befogatván tehát kocsijába, a' népet maga mellé vevé. — (7) És vön hatszáz válogatott szekeret, és Miczrájim minden szekereit, mindnyájan harczosokkal megrakva. — (8) És megkeményité Jehova Paraóh, Miczrájim királyának szivét, hogy üzőbe vette Jiszrael fiait; Jiszrael fiai pedig kiköltözének emelt kézzel. — (9) És utánok nyomúlván a' Miczrajimbeliek, elérék őket, a' midőn a' tengernél táborozának, Paraóh minden lovassága, szekere és lovagosai és serege Pihachirót mellett, Baalczefón előtt. — (10) Paraóh pedig elközelíte, és fölemelék Jiszrael fiai szemeiket és íme a' Miczrajimbeliek utánok jönnek; és megfélemlének igen, és kiáltának Jiszrael fiai Jehovához. — (11) És mondának Mósehnek: Hát talán temetők híján vannak Miczrájimban, hogy a' pusztába vittél minket meghalni? Mit tettél nekünk, hogy kihoztál minket Miczrájimból. — (12) Nem ez volt-e beszédünk, midőn így szóltunk hozzád Miczrájimban, mondván: Hagyj békét nekünk, hadd szolgáljunk

---

egyik a' fegyvert forgatta, egy másik a' harczolót vérttel fedte, egy harmadik pedig a' lovakat hajtotta. — (8) ביד רמה

וּבְכָל־חֵילוֹ וְיֵדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (ה) וַיֻּגַּד
לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו
אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל
מֵעָבְדֵנוּ: (ו) וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ:
(ז) וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם
עַל־כֻּלּוֹ: (ח) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְצֵאִים בְּיָד
רָמָה: שני
(ט) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־הַיָּם
כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי
בַּעַל צְפֹן: (י) וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה: (יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין־
קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ
לָּנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרָיִם: (יב) הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ
אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי

---

szolgálatra kitűzött helyre menni, hanem elszökni l. tov. 5. v. — (7) A' hajdan korban szokás volt szekerekről harczolni. Egy szekeren rendesen három katona (שלשים) volt: az

rólatok Isten, vigyétek el tetemeimet innen magatokkal. — (20) És elköltözének Szukkothból és táborozának Éthamban, a' pusztaság szélén. — (21) Jehova pedig előttök mene, nappal a' felhő-oszloppal, az út megmutatására, éjjel pedig tüzoszloppal, hogy világítson nekik, hogy éjjel és nappal mehessenek. — (22) Nem távozott el a' felhő-oszlop nappal, sem a' tüzoszlop éjjel a' nép elől.

XIV. (1) Szóla pedig Jehova Mósehhez, mondván: — (2) Szólj Jiszrael fiaihoz, hogy visszafordulván, táborozzanak Pihachiroth előtt, Migdól és a' tenger között; Baalczefon előtt, annak ellenében táborozzatok a' tenger mellett. — (3) 'S azt fogja mondani Paraóh Jiszrael fiairól: Eltévelyedtek ők e' földön, körülfogta őket a' puszta. — (4) És megkeményítem Paraóh szivét, hogy őket üzőbe vegye, és én megfogom dicsőíttetni Paraóh és egész

---

XIV. (2) Az itt említett helyek körülötti fejtegetések, nem egyebek tudós gyanitásoknál. Mi azért csak jelentésöket adandjuk. מי החירות szorulatot, vagy magas sziklák között térségre vezető szükületet tesz. מגדל torony. Herodot L. II. 159. egy Syria és Egyptom között fekvő *Μαγδαλος*-ról tesz említést. בעל צפן a' rejtett, homályban lévő *ζοφος* alkalmasint Typhon, az Egyptombeliek bálványának szentelt hely. — (3) Paraóh megtudván, hogy a' Jiszraeliták, a' helyett hogy egyenesen Arabia felé, hová isteni szolgálat végett költözni kivántak, tartanának, Etham pusztájában ide oda költöznek, könnyen jöhetett a' gondolatra, hogy vagy megtévedtek, vagy teljességgel nincs is szándékok, az isteni

אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:
(כ) וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר: (כא) וַיהוָה
הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה
בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: (כב) לֹא־
יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם: פ
יד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל
וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נֹכַח הַדָּבָר תַּחֲנוּ עַל־הַיָּם: (ג) וְאָמַר
פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר:
(ד) וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה

---

tok, mert József bebalzsamoztatott és igy egész tetemét elvihették l. בחיר és מעמר e' versre. — (20) אתם szóról Jablonski értekezik. Szerinte ATTOM egyptom nyelvén tengermellék τὸ πέρας τῆς θαλάσσης és Niebuhr a' helyet ott hiszi, hol most *Adschrud* vára van, két mérföldre a' Suezi földszrulattól (Niebuhr Descr. Arab. p. 408.) — (21) ויהוה הלך לפניהם Jehova pedig előttök méne. E' szavakból Abarbanel azt következteti, hogy az oszlopok alatt, az Isten a' Jiszraelitákat minden bajoktól megóvó gondviselését kell értenünk. Von der Hart (német tudós a' tizenhetedik századból) a' tűzoszlop alatt csak az Áhron által táplált, örök, szent tüzet akarja érteni (!!). E' versből azonba, mint szinte Num. 10. f. 34. v. 14. f. 14. v.-ból világos, hogy a' sz. irás e' történetet csoda-tüneménynek akarja értetni, 's azért mi annak vesszük. —

Jehova minden elsőszülöttet Miczrájim földén, az ember elsőszülöttétől fogva, mind a' barom elsőfajzásáig, annak okáért áldozok föl Jehovának minden hímet, melly az anya méhét megnyitja, és fiaim közül minden elsőszülöttet megváltok. — (16) És legyen neked jelül a' kezeden, és emlék-pártázatúl szemeid között, hogy hatalmas kézzel hozott ki minket Jehova Miczrájimból. — (17) És lön, miután Paraóh elbocsátotta volna a' népet, nem vezeté őket Isten a' Pilistim tartománya felé vivő uton — mert ez vala a' legközelebb — mivel azt mondta vala Isten: talán megbánhatná a' nép, hadat látván és visszatérhetne Miczrájimba. — (18) Megkerültette tehát Isten a' népet a' hináros tengermelléki puszta felé vezető uton; és fegyveresen költözének ki Jiszrael fiai Miczrájim földéről. — (19) Elvivé pedig magával Móseh Józef tetemit; mert megeskettette Jiszrael fiait, mondván: Megemlékezvén

---

szatérni. Azonkivül még egy más körülmény is szükségessé tette a' kerülést, és a' Kanaánba való bemenetelnek elhalasztását, az t. i. hogy a' százados nyüg alatt elnyomott nép még alkalmas sem vala arra, hogy mint külön nemzet fennállhasson, 's magát függetlenségben fenntarthassa. (l. Aben Ezra 14. f. 13.). — (18) וחמשים E' szó különbözőleg magyaráztatott. Azonban Jos. 1. f. 14. v., 4. f. 12. v. és Jud. 7. f. 11. v.-ből חלוצים fölfegyverkeztetett szóval hasonértelműsége világos. Alkalmasint nem volt a' Jiszraelitáknak, mint rabszolgáknak, Miczrájimban szabad fegyvert viselni, 's azért különösen megkellett jegyezni, hogy fegyvert öltve mentek ki (l. Rasbam). — (19) עצמות rosszúl csont-

בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־
כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר
בָּנַי אֶפְדֶּה: (טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וּלְטוֹטָפֹת בֵּין
עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם: ס
(יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ
אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם
הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיְמָה: (יח) וַיַּסֵּב אֱלֹהִים |
אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ
כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד

---

ból kiköltöztek, más tisztátalan marhájok nem vala. — (16) טוטפת E' szó származásáról különbözők a' nyelvtudósok vélényei. Leghihetőbb Fuller származtatása (Miscell. SS. L. 5. c. 7.) az arab *) körülvenni, bekeritni gyökből, mellyből kettőztetés által lesz טוטף (טפטף helyett, mint ככר כרכר helyett). Nevét pedig alkalmasint onnét kölcsönözte, mivel hogy a' fejet körülfogja. — (17) פלשת Palaestinának a' szó szorosb értelemében mondatott Kanaánnak déli tengermelléke. Délre Egyptommal volt határos, és e' tartományon keresztül Jiszrael népe kevés nap alatt följuthatott volna Kanaánba; de akkor, egy részről a' hadban jól forgott Pilistim nemzettel, más részről Paraóhnak utánok nyomuló seregével kéntettek volna szembe szállani, és igy könnyen jöhetett volna kedvök inkább az előbbi szolgaságra ismét visz-

*) طاف

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

nálad kovász minden megyeidben. — (8) És értesítsd fiadat azon nap, mondván: Ez a' miatt van, a' mit cselekedett velem Jehova, mikor kijövék Miczrájimból. — (9) És legyen neked jelül a' kezeden, és emlékül szemeid között — hogy Jehova törvénye szádban legyen — hogy hatalmas kézzel hozott ki Jehova téged Miczrájimból. — (10) Tartsd meg tehát e' rendelést, az ő rendelt idejében, évről évre. — (11) És legyen, mikor beviend téged Kanaán földére, a' mint megesküdt vala neked és őseidnek, és azt neked adandja. — (12) Vigy el mindent, a' mi az anya méhét megnyitja, Jehova elébe, és a' barom minden első fajzása közt, a' mi vagyon neked, a' hímek Jehováé. — (13) A' szamár' minden első vemhét megváltsd bárányon, és ha meg nem váltod, nyakazd le azt, az ember minden elsőszülöttét pedig, a' te fiaid' között, váltsd meg. — (14) És legyen, ha ma holnap megkérdend téged fiad, mondván: micsoda ez? Azt mond neki: Hatalmas kézzel hozott ki minket Jehova Miczrájimból, a' szolgaság házából. — (15) Midőn pedig Paraóh minket elereszteni megátalkodottan nem akara, megöle

---

meg nem felelt volna. A' rabbik ezt azért betüszerint vévén, Jiszraelnek egyptomból való kiszabadulása történetét hártyákra irni és ezeket kézre és homlokra kötni parancsolták (תפלין). — (13) Num 18. f. 15—18. v. szerint nem csak a' szamár, hanem minden tisztátalan állat elsőszülöttjét illeti a' parancsolat, hogy báránnyal megváltassék, de itt csak a' szamár említetik, mivel a' Jiszraelitáknak, midőn egyptom-

בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃ (ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר
זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃ (ט) וְהָיָה לְךָ
לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת
יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃
(י) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה׃ פ
(יא) וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וְנָתָנָהּ לָךְ׃ (יב) וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם
לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר ו שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים
לַיהוָה׃ (יג) וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא
תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃ מפטיר
(יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃
(טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַּרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־

---

kovásztalant enni. — (9) A' Rasbam (רשב"ם) és egyebek szerint, e' csak képleges kifejezés ez értelemmel: „A' Peszach évenkinti ünneplése ugy emlékeztessen titeket az egyptomi szolgaságból való szerencsés kiszabadulásra; mintha kezetekre vagy homlokotokra oda volna irva, valamint Prov. 7. f. 3. v. קשרם על אצבעתיך כתבם אל לוח לבך. E' véleményt az Aben Esra csak igen gyöngén tudta megczáfolni. Fontosb ellenvetés az, hogy Salamon képének alig volna értelme, hogy ha annak az életben valami tettlegi szokás

a' jövevénynek ki köztetek tartózkodik. — (50) És megcselekvék Jiszrael minden fiai; a' mint parancsolta vala Jehova Móseh és Áhronnak így cselekvének. — (51) Ugyan ezen napon hozá ki Jehova Jiszrael fiait Miczrájim földéről, az ő seregeik szerint.

XIII. (1) És szóla Jehova Mósehhez, mondván: — (2) Szentelj nekem minden elsőszülöttet, mi megnyitja anya méhét Jiszrael fiainak, mind az emberek mind a' barmok közül; enyém ez. — (3) Mondá tehát Móseh a' népnek: Megemlékezzél e' napról, mellyen kijöttetek Miczrájimból a' szolgálat házából; mert hatalmas karral hozott ki Jehova titeket innét. És ne étessék kovászos. — (4) Ma költöztök ki a' kalászok havában: — (5) Midőn tehát bevisz titeket Jehova a' Kanaáni, Chitti, az Emóri, Chívi és Jebúszi földre, mellyről megesküdt a' ti őseiteknek, hogy teneked adja, tejjel és mézzel folyó földet: tedd meg e' szolgálatot e' hónapban. — (6) Hét nap egyél kovásztalant, heted nap pedig ünnepe legyen Jehovának. — (7) Kovásztalan kenyeret egyenek hét nap; és ne látassék te nálad kovászos valami, és ne látassék

---

folytonosan hozza emlékezetbe; így e' fejezet igen természetes folytatása az előbbinek. — (6) שבעת ימים hét nap. A' Septuagintában van: ἓξ ἡμέρας hat nap. A' Septuaginta ezen igazítást alkalmasint azért tette, hogy e' verset összehangoztassa a' Deut. 16. f. 8. versével a' hol szinte van: „hat nap kovásztalant egyél, de heted nap ünnepe is legyen Jehovának" de azért a' hetedik napon sem szabad egyebet mint

יִהְיֶה לָאְזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: (כ) וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן
עָשׂוּ: ס (מ) וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם: פ שביעי
יג (מ) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) קַדֶּשׁ־לִי כָל־
בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה
לִי הוּא: (ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם
הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ: (ד) הַיּוֹם
אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב: (ה) וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה
אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לְךָ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ
אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: (ו) שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל
מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה: (ז) מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת
שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר

---

szó nem lehet, mert arról már feljebb 43. v. általában megmondatott: „semmi idegen abból ne egyék.“

XIII. (1) Valamint a' Pészach ünnepe évenkint egyszer az Egyptomból való megszabadulást, ugy az elsőszülöttek isteni szolgálat körüli hivatalra való szentelése, azoknak Egyptomban különös isteni gondviselés általi megmentésöket

nek ki Jehova minden seregei Miczrájim földéről. — (42) Ez éj ki volt szemlélve Jehovától, hogy azon kihozza öket Miczrájim földéről; ez az éj — Jehovának szentelve — kiszemlélt Jiszrael minden fiaira nézve utódaiknál. — (43) És monda Jehova Mósehnek: Ez a' Peszach körüli rendtartás: Semmi idegen abból ne egyék. — (44) De akárkinek pénzen vett szolgája, ha körülmetéled, ehetik belöle. — (45) Ideigleni lakos és béres abból ne egyék, — (46) Egy házban egyék meg, és azon házból ki ne vigy semmit a' húsból, és csontot meg ne törjetek abban. — (47) Jiszrael egész községe vigye azt véghez. — (48) Ha pedig nálad idegen tartózkodnék, ki a' Peszachot készíteni akarná Jehovának, körülmetéltessék annak minden férfia, akkor járulhat elkészitéséhez, és tekintessék mint hon' fia; de a' körülmetélkedetlen ne egyék belöle. — (49) Egy törvénye legyen a' honfinak 's

---

akaratját, hogy magát Jiszrael népének érdekeihez csatolni akarja (l. Gen. 17. f. 10. v. jegyzetét). — (45) תושב Raschi szerint egyazonos a' גר תושב-val, ki a' bálványzásról lemondva egy igaz Istent imádott, de körül nem metélkedett. Ezekről Maimonides מלכים ופלחמה 13. fejezet 7. sz. igy nyilatkozik: ולמה נקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל. Béresek valának más nemzetbeliek (זכיר זה סנוי), kik bizonyos időre szegődtek be a' Jiszraelitákhoz. — (48) וכל ערל וכו' körülmetélkedetlen ne egyék belöle — Jiszraelita is, ki bizonyos körülmények miatt körül nem metéltetett részt ne vehessen a' Peszachban. Idegenről itt azért

יֹצְאֵי כָל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (מב) לֵיל שִׁמֻּרִים
הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה
לַיהוָה שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: פ
(מג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח
כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: (מד) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת־
כֶּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ: (מה) תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־
יֹאכַל בּוֹ: (מו) בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת
מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ: (מז) כָּל־עֲדַת
יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: (מח) וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח
לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָּל־זְכוּר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה
כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ: (מט) תּוֹרָה אַחַת

215, tészen mindössze 430 évet. Igy számit Flavius is és a' samariai szövegnek בני ישראל után becsusztatott ואבותם és ősei vagy a' Septuagintának במצרים után hozzá ragasztott καὶ ἐν γῇ χαναάν és Kanaán földén, e' számitás helyességét erősitik. — (43) Minthogy a' Peszach sajátlag áldozat 's minden házatya általi megölése és megemésztése, a' nép papi hivatását mutatandó vala, (l. jegyzetemet e' fejezet első verséhez) igen természetes, hogy abban az idegen, ki Jiszrael népéhez vagy soha nem tartozott, vagy attól — vallását elhagyván — elszakadott, részt nem vehete. — (44) A' körülmetéltetéstől függesztetett föl a' Peszach áldozatbani részesülhetés joga, minthogy az Istennek Jiszraellel való frigyének jele lévén, az idegen csak az által nyilatkoztathatta

meghalunk. — (34) És fölvevé a' nép tésztáját, minekelőtte megkelne, dagasztó tekenőit ruhájokba, az ő hátokra kötözve. — (35) Jiszrael fiai pedig Móseh beszéde szerint cselekedvén, kértek vala a' miczrájimbeliektől ezüst edényeket, arany edényeket és ruhákat. — (36) És Isten kedvességet szerze a' népnek Miczrájim szemei előtt, hogy kiszték a' kérésre; és igy megfoszták Miczrájimot. — (37) 'S elmenének Jiszrael fiai Raamszeszből Szukkothba, mintegy hatszázezer gyalog férfi a' gyermekeken kivül. — (38) De sok elegyes nép is fölméne velök, és juhok és barmok felette sok marha. — (39) És sütének a' tésztából, mellyet Miczrájimból elhoztak, kovásztalan pogácsokat, mert nem költ vala, minthogy kiüzettettek Miczrájimból és nem mulathattak, ugy, hogy az utra való eleséget sem készithették el magoknak. — (40) Jiszrael fiainak lakás ideje pedig, mellyen laktak Miczrájimban, négyszáz harmincz év. — (41) Lőn pedig a' négyszáz harmincz év eltelése után, ugyanazon egy nap jövé-

---

ha a' keleten szokásban lévő kora házasodásokat, az akkori emberek hosszu életét, Egyptom termékenységét emberekre nézve és végre a' körülményt, hogy a' vett szolgáktól származott gyermekek is gyarapitották a' nép számát, gondolóra vesszük. — (40) A' négyszáz harmincz évet Ábrahamnak Charanból való kiköltözésétől kell számitani, minthogy ezen időtől Jiczchak születéséig 25, Jiczchak születésétől Jákob születéséig 60, onnan Jákobnak Egyptomba való lemeneteléig 130, végre Jiszraelnek Egyptomból való kiköltözéseig

(לד) וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת
בְּשִׂמְלֹתָם עַל־שִׁכְמָם: (לה) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר
מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת:
(לו) וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם
וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם: פ

(לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת
אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף: (לח) וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה
אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד: (לט) וַיֹּאפוּ אֶת־
הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־
גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ
לָהֶם: (מ) וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: (מא) וַיְהִי מִקֵּץ
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה

---

atque ita natas esse plurimas antiquorum populorum ceremonias sacras. — (34) Az arabok még mai napiglan pogácsaikat kis dagasztó tekenőkben magokkal viszik az uton. (l. Shaw R. S. 231). — (36) L. felj. 3. f. 22. v. jegyzetét. — (37) סכת szószerint hajlékok, ereszek és itt, ugy látszik, város neve. Minthogy csak a' fegyverfogható férfiak száma 600,000 vala, az egész nép számát, ha az asszonyokat, gyermekeket és cselédeket is hozzá számoljuk, bátran négyannyira tehetni. Ezen nagy elszaporodást 70 személyből 215 év alatt magunknak csak úgy magyarázhatjuk meg, hogy

mellyet ád nektek Jehova, a' mint szólott, megtartsátok e' szolgálatot. — (26) És leend, mikor gyermekeitek azt mondandják nektek: mire való nektek e' szolgálat? — (27) Azt mondjátok: Peszach áldozatja ez Jehovának, ki elkerülé Jiszrael fiainak házait Miczrájimban, mikor megsujtotta vala Miczrájimot és a' mi házainkat megoltalmazá. És meghajtá magát a' nép és leborula. — (28) És elmenének és megcselekvék azt Jiszrael fiai, a' mint megparancsolta vala Jehova Mósehnek és Áhronnak ugy cselekvének. — (29) Lön tehát éjfélkor, Jehova megsujta minden elsőszülöttet Miczrájim földén, Paraóhnak elsőszülöttjétől fogva, ki királyi széken ül, mind a' börtönben lévő fogoly elsőszülöttjéig és az állatok minden első fajzását. — (30) Fölkele tehát Paraóh az éjjel, ő és az ő szolgái és minden miczrájimbeliek; és támada nagy kiáltás Miczrájimban, mert nem vala egy ház is, mellyben halott nem volna. — (31) Előhivatá tehát Móseht és Áhront éjjel, és monda: Induljatok és menjetek el népem közül, mind ti, mind Jiszrael fiai; és menjetek el szolgáljatok Jehovának, a' mint szólottatok. — (32) Juhaitokat és barmaitokat is vigyétek el, mint szólottatok, csak menjetek el, és áldjatok meg engem is. — (33) És a' miczrájimbeliek sürgeték a' népet, hogy sietve elküldettessenek a' földről, mert: ugy mondának mindnyájan

---

instituere, in quibus quum rarae essent litterae, eventus memorabiles solemnibus eorum imitaminibus celebrantur.

אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה
הַזֹּאת: (כו) וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה
הַזֹּאת לָכֶם: (כז) וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר
פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־מִצְרַיִם
וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ: (כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן
עָשׂוּ: ס ששי (כט) וַיְהִי ו בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה
כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ
עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה:
(ל) וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם
וַתְּהִי צְעָקָה גְּדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם
מֵת: (לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ
מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־
יְהוָה כְּדַבֶּרְכֶם: (לב) גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי: (לג) וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־
הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים:

צ' דגושה

---

ben az ünnepek és szertartások nagy esetek örökítésére annál szükségesbek valának, minthogy ez akkor időben még olly ritkán ösmert irodalom mellett azok könnyen a' feledékenység tengerében elmerültek volna. Prorsus illud antiquissimis temporibus conveniere — mond Clericus — dies festos

tek, a' hó huszonegyedik nap estvéjeig. — (19) Hét nap kovász ne találtassék házaitokban, mert a' ki kovászost eendik, e' személy kitöröltetik Jiszrael gyülekezetéből, akár jövevény akár honfi legyen. — (20) Semmi kovászost ne egyetek, minden lakhelyeitekben kovásztalant egyetek. — (21) Egybehivatá tehát Móseh Jiszrael minden véneit, és monda nekik: Fogjatok és vegyetek magatoknak juhot, családatok szerint, és öljétek meg a' Peszachot. — (22) Vegyetek egy kis csomó iszopot, és mártsátok a' medenczében lévő vérbe, és hintsétek meg a' felső küszöböt és a' két ajtó-melléket az edénybeli vérrel. Ti közülötök pedig senki házának ajtaján ki ne menjen reggelig. — (23) És általmenvén Jehova Miczrájim megverésére, meglátandja a' vért a' felső küszöbön és a' két ajtómelléken, és elkerülendi Jehova az ajtót és nem engedendi, hogy a' pusztító bemenjen házaitokba öldöklésre. — (24) Tartsátok meg e' dolgot mint neked és fiaidnak rendeltet örökké. — (25) És leend, midőn bemenendetek a' földre,

---

כחול festvényes, רומי római, מדבר pusztai és minden melléknevet nélkülöző אזוב, melly utolsót itt értenünk kell, mert כל אזוב שיש לו שם לוי פסול „minden iszop, mellynek vezeték neve van tilos.“ De most már az a' kérdés: micsoda fű értetik a' sz. írás iszopa alatt? Majmonides és Saadia szerint az arab זעתר nálunk Origanum, majorán sokleyelü illatos fű egy lábnyi magas szárral. — (25) A' rendelés világos szavakkal az igért földre is kiterjesztetik, hogy a' körülmények változásával azt megszüntnek ne véljék. Külön-

הָאֶחָד וְעִשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב׃ (יט) שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי וְכָל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ (כ) כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃ פ חמישי

(כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח׃ (כב) וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר׃ (כג) וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם לִנְגֹּף׃ (כד) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחָק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־עוֹלָם׃ (כה) וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ

---

számitassék híveim közé. — (19) A' jövevényeknek (גרים) három neme volt Jiszrael törvényére nézve. Itt az ugynevezett גרי צדק „igazságos jövevények"ről van szó, kik ugyan nem jiszraelita szüléktől vevék származásokat, de kik körülmetéltetvén, Jiszrael vallási frigyébe fölvétettek. — (20) E' vers nem puszta ismétlés, hanem itt az jelentetik, hogy a' kovásztalannal való élés mindenütt és ott is parancsoltatott, hol a' Peszach báránya nem öletett. — (22) אזוב Izop. A' Thalmud az Iszop öt nemét ösmeri: יון אזוב görög Iszop.

éjjel, és megsujtom minden elsőszülöttét, embertől fogva az állatig; és Miczrájim minden Istenin véghez viszem ítéletemet, én Jehova. — (13) És leend nektek a' vér jelül a' házakban, a' mellyekben vagytok, hogy látván a' vért, elkerüllek titeket, és nem érend benneteket a' métely csapása, midőn sujtandok Miczrájim földén. — (14) És legyen e' nap nektek emlékül, és mint ünnepet üljétek azt Jehova tiszteletére utódjaitokkal, örök rendelés legyen ünneplése. — (15) Hét nap kovásztalan kenyeret egyetek, még első nap kitakarítva legyen a' kovász házaitokból; mert a' ki kovászost eendik az első naptól fogva a' hetedikig, e' személy kitöröltetik Jiszraelből. — (16) És első napon legyen a' szentelés kihirdetése, és heted napon is legyen nektek szentelés kihirdetése; semmi munka azokon ne vitessék végbe, kivéve a' mi valakinek ételére szolgál, egyedül az készitethetik el nálatok. — (17) Tartsátok meg a' kovásztalant illető parancsot, mert azon nap hoztam ki seregeiteket Miczrájim földéből; tartsátok meg hát e' napot utódjaitokkal, örök rendeléskint. — (18) Az első hó tizennegyedig napján estve kovásztalant egye-

---

nem Isten számára adatott, hanem a' Jiszraelitáknak, hogy általa mintegy biztosítva, szabadulásokban ne kétkedjenek." — (15) ונכרתה וכו' l. Gen. 17. f. 14. v. jegyz. Raschi megjegyzése ת"ל במקום אחר מלכני בכל מקום סמוך רשותי mit sem nyom, minthogy egyházi gyülekezetből való kirekesztésről igen is elmondhatni: ונכרתה מלכני kitöröltessék előlem — ne

בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־
בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה׃
(יג) וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם
וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף
לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (יד) וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם
לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם
תָּחֳגֻּהוּ׃ (טו) שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי וְכָל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ (טז) וּבַיּוֹם
הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־
נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃ (יז) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת
כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃ (יח) בָּרִאשׁוֹן
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם

---

itt egyedül az Isten gyanánt tisztelt első fajzású állatokról van e' szó és így ez בהמה עד-ra volna viszonyolva, vagy más bálványok is értetnek. — (13) Helyesen jegyzé meg e' versre Bochartus (Hieroz. I. c. pag. 595.) „Nem hogy a' bárány vérében valami titkos erő fekünnék, vagy hogy Isten külső jegyre szorulna, hogy az övéit kiösmerné... e' je!

gyenek a' vérből, és hintsék a' két ajtó-mellékére és a' felső küszöbére azon házaknak, a' mellyekben azt megeszik. — (8) És megegyék a' hust ez éjjel, tüznél sült legyen, kovásztalan kenyérrel és keserü füvekkel egyék meg azt. — (9) Ne egyetek belőle nyersesen vagy vizben főtten, hanem tüznél sült legyen, fejével, czombjával és bélével együtt. — (10) És ne hagyjatok belőle reggelre, a' mi pedig maradna belőle reggelre, azt tüzzel égessétek meg. — (11) Ekkép pedig egyétek azt: Ágyékaitok fölövedzve, saruitok lábaitokon és pálczátok kezetekben, és egyétek azt nagy sietséggel: Peszach az Jehovának. — (12) És végig bejárom Miczrájim földét ezen

---

sen, arabul ugyan *) félig sült vagy főzött — nyerses. A' belső részeken érteni kell: a' szivet, tüdőt, májat, vesét 'stb. mellyek megmosatván, ismét visszatétettek és a' báránnyal együtt megsütettek. — (10) Hogy a' maradványokat el kelle égetni, alkalmasint azért parancsoltatott, hogy azokkal a' Jiszraeliták a' pogányok szokásakint babonát ne üzzenek. — (11) Mivel a' bárány megemésztése után kevés óra mulva Miczrájimra az utolsó csapás bekövetkezvén a' Jiszraelitáknak utra kelle indulnia, azért meghagyatott nekik, hogy a' bárány estelijében fölkészülten részesüljenek. Minthogy pedig az öldöklő csapás, melly minden egyptomiak házában pusztított, a' Jiszraeliták hajlékait elkerülé és azok mellett bántás nélkül átment; ezen szertartás פסח átmenetnek neveztetett. (l. jegyz. e' fej. 1. verséhez). — (12) ובכל אלהי מצרים Miczrájim Istenei. Nem világos, valjon

*) נא vagy נבא

עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ
אֹתוֹ בָּהֶם: (ח) וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ
וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: (ט) אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא
וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו
וְעַל־קִרְבּוֹ: (י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ
עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: (יא) וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם
חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֲלֵכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ
בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: (יב) וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם

---

szach bárányát délutáni három órától ötig volt szokás leölni 's elkésziteni. — (7) A' küszöbnek a' Peszach áldozata vérével meghintése által, annak jelképes jelleme váltig bebizonyitatott. E' cselekvény által minden Jiszraelitának háza, mintegy oltárnak szenteltetett föl, mert hisz lakosa, tagja a' nagy papi birodalomnak (ממלכת כהנים). — (8) A' Jiszraeliták Egyptomból kiköltözésökkor „Jehova seregének" (צבאות ה') tekintetvén, a' hadi életnek ételök elkészitésében is jelenkeznie kellett, és ez a' Peszach áldozatának sütése által megtörtént, mintegy oda mutatva, hogy költözésök közben a' főző edények hiján lévén a' *μάλιστα τοῖς στρατιώταις ευπορα* „a' hadfinak legjobb eleség"gel — ugy nevezi Plato a' sültet — élniök kelle. מרירים keserű füvek általában. A' Septuagintában van: *ἐπὶ πικρίδων* vad salátával, melly a keserű füvek különös neme. Különben e' keserü füvek evése arra szolgál, hogy Jiszrael népe az egyptomi szolgaságnak nyomoruságára és keserüségére emlékeztessék, valamint a' kovásztalan kenyér is részint arra mutat (l. felj. jegyzetemet az 1. versre). — (9) גא nem nyer'sen, hanem nyerse-

gyen; első legyen nektek az év havai között. — (3) Szóljatok Jiszrael fiaihoz, mondván: E' hónak tizedikén vegyenek magoknak egy bárányt, kiki háznépe szerint, egy bárányt egy házra. — (4) Ha pedig a' háznép kevés volna egy bárány elfogyasztására, vegyen az, és a' házához közellévő szomszédja, a' személyek száma szerint; kit kit evése szerint számláljátok a' bárányhoz. — (5) A' bárány pedig ép, hím és egy éves legyen; a' juhok vagy a' kecskék közül vegyétek azt. — (6) És legyen nálatok őrizet alatt e' hó tizennegyedik napjáig; és öljék meg azt Jiszrael község egész gyülekezete a' két est között. — (7) És ve-

---

denki ön kezével ölje meg 's mutassa be áldozatját." Philo de Vita Mos. l. 3. — (2) החדש הזה e' hó a' mellyben Egyptom elsőszülöttjei megholtak. ראשון וכו' első legyen nektek az év havai között. Előbb az évet az őszi napéjegyennel kezdték, és polgári tekintetben még most is e' hónappal kezdik meg az évet; de vallási és politikai tekintetben a' nemzetnek, hogy újjászületése idejét örökítse, megparancsoltatik, hogy az évet a' hónaptól kezdje el számolni, mellyben megszabadíttatott. מסידור לפי הטבע הוא התחלתו מתשרי מתכס מסידור כפי ההזנחה והורדת היכולת העליון הוא מכיסן (נעל עקידה סער ס"ו) — (6) בין הערבים a' két est között. E' szavak értelme igen kétes. A' Karaiták és Aben Ezra szerint jelenti a' nap lenyugta és a' szürkület közti időt; ellenben a' hagyományos rabbik szerint azon időszakot, mellyben a' nap hanyatlani kezd, már estvének nevezteték, és így a' nap lenyugta körüli idő a' második est. Hesychiusnál: δείλη πρωΐα ἡ μετ' ἄριστον ὥρα kora est a' dél utáni idő; δείλη ὀψία ἡ περὶ δύσιν ἡλίου késő est pedig a' nap lenyugta körüli idő. És valólag Flavius bizonyitása szerint is, (de bello Jud. IV, 9. 8.) a' Pe-

הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: (ג) דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־
אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: (ד) וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח
הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ
תָּכְסוּ עַל־הַשֶּׂה: (ה) שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם
מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ: (ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת
עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל
עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: (ז) וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ

---

nemzetem. E' szerint a' פסח ünnepe Jiszraelre nézve az újjászületésnek ünnepe és a' kovásztalan kenyér מצה, mellyel az ünnepen át élni köteleztettek; valamint egy részről, izetlenségével az Egyptomban türni kéntetett nyomoruságra, emlékeztető — mi a' מצה másik nevében לחם עני „a' nyomorúság kenyere" világosan ki van fejezve — ugy más részről azt is jelenti, hogy Jiszrael hivatása: a' kovászt, melly a' romlottságnak és a' tisztátalannak jelképe, köréből eltávoztatni, és tiszta szent néppé fejlődni, E' nézetekkel szép összehangzásban áll Philonak a' Peszachbeli áldozatról való véleménye, mi szerint annak bemutatására כל קהל עדת ישראל „Jiszrael községnek gyülekezete" csupán a' czélból köteleztetett, hogy az által a' nép papi hivatása tettleg megmutattassék, ἐν ᾗ ἑορτῇ οὐχ οἱ μέν ἰδιῶται προστάγουσι τῷ βωμῷ τὰ ἱερεῖα, θύουσι δ'οἱ ἱερεῖς, ἀλλα νόμου προστάξει συμπᾶν τὸ ἔθνος ἱερᾶται — „ez ünnepben nem ugy vala, hogy az avatlanok elhoznák az áldozatokat és hogy a' papok azokat leölnék, hanem törvényesen megparancsoltatott, hogy akkor az egész nép papi tisztséget gyakorolva, min-

szülöttjétől fogva, ki királyi széken ül, mind a' malomhajtó szolgálónak elsőszülöttjeig és minden baromnak első fajzása. — (6) És nagy jajgatás lesz Miczrájim egész földén, a' mihez hasonló nem volt és nem leend többé. — (7) Jiszrael minden fiaira pedig eb sem mozditandja nyelvét, sem emberre, sem baromra, hogy megtudjátok, hogy különbözést tett Jehova a' Miczrájimbeliek között és Jiszrael közt. — (8) Akkor alá jönnek majd mind e' szolgáid hozzám, és meghajtják magokat előttem; mondván: Eredj ki te és mind e' nép, melly téged követ. Azután kimegyek! És kiméne Paraóh elől nagy haraggal. — (9) És monda Jehova Mósehhez: Nem hallgat reátok Paraóh, hogy megsokasithassam csodáimat Miczrájim földén. — (10) Móseh és Áhron pedig megtevék mind e' csodákat Paraóh előtt. Jehova azonban megkeményité Paraóh szivét és nem bocsátá el Jiszrael fiait az ő földéből.

XII. (1) Szóla pedig Jehova Móseh és Áhronhoz, mondván: — (2) E' hó nektek minden havak kezdete le-

---

nös gondviselését tapasztalta (אשר פסח), annak következésében kiköltözik és megmenekszik a' végveszélytől, a' népélet erkölcsi és politikai elenyésztétől. Jiszrael Egyptomból való ezen kiköltözésével új életet kezde meg, föltételezvén önállóságát és az Exod. 19. f. 5 és 6. v.ben kijelentett nép hivatására való kifejlését, melly igy hangzik: והייתם לי סגלה מכל העמים, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש és minden népek közül kiválólag enyimek lesztek, és tovább és lesztek nekem papi birodalmom, 's szent

פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר
הָרֵחָיִם וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה: (ו) וְהָיְתָה צְעָקָה גְּדֹלָה בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף: (ז)
וּלְכֹל ו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־
בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין
יִשְׂרָאֵל: (ח) וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי
לֵאמֹר צֵא אַתָּה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא
וַיֵּצֵא מֵעִם־פַּרְעֹה בָּחֳרִי־אָף: ס (ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם: (י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה
לִפְנֵי פַּרְעֹה וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ: ס

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
לֵאמֹר: (ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן

---

csonyabbikáig. — (7) לא יחרץ וכו. eb nem mozdítandja nyelvét, közmondás, mint Josua 10. f. 21. v. melly annyit jelent, mint: „senki nem merendi őket bántani.“

XII. (1) Mindeddig az isteni törvényhozásnak csarnokában mulattunk, e' fejezet elején lépünk be a' terembe. Az utolsó csapás, melly az egyptombelieket érte vala, sanyarúbb volt, mintsem hogy makacsságokat meg nem törte volna. Jiszrael népe pedig, melly éppen e' csapásban Jehova külö-

nyité Jehova Paraóh szivét és nem akará elbocsátani öket. — (28) És monda neki Paraóh: Eredj el tölem, és óvd meg magad, hogy többé az én orczámat ne lássad; mert a' melly napon orczámba nézesz, meghalsz. — (29) És mondá Móseh: Helyesen szóltál, nem fogom többé arczád látni.

XI. (1) És szóla Jehova Mósehhez: Még egy csapást hozok Paraóhra és Miczrájimra, azután elbocsát titeket innen; és mikor elbocsátand, váltig kiüzend titeket innen. — (2) Szólj hát a' néphez, hogy kérjen kiki barátjától ezüst edényeket és arany edényeket. — (3) Jehova pedig kedvességet szerze a' népnek Miczrájim lakosai előtt, a' férfi Móseh pedig is igen nagy vala Miczrájim földön, Paraóh szolgáinak szemei előtt és a' népnek szemei előtt. — (4) És monda Móseh: Igy szól Jehova: Éjfélkor kimenvén, bejárom Miczrájimot. — (5) És meghal minden elsőszülött Miczrájim földén, Paraóhnak első-

---

(2) נא itt nem kérelmet jelentő, hanem a' görög οὖν, νυν, a' latin nunc és a' magyar *nos*, hát-nak megfelelő particula. באזני העם szószerint a' nép fülibe. Héber szólásmód, mi alatt nem kell valami titkos suttogást érteni, mint azt a' Septuag. értette, fordítván: λάλησον οὖν κρυφῇ εἰς τα ὦτα τοῦ λαοῦ szólj titkosan a' nép fülibe (l. 2. R. 23. f. 3. v. 2. Chron. 34. f. 30. v. — (3) l. felj. 3. f. 22. v. — (5) מבכור — הרחים Paraóhnak elsőszülötjétől fogva, ki királyi széken ül, mind a' malomhajtó szolgálónak elsőszülöttjeig — az ország legnagyobbikától a' legala-

(כז) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: (כח)
וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ מֵעָלָי הִשָּׁמֶר לְךָ אַל־תֹּסֶף רְאוֹת
פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת: (כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ
לֹא־אֹסֵף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ: פ

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־
פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה
כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה: (ב) דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי
הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ ו מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־
כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב: (ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרָיִם
גַּם ו הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־
פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם: ס רביעי

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא
בְּתוֹךְ מִצְרָיִם: (ה) וּמֵת כָּל־בְּכוֹר ׀ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר

---

lőn Egyptomban, hogy azt hitték, az utolsó ítélet napja jött el.

XI. (1) Még a' sötétségnek csapása alatt adaték Móseh és Jiszrael fiainak tudtára, mi itt említtetik; ámbár a' sz. irás, hogy a' kilenczedik csapás elbeszélésében magát megne zavarja, róla csak később tesz szót. Erről annál inkább meg kell győződnünk, minthogy e' fejezet 10-dik versét, a' hol Móseht Paraóh előtt látjuk, az előbbi fejezet utolsó versével máskép összehangoztatni semmi módon nem lehetne.—

radt egy sáska is Miczrájim minden határin. — (20) És megkeményité Jehova Paraóh szivét, és ez el nem bocsátá Jiszrael fiait. — (21) És monda Jehova Mósehnek: Nyujtsd kezedet ki az égre, és olly sötétség leend Miczrájim földén, hogy tapintható leend a' sötétség. — (22) És kinyujtá Móseh kezét az égre, és lön borzasztó sötétség Miczrájim egész földén három napig. — (23) Nem látták egymást, és senki helyéből föl nem kelt három napig. De Jiszrael minden fiainak világ vala lakóhelyökben. — (24) Akkor Paraóh Móseht és Áhront hivatván, monda: Menjetek, szolgáljatok Jehovának, csak juhaitok és marhátok maradjon, még a' ti gyermekeitek is menjenek veletek. — (25) És monda Móseh: Sőt inkább neked kellend adnod kezeinkbe megölendő és elégetendő áldozatokat, hogy megáldozzuk Jehovának a' mi Istenünknek. — (26) A' mi marhánk is eljő velünk, egy köröm sem marad el, mert abból veszünk Jehovának a' mi Istenünknek szolgálatjára, és mi nem tudjuk, mivel szolgálandunk Jehovának, míg oda nem jutunk. — (27) És megkemé-

---

אפלה Mind a' két kitétel sötétséget jelentő, összetételök pedig, mint minden szó-ismétlés nyomadékot kölcsönző „sürü sötétség." A' Septuagintában σκότος γνόφος hozzá adván még θύελλα „szélvész" szót; alkalmasint, mivel az ollyféle sötétségek természetszerüleg is beszoktak következni Egyptomban, és mindig iszonyú szélvésszel. Igy beszél, Rosenmüller szerint, Dsemaledie: hogy Mostali Billah alatt a' tizenegyedik század vége felé iszonyu szélvészszel olly sürü sötétség

אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם: (כ) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה
וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ
(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה
חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ: (כב) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־
יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׁלֹשֶׁת יָמִים: (כג) לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ
מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר
בְּמוֹשְׁבֹתָם: שלישי (כד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ
עִבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ
עִמָּכֶם: (כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ וְזָבָחִים
וְעֹלֹת וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: (כו) וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא
תִשָּׁאֵר פַּרְסָה כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:

---

ptomiaknak szakadatlan tiszta, derült egök van és azért az iszonyú sötétség annál nagyobb benyomást tehete. וימש חשך hogy tapintatható leend a' sötétség. וימש ige מוש, משש tapintani-ból származtatván. E' szerint fordítja a' Septuag. ψηλαφητὸν σκότος és a' Vulg. tenebrae tam densae ut palpari queant. A' kép igy tulságos (hyperbolicus) ugyan de jelentős. Bágyadt lesz a' Jerusalemi targum fordítása szerint ויהון ממשמשין בחשוכא hogy tapogatni fognak a' sötétben, mintha a' szövegben בחשך volna. — (22) חשך

hova tikkasztó szelet eresztett szét a' földön, azon egész napon és egész éjjel; midön pedig reggel lön, a' tikkasztó szél fölhozá a' sáskát. — (14) És följöve a' sáska Miczrájim egész földére, és megszálá Miczrájim minden határait, nagy sokaságban; annakelötte nem voltak olyan sáskák, és azután sem leend ollyan. — (15) És elboritá az egész föld szinét, hogy megsötétedék a' föld, és megevé a' föld minden füvét, és a' fa minden gyümölcsét, mit a' jégeső meghagyott vala, és nem marada semmi zöld a' fákon és a' mező füvén, Miczrájim egész földében. — (16) Paraóh tehát sietve elhivatá Mósehet és Áhront és monda: Vétkeztem Jehova Istenetek ellen és ti ellenetek. — (17) Most tehát bocsásd meg bünömet csak az egyszer, és könyörögjetek Jehova, a' ti Istenenetekhez, hogy vegye el rólam csak ezt a' halált. — (18) És kiméne Paraóh elöl és könyörge Jehovához. — (19) És fordita Jehova igen erös napnyugoti szelet és fölemelé a' sáskát és elsüllyeszté a' hináros tengerbe; nem ma-

---

nae system.) incredibilis copia locustarum in aëre volantium visa est, quae universam Thuringiam, Misniam et Vogtlandiam infestabant, inque terram descendentes segetibus ac vegetabilibus maximum damnum inferebant, a quo tempore coeperunt grassari in hisce regionibus multae mali moris, imo cum petechiis junctae febres. — (19) ים סוף hináros tenger. Az arabiai tengeröböl Egyptom és Arabia között, melly e' nevet sok hinárától kapta. — (21) Az Egy-

רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה
וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה: (יט) וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל
כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו
לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן: (כ) וַיְכַס
אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב
הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נוֹתַר
כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: (כא) וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה לְקָרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְלָכֶם: (כב) וְעַתָּה שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה: (כג) וַיֵּצֵא מֵעִם
פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה: (כד) וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד
וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ יַמָּה סוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה

— (13) רוח קדים tikkasztó szél (l. jegyzetemet Gen. 41. f. 6. v.) A' Septuag. ὁ ἄνεμος ὁ νότος déli szél-lel fordítja. De mi joggal nem tudom. Hogy a' keleti széllel a' sáskák nem jöhettek, az bizonyos, mert akkor a' vörös tengerbe fúltak volna; (Szepesy bibliája itt tetemesen hibáz.) de azért קדים szót egészen sarkából kivetni 's délivel fordítani még sem lehet. — (17) מות halál, egyenesen a' sáskákra vitethető; valamint Plinius is e' vészt „pestis, mirigy"-nek nevezi, minthogy következésében a' levegő elbüzhödvén, mirigy-halált okoz. Anno 1692. beszéli Hoffmann (Medici-

Paraóh szolgái neki: Meddig lesz ez még nekünk tör gyanánt? Bocsásd el ezen embereket, hogy szolgáljanak Jehovának, az ő Istenöknek; még sem tudod-e, hogy Miczrájim elvész. — (8) És visszaviteték Móseh és Áhron Paraóhhoz, és ez monda nekik: Eredjetek, és szolgáljatok Jehovának, a' ti Isteneteknek! Kicsodák azok kik elmennek? — (9) És monda Móseh: Ifjainkkal és véneinkkel menendünk, fiaink és leányainkkal, juhainkkal és barmainkkal menendünk, mert Jehova ünnepe leend közöttünk. — (10) Mondá tehát nekik: Ugy legyen Jehova veletek, a' mint elbocsátalak titeket! Nézzétek, ti roszra igyekeztek. — (11) Nem ugy, hanem menjetek el ti férfiak és szolgáljatok Jehovának, mert azt kivántátok; és elüzék őket Paraóh színe elől. — (12) És monda Jehova Mósehnek: Nyujtsd ki kezed Miczrájim földére, hogy jöjjön föl a' sáska Miczrájim földére, 's emésszе meg a' föld minden füvét, mindent valamit meghagyott a' jégeső. — (13) Kinyujtá tehát Móseh pálczáját Miczrájim földére és Je-

---

Jehova tiszteletére ülniök kell, ád ürügyül; mert azon a' nőknek és gyermekeknek is meg kell jelenniök. (Lásd Herod. 2. 60.) De akkor Paraóh magát már többé nem tarthatja, Mósehnek rosz szándékát szemére lobbantja, és a' csapásokra eszmélve, ismétli ugyan, hogy elakarja őket bocsátani, de csak isteni szolgálatra, mert hisz előbb Móseh maga sem kivánt többet; de Móseh arra természetesen rá nem állhatott, és igy Paraóh haragjában őket maga elől elkergette.

עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶּה לָּנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אֲבְדָה מִצְרָיִם: (ח)
וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְע�ֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים: (ט) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבְבֹנוֹתֵינוּ בְּצֹאנֵנוּ
וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ: (י) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן
יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי
רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם: (יא) לֹא כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־
יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי
פַרְעֹה: ס שני (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ
עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיֹאכַל
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָּרָד:
(יג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיהוָה נָהַג

---

vel megejtetünk általa. — (10) Paraoh meghallván szándékokat, gyermekeiket is elvihetni, egyszeribe gyanitotta a' csint, innen a' gúny- és méreg-telt felelet. — (11) Meg kell jegyezni, hogy midőn Paraóh Móseht magához hivatta és magát a' héberek elbocsátására késznek nyilatkoztatta, világosan ki mondá לכו עבדו את יהוה eredjetek, szolgáljatok Jehovának a' ti Isteneteknek; mert az isteni szolgálat, melly csupán áldozásból állott, csak férfiak által vitetett végbez. Azonban Mósch a' fordulatot észrevévén, magát kiigazitva, elköltözésöknek ünnepet, mellyet

X. (1) És monda Jehova Mósehnek: Menj be Paraóhhoz, mert én keményítettem meg az ő szivét, és szolgáinak szivét, hogy e' csoda jelenségeimet megtehessem közte. — (2) És hogy elbeszéljed fiadnak, és fiad fiának hallottára, miket miveltem Miczrájimban, és jelenségeimet, mellyeket tettem közöttök, hogy megtudjátok, hogy én vagyok Jehova. — (3) És beméne Móseh és Áhron Paraóhhoz, és mondának neki: Igy szól a' héberek Istene Jehova: meddig vonakodol még megalázni magadat előttem? Bocsásd el népemet, hogy szolgáljanak nekem. — (4) Mert hogy ha nem akarod elbocsátani népemet, íme hozok holnap sáskát határodba. — (5) És elboritja a' földszinét, ugy hogy senki nem látandhatja a' földet, és megemészti a' megmenekedett maradékot, a' mi maradt nektek a' kőesőtől, sőt minden a' mezőn viruló fákat is összerágják. — (6) És megtelnek házaid és minden szolgáid házai és minden miczrájimbeliek házai, ugy hogy ollyasmit nem láttak a' te atyáid, sem a' te atyáidnak atyái a' földön létöktől fogva e' mai napig. 'S elfordula 's kiméne Paraóh szine elől. — (7) És mondának

---

gi profan-irók is (Livius 42. 10. Plinius Hist. nat. 11. 35) borzalommal említik e' pusztitásokat. Szomszéd hazánk még alig mult százada, hogy e' csapás keserveit érezte. 1747. egy 3 mérföldnyi hosszú és 1½ mérföldnyi széles sáska raj boritá el Kolosvár vidékét, és egymás mellett olly sűrűn repülve, hogy a' támadt homályban 20 lépésnyire embert nem lehetett megismerni. — (7) זה az t. i. Móseh. מוקש tőr mi-

י (ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי
הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי
אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ: (ב) וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־
בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־
שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: (ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: (ד) כִּי
אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה
בִּגְבֻלֶךָ: (ה) וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־
הָאָרֶץ וְאָכַל וּ אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד
וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: (ו) וּמָלְאוּ
בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ
אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם
הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה: (ז) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו

X. (1) ארבה Sáska. Kétségkivül a' költöző-sáska (gryllus migratorius, gregarius L.). Ez harmadfél hüvelyknyi hosszu, zöldszinű, barna pettyekkel, és világos-barna, feketepettyezetű szárnyakkal. Arabiának homokos pusztái hazája. Onnan fellegtorlatokhoz hasonló rajokban elindulva Palestinán keresztül jönnek el Egyptomba, A' hol leereszkedvén a' földet elfödik, és nehány óra alatt a' legvirágzóbb vidéket megkopasztják. Valamint itt a' sz. irás, ugy a' ré-

dörgése és a' jégeső, és azonnal elbocsátlak titeket, és nem maradtok tovább itt. — (29) És monda neki Móseh: Mihelyt kimenendek a' városból, kiterjesztem kezeimet Jehovához, és megszünnek a' menydörgések és jégeső nem leend többé: hogy megtudjad, hogy Jehováé a' föld, — (30) Te pedig és szolgáid, tudom, hogy koránsem féltek Jehova az Istentől. — (31) És a' len és az árpa elveretett, mert az árpa kalászban vala, a' len pedig már fejet hányt. — (32) A' búza pedig és a' tönköly nem veretett el, mert még zsengék valának. — (33) Elméne tehát Móseh Paraóh elől ki a' városból, és kiterjeszté kezeit Jehovához, és megszünének a' mennydörgések és a' jégeső, és eső nem szakadt le a' földre. — (34) Látván pedig Paraóh, hogy megszünt az eső, a' köeső és a' mennydörgés, folytatá vétkét, és megkeményité szivét ő és szolgái. — (35) És Paraóh szive szilárd marada és el nem ereszté Jiszrael fiait, a' mint mondta vala Jehova Móseh által.

---

szer jön elő a' sz. irásban, a' szinténség (analogia) szerint pedig itélve, a' ל nevet-képző rag, mint חרגל és קרסל szavakban, mint azt megjelenendő szótáromban meg fogom mutatni, a' törzsök pedig גבע (cf. a' görög κυφος, a' lat. *scyphus* és *cavumot*, a' német Kufe, a' magyar *kúp*-pal) serleg, csésze; ésigy גבעל lesz virágcsésze.

וּבָרָד וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן לַעֲמֹד: (כט) וַיֹּאמֶר
אֵלָיו מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־כַּפַּי אֶל־יְהוָה
הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה
הָאָרֶץ: (ל) וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירָאוּן מִפְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהִים: (לא) וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה כִּי הַשְּׂעֹרָה
אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל: (לב) וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ
כִּי אֲפִלֹת הֵנָּה: טפטיר (לג) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־
הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר
לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה: (לד) וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד
וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו: (לה) וַיֶּחֱזַק
לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה:

פ פ פ

---

már igen is sok, hogy még lenne 'stb. Geddes összehasonlitja Horatiusnak mondásával: „jam satis grandinis.“ — (31) כי — גבעל mert az árpa kalászban vala, a' len pedig már fejet hányt. — Mind a' két termesztmény már elég szilárd vala, hogy a' jégesőtől lerontathassék. A' len igen bőven terem Egyptomban, kiválť a' Deltában és Pelusium vidékén, a' hol, Hasselquist újabb időkbeli tudósitásai szerint, szára 3 lábnyi magasságra is felnő, bimbódzik télutóban és megér őszelőben. גבעל, csak ez egy-

ra, és a' mező füvére Miczrájim földén. — (23) Kinyujtá tehát Móseh pálczáját az égre, Jehova pedig támaszta menydörgéseket és jégesőt és tűz czikázott le a' földre; igy bocsáta Jehova jégesőt Miczrájim földére. — (24) És lőn jégeső és lobbanó tűz a' jégesőnek közepette felette nagy, ugy hogy a'hoz hasonló nem volt egész Miczrájim földén, mióta nemzetséggé lett. — (25) És elvere a' jégeső Miczrájim egész földén mindent valami a' mezőn vala, az embertől kezdve a' baromig, és a' mező minden füvét is elveré a' jégeső, valamint a' mezőn-való fákat is összerontá. — (26) Csak Gósen földén, hol Jiszrael fiai valának, nem va'a jégeső. — (27) Elküldé tehát Paraóh, és elhivatá Móseht és Áhront, kikhez szóla: Ezuttal látom, hogy vétkeztem; Jehova az igaz, és én és az én népem bünösök vagyunk. — (28) Könyörögjetek Jehovának, hogy elég legyen és megszünjék Isten

---

le a' tűz, hogy meg ne égjenek az istentelenekhez küldött állatok, *hanem hogy ők látván, tudnák, hogy isteni ítéletből üldöztetnek.* Ollykor pedig a' viznek közepette a' tüz közönséges ereje fölött lobbant, hogy a' hamis föld nemzetségeit kiirtsa. E' kevés szavakban adva van a' szempont, melyből a' szent irás e' természetfeletti történeteit tekintetni akarja. A' lobbanó tűz מתלקחת e' szerint, nem a' villám természetes tüze, hanem Isten közvetlen befolyása által előállott természetfeletti, semmitől nem élesztett, a' vizeknek közepette czikázó lángok. (l. Wesseli. Siréj Thifereth (שירי תפארת) a' negyedik füzethez való 5-dik jegyzetét.). — (28) ורב a' következő מ ragbetüvel összetett infinitivussal szószerint annyi mint:

כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: (כג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־
מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיהוָה נָתַן קֹלֹת וּבָרָד וַתְּהַלֶּךְ־אֵשׁ
אַרְצָה וַיַּמְטֵר יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: (כד) וַיְהִי בָרָד
וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה
כָמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי: (כה) וַיַּךְ הַבָּרָד
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֵת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה
שִׁבֵּר: (כו) רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
הָיָה בָּרָד: (כז) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי
הָרְשָׁעִים: (כח) הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים

---

elválasztása által Isten közvetlen befolyása és annak következésében végtelen hatalma világosan és nyilván kitünt. — (24) Valamint a' Paraóhn ejtett minden csapásokra általában, ugy különösen e' jelenre világot derítő Salamon bölcsesége ben (*Σοφια Σαλωμων*) e' történetekről leirás. A' jelenről igy nyilatkozik: *Τὸ γὰρ παραδοξότατον, εν τῷ πάντα σβεννυντι ὕδατι πλεῖον ἐνήργει τὸ πῦρ.* A' legnevezetesb pedig az vala, hogy a' mindent eloltó vizben, a' tűz mindég nagyobb erőre kapott; és tovább: *Ποτὲ μὲν γάρ ἡμεροῦτο φλὸξ, ἵνα μὴ καταφλέξῃ τὰ ἐπ' ἀσεβεῖς ἀπεσταλμένα ζῶα, αλλ' αὐτοὶ βλέποντες ὕδωσιν, ὅτι θεῷ κρίσει ἐλαύνονται. Ποτὲ δέ κάι μεταξὺ ὕδατος ὑπέρ τὴν πυρὸς δύναμιν φλέγι, ἵνα ἀδίκου γῆς γεννήματα διανθείρῃ.* Mert ollykor megszelidü-

hova, a' héberek Istene: Bocsásd el népemet, hogy szolgáljanak énnékem. — (14) Mert ezuttal bocsátom minden csapásimat szivedre, szolgáidra és népedre, hogy megtudjad, hogy nincs hozzám hasonló az egész földön. — (15) Mert ha most kinyujtanám kezemet és megvernélek téged és népedet dögkórral, eltöröltetnél a' földről. — (16) Azonban én azért tartalak meg, hogy neked megmutassam hatalmamat, és hogy hirdessék nevemet az egész földön. — (17) Ha pedig még tovább föltámaszkodol népem ellen, és nem akarod elbocsátani. — (18) Hát én ime holnap olly időben felette nagy jégesőt eresztek, mellyhez hasonló nem volt Miczrájimban, alapitatásának napjától, mind ezideig. — (19) Küldj el tehát tüstint és hajtsd be marháidat, és mindent, valamid a' mezőn van. Minden ember és a' barom, melly találtatni fog a' mezőn, és haza nem hajtatik, a' jégeső reá leszakadván, meghal. — (20) A' ki tehát Paraóh szolgái közül félt vala Jehova szavától, szolgáit és marháit fedél alá futtatá. — (21) Ki pedig Jehova beszédével nem gondola, szolgáit és marháját a' mezőn hagyá. — (22) És mondá Jehova Mósehnek: Nyujtsd ki kezed az égre, és leszakadand a' jégeső Miczrájim egész földére, az emberekre, a' barmok-

---

istèni hatalom megösmertetése, el nem volna érve; mert az egy hirtelen csapás könnyen történetesnek vétethetik. De a' csapásoknak előre meghatározott rendszerinti és lépcsőnkénti bekövetkezése, és a' Jiszraelitáknak az Egyptomiaktól való

הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: (יד) כִּי וּבַפַּעַם הַזֹּאת
אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מַגֵּפֹתַי אֶל־לִבֶּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ
בַּעֲבוּר תֵּדַע כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ: (טו) כִּי עַתָּה
שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ אוֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ בַּדֶּבֶר וַתִּכָּחֵד מִן־
הָאָרֶץ: (טז) וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת הָעֲמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ
אֶת־כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ: שביעי (יז) עוֹדְךָ
מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם: (יח) הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת
מָחָר בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־
הַיּוֹם הִוָּסְדָה וְעַד־עָתָּה: (יט) וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא
בַּשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וָמֵתוּ:
(כ) הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי פַרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו
וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים: (כא) וַאֲשֶׁר לֹא־שָׂם לִבּוֹ אֶל־
דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: פ
(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם
וְיִהְיֶ בָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל

Innen Raschi azon megjegyzése: זמין לסון חמימות. — (15) Ezen és a' következő versben a' sz. irás Istennek Paraóhvali bánásmódját igazolja. Isten igenis egy csapással az egész ügynek véget vethetett volna, de akkor a' czél, melly az

ván: Holnap megcselekszi azt Jehova az országban. — (6) És megcselekedé azt Jehova másodnapon, és megdöglék Miczrájim minden marhája; de Jiszrael fiainak marhájából nem döglék meg egy sem. — (7) És oda külde Paraóh, és íme egy sem holt vala meg Jiszrael marhájából, de Paraóh szíve mind e' mellett szilárd marada és el nem bocsátá a' népet. — (8) És monda Jehova Móseh és Áhronnak: Vegyetek teli marok kemencze kormot, és hintse fel azt Móseh az ég felé Paraóh szemei előtt. — (9) És porrá leend Miczrájim egész földén és leend az emberen és a' marhán hólyagokat előhajtó fekélylyé, Miczrájim egész földén. — (10) Vevének azért kemencze kormot és lépének Paraóh elibe; és elhinté azt Móseh az ég felé és lőn hólyagos fekélylyé. — (11) És magok a' jelképirók nem léphettek Móseh elibe a' fekélyek miatt, mert vala a' fekély a' varázslókon és egész Miczrájimon. — (12) De Jehova megkeményité Paraóh szivét, és nem hallgata reájok, a' mint megmondta Jehova Mósehnek. — (13) És mondá Jehova Mósehnek: Kelj föl korán reggel, és lépj Paraóh elibe és mondd neki: Ezt parancsolja Je-

---

gintában még e' van: καὶ ἐναντίον τῶν θεραπόντων αὐτοῦ és szolgái szemei előtt. — (9) שחין fekély, hihetőleg az elephantiasis, a' melly Egyptomban ragályos. Leginkább a' lábakat éri, 's akkor azok annyira földagadnak, hogy a' csuklók hajlékonyságaikat elvesztik, és az egész láb, elefánt lábhoz hasonlít. A' szó gyöke *) tüzesnek, gyulékonynak lenni.

---

*) سكن

מְאֹד יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ׃ (ו) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד׃ (ז) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מֵת
מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח
אֶת־הָעָם׃ פ

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא
חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וְזָרְקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַּרְעֹה׃
(ט) וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־
הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אַבַעְבֻּעֹת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (י) וַיִּקְחוּ
אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה
הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אַבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃
(יא) וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין
כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־מִצְרָיִם׃ (יב) וַיְחַזֵּק יְהוָה
אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה׃ ס (יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר
וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי

---

veszélyeket megelőző Móseh művei, mint a' pálcza vagy a' kéz kinyujtása, a' korom elhintése 'stb. nem valának a' bekövetkező Isten büntetéseinek tettleges okai, hanem csupán a' történendőnek kül előjelensége. A' vers végén a' Septua-

akarunk menni a' pusztába, Jehova Istenünknek áldozandók, a' mint szóland hozzánk. — (24) És monda Paraóh: Én elbocsátlak hát titeket, hogy áldozzatok Jehova Isteneteknek a' pusztában, csak hogy igen messze ne menjetek; imádkozzatok érettem. — (25) És monda Móseh; ime én kimenvén töled, könyörgök Jehovának, és eltávozik a' bögöly Paraóhtól, szolgáitól, és az ő népétől holnap; csak hogy többé meg ne csaljon Paraóh, el nem bocsátván a' népet, hogy áldozzék Jehovának. — (26) És kiméne Móseh Paraóhtól, és könyörge Jehovának. — (27) És cselekedék Jehova Móseh beszéde szerint, és eltávozék a' bögöly Paraóhtól, az ő szolgáitól és népétől, egy sem maradt meg. — (28) De Paraóh megkeményité szivét ez uttal is, és nem bocsátá el a' népet.

IX. (1) És mondá Jehova Mósehnek: Menj be Paraóhhoz és mondd: Igy szól Jehova a' héberek Istene: Bocsásd el népemet, hogy szolgáljanak nekem. — (2) Mert hogy ha el nem akarod bocsátani, és még tovább is tartóztatod öket. — (3) Ime Jehova keze leend marhádon, melly a' mezőn van; a' lovakon, tevéken, barmon és juhakon igen nagy dögvész. — (4) És választást teend Jehova Jiszrael marhái között és Miczrájim marhája között, és Jiszrael fiainak mindene közül semmi sem hal meg. — (5) És rendele Jehova határidőt, mond-

---

IX. (3) יד ה' Jehova keze = Isten hatalmas sujtása. — (8) Meg kell jegyezni, hogy minden Paraóhra jött

בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ׃
(כז) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ
בַּעֲדִי׃ (כח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא מֵעִמָּךְ וְהַעְתַּרְתִּי
אֶל־יְהוָה וְסָר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק
אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה׃
(כט) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃ (ל) וַיַּעַשׂ
יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּסַר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ
לֹא נִשְׁאַר אֶחָד׃ (לא) וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם
הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ

ט (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי
וְיַעַבְדֻנִי׃ (ב) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם׃
(ג) הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים
בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד׃ (ד) וְהִפְלָה
יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא יָמ֣וּת
מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר׃ (ה) וַיָּשֶׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר

---

mádták, ha az egyik tartomány lakosai a' másikban szentnek tartatott állatot megölték.

ki, és mond neki: Igy szól Jehova: Bocsásd el népemet, hogy szolgáljanak nekem. — (17) Mert ha el nem bocsátod népemet, ime bocsátok reád és szolgáidra és népedre és házaidra bögölyt és megtelnek a' miczrájimbeliek házai a' bögölylyel, és a' föld is a' mellyen vannak. — (18) És megkülönböztetem azon nap Gósen földét, hol népem tartózkodik, hogy ne legyen ott bögöly, hogy megtudjad, hogy én vagyok Jehova az országban. — (19) És választást teszek népem között 's a' te néped között, holnap leend a' jelenség. — (20) És cselekedék Jehova e'képen, és eljöve a' bögöly nagy számban Paraóh házába és szolgái házába, és Miczrájim egész honában a' föld elvesze a' bögöly miatt. — (21) Hivatá azért Paraóh Móseh és Áhront, és mondá: Menjetek, áldozzatok Isteneteknek az országban. — (22) És monda Móseh: Nem illik hogy ugy cselekedjünk, mert a' mi utálat Miczrájim előtt, azt áldozuk Jehova Istenünknek. Ime ha mi szemök láttára azt áldoznók, a' mitől ők iszonyodnak, valljon nem köveznének-e meg minket. — (23) Három napjárásnyira

---

Isten az ártatlanúl elnyomottak ügyének fölfogása, és a' vétkesek megbüntetése által magát nyilatkoztatni fogja. — (22) כי — אלהינו Mert a' mi utálat Miczrájim előtt, azt áldozzuk Jehova Istenünknek, — azon állatokat áldozzuk, mellyek sérthetlensége, minthogy imádtatnak, az Egyptombelieknek szent törvény. (l. Gen. 43. f. 32. v. 46. f. 34. v.) A' világi (profan) történetirók azt beszélik, hogy nem ritkán Egyptom egyes tartományai egymást haddal megtá-

אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֵנִי: (יז) כִּי אִם־אֵינְךָ
מְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ
וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הֶעָרֹב וּמָלְאוּ בָתֵּי מִצְרַיִם אֶת־הֶעָרֹב וְגַם
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ: (יח) וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־
אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־שָׁם עָרֹב
לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: שמי (יט) וְשַׂמְתִּי
פְדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה: (כ) וַיַּעַשׂ
יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד בֵּיתָה פַּרְעֹה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הֶעָרֹב: (כא) וַיִּקְרָא
פַּרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם
בָּאָרֶץ: (כב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תּוֹעֲבַת
מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם
לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ: (כג) דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ

---

nem Isten hatalmát kiemelni, hanem magok tehetlenségét Paraóh és a' nép szemei előtt volt czéljok kimenteni. — (17) הערב E' szó fordításában ismét az Alexandrinusokat követtük, kik κυνόμυια „ebbögöly"-lyel fordítják. E' görög nevét Philo onnan magyarázza: „mivel — merész, mint a' kutya és orczátlan mint a' légy — ezen állat megátalkodott vakmerőséggel, mint a' nyíl, ugy neki megy az állatnak és bőrébe furja magát." — (18) למען תדע וכו' hogy megtudják, hogy én vagyok Jehova az országban — hogy

széde szerint, es kihalának a' békák a' házakból, az udvarokból. és a' mezőkből. — (10) És gyüjték azokat halmokra, és elbüzhödék a' föld. — (11) Látván pedig Paraóh, hogy tágulás van, megkeményíté szivét és nem hallgata reájok, a' mint megmondta vala Jehovah. — (12) És monda Jehovah Mósehnek: mond Áhronnak: Nyújtsd ki pálczádat, és üsd meg a' föld porát, és leend szúnyogokká Miczrájim egész földén. — (13) És e'képen cselekedének, és kinyujtá Áhron kezét és megüté a' föld porát; és lőnek szúnyogok embereken és barmokon, a' föld minden pora lön szúnyogokká, Miczrájim egész országában. — (14) És hasonlót cselekedének a' jelképirók titkos müveik által, hogy szúnyogokat támasztának, de meg nem tehették. És igy valának a' szunyogok embereken és barmokon. — (15) Mondának tehát a' jelképirók Paraóhnak: Istennek uja ez! De Paraóh sz've mindazáltal szilárd vala, és nem hallgata reájok, a' mint szólt vala Jehovah. — (16) Mondá azért Jehovah Mósehnek: Kelj föl reggel és állj Paraóh elibe, ime a' vizhez megy

---

ge Egyptomot illetőleg legnagyobb, σκνιφ ς-sel teszik ki, melly névvel a' szúnyogok valami német jegyezték. Philo e' szunyogokat ugy irja le: „Kártékony kis állat, melly nem csak a' bőrt érzékenyen szúrja meg 's erős viszketegséget támaszt, hanem a' száj- és orr-nyilásin keresztül, az ember belébe is bemegy, sőt a' szemekbe repülve, azt is megtámadja.“ (de vita Mosis T. II. p. 97.) — (15) אצבע אלהים Isten uja — a' mindenhatóság mive, E' vallomással pedig

מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֹת: (י) וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם
חֳמָרִם חֳמָרִם וַתִּבְאַשׁ הָאָרֶץ: (יא) וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה
הָרְוָחָה וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה: ס (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן
נְטֵה אֶת־מַטְּךָ וְהַךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכִנִּם בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם: (יג) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמַטֵּהוּ
וַיַּךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפַר
הָאָרֶץ הָיָה כִנִּים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: (יד) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן
הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכִּנִּים וְלֹא יָכֹלוּ וַתְּהִי
הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: (טו) וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל־פַּרְעֹה
אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס (טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם
בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה וְאָמַרְתָּ

---

csak annyit tud, hogy az ezen nap meg fog történni, 's azért beszél olly fennyen, hogy határozná meg Paraóh mikorra szünjenek meg; előre föltevén, hogy Paraóh tüsténti megszűntetésöket kivánni fogja. E' vélekedésben Paraóh Móseht megkisértendő, a' békáktóli fölszabaditását még egy napra elhalasztja. (Aben Esre). — (11) הרוחה tágulás l. Gen. 25. f. 22. v. a' jegyz. — (12) כינים A' héber magyarázók tetveknek hiszik, 's ezek után indulva, csak nem minden régi fordítók azoknak veszik. Az Alexandrinusok (a Septuaginta szerkesztői és Philo) azonban, mellyeknek hitelessé-

Miczrájim földére. — (2) És kinyujtá Áhron az ő kezét Miczrájim vizeire és feljövének békák és ellepék Miczrájim földét. — (3) És hasonlót cselekedének a' jelképirók titkos műveikkel és hozának békákat Miczrájim földére, — (4) És hivatván Paraóh Móseht és Áhront, monda: Könyörögjetek Jehovának, hogy vegye el a' békákat rólam és az én népemről; és elbocsátom a' népet, hogy áldozzanak Jehovának. — (5) És monda Móseh Paraóhnak: Határozd meg nekem, mikorra könyörögjek éretted, szolgáidért és népedért, hogy elvétessenek a' békák rólad és házaidról? Csak a' folyamban maradjanak. — (6) És monda: Holnapra! és monda: Legyen beszéded szerint: hogy megtudjad hogy nincs Jehova Istenünkhez hasonló. — (7) És eltávoznak a' békák tőled, házaidtól, szolgáidtól és a' te népedtől; csak a' folyamban maradnak meg. — (8) Arra Móseh és Áhron kimenének Paraóhtól: és kiálta Móseh Jehovához, a' békák ügyében, mellyeket Paraóhra bocsátott vala. — (9) És cselekedék Jehovah Móseh be-

---

után ‚*jelentsd ki nekem,*' következőképen védelmezi. Szerinte פאר szónak, közönséges jelentésén kivül, még más באר-ral egyazonos értelme van; באר pedig — mellyből lett באר kút — jelent sajátlag, „ásni, fúrni" (cf. באר = *fúr* = bohren = *foro* = πειρω = arab. *berren* = isländ. *bora.*) és attól kölcsönöztetett a' „fejtegetés, magyarázás és nyilatkozás" értelme. — (6) Paraóh a' békák eltávolitását egyszeriben nem kivánja, mert Paraóh, Móseh csudáit, természetes jeleneteknek nézvén, azt gondolta, hogy a' békák ha természetesen támadtak, természetes úton módon meg is fognak szűnni; Móseh pedig

וְהַעַל אֶת־הַצְפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: (ג) וַיַּט אַהֲרֹן
אֶת־יָדוֹ עַל מֵימֵי מִצְרַיִם וַתַּעַל הַצְפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ
מִצְרָיִם: (ג) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־
הַצְפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: (ד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְיָסֵר הַצְפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי
וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה: (ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמָתַי אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ
לְהַכְרִית הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה:
(ו) וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה
אֱלֹהֵינוּ: חמישי (ז) וְסָרוּ הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ
וּמֵעַמְּךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה: (ח) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעִם
פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצְפַרְדְּעִים אֲשֶׁר־
שָׂם לְפַרְעֹה: (ט) וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּמֻתוּ הַצְפַרְדְּעִים

---

ben a' csodát. Azonban a' szöveg azt mondja, hogy hasonlót tettek, és így az Aben Ezra megfejtése még nagy kérdést szenvedhet. — — —

VIII. (5) התפאר עלי A' sok fordítások között a' Septuagintaé ταξαι πρός με legjobban felel meg a' szöveg értelmének 's ezt követvén a' Vulg. szinte így ford.: constitue mihi, quando etc. határozd meg. E' fordítást, mellyet az újabb magyarázók csak nem mindnyájan szabadnak és a' szó absolut értelmétől igen is elütőnek nyilatkoztattak, Gesenius, csekély módositás

folyam, és nem ihattak a' miczrájimbelik a' folyam vizéből: és vala a' vér miczrájim egész földén. — (22) És hasonlót cselekedének Miczrájim varázslói is titkos műveikkel, és szilárd maradt Paraóh szive és nem hallgatott rájok, a' mint szólt vala Jehova. — (23) És elfordulván Paraóh, haza ment és semmit nem gondola ezzel is. — (24) Ásának pedig a' miczrájimbeliek a' folyamnak körülötte ivó viz után, mert nem ihattak a' folyam vizéből. (25) És eltelék hét nap, minekutána megverte Jehova a' folyam vizét. — (26) És monda Jehovah Mósehnek: Eredj Paraóhhoz és mondd meg neki: Igy szól Jehova: Bocsásd el népemet, hogy szolgáljanak nekem. — (27) És ha el nem akarod bocsátani: Ime én megverem egész birtokodat békákkal. — (28) És hemzsegni fog a' folyam békáktól és feljönnek és bemennek házadba és hálószobádba és ágyadra, a' te szolgáid házába, és népedébe, sütő kemenczéidbe és tekenőidbe. — (29) És reád, népedre és szolgáidra is támadnak a' békák.

VIII. (1) És monda Jehova Mósehnek: Mondd Áhronnak: Nyujtsd ki kezedet pálczáddal az árfolyamokra, a' folyányokra, a' tavakra, és hozz föl békákat

---

figyelmeztetni. — (22) Itt Aben Ezra azt kérdezi: hogy ha Áhron Egyptom minden vizeit vérré változtatta, hogy magyarázhatni azt, hogy Miczrájim bölcsei tiszta vizen csodáját utánozhatták? Aben Ezra felelete az, hogy Áhron csak a' föld felületén lévő vizeket változtatta meg, Miczrájim bölcsei pedig később ásott vizeken utánozták kicsiny-

וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם: (כד) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם
וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:
(כה) וַיִּפֶן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ גַּם־לָזֹאת:
(כו) וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם סְבִיבֹת הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי
לֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מִמֵּימֵי הַיְאֹר: (כז) וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים
אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־הַיְאֹר: פ

(כח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: (כט) וְאִם־מָאֵן
אַתָּה לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ בַּצְפַרְדְּעִים:
(ל) וְשָׁרַץ הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וָבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר
מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ
וּבְמִשְׁאֲרֹתֶיךָ: (לא) וּבְךָ וּבְעַמְּךָ וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ
הַצְפַרְדְּעִים:

ח (ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־
יָדְךָ בְּמַטֶּךָ עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים וְעַל־הָאֲגַמִּים

észtanos alakitmányi (philoſophiſch = plaſtiſch) gondolkozás módjában találják, és innen kell azokat itt is magyarázni; azonban mi e' fejtegetésekbe bőven nem ereszkedünk, és csak itt ott fogjuk olvasóinkat a' tudósok egyes magyarázásaira

ban lévő vizet, és vérré váland. — (18) És a' hal, melly a' folyamban van meghal és megbüzhödik a' folyam és irtózni fognak a' miczrájimbelik vizet inni a' folyamból. — (19) Szóla tehát Jehova Mósehhez; Mondd Áhronnak: Vedd a' te pálczádat és nyujtsd ki kezed Miczrájim vizeire, árfolyamikra, folyányikra, tavaikra és minden vízgyüjteményeikre, hogy legyenek vérré, és hogy legyen a' vér miczrájim egész földén, mind fa- mind kő-edényekben. — (20) És cselekedének a'kép Móseh és Áhron, a' mint parancsolta vala Jehovah, és fölemelvén a' pálczát megütötte a' vizet, melly a' folyamban vala Paraóh szemei előtt és szolgái szemei előtt, és elváltozék mind a' viz, melly a' folyamban vala, vérré. — (21) A' hal pedig melly a' folyamban vala, meghala, és megbüzhödött a'

és hogy rendkivüliségök csak abban feküdt, hogy az évnek más időszakában mint máskor szokott és rögtön Móseh szavára történtek. „És valóban — így nyilatkozik Bois-Ayme, egy azon tudósok közül, kik Napoleont egyptomi expeditiojában kisérték; — a' szent irás azon részében, melly a' Jiszraeliták Miczrájimból való kimenetéről szól, több tettdolgok kerülnek elő, mellyek, noha igen rendkivüliek, még is a' profan szerzők történeti adataival és az ország jelen állapotjával igen jól megegyeznek." *(Description de l' Egypte. Tom. I., de l' Etat ancien. — Notice sur le sejour des Hebreux en Égypte).* — Azonban a' csodáknak, mint csupa természetes tüneménynek fölfogása szintolly kevéssé kielégitő, mint a' másik, melly azokat egyáltalában megfoghatlan és természetfeletti dolgoknak nyilatkoztatja. Az ó kor' minden csodái általában megfejtésöket leginkább a' régiek költői,

בַּיְאֹר וְנִהְפְּכוּ לְדָם: (יח) וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר תָּמוּת וּבָאַשׁ
הַיְאֹר וְנָלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר: ס
(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ
וּנְטֵה־יָדְךָ עַל־מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־נַהֲרֹתָם וְעַל־יְאֹרֵיהֶם
וְעַל־אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־מִקְוֵה מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה דָם
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֵצִים וּבָאֲבָנִים: (כ) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר
בַּיְאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־
בַּיְאֹר לְדָם: (כא) וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר

---

nem mozognak, pálczához hasonlók. Egyptomban pedig különös mesterség volt a' kigyókkal úgy bánhatni és azokat úgy kezelhetni a, mint az ember akarta. Egyptomban és Indiában még mai nap is ez az alakosok főmestersége. A' bölcsek tehát hihetőlég valódi kigyókat vettek kezökbe, mellyek egy kis távolságban pálczáknak tetszettek, és ezeket vetették oda Paraóh elibe. Magától értetik, hogy azután a' királynak a' dolog mibenlétét felfödözték és Móseh kigyóját is ollyannak állitották. — (19) על נהרתם árfolyamikra (über ihre Ströme. Venia neologismo!) ÷ a' Nil nagy karjaira és torkolatira; mert Egyptomban a' Nilon kivül nincs más folyam. על יאריהם folyányikra ÷ csatornáira; a' Sept. διώρυγας. ועל אגמיהם és tavaikra ÷ a' Nil áradásának visszalépése után hátra-maradt mocsárokra és posványokra. — (20) Németország' több tudós Biblia magyarázói, 's ezek között Oedmann, Eichhorn és Bonsdorf megmutatni törekedtek, hogy mind ezen csapások Egyptomban szokottak és természetesek valának,

kigyóvá váland. — (10) Bemenének tehát Móseh és Áhron Paraóhhoz, és úgy cselekedének, a' mint parancsolta vala Jehova, és oda veté Áhron pálczáját Paraóh elibe és szolgái elibe, 's lön kigyóvá. — (11) De Paraóh is hivatván a' bölcseket és a' varázslókat 's akkor azok is, — Miczrájim jelképirói — hasonlót cselekedének titkos műveikkel. — (12) És oda veté mindenik az ő pálczáját, és kigyókká váltak; de Áhron pálczája elnyelé azoknak pálczáit. — (13) És szilárd maradt Paraóh szive és nem hallgata reájok, a' mint megmondta Jehovah. — (14) Mondá azért Jehovah Mósehnek: Megátalkodott Paraóh szive, nem akarja elereszteni a' népet. — (15) Eredj el Paraóhhoz reggel, íme a' vizhez megy ki, állj akkor elibe a' folyam partjára, és a' pálczát, melly kigyóvá vált vala, vedd kezedbe. — (16) És mondd neki: Jehova a' héberek Istene küldött engem hozzád mondván: Bocsásd el népemet, hadd szolgáljanak nekem a' pusztában és íme eddig nem figyeltél. — (17) Azt mondja tehát Jehova: Ezen tudandod meg, hogy én vagyok Jehovah: Ime én megütöm a' pálczával, melly kezemben van, a' folyam-

---

az utánzott csodákat, természet felettieknek, Istenség míveinek tartatni; mert azáltal egyszersmind Móseh csodáit is Isten míveinek vallották volna; ez pedig épen ellenkező volna azzal, a' mit Paraóh utánzásaikból következtet. Csak midőn Móseh egyik csodáját nem tudják utánozni, fakadnak a' nyilatkozásra: „ez Isten míve" (l. tov. 8. f. 15. v.). Michaelis azért a' dolgot úgy képzeli: némelly kigyók mikor

(י) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו
וַיְהִי לְתַנִּין׃ (יא) וַיִּקְרָא גַּם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים
וַיַּעֲשׂוּ גַּם־הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלַהֲטֵיהֶם כֵּן׃ (יב) וַיַּשְׁלִיכוּ
אִישׁ מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מַטֵּה־אַהֲרֹן אֶת־מַטֹּתָם׃
(יג) וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס
(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח
הָעָם׃ (טו) לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֹצֵא הַמָּיְמָה וְנִצַּבְתָּ
לִקְרָאתוֹ עַל־שְׂפַת הַיְאֹר וְהַמַּטֶּה אֲשֶׁר־נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ תִּקַּח
בְּיָדֶךָ׃ (טז) וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלָחַנִי
אֵלֶיךָ לֵאמֹר שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־
שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה׃ (יז) כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי
יְהוָה הִנֵּה אָנֹכִי מַכֶּה בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר

---

csodát. — (11) חרטמים l. Genes. 41. f. 8. v. a' jegyz. בלהטיהם titkos műveikkel. להט név, melly tovább 22. v. és 8. f. 3. v. לט-nak is iratik, kétségkivül egyértelmű לאט és לוט (= *lat*-ere = *λανθ*-ἄνειν = *lut* (sanscrit nyelven) = *rejt*-ve lenni, lappangani, titoknak lenni) gyökökkel, valamint a' héber מול egyazonos az aramaeus מהל körülmetélni igével és בוש az aramaeus בהת pirulni szóval. Lesznek tehát להטים, לאטים és לטים titkosművek, vagy rejtett, bűbájos mesterségek. — (12) Elmésen jegyzi meg Michaelis, hogy nem lehetett az egyptiai bölcsek czélja,

VII. (1) És monda Jehovah Mósehnek: Nézz, Istennek tettelek Paraóhra nézve, Áhron pedig a' te fivéred leend jósod. — (2) Te mond meg mind azt, a' mit neked parancsolandok; Áhron pedig a' te fivéred mondja meg Paraóhnak, hogy bocsássa el Jiszrael fiait földéről. — (3) Én pedig megkeményítem Paraóh szivét és szaporítom jelenségimet és csodáimat Miczrájim földén. — (4) És nem hallgatand reátok Paraóh, és én kezemet éreztetem Miczrájimmal, és kihozom seregeimet, az én népemet, Jiszrael fiait Miczrájim földéről nagy bünitéletekkel. — (5) Hogy tudják meg a' miczrájimbeliek, hogy én vagyok Jehovah, mikor kinyujtandom az én kezemet Miczrájimra, és kiviendem Jiszrael fiait közülök. — (6) És cselekedének igy Móseh és Áhron, a' mint parancsolt nekik Jehovah ekkép cselekedének. — (7) Móseh pedig nyolczvan éves és Áhron nyolczvanhárom éves vala, mikor szóltak vala Paraóhhoz. — (8) És szóla Jehovah Móseh és Áhronhoz, mondván: — (9) Ha Paraóh szóland hozzátok, mondván: Adjatok valami jelt, akkor azt mondd Áhronnak: Vedd a' te pálczádat és vesd oda Paraóh elibe,

---

fejtetik, — (3) L. felj. 4. f. 21. v. — (8) E' vers magát a' 6-dik fejezet első verséhez kapcsolván, a' történetek fonalát újra fölveszi, mellyek azontul a' Jiszraeliták Egyptomból való kiköltözéséig szoros szabatossággal haladva fejlődnek. — מופת, melly פתה = πειθ-ειν rábeszélni, rávenni igével alkalmasint rokon értelmü, és vele eredetre nézve szoros összeköttetésben áll, jelent rábiró, meggyőző

ז (ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה
וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ: (ב) אַתָּה תְדַבֵּר אֵת
כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ: (ג) וַאֲנִי אַקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה
וְהִרְבֵּיתִי אֶת־אֹתֹתַי וְאֶת־מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ד) וְלֹא־
יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־
צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים
גְּדֹלִים: (ה) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּנְטֹתִי אֶת־יָדִי
עַל־מִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם: (ו) וַיַּעַשׂ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ: (ז) וּמֹשֶׁה
בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם
אֶל־פַּרְעֹה: פ רביעי

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ט) כִּי
יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־
אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה יְהִי לְתַנִּין:

VII. (1) נתתיך אלהים לפרעה Istennek tettelek Paraóhra nézve. l. felj. 4. f. 16. v. hol annak is ki fog világosulni oka, miért fordítottam לפרעה Paraóhra nézve. ואהרן אחיך יהיה נביאך Áhron pedig a' te fivéred leend jósod — előadandja a' királynak azt, a' mivel általad megbizatik, mint a' következő versben bővebben meg-

Amrám Jochebedet az ő atyja nővérét nőül, és szülé ő neki Áhront és Móseht. Amrám életévei pedig száz harminczhét év. — (21) Jiczchar fiai; Kórach, Néfeg és Zichri. — (22) Uzziél fiai: Misaél, Elczofan és Szithri. — (23) És Áhron elvevé Elisebát, Aminadab leányát, Nachsón nővérét nőül és szülé neki Nádábot, Abihút, Eliázárt és Ithámárt. — (24) Kórach fiai: Asszir, Elkánáh és Abiászáf; ezek a' Kórechiták családi. — (25) Elázár pedig Áhron fia vőn magának Putiél leányi közül nőt, ki szülé neki Pinchaszt. Ezek a' Levijim törzsökfejei családaik szerint. — (26) Ez az Áhron és Móseh, kiknek mondotta Jehova: Hozzátok ki Miczrájim földéből seregeik szerint. — (27) Ezek azok, kik szóltak Paraóhhoz, Miczrájim királyához, Jiszrael fiait kihozandók Miczrájimból: ez Móseh és Áhron. — (28) És lőn az időben, midőn Jehova beszélt vala Mósehvel Miczrájim földén. — (29) Szóla Jehovah Mósehhez, mondván: Én vagyok Jehovah! mond meg Paraóhnak, Miczrájim királyának, mind azt, a' mit én mondok neked. — (30) És szóla Móseh Jehovah előtt: Ime én körülmetéletlen ajakú vagyok, hogy hallgatna hát rám Paraóh!

---

l. Lev. 10. f. 12. v. és a' Septuaginta, ugy látszik, e' körülménytől indíttatott, hogy דדתו-t θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ-val fejezte ki. A' Septuagintát követte a' Vulgata, 's ezt a' magyar fordító Kaldi „az atya bátyjának leányát.“ — (27) L. felj. 13. v. a' jegyzetet.

(כ) וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ
אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת
שָׁנָה: (כא) וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וְנֶפֶג וְזִכְרִי: (כב) וּבְנֵי עֻזִּיאֵל
מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי: (כג) וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע
בַּת־עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־נָדָב
וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: (כד) וּבְנֵי קֹרַח
אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַקָּרְחִי: (כה) וְאֶלְעָזָר
בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ
אֶת־פִּינְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם: (כו)
הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם: (כז) הֵם הַמְדַבְּרִים
אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם
הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: (כח) וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: ס שלישי (כט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־
אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ: (ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן
אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה: פ

דדתו atyja nővérét, mert Jochebed, mint Num. 26. f. 59. v.-ből láthato, Lévinek vala leánya és igy Kehath nővére. A' későbbi törvény az illy rokonok közti házasságot eltiltotta

Szóla pedig Jehovah Mósehhez, mondván: — (11) Eredj szólj Paraóh Miczrájim királyához, hogy bocsássa el Jiszrael fiait földéről. — (12) És szóla Móseh Jehovah előtt, mondván: Ime Jiszrael fiai nem hallgattak rám, hogy hallgatna hát rám Paraóh, holott én körülmetéletlen ajakú vagyok. — (13) Szóla pedig Jehovah Móseh és Áhronhoz és megbizá őket Jiszrael fiaihoz és Paraóh Miczrájim királyához való parancsokkal, hogy kihoznák Jiszrael fiait Miczrájim földéről. — (14) Ezek törzsökházaiknak fejei: Reuben, Jiszrael elsőszülöttjének fiai: Chanoch, Pallu, Checzrón és Charmi; ezek Reuben nemzetségei. — (15) Simeon fiai: Jemúél, Jámin, Óhad, Jáchin, Czóchar és Sáúl a' Kanaánbeli nő fiai: ezek Simon nemzetségei. — (16) Ezek pedig Lévi fiainak származásai: Gérsón, Kehath és Merári; és Lévi életévei valának: száz harminczhét év. — (17) Gersón fiai: Libni és Simei családaik szerint. — (18) Kehàth fiai: Amrám, Jiczchár, Chebrón és Uzziél. Kehàth életének évei száz harminczhárom év. — (19) Merári fiai: Machli és Músi. Ezek Lévi családjai származásaik szerint. — (20) Vevé pedig

---

és miért épen ide Móseh és Áhron nemzedéki jegyzékök. Isteni követeknek olly magas hivatásokban fekszik genealogiájok jelentősége és Reuben és Simeon csak azért tétetnek elő, hogy Lévinek kijeleltessék a' törzsöknemzetségek közötti helye. — (16) Csak Lévi, Kehath és Amram, mint Móseh fő nem-ága egyedeinek életévei jelentetnek, a másodrendü nem-ágakban csak a' nevek soroztattak ide. — (20)

(י) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יא) בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה
מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיְשַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ: (יב) וַיְדַבֵּר
מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי
וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַּרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם: פ

(יג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ס שני (יד) אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־אֲבֹתָם
בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה
מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן: (טו) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד
וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן:
(טז) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי
וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה: (יז) בְּנֵי גֵרְשׁוֹן
לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם: (יח) וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר
וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה:
(יט) וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְתֹלְדֹתָם:

---

kezem, képleges kifejezése az eskünek. (l. Gen. 14. f. 22. v.) Onkelos és Jonathan az értelmet követve fordíták קיימית szavammal fogadtam. — (12) ערל שפתים körülmetéletlen ajakú = nehéz nyelvű, mint Onkelos helyesen fordítja יקר ממלל. — (13) Ennek és a' 26 és 27-ik verseknek közczéljok, okát megmutatni, miért iktatott be,

Én vagyok Jehova. — (3) És megjelentem vala Ábrahamnak, Jiczchaknak és Jákobnak, mint mindenható Isten, de Jehova nevemmel magamat nem ösmertettem meg nekik. — (4) És fölállitottam frigyemet velök, hogy nekik adnám Kanaán földét, bujdosások földét, a' hol tartózkodtak. — (5) És meg is hallottam Jiszrael fiainak nyögéseit, kiket a' miczrájimbeliek szolgaságra szoritnak, és megemlékeztem frigyemről. — (6) Azért mond meg Jiszrael fiainak: Én vagyok Jehova, és kiviszlek titeket a' miczrájimbeliek terhei alól és kimentlek titeket szolgálatjok alól és megszabadítlak titeket kinyujtott karral és nagy bűnitéletekkel. — (7) És népemmé fogadlak titeket, és én leszek tinektek Istentek, és megtudjátok, hogy én vagyok Jehova a' ti Istentek, a' ki kihoztalak titeket a' miczrájimbelieknek terhei alól. — (8) És elviszlek titeket arra a' földre, melly felől fölemeltem kezemet, hogy adnám azt Ábrahamnak, Jiczchaknak és Jákobnak, és adom azt nektek örökségül, én Jehova. — (9) És szóla Móseh igy Jiszrael fiaihoz, de ök nem hallgattak Mósehre a' kedvetlenség és a' kemény szolgálat miatt. — (10)

---

ható (אל שדי l. Gen. 17. f. 1. v.); tinektek pedig hűségem, igazságom és atyáitokkal kötött szövetség teljesitése által ugy fogok megjelenni mint Jehova, a' változatlan örökkévaló. (לא נכרתי להם בדמת תמיתות שלי שעליה נקרא שמי ר"י · ר"ש). Hogy e' versnek ez az értelme van, a' következő verstől kezdődő bővebb kivitele a' hetedik versig nyilván mutatja. — (8) אשר נשאתי את ידי melly felől fölemeltem

(ג) וָאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי
וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם: (ד) וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי
אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֶת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־
גָּרוּ בָהּ: (ה) וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי: (ו) לָכֵן
אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת
סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם
בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים: (ז) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי
לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם: (ח) וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה:
(ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה
מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה: פ

---

beszéltetnek, a' sz. irás jónak találta, Jiszraelnek Istenhez való különös viszonyát az eddigi nyilatkozás (Offenbarung) általános átnézésében a' 7-dik fejezet 8-dik verseig kifejteni, mert Isten végbetlen bölcsessége e' népet az isteni nyilatkozás viselőinek választotta, és abban áll mint népnek hivatása (l. Bähr Symbolik des mosaischen Cultus. Einleitung §. 3.). — (3) E' nehéz vers értelme ez: atyáitoknak hatalmas védelem, pártolás és áldások által ugy mutatkoztam mint minden-

(19) És láták Jiszrael fiainak felügyelői magokat a' bajos helyzetben, hogy mondanok kellett. Le ne szállitsátok vályogitok számát, mindenik nap munkája legyen meg napjában. — (20) És előtalálák Móseht és Áhront kik előttök állának, a' mint kijöttek Paraóh elől. — (21) És mondának nekik: Jehova tekintsen reátok és itélje meg, hogy büzbe kevertétek illatunkat Paraóh szemei előtt és szolgái szemei előtt, hogy fegyvert adtatok kezökbe hogy minket megölnének. — (22) Móseh tehát Jehovához forduiván, azt mondá: Uram, miért illetted gonosszal e' népet? Minek küldöttél engem? — (23) Mert ez időtől fogva, hogy bementem Paraóhhoz, hogy szólnék nevedben, rosszabbúl bánik e' néppel: te pedig ugyan nem szabaditád meg a' te néped.

VI. (1) És monda Jehovah Mósehnek: Majd meglátod, mit cselekszem Paraóhnak, mert hatalmas kéz által bocsátandja el őket és hatalmas kéz által elűzi őket földéről. — (2) És szóla Isten Mósehhez és monda neki:

---

dítva a' jó hír elárad mint a' balzsam illatja (l. Cant. I. f. 3. v.). Általában pedig a' Jiszraeliták azt lobbantják Móseh és Áhronnak szemökre, hogy lépéseik által Paraóh alkalmat és okot nyert őket halálig zaklatni. — (22) Isten ugyan Mósehnek előre megmondta vala, hogy Paraóh felszólitására tüstént el nem küldi a' Jiszraelitákat, de azt nem várta hogy ügyök még rosszabodjék. Ez ujonni ingadozásának oka.

VI. (2) Mielőtt Jiszrael végképeni megszabaditása 's ennek következésében független nemzetté való alakulása el-

שִׁמְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בִּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם
דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: (כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נִצָּבִים
לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה: (כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא
יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי
פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֵת־חֶרֶב בְּיָדָם לַהֲרָגֵנוּ: מפטיר
(כב) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָּה הֲרֵעֹתָה
לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי: (כג) וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־
פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמְךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ
אֶת־עַמֶּךָ:

ו (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה
לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם
מֵאַרְצוֹ: ס

(ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה:

---

raeliták ugyan is, hogy ne látassék mintha a' király rendeléseit gáncsolni akarnák, ügyes fordulattal, az egész ügyet a' népre tolják, mintegy föltéve, hogy a' kegyelmes király a' tisztviselők ezen irgalmatlanságáról mit sem tud. — (19) אתם magokat mint Jechezk. 34. f. 8. v. — (21) אשר הבאשתם את־ריחנו hogy bűzbe kevertétek illatunkat, képleges kifejézés a' helyett „hogy megutáltattatok minket“ (l. Gen. 31. f. 30. v.) Hasonlóan használtatik זנח ige mellynek első jelentése áporodik, büdösödik, a' megvetés, megutálás kifejezésére l. Zsolt. 43. f. 2. v. És megfor-

senek hazug szóra. — (10) Kimenének tehát a' nép-sürgetői és felügyelői és szólának a' néphez, mondván: Ezt mondja Paraóh: Én nem adok nektek szalmát. — (11) Ti magatok menjetek, szerezzetek magatoknak szalmát a' hol találtok, mindazáltal semmi nem szállitatik le szolgálatotokból. — (12) És elszéledt a' nép Miczrájim egész földén, tarlót összeböngézendők szalmának. — (13) A' sürgetők pedig szorgattak vala, mondván: Végezzétek el munkátokat, minden nap munkáját az ő napján, mint mikor szalmátok volt. — (14) És megverettetének Jiszrael fiainak felügyelői, kiket Paraóh sürgetői rendeltek vala közöttök, mondván: Miért nem végeztétek el a' vályog csinálásban reátok vetettet, sem tegnap, sem ma, mint ennekelötte. — (15) Elmenének tehát Jiszrael fiainak felügyelői és kiáltának Paraóhhoz, mondván: Miért bánol igy szolgáiddal. — (16) Szalma nem adatik szolgáidnak, de a' vályogot, azt mondják nekünk, megcsináljátok; és ime szolgáid veretnek és néped vétkezik. — (17) De ő monda: Hanyagok vagytok ti, hanyagok, azért mondjátok: Menjünk el, áldozzunk Jehovának. — (18) Most hát menjetek dolgozzatok, és szalma nem fog nektek adatni, a' vályogok rendelt számát pedig ti adni fogjátok. —

---

szeszélye szerint bánni. — (16) וחטאת עמך E' két szó igen különbözőleg magyaráztatott. Leghihetőbb Aben Esra véleménye, hogy חטאת ige az egyes szám harmadik személyében; nőnemű עם pedig vitetik az egyptombeliekre. A' Jisz-

וְאַל־יִשְׁעוּ בִּדְבָרֵי־שָׁקֶר׃ (י) וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם וְשֹׁטְרָיו
וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם
תֶּבֶן׃ (יא) אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי
אֵין נִגְרָע מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר׃ (יב) וַיָּפֶץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ לַתֶּבֶן׃ (יג) וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים לֵאמֹר
כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן׃
(יד) וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי פַרְעֹה
לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֵּן כְּתְמֹל שִׁלְשֹׁם
גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם׃ (טו) וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ
אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַּעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ׃ (טז) תֶּבֶן
אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ
מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ׃ (יז) וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־
כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה לַיהוָה׃ (יח) וְעַתָּה לְכוּ
עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ׃ (יט) וַיִּרְאוּ

---

de hogy most őket még jobban zaklathassa, Paraóh azt parancsolta, hogy ki ne szolgáltassék nekik többé a' szalma, hogy ők azt magok böngézzék össze a' mezőn, midőn a' mindennap készitendő vályagok száma ugyan az maradjon, melly eddig volt. — (14) Hogy a' felügyelők alattvalóik hanyagságáért bünhödnek, teljesen kelet' rendszerében van. A' felügyelők felelnek előljáróiknál az ő alattvalóik minden hibájáért, de szabadságokban is áll alattvalóikkal kényök minden

hogy hallgassak szavára és elbocsássam Jiszraelt? Nem ösmerem Jehovát és Jiszraelt nem bocsátom el. — (3) Azok mondának, a' héberek Istene megjelent nekünk; ugyan hadd menjünk hát három napjárásnyira a' pusztába, hogy áldozzunk Jehovának, a' mi Istenünknek, hogy ránk ne támadjon mirigygyel vagy fegyverrel. — (4) Monda pedig nekik Miczrájim királya: Móseh és Áhron, miért vonjátok el a' népet munkájától? eredjetek dolgotokra! — (5) És szóla tovább Paraóh; Ime sok most a' föld népe, 's ti megszüntitek őket dolgozásoktól. — (6) És megparancsolá Paraóh azon nap a' nép-sürgetőinek és felügyelőinek, mondván: — (7) Ne adjatok többé szalmát a' népnek a' vályog csinálásához mint ennekelőtte, ők magok menjenek és böngézzenek össze magoknak szalmát. — (8) De a' vályog rendelt számát, a' mellyet az előtt csináltak, vessétek rájok, le ne szállítsátok azt; mert hanyagok, és azért kiáltanak, mondván: Menjünk áldozzunk Istenünknek. — (9) Súlyositassék meg a' szolgálat ezen emberekre, hogy foglalkozzanak azzal, és ne ügyelhes-

---

vető hangon munkájokhoz visszaküldi, azzal mintegy azt nyilatkoztatván, hogy a' rabszolgához más gondolat nem is illik, mint napi munkájának elvégzése. — (6) A' נגשים sürgetők miczrájimbeliek valának, kik a' Jiszraeliták közül választott שטרים fölügyelőknek parancsoltak. — (7) A' Jiszraeliták határozott idő alatt határozott számú vályogokat kintettek késziteni. A' szalmát melly szecskára vagdalva az anyag közzé gyúratott, eddig a' királyi raktárakból kapták,

בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־
יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ: (ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא
עָלֵינוּ נֵלְכָה נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב: (ד) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו
לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם: (ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֶן־רַבִּים עַתָּה עַם
הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסִּבְלֹתָם: (ו) וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר: (ז) לֹא
תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם
הֵם יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן: (ח) וְאֶת־מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים
אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרָעוּ
מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לֵאלֹהֵינוּ: (ט) תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־בָהּ

---

a' mint nevezte — szellemét a' Jiszraelitákban elfojtsa, 's hogy nekik megmutassa, mikint koránsem hajlandó engedni követelésöknek, terhöket még megsúlyosbitja. — (3) אלהי העברים a' héberek Istene. Ez felelet Paraóh gúnyoló kérdésére „kicsoda ez a' Jehova.“ — Hogy elhanyagolt ünnepélyek miatt Isten mirigygyel vagy haddal büntet, az ókorban közönségesen elterjedt hit vala, és azért azt Paraóhnak csak meg kellett érinteniök. — (4) Paraóh az elibe terjesztett okokat föl nem vevé, feleletre sem méltatja és dölyfös meg-

Mert vérrel eljegyzett vagy te nekem. — (26) És tágitott rajta; akkor mondá: Vérrel eljegyzettem vagy a' körülmetélkedés miatt. — (27) És monda Jehova Áhronnak: Eredj elébe Mósehnek a' pusztába, és elméne és összetalálkozék vele Isten-hegyénél és megcsókolá öt. — (28) És elbeszélé Áhronnak Móseh Istennek, ki küldötte, minden szavait, és mind azon jeleket, mellyeket parancsolt vala neki. — (29) Elmenének tehát Móseh és Áhron és egybegyüjték Jiszrael minden véneit. — (30) És elbeszélé Áhron mind azon beszédeket, mellyeket mondott vala Isten Mósehnek és megtevé a' jelenségeket a' nép szemei előtt. — (31) És hün a' nép; és hallván, hogy megemlékezék Isten Jiszrael fiairól és hogy ügyele nyomoruságaikra, meghajták magokat és leborulának.

V. (1) Annak utâna elmenének Móseh és Áhron és mondának Paraóhnak: Igy szól Jehova, Jiszrael Istene: Bocsásd el népemet, hogy ünnepet üljenek nekem a' pusztában. — (2) És monda Paraóh: Kicsoda ez a' Jehova,

---

metélkedés elhányagoltatása következésében támadt és azon értelemben azt mondja: „vérrel eljegyzett vagy nekem a' körülmetélkedés miatt. — (31) A' Septuag. וישמעו helyett וישמחו-t olvastak, mert ugy fordítják: καὶ ἐχάρη és örvendett t. i. a' nép.

V. (1) Móseh héber atyafiainál hitelt talált, most Paraóh elibe lép; de az első próbának olly rosz foganatja volt, hogy a' helyett hogy a' Jiszraeliták állapotja enyhitetnék, az még sanyarubbá teszi; mert Paraóh, hogy a' lázzadás —

וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי: (כו) וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה
חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת: פ
(כז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה
וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ: (כח) וַיַּגֶּד מֹשֶׁה
לְאַהֲרֹן אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת
אֲשֶׁר צִוָּהוּ: (כט) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ל) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם: (לא) וַיַּאֲמֶן
הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה
אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ: שביעי
ה (א) וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְע�ֹה כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ
לִי בַּמִּדְבָּר: (ב) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע

Mósch lábaihoz, keserűen megjegyezvén, hogy fia vérével kelle őt megmentenie. Ez e' homályos vers értelme általában. Nehezebben fogunk itt boldogulhatni az egyes kitételek megfejtésében. חתן szónak kettős jelentése van: a' héber „jegyes" és az arab „körülmetélt." Pococke azt véli, hogy Czippórah, kinek anya nyelve az arab vala, a' szó azon utolsó jelentésére is volt bizonyára tekintettel. — (26) וירף ממנו és tágitott rajta kiegészitve „Isten." A' mint észrevette, hogy a' körülmetélkedés után tágitatott Móschn, Czippórah nyilván átlátta, hogy az egész veszély csak a' körül-

pálczáját kezébe. — (21) És monda Jehova Mósehnek: mikor elmégy, Miczrájimba visszatérendő, jegyezd meg magadnak mind azon csodákat, mellyeket kezedbe tettem, hogy csináld azokat Paraóh előtt, én pedig megkeményitem szivét és el nem bocsátandja a' népet. — (22) És ezt mondd Paraóhnak: Igy szól Jehova: Elsőszülött fiam Jiszrael. — (23) Mondtam pedig neked: Bocsásd el fiamát, hadd szolgáljon nekem; de nem akarád elbocsátani öt; ime hát én megölöm a' te elsőszülött fiadat. — (24) És lön az úton a' szálláson megtámadá öt Isten és meg akará ölni. — (25) Vön tehát Czippórah éles követ és elmetszé fia makktyúját és lábaihoz veté, mondván:

---

egy melléktörténet adatik elő, de olly homályos kifejezésekkel, hogy az egész megfejtendő rejtély. A' csupasz történet a' mint előttünk van, az: Móseh útközben valahogy életveszélybe ejtetik — mi által nem mondatik, — nője, az ókor közönséges képzeletében, hogy minden az embert érő veszély valami vétek következete (l. Lev. 10. f. 1. v., 2. Chr. 26. f. 19. v. Num. 12. f. 10. v. Deut. 24. f. 8. v. és Herod. 1. 138.), itt az okot abban hitte föltalálni, hogy Móseh fiát körül nem metélteté, azt tehát egyszeriben megteszi és Móseh meg van mentve. ויפגשהו ה' megtámadá Isten viszonylik a' felj. 20-ik versben nevezet Mósehre, mert a' versek 21-tól fogva 23-ig Móseh utazásának történetit csak félbeszakasztják. — (25) צר Onkelos טינרא éles kő, mert az egyptombeliek aethiopiai megélesített kővel éltek kés helyett l. Herod. 2. 16. *λίθῳ Αἰθιοπικῷ ὀξέϊ παρασχίσαντες παρὰ τὴν λαπάρην éles aethiopicus kővel fölmetszvén a' lágyékot* (l. Gen. 50. f. 2. v. a' jegyz.) ותגע לרגלו és veté lábaihoz. Czippórah t. i. veté a' makktyút

אֶת־מַטֶּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: (כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי
בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אַחֲזֵק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא
יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם: (כב) וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה
בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל: (כג) וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי
וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ:
(כד) וַיְהִי בַּדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ:
(כה) וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו

---

tettek a' csudák Isten előtt. (cf. הר האלהים felj. 3. f. 1. v.). — (21) ואני אחזק את לבו én pedig megkeményitem szivét. A' mi itt Istennek tulajdoníttatik, azzal tov. 7. f. 13. v. 8. f. 28. v. 9. f. 34. v. 'stb. Paraóh vádoltatik. E' körülmény maga mutatja, hogy e' kifejezéssel e' versben nem kell olly szigorúaknak lennünk és hogy a' Dogmaticának nincs oka rajta tünődni. A' magyar is mondaná „minden elömbe terjesztett okaimmal még csak makacsabbnak csináltam őt.“ Sehogy sem gondolván, hogy az elibe terjesztett okok lettek volna makacsságának kútfejei, hanem hogy az okok alkalmat szolgáltattak arra, hogy makacssága kitünjék. Szinte ugy Isten Paraóh ellenkezéseit nem gátolván, alkalmat ád hogy Paraóh Istentelen akaratját kitüntesse, 's az ugy fejeztetett ki, mintha Isten okozta volna ellenkezését. — (22) בני בכרי ישראל elsőszülött fiam Jiszrael. — Jiszrael minden népek felett kedveltetik tőlem, valamint az elsőszülött gyermek kedvesb a' szülőknek a' többi gyermekeknél. — (24) A' következő három versben

küld, a' ki által küldened tetszik. — (14) És fölgerjede Jehova haragja Móseh ellen és monda: Nemde Áhron a' Lévi fivéred? Tudom hogy ő szóland; és íme ő elődbe ki is jön, 's mihelyt meglátand téged, örvendeni fog szivében. — (15) Szólj hát ő hozzá, és add a' szavakat szájába, én pedig leszek száddal és szájával és megtanítlak titeket, mit cselekedjetek. — (16) Ő hát szóland helyetted a' néphez és akkor ugy leend: ő lesz neked száj gyanánt, te pedig leszesz ő neki Isten gyanánt. — (17) E' pálczát pedig vedd kezedbe, mellyel megcsinálod a' jelenségeket. — (18) Elméne tehát Móseh, és visszatére ipához Jétherhez: és monda neki: Ugyan hadd menjek és térjek vissza atyámfiaihoz Miczrájimban, hogy lássam, élnek-e még. És mondá Jithró Mósehnek: Menj el békével. — (19) És szóla Jehova Mósehhez Midjanban: Eredj, térj vissza Miczrájimba, mert meghaltak mind azon emberek, kik életed után leselkedének. — (20) És fölvevé Móseh nejét és az ő fijait és ülteté őket szamárra és visszaméne Miczrájim földére, és vevé Móseh az Isten

---

dig leszesz ő neki Isten gyanánt." — (19) Isten ujra jelenkezik Mósehnek, hogy indulása idejét meghatározza; hozzá adván, hogy üldözője Paraóh is megholt és igy az utazás ellen semmi kifogása többé nem lehet. — (20) מטה האלהים E' két szót a' Septuaginta hamisan igy fordítja: *τὴν ῥαβδὸν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ* az Istentől kapott pálczát. Valódi értelmét e' szavaknak Onkelos adta, fordítván: ית חוטרא דאתעבידו ביה נסין מן קדם ה' a' pálczát, mellyel kivi-

אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח׃ (יג) וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא
וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ׃ (טו)
וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־
פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃ (טז) וְדִבֶּר־
הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־
לּוֹ לֵאלֹהִים׃ (יז) וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת׃ פ ששי

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב ו אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה
נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הֲעוֹדָם
חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם׃ (יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים
הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ (כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־
בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה

Num. 12. f. 3. v. Isten minden biztatása után sem bizhatik magában és gyöngeségének szorongató öntudatában még egyszer fakad a' kérésre: hogy Isten csak más valakit küldene. — (14) ידעתי כי דבר ידבר הוא tudom hogy ő szóland תחתיך te helyetted. — (16) Midőn Áhron Móseh sugallására szól, köztök olly viszony áll elő, mint Isten és a' jós között, melly utolsó csak Isten sugallatára, ihletésére szólal föl, ebből világos lesz a' mondás értelme: „te pe-

Istene, Jiczchak Istene és Jákob Istene. — (6) Tovább mondá neki Jehova: Tedd kezedet kebeledbe, és betevé kezét kebelébe és kivoná azt, és íme az ő kéze poklos vala mint a' hó. — (7) És monda: Tedd ismét kezed kebeledbe, és visszatevé kezét kebelébe és kivoná azt kebeléből, és íme ollyan lett mint egyéb teste. — (8) És leend, hogy ha nem hisznek neked és nem hallgatnak az első jelenség szavára, hinni fognak az utána való jelenség szavára. — (9) És leend, hogy ha e' két jelenségnek sem adnának hitelt, és nem hallgatnának szavadra, végy a' folyam vizéből és öntsd el a' szárazra, akkor a' víz, mellyet á' folyamból vettél vérré váland a' szárazon. — (10) Mondá pedig Móseh Jehovának: Kérem, uram! Nem a' szó embere vagyok én, sem tegnapelőttől fogva, sem mióta szólasz szolgádhoz, mert nehéz szájú és nehéz nyelvü vagyok. — (11) És mondá neki Jehova: Ki szerzett szájt az embernek? vagy ki tesz némává vagy siketté, nyiltszemüvé vagy vakká? Nemde én Jehova? — (12) Most hát eredj és én leszek a' te száddal es megtanítlak téged mit szólj. — (13) És monda: Kérem, uram, ugyan

---

naptól, sem tegnapelőttől fogva ÷ soha sem. Általában e' kifejezés határozatlan multat jelent. Móseh kifogása pedig az, hogy ő soha sem birt olly fontos követségi pályára megkivántató beszédbeli tehetséggel, mint azt Isten a' jelen beszélgetésben is észreveheté. — (12) ואנכי אהיה עם פיך és én leszek a' te száddal ÷ segitni foglak a' beszédben. — (13) Móseh, a' minden emberek legszerényebbike

יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: (ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא
יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת
כַּשָּׁלֶג: (ז) וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־
חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ: (ח) וְהָיָה אִם־
לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ
לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן: (ט) וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי
הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר
וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ
לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת: (י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא
אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ
אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי: (יא) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ
אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה: (יב) וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר: (יג) וַיֹּאמֶר בִּי

IV. (8) קל האת a' jelenség szava. Metaphoricus kifejezés, melly annyit tesz, mint a' jelenség meggyőző ereje. — (9) ושפכת היבשה és öntsd el a' szárazra, A' viszonyszó (praepositio) elhallgattatása שפוך önteni igének természetében alapul, mellynek értelmében a' „hová mozgás"-nak fogalma már benne fekszik. Épen úgy van ותשליכני Jon. 2. f. 4. v. — (10) גם מתמול גם משלשם sem teg-

rem Miczrájimot minden csodáimmal, mellyeket megteszek közötte és azután elbocsátand titeket. — (21) És kedvességet adok e' népnek Miczrájim szemei előtt, és leend, hogy mikor elmentek, el nem mentek üresen. — (22) Hanem minden asszony kérend szomszédnéjától és laktársnéjától ezüst edényeket és arany edényeket és ruhákat és azt fölvetitek fiaitokra és leányaitokra és ki fogjátok fosztani Miczrájimot.

IV. (1) És viszonzá Móseh és monda: De ime ők nem hiendenek és nem hallgatandanak szavamra, mert azt fogják mondani: Nem jelent meg neked Jehova. — (2) És mondá neki Jehova: Micsoda az kezedben? És monda: pálcza. — (3) És monda: Vesd a' földre. Vetvén tehát azt a' földre, lön kigyóvá, és elfuta Móseh elöle. — (4) Mondá pedig Jehova Mósehnek: Nyujtsd ki kezedet 's fogd meg farkánál; és kinyujtá kezét és megfogá, és pálczává lön az ő kezében. — (5) Hogy elhigyék hogy megjelent neked Jehova, atyáik' Istene, Ábraham

---

előtt, és a' népnek szemei előtt. Mit lehet abból egyebet következtetni, mint azt, hogy az ajándékok e' kedvességnek jelei valának, miből aztán megint kettőt következtethetünk; először: hogy nem a' nép akaratjából, mert azzal Jiszrael barátságban élt, hanem csupán Paraóh zsarnok kénye által tartattak a' Jiszraeliták rabszolgaságban; másodszor: hogy a' Jiszraeliták magokviseletök által a' rabszolgaságra magokat nem érdemesiték. E' kettőnek nyilvános tettben kellett tanusitatnia és ez megtörtént.

אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן
יְשַׁלַּח אֶתְכֶם: (כא) וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם
וְהָיָה כִּי תֵלֵכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם: (כב) וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה
מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת
וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרָיִם:

ד (א) וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ
בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה: (ב) וַיֹּאמֶר
אֵלָיו יְהוָה מַזֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה: (ג) וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ
אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו:
(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאָחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח
יָדוֹ וַיַּחֲזֵק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ: (ה) לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־
נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי

כתי־וה ק'

---

ginta e' mondást ugy értette mintha ולא helyett אם לא (ha csak nem)-t olvastak volna, ἐὰν μὴ μετὰ χειρὸς κραταιᾶς ha csak nem hatalmas kézzel. A' Septuag. tévedését követték a' רלב"ג, de Wette, Johlson. — (22) Nem akarjuk mind azt megérinteni, mi e' vers ellen fölhordatott, annyival inkább nem, mivel a' sz. irás szószólói az igazolást olly ügyetlenül tudták vinni. De tartsuk magunkat csak az irás szavához, ott legelőbb is e' vers tünik föl előttünk (l. tov. 11. f. 3. v. 12. f. 36 v.) וה' נתן חן העם בעיני מצרים Isten kedvességet ada a' népnek Miczrájim szemei előtt, és tovább a' férfi Móseh pedig igen is nagy vala Miczrájim földén, Paraóh szolgáinak szemei

rael fiaihoz: Ehejeh küldött engem hozzátok. — (15) 'S tovább szóla Isten Mósehhez: Igy szólj Jiszrael fiaihoz: Jehova a' ti atyáitok Istene, Ábraham Istene, Jiczchak Istene és Jákob Istene küldött engem hozzátok. Ez az én nevem mindörökké, és emlékezetem nemzetségről nemzetségre. — (16) Eredj, gyüjtsd össze Jiszrael véneit, és mondd nekik: Jehova atyáitok Istene megjelent nekem, Ábraham, Jiczchak és Jákob Istene, mondván: megemlékeztem rólatok, 's arról, mi rajtatok elkövettetett Miczrájimban. — (17) Mondám tehát: Fölhozlak titeket Miczrájim nyomoruságából, a' Kanaani, Chitti, Emóri, Perizi, Chivi és Jebuszi földére, földre, hol tej és méz foly. — (18) Hallgatni pedig fognak szavadra, 's akkor elmenvén te 's Jiszrael vénei Miczrájim királyához, szóljatok ekkép hozzá: Jehova a' héberek Istene megjelent nekünk, most tehát ugyan hadd menjünk három napjárásnyira a' pusztába, hogy áldozzunk Jehovának a' mi Istenünknek. — (19) Én pedig tudom, hogy Miczrájim királya nem eresztend titeket elmenni, még hatalmas kézzel sem. — (20) Kinyujtom azért kezemet és megve-

---

ben. Mert יהוה-ban Isten fogalma, a' lét, teljesen ki van fejezve. — (16) זקנים vének, olly értelemben mint a' római senatores = nem a' legvénebbek évekre, hanem az előkelőbbek tisztségekre nézve. — (19) ולא ביד חזקה még hatalmas kézzel sem. Értelme az, hogy Paraóh sem az elibe terjesztett folyamodásra, sem földi hatalom által nem fog arra biratni, hogy a' Jiszraelitákat eleressze. A' Septua-

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם: (טו) וַיֹּאמֶר עוֹד
אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי
אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר: חמישי
(טז) לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם:
(יז) וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ: (יח) וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־
מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה
עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה
לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: (יט) וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ
מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה: (כ) וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי

---

kijelentő jegyzet járul „leendek — az én nevem — mert leendek" 's azzal Isten örökkévalósága ki van fejezve. — (15) A' nyelv általában, de különösen keleten a' tárgyakróli fogalomnak tükre. A' tárgynak neve ott mindég attól függ, hogy millyen képzelete van az embernek a' tárgy lényegéről. Azért a' név a' keleti nyelvekben a' tárgy sajátságának, megkülönböztető jellemének nyilatkozata. E' nyelvbeli sajátság leginkább mutatkozik Istennek héber nyelven való elnevezésé-

Perizi és Chivi helyébe. — (9) Most hát, íme Jiszrael fiainak kiáltása én hozzám jutott és láttam a' nyomorgatást, mint nyomorgatják őket a' miczrájimbeliek. — (10) Most annakokáért eredj, én küldlek Paraóhhoz, hogy kihozzad az én népemet, Jiszrael fiait, Miczrájimból. — (11) Szóla pedig Móseh Istenhez: Ki vagyok én, hogy menjek Paraóh elébe, és hogy kihozzam Jiszrael fiait Miczrájimból? — (12) És monda: Én veled leszek; és ez neked jelenséged, hogy én küldöttelek; mikor kihozod e' népet Miczrájimból szolgálni fogtok Istennek e' hegyen. — (13) És monda Móseh Istenhez: Ime én elmegyek Jiszrael fiaihoz és azt mondom nekik: A' ti atyáitok Istene küldött engem hozzátok, és ők azt mondandják: Hogy van neve? mit mondjak nekik? — (14) És monda Isten Mósehnak: Vagyok ki vagyok, 's monda: Igy szólj Jisz-

---

Gen. 4. f. 15. v. a' jegyz. — (13) מה שמו hogy van neve? Természetes kérdés a' Miczrájimban, mint Jos. 24. f. 14. v. és Ezék. 20. f. 7. v. 23. f. 3. v.-ből világos, bálványozásra vetemedett Jiszraeliták szájában. Mindenik bálványnak ugyan is meg volt a' maga neve. — (14) אהיה אשר אהיה E' szavak magyarázatában két részre ágoznak el a' vélemények. Némellyek és ezek közt Philo e' szavakat „én vagyok ki vagyok" ugy értik: akármelly nevezet alatt ösmernek engem a' Jiszraeliták, én mindig Isten vagyok. Philo szavai ezek: *ὡς οὐδὲν ὄνομα ἐπ' ἐμοῦ τὸ παράπαν κυριολογεῖται, ᾧ μόνῳ πρόσεστι τὸ εἶναι. Én rám, kit egyedül illeti a' lét, teljesen sajátlag semmi nevezet nem illik.* Mások, mellyek között első Aben Esra אהיה szót Isten nevének nézik, mihez אשר אהיה mint a' név okát

וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: (ט) וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה
אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:
(י) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: (יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי
כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:
(יב) וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ
בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל
הָהָר הַזֶּה: (יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָּא
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי
אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם: (יד) וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר

A' termékenységet kifejező szólásmód. Palaestina régenti termékenységét pedig a' régi írók egyhangúan tanusítják. Ha most e' tartomány szinét megváltoztatva látjuk, azon nem csudálkozhatunk, ha bal viszonytagságait, számos elpusztulásait gondolóra vesszük. — (11) A' kettős felszólításnak az előbbi versben, Móseh szerénységből eredt kettős kifogást vet ellene, először: hogy ő a' jelentőség nélküli pásztor nem léphet a' megkivántató tekintettel király elé; másodszor: hogy ő, csekély erejével véghez sem viheti a' felszabaditás nagy és nehéz munkáját. — (12) Isten, Móseh kétkedését elszélesztendő azzal bátorítja, hogy neki segitségét megigéri, hogy pedig igéretét teljesitheti és teljesitendi, arra nézve a' csipkebokorban adott jelenségre hivatkozik. (1.

a' pusztába, és eljuta Isten hegyéig, Chórebig. — (2) És megjelenék neki Jehova angyala tüznek lángjában a' csipkebokorból és ez látá, hogy íme a' csipkebokor ég a' tűzben, de a' csipkebokor meg nem emésztetik. — (3) Monda azért Móseh, oda térek és megnézem ezt a' nagy tüneményt, miért nem ég meg a' csipkebokor. — (4) Látván pedig Jehova, hogy oda térne megnézni, megszólitá Isten a' csipkebokorból és monda: Móseh, Móseh! Ez felele: Imhol vagyok. — (5) És monda: Ne közeledj ide, vesd le saruidat lábaidról, mert a' hely, mellyen állsz, szent föld. — (6) És monda: Én vagyok atyád Istene, Ábraham Istene, Jiczchak Istene és Jákob Istene. Arra Móseh betakará arczát, mert félt vala tekinteni Istenre. — (7) És monda Jehova: Láttam nyomoruságát népemnek, melly Miczrájimban van, és zaklatóinak miatta való kiáltásokat hallottam; ösmerem szenvedéseket. — (8) Leszállottam tehát hogy megszabaditsam azt Miczrájim kezéből, és fölhozzam e' földről jó és téres földre, egy földre hol tej és méz foly a' Kánaáni, Chitti, Emóri,

---

sarut, hanem csak szíjjal felkötött talpat, melly szent helyeken levettetik; 's általában valamint nálunk a' kalap levétele, ugy keleten a' saru levetése a' tisztelet jele. אדמת קדש szent föld Isten jelenése által l. Jos. 5. f. 15. v. — (6) — כי אלהים Mert félt vala föltekinteni Istenre. Talán a' néphiedelem következésében, hogy a' ki isteni lényt megpillantott, annak egyszeribe meg kell halnia (l. Gen. 16. f. 13. v. a' jegyz..). — (8) זבת חלב ודבש hol tej és méz foly.

הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה: (ב) וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ
מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ
אֻכָּל: (ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה
הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה: (ד) וַיַּרְא יְהוָה כִּי
סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: (ה) וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ
מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־
קֹדֶשׁ הוּא: (ו) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט
אֶל־הָאֱלֹהִים: (ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי עַמִּי
אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי
אֶת־מַכְאֹבָיו: (ח) וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ
מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת
חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי

— álomnak akarták venni, 's azzal a' sz. írás nyilván ugyan nem ellenkezik. Azonban a' szerző sehogy sem adott e' képzeletre alkalmat, a' magyarázót pedig nem illeti, a' csodálatos miatt, mellynek különben a' történetben feküdnie kellene, tetszése szerint olly nézetet fölállítani, mellynek elég alapoka nem találtatik a' szövegben. Itt pedig több valószinüség van arra, hogy a' szerző a' történeteket csodálatosaknak akará festeni. — (5) A' keletiek nem viselnek egész

a' juhokat. — (20) 'S monda leányinak: 's hát hol van? miért hagytátok el azt a' férfit? hijjátok öt, hogy egyék. — (21 És megegyezett benne Móseh, hogy maradjon a' férfinál; ez pedig adá Czipóráht az ő leányát Mósehnek. — (22) És szüle fiat, és elnevezé Gérsonnak, mert azt mondá: Bujdosó voltam idegen földön. — (23) És lön hosszas idő mulva, meghala Miczrájim királya, és fohászkodának vala Jiszrael fiai a' szolgálat miatt és fölkiáltának: és fölszálla a' szolgálat miatti esengésök Isten elé. — (24) És meghallá Isten nyögésöket és megemlékezék Isten Ábrahammal, Jiczchakkal és Jákobbal kötött szövetségéről. — (25) És megtekinté Isten Jiszrael fiait és ügyele reájok Isten.

III. (1) Móseh pedig legelteté vala ipának Jithrónak, Midjan papjának juhait; és hajtá a' juhokat nyugotnak,

---

a' világ szinére. Most Móseh Isten szava által hivatása teljesitésére felköltetik; 's ez e' következő fejezet tartalma. — A' Midjaniták elszórottan ide oda költözködtek Arabiában. Jithro akkor, ugy látszik, az aelaniti tengeröböltől nyugotra tartózkodék ugyan, de Szinaj hegyétől keletre és igy Móseh a' Szinaj hegy felé indulva nyugotnak (אחר szószerint mögé=nyugotra, valamint קדמת szószerint elől=kelet) megy. חרב Choreb itt előre Istenhegyének neveztetik, mivel később megjelent rajta Isten. Különben Chóreb alacsonyabb csúcsa azon bércznek, mellynek második, magasb csúcsa Szinájnak neveztetett. — (2) Az isteni jelenések többnyire tüzben történnek és az egész régiségben világ és tűz az Istenségnek jelképei. E' tüneményt — azt mondja Vater

הַצֹּאן: (כ) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־
הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם: (כא) וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת
אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפֹּרָה בִתּוֹ לְמֹשֶׁה: (כב) וַתֵּלֶד בֵּן
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: פ
(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים
מִן־הָעֲבֹדָה: (כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: (כה) וַיַּרְא
אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: ס רביעי

ג (א) ומֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן
וַיְנַהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר

---

ritka a' sz. könyvekben, hogy a' távolibb rokonok is atya, fivér, fiú vagy leánnyal czímeztetnek. — (20) גרשם bujdosó ott. A' Septuaginta Eliezer születését is 18. f. 4. v.-ből ide iktatja. — (23) ויהי — ההם és lőn hosszas idő mulva — a' negyven év lefolyta után, mellyeket Móseh Midjánban tölte (l. tov. 7. f. 7. v.). — (24) A' szövetségnél fogva Istennek Ábraham, Jiczchak és Jákob ivadékait Kanaánba kelle visszavinnie. — (25) A' szenvedőnek ugy tetszik, mintha Isten elfordította volna arczát tőle (l. Zsolt. 10. f. 1. v.), innen megfordítva e' kifejezések: „és megtekinté Isten, és ügyele reá Isten"'stb. Isten segitségét jelentők.

III. (1) Jiszrael nemzetsége századok után néppé növekedett és megérett, hogy sajátságos alkotmánnyal kilépjen

bünöshöz: Miért vered felebarátodat? — (14) 'S az monda: Ki tett téged fönökké vagy bíróvá rajtunk? a'vagy engem is megölni gondolsz a' mint megölted a' miczrit? Megfélemlék azért Móseh, és monda: hát ki tudódott a' dolog. — (15) És meghallá Paraóh a' dolgot, és megakará ölni Móseht. De Móseh elfuta Paraóh előtt és tartózkodék Midjan földében. És leüle a' kút mellett. — (16) Midjan papjának pedig vala hét leánya, és eljövének és meritének, és megtölték a' válukat, atyjok juhait megitatandók. — (17) De a' pásztorok eljövén, elüzék öket, fölkele tehát Móseh és segite rajtok, és megitatá juhaikat. — (18) Eljövén pedig Reüél, az ő atyjokhoz, ez azt mondá: Miért jöttetek meg illy hamar ma? — (19) És mondának: Miiczrájimbeli férfi szabadita meg minket a' pásztorok kezéből és meritett is nekünk, és megitatá

למה תכה miért vered? nem: miért akarod verni. — (14) אכן נודע הדבר hát kitudódott a' dolog ÷ a' Jiszraelita, kit megboszúltam, a' mint látom a' dolgot tovább beszélte, és igy azt az egyptiak is könnyen megtudhatják. — (15) מדין Midján (l. Gen. 25. f. 2. v. jegyzékét). — (17) A' keleti vidékekben az emberek vizben szükölködvén, ha nyájakkal kuthoz jönnek, mindenki nyáját előbb szeretné megitatni, mert sok nyájak megitatása után a' viz könnyen kifogyhat (l. Gen. 21. f. 25. v. jegyz.). — (18) רעואל Reuél. Num. 10. f. 29. v. szerint חובב-nak vala atyja, ez pedig Jud. 4. f. 11. v. szerint Móseh ipája, ki tov. 4. f. 18. v. יתרו Jithró nak neveztetik. Az atya Reuél tehát sajátlag nagyatya és tov. 21. v. Czippórah leánya sajátképen unokája. De ez nem

הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה
וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר: (טו) וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַּרְעֹה
וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר: (טז) וּלְכֹהֵן מִדְיָן
שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־הָרְהָטִים
לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן: (יז) וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם
מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם: (יח) וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל
אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מְהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם: (יט) וַתֹּאמַרְן אִישׁ
מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־

és fiaik királyi parancs következtében a' Nilba vettettek. Móseh tehát egy Jiszraelitát igaztalanúl veretni látván, egy egyptomitól; átlátta, hogy a' hatóságnál panaszt inditani hijába volna, mert épen annak rendelése következésében nyomattak el a' Jiszraeliták, mind a' két rész tehát a' törvény segitségétől megfosztva, magát a' természet állapotjába látá helyeztetve, hol mindenki maga-magán tartozik, segítni, a' mint tud; itt nem vala egyéb mód, mint magát védve erőszakot erőszakkal visszaigazitani, és arra az egész nép föl vala jogositva. Egynek kelle a' kezdetet megcsinálni, 's a' többieknek jogok vala követni, ha bátorságok volt." — ויטמנהו בחול és elásta a' homokban. Egyptomban és Arabiában, az emberek nem ritkán lelik halálokat a' széltől felhalmozott homokban 's azért Móseh nem félhetett, hogy netalán a' holt test a' homokban megtaláltatván, gyanut gerjesztene. — (13) נצה ige verekedéssel kisért versengést jelent (l. tov. 21. f. 22. v.). Innen Móseh megszólitása:

a' gyermeket. — (8) És monda neki Paraóh leánya: Eredj! Elméne tehát a' hajadon és hivá a' gyermek anyját. — (9) És monda neki Paraóh leánya: Vidd el e' gyermeket és szoptasd öt nekem, én pedig megadom díjjad; és vevé az asszony a' gyermeket és szoptatá azt. — (10) 'S a' mint a' gyermek fölserdült, elvivé Paraóh leányához, és lőn neki fia és elnevezé Mósehnek, mondván: mert a' vizből vontam ki öt. — (11) Történt pedig idővel, a' mint Móseh felnövekedett, kiméne atyjafiaihoz és látá csigáztatásokat; 's láta egy miczrájimbeli férfit, ki héber férfit atyafiai közül vert vala. — (12) 'S ide amoda megfordulván, látá hogy senki nincsen; agyonüté tehát a' miczrit és elásá a' homokban. — (13) És kiméne másodnap, és íme két héber férfi veszekedék; szóla tehát a'

---

a' vizből kimentetteket pedig yses-*nek hijják.* Csak nem teljesen hasonlólag nyilatkozik Philo is. (l. Philo de vita Mosis T. III. p. 83. ed. Mangey). — (12) „Móseh e' tettéről — így nyilatkozik Michaelis — különbféle itélet hozatott, 's nem kevesen találtattak magok a' zsidók között is, kik nehéz vétéknek, gyilkosságnak nézték. Azonban nekem valóban ugy tetszik, mintha az, mit Móseh itt elkövetett, a' környülállásokban, mellyekben volt, épen nem igaztalan; és senki annak nem nézheti, ha egész népek' zsarnokok iránti szenvedő engedelmének ama' rettenetes tanját magáénak nem mondja, mellyet első Jakob, angol király, irásiban szószónokolt, 's mellyet most semmi ésszel bíró, ki a' szabadságot gondolhatja, nem hisz. Szabad, semmi fő alatt nem állott elődei a' Jiszraelitáknak, a' legkedvezőbb föltételek alatt hivattak meg Egyptomba; most rabszolgákká tétettek, nyomorgattattak

תַּיָּלֶד: (ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה
וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד: (ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי
אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקֵהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח
הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ: (י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־
פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־
הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ: שלישי (יא) וַיְהִי ו בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל
מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה
אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו: (יב) וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי־אֵין אִישׁ
וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל: (יג) וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי
וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה
רֵעֶךָ: (יד) וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ

---

szoptatta volna. — (10) ותקרא שמו משה és elnevezé Mósehnek. E' név héber származásu-e vagy egyptiai még eddig nem bizonyodott be. Héber eredete mellett a' következő mondás látszik szólani: ותאמר כי מן המים משיתהו mondván: mert a' vizből vontam ki őt. Hogy a' név héberből származtatván, nem szabályszerű, héber eredete ellen mit sem mutat meg, minthogy tudjuk, hogy a' nevek képzésében soha sem tartatott szoros szabályosság (l. Gen. 5. f. 29. v.). Azonban minthogy Paraóh leánya a' gyermeket fiának fogadta el, hihető, hogy ő nevet is adott neki, és hogy e' név egyptiai vala. Flav. Jos. (Antiqu. II. 9. 6.) igy ir: *Azután, minthogy a' folyamba vettetett, e' történetnél fogva adta neki azon elnevezést. Mert a' vizet az egyptombeliek* Mo-*nak,*

II. (1) És méne egy férfi Lévi házából és elvevé Lévi leányát. — (2) És megterhesedék az asszony és szüle fiút és látván őt hogy szép, elrejté három hónapig. — (3) El nem rejthetvén pedig tovább öt, vön neki ládát papirnádból és bemázolá gyantával és szurokkal, és abba tévén a' fiút, letevé hinárba a' folyam szélénél. — (4) Növére pedig távol megálla, megtudandó, mi történendik vele. — (5) Alá mene pedig Paraóh leánya fürödni a' folyamban, és szolgálói járának a' folyam partján, és meglátván a' ládát a' hinárban, elküldé szolgálóját és kihozatá. — (6) És kinyitá és látá a' gyermeket és íme siránkozó fiú, könyörüle tehát rajta és monda: A' héberek gyermekei közül való ez. — (7) Monda pedig növére Paraóh leányának: Elmenjek-e hogy neki szoptatós aszszonyt hijjak a' héber nők közül, hogy szoptassa neked

---

gyetlen parancsa a' gyermekeket vizbe fulasztani hirdettetett, mert Áhron és Mirjam még Móseh előtt születtek, 's szülői nem kéntettek azokat elrejteni. — (2) ותהר és megterhesedék most harmadízben. — (3) גמא A' Thalmud nyelvén גמי általában nádat jelentő, a' sz. könyvekben pedig גמא különösen a' papirnád (cyperus papirus Lin.) mellynek tőkocsánából a' vizen nyilsebességgel suhanó csónakok (כלי גמא Jes. 18. f. 2. v. papyraceae naves. Plinius) készitettek. Egyptomban igen bőven termett a' mocsáros helyeken. חמר l. Gen. 11. f. 3. v. סוף az egyptombelieknél *Sari*nak nevezett hinár, mellyről Plin. H. N. 13. 13 igy nyilatkozik: Fruticosi est generis *Sari* circa Nilum nascens duorum ferme cubitorum altitudine, pollicari crassitudine 'stb. — (7) Héber dajkát kellett hini, mert egyptomi nő a' héber gyermeket nem

ב (ה) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי: (ב) וַתַּהַר
הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ
שְׁלֹשָׁה יְרָחִים: (ג) וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְפִּינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת
גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם
בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר: (ד) וַתִּתַּצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה
מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: (ה) וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל הַיְאֹר
וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ
הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ: (ו) וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ
אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי
הָעִבְרִים זֶה: (ז) וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ
וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן הָעִבְרִיֹּת וְתֵינֶק לָךְ אֶת־

II. (1) E' fejezetben iratik le Jiszrael legnagyobb férfiának Mózesnek, gyermekkori története. Kevés vonással, 's mégis csak nem kimeritőleg festetik nemes jellemének kifejlése. Magas állása Paraóh udvaránál, nem képes elfojtani keblében elnyomatott atyafiai iránt való vonzalmát és rokonérzetét. Erős lelkében minden elnyomatott védelemre, és az elhagyatott mindig nyilt menedékre talál. Olly nemes érzelmek vezetik karját, midőn világi boldogságát és önbiztosságát felejtve, az elnyomottnak segítségére kél. Ollyan férfit választa az isteni gondviselés a' Jiszraeliták rabiga aluli kiszabaditására. A' férfi Lévi házából, a' mint később látandjuk (l. tov. 6. f. 20. v.) Ámram vala és Lévi leánya, Jochebed. Házasulások sokkal előbb történt, mint Paraóh ke-

ány, hadd éljen. — (17) De a' bábák félék Istent, 's nem cselekedének úgy, a' mint mondotta vala nekik Miczrájim királya, és életben megtarták a' gyermekeket. — (19) És mondának a' bábák Paraóhnak: Mert nem illyenek mint a' miczrájimbeliek a' hébernők, mert elevenek ezek, és még mielőtt eljönne hozzájok a' bába, szültek már. — (20) És jót tön Isten a' bábáknak, a' nép pedig szaporodék és igen elhatalmazék. — (21) És lön, hogy a' bábák Istentől félvén, és ez amazoknak háznépeket szerze. — (22) Megparancsolá Paraóh, mondván: Minden újanszülött fiút a' folyamba vessetek, minden leányzót pedig életben tartsatok meg.

---

ber magyarázók bábákkal fordítják. Azonban a' következő „és még mielőtt eljönne hozzájok a' bába, már szültek" mutatja, hogy mind e' két vélemény hamis. Mert ha teljességgel nincs szükségök a' bábára a' Thalmud szerint — vagy ha magok bábák — Raschi fordítása szerint — minek jönne hát hozzájok a' bába? Én azért jónak láttam e' szó fordításában Aben Ezrét követni, ki חיות szót חי eleven melléknév többesének hiszi (כה חיים יש להן). — (21) ויעש להם בתים E' homályos mondás értelme legjobban a' 2. Sam. 7. f. 11. v. hasonnemű mondásból lesz világos, 's e' szerint jelentése az lesz, melly fordításunkban látható, A' himnemü להם akkor a' Jiszraelitákra viszonyoltatván, szabályszerű, midőn ha a' mondás — mint szokás — a' bábákra viszonyoltatnék להם helyett להן-nek kellene lenni.

אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃ (ז) וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים
וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־
הַיְלָדִים׃ שני (ח) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר
לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים׃
(ט) וַתֹּאמַרְןָ הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹת
הָעִבְרִיֹת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ׃
(י) וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד׃
(יא) וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים׃
(יב) וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה
תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן׃ פ

---

eszközhez nyulni kéntelen, de még mindig átallván a' nyilvánosságot, az által terve újra meghiúsittatik. — Hogy אבנים szülő-széket és nem fürdő-kádat jelent, 's hogy Paraóh akaratja az vala, hogy a' bábák a' gyermekeket, még mielőtt a' körülállók megtudhatták éi-e vagy nem, titkon a' szülőszéken megfojtsák; a' bábák későbbi mentegetéséből kitetszik. Ha a' király akaratja az lett volna, hogy a' bábák a' gyermekeket fürdés közben fojtsák meg, akkor a' bábák mentegetésének hogy „a' hébernők elevenek" és hogy „még mielőtt eljönne hozzájok a' bába már szültek" nem volna semmi értelme, mert hisz a' fürdőben a' gyermekeket még is megölhetnék. — (19) חיות E' szó különbféleképen magyaráztatott. A' Thalmud szerint jelent vad állatokat, mellyek nem szorulnak bábára. Onkelos, Raschi és más hé-

hez: Ime Jiszrael fiainak népe több és hatalmasabb mi nálunk. — (10) Nosza bánjunk okosan vele, hogy ne szaporodjék, mert had támadván, magát elleninkhez csatolhatná, hadra kelhetne ellenünk és fölmehetne e' földből. — (11) És rendelének fölébök robottiszteket, hogy sanyargatnák öket terhekkel; és épite raktár-városokat Paraóhnak, Pithomot és Raamszest. — (12) De mennél inkább nyomorgatták öt, annál inkább szaporodott és elterjedt, ugy hogy borzadtak Jiszrael fiaitól. — (13) És munkához szoritották Jiszrael fiait a' miczrájimbeliek kemény szerrel. — (14) És elkeseriték életöket kemény munkával, sárral és téglákkal és mindenféle mezei munkával, minden egyéb munkákon kivül, mellyeket müveltettek vala velök kemény szerrel. — (15) És monda Miczrájim királya a' héber bábákhoz, kik közül egyiknek neve Sifráh, a' másiknak pedig neve Púáh vala. — (16) És monda: Mikor szülészkedtek a' hébernőknél, nézzetek a' szülőszékre; ha fiú, megöljétek azt; ha pedig le-

---

Pithom alkalmasint a' görög Patoumos, Alsó-Egyptom keleti részében. A' Kopt nyelvben *pa* vagy *pe* névmutató *oum* pedig hegyektől körülkeritett hely. רעמסס Raamszesz Gósen tartománynak fővárosa, mellytől az nem ritkán nevét kölcsönzi (l. Gen. 47. f. 11. v.). — (14) Alsóegyptomban kevés kő találtatván, a' hébereknek az épitendőhez az anyagot is kelle készitniök, mi az egyptombelieknek azoknak új nyomorgatására szolgáltatott eszközt. — (16) Paraóh tapasztalván, hogy a' héberek, minden ellenök rendelt sanyargatásai daczára is, mindinkább szaporodnak, más, anyagibb

(ט) וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם
מִמֶּנּוּ: (י) הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה
מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־
הָאָרֶץ: (יא) וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם
וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס:
(יב) וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: (יג) וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ:
(יד) וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים
וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם
בְּפָרֶךְ: (טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר
שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה: (טז) וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן
אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן

---

szerint érteni, mert balgaság volna hinni, hogy egy, ezen időtől számlálva, egész század után csak hatszáz ezerre szaporodott népmennyiség (l. tov. 12. f. 36. v.) számban felülmulta volna egy virágzó, nagy birodadalom lakosit; de alkalmasint ez csak az aggodalmas gyanunak túlfeszitett kifejezése. — (10) ועלה hogy föl ne menjen Palaestinába, a' honnan Egyptomba le jöttek volt. (l. Gen. 46. f. 3. v.) és a' hová visszatérni talán igen is fennhangon ohajtottak. Az egyptiaknak pedig érdekében feküdt, hogy maradjanak, hogy így részint mint rabszolgáknak, részint a' keletről talán benyomulô hadakozók ellen, mint védfalnak hasznokat vehessék. — (11) פיתום

EXODUS I.

Móses második könyve.

I. (1) Ezek Jiszrael fiainak nevei, kik Jákobbal jöttek vala Miczrájimba, kiki családjával jött vala. — (2) Reuben, Simeon, Levi és Jehuda. — (3) Jisszachar, Zebulon és Binjamin. — (4) Dan és Naftali, Gad és Asér. — (5) Jákob ágyékából pedig származott személy hetven vala, Józseffel, ki Miczrájimban vala. — (6) És meghala József és minden fivérei és minden e' korbeliek. — (7) Jiszrael fiai pedig tenyészének és hemzsegének, szaporodának és elhatalmazának felette igen, és betelék a' föld velök. — (8) Azonban új király támada Miczrájimban, ki Józsefet nem ösmeré. — (9) És szóla népé-

---

ad még πέντε ötöt (l. Genesis 46. f. 27. v.). — (7) Aristoteles és Strabo sokat beszélnek az egyptombeli nők termékenységéről, be nagynak kelle tehát a' hébernők szaporaságának lennie, hogy még is feltünt. — (8) A' történetirók véleménye az, hogy a' héberek Egyptomba való jöttök történt az Indiából Arabián keresztül Egyptomba betört Hyksos vagy pásztori törzsökök uralkodása alatt, és igy a' Hyksos több század utáni megbuktakor, védenczeiket is érte a' benszülöttek boszúja; e' szerint a' מלך חדש új király itt annyi, mint új királyi családból való uralkodó. — (9) E' verset nem kell szó-

131941

שמות א

א (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה אֵת
יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: (ב) רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי
וִיהוּדָה: (ג) יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן: (ד) דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד
וְאָשֵׁר: (ה) וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ
וְיוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרָיִם: (ו) וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר
הַהוּא: (ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד
מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: פ
(ח) וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף:

I. (1) A' 6-dik versig rövid kivonat adatik a' Genesis végén közlettekből, bevezetésül egyszersmind a' következőkhez, mi által a' két könyv külsőleg is erősen egymáshoz füzetik, mert valósággal Móses első könyve nem egyéb, mint az isteni nyilatkozásnak előcsarnoka, mellynek bő kifejtésével foglalkodnak Móses könyvei. A' 7-dik versnél az elbeszélés folytatásának fonala fölvétetik. Jákobnak csekély pásztor családja hatalmas nemzetté szaporodott. — Most ennek idegen földön való viszontagságai fognak előadatni a' 13-dik fejezetig. — (5) שבעים hetven. A' Septuaginta itt is hozzá

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

113071

MÓSES ÖT KÖNYVE.

MAGYARRA FORDÍTOTTA

ÉS

JEGYZETEKKEL FÖLVILÁGÍTOTTA

BLOCH MÓRICZ.

A' MAGY. TUD. TÁRSASÁG LEV. TAGJA.

2

EXODUS.

6056/836

BUDÁN,

A' MAGYAR KIR. EGYETEM' BETŰIVEL.

1840.

חמשה חמשי תורה

מתורגמים ומבוארים

הונגרית

על ידי

מרדכי בלאך

חבר לעקד חכמי הונגרי.

שמות.

אפען

געדרוקט אין דער קעניגל. אונגארישען אוניפערזיטי בוכדרוקעריא

תר"א לפ"ק.

חמשה חמשי תורה׳

MÓSES ÖT KÖNYVE.

